

Univerzitet Crne Gore
Filozofski fakultet

MIHAELA LALIĆ

**IMENIČKA TVORBA REČI
U NEMAČKOM I SRPSKOM JEZIKU**

DOKTORSKA DISERTACIJA

Nikšić, 2013.

PODACI I INFORMACIJE O DOKTORANDU

Ime i prezime: Mihaela Lalić

Datum i mesto rođenja: 23.06.1982, Beograd

Naziv završenog postdiplomskog studijskog programa i godina završetka: Magistarske studije, smer: Nauka o jeziku, 2007.

INFORMACIJE O DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Naziv doktorskih studija: Doktorske studije na Studijskom programu za njemački jezik i književnost, smer: Nauka o jeziku

Naslov teze: Imenička tvorba reči u nemačkom i srpskom jeziku

Fakultet na kome je disertacija odbranjena: Filozofski fakultet, Nikšić

OCENA I ODBRANA DOKTORSKE DISERTACIJE

Datum prijave doktorske teze: 20.10.2010.

Datum sednice Senata Univerziteta na kojoj je teza prihvaćena: 07.07.2011.

Komisija za ocenu podobnosti teze i kandidata: Prof. dr Vesna Berić-Đukić, prof. dr Slobodan Grubačić, prof. dr Smilja Srdić

Mentor: Prof. dr Vesna Berić-Đukić

Komisija za ocenu doktorske disertacije:

Komisija za odbranu doktorske disertacije:

Datum odbrane:

Datum promocije:

PREDGOVOR

Doktorska disertacija pod nazivom *Imenička tvorba reči u nemačkom i srpskom jeziku* bavi se kontrastivnom analizom tvorbe reči u oblasti imenica navedenih jezika. Naš pristup kontrastivnoj analizi jeste strukturno-semantički, a posebna pažnja posvećena je tvorbenim modelima izvođenja i slaganja, kao centralnim tvorbenim postupcima u jezicima koje poredimo.

Istraživanje se zasniva na korpusnoj analizi ekscerpirane građe, a delom se koristimo i statističkom korpusnom analizom, kao neizostavnim delom korpusnog istraživanja. U sastav korpusa pretežno ulaze imeničke tvorenice iz jednojezičnih rečnika nemačkog i srpskog jezika, a značajan deo jezičke građe ekscerpiran je iz *Elektronskog korpusa COSMAS II*win Instituta za nemački jezik u Manhajmu, koji trenutno predstavlja najobimniji korpus nemačkog jezika. Najveći deo literature za ovo istraživanje, sakupljen je tokom posete univerzitetskim bibliotekama u Beču, Hajdelbergu i Lajpcigu, u periodu između 2010. i 2012. godine.

Rad je zamišljen kao skroman doprinos kontrastivnim istraživanjima nemačkog i srpskog jezika i daje osnov za dalja istraživanja u ovoj, iz kontrastivnog aspekta, nedovoljno proučenoj oblasti.

Ovom prilikom, posebno se zahvaljujem svom suprugu na nesebičnoj podršci, kao i mentorki prof. dr Vesni Berić-Đukić, na korisnim sugestijama i primedbama.

Nikšić, 20.09.2013.

SAŽETAK

Predmet ove doktorske disertacije jeste kontrastivna analiza imeničke tvorbe u nemačkom i srpskom jeziku sa posebnim osvrtom na tvorbene modele slaganja i izvođenja, kao i na odnose u ekvivalenciji između imeničkih tvorenicu u nemačkom i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku. Cilj je da se prikažu i uporede morfološka i semantičko-funkcionalna svojstva imeničke tvorbe u istraženim jezicima. Pored klasifikacije i tipologizacije imeničkih tvorenicu, u radu nastojimo da opišemo sličnosti, ali i sistemske i tipološke razlike između tvorbenih obrazaca i sredstava. Posebna pažnja posvećena je imeničkoj modifikaciji i transpoziciji, kao i istraživanju sistematičnosti u korespondenciji i pronalaženju faktora koji utiču na zastupljenost ekvivalenata. Kao metodološki okvir uzeta je metoda strukturno-semantičkog poređenja, odnosno kontrastivna analiza koja počiva na strukturalističkom modelu. Pristup poređenju prvenstveno je sinhronog karaktera i zasniva se na korpusnoj analizi ekscerpirane građe, a u istraživanju ekvivalencije koristimo se i statističkom korpusnom analizom. U sastav korpusa pretežno ulaze imeničke tvorenice iz jednojezičnih rečnika nemačkog i srpskog jezika, a značajan deo jezičke građe ekscerpiran je iz *Elektronskog korpusa COSMAS IIwin*.

Ključne reči: imenička tvorba reči, morfološka i semantička struktura imeničkih tvorenicu, kontrastivna korpusna analiza, tvorbeno-semantičke kategorije, imenička modifikacija i transpozicija.

ABSTRACT

Gegenstand dieser Dissertation ist eine kontrastive Analyse der substantivischen Wortbildung im Deutschen und im Serbischen unter besonderer Berücksichtigung der Wortbildungsmodelle Komposition und Derivation sowie eine Untersuchung der Äquivalenzbeziehungen zwischen substantivischen Wortbildungen im Deutschen und deren Entsprechungen im Serbischen. Das Ziel dieser Arbeit ist es, morphologische und funktional-semantische Eigenschaften der substantivischen Wortbildung in den beiden untersuchten Sprachen darzulegen und miteinander zu vergleichen. Im Rahmen der Arbeit wird neben einer Klassifikation und Typologisierung der substantivischen Wortbildungen angestrebt, Ähnlichkeiten sowie systemische und typologische Unterschiede zwischen den Wortbildungsmustern und -mitteln zu beschreiben. Besondere Aufmerksamkeit wird den Transpositions- und Modifikationsarten der Substantive gewidmet sowie der Untersuchung der Entsprechungssystematik und dem Auffinden von Faktoren, welche die Verteilung von Äquivalenten beeinflussen. Als methodologischer Rahmen für diese Untersuchung wird der semantisch-strukturelle Vergleich, beziehungsweise die kontrastive Analyse herangezogen, die auf dem strukturalistischen Model basiert. Der Vergleichsansatz ist durch einen synchronen Charakter gekennzeichnet und beruht auf einer Korpusanalyse des exzerpierten Sprachmaterials. Für die Äquivalenzuntersuchung wird auch die Methode der statistischen Korpusanalyse eingesetzt. Das Sprachmaterial wurde größtenteils monolingualen Wörterbüchern der deutschen und serbischen Sprache entnommen. Darüber hinaus wurde ein beträchtlicher Teil aus dem *Elektronischen Korpus Cosmas Ilwin* exzerpiert.

Schlüsselwörter: substantivische Wortbildung, morphologische und semantische Struktur der substantivischen Wortbildungsprodukte, kontrastive Korpusanalyse, Wortbildungskategorien, substantivische Modifikation und Transposition.

SADRŽAJ

1 Uvod.....	17
1.1 Predmet rada i ciljevi.....	18
1.2 Teorijske osnove	20
1.2.1 Tvorba reči	20
1.2.2 Funkcionalno-semantička klasifikacija imeničke tvorbe	21
1.2.3 Kontrastivna lingvistika	22
1.3 Metodološki okvir i korpus	24
 2 Imenički tvorbeni modeli u nemačkom jeziku.....	27
2.1 Tvorbeni model izvođenja.....	28
2.1.1 Eksplicitno izvođenje	28
2.1.1.1 Imenička sufiksna tvorba.....	31
2.1.1.1.1 Modifikaciona funkcija sufiksne tvorbe.....	35
2.1.1.1.1.1 Tvorba deminutivnih imenica	35
2.1.1.1.1.2 Tvorba augmentativnih imenica.....	36
2.1.1.1.1.3 Tvorba moviranih imenica	37
2.1.1.1.1.4 Tvorba zbirnih imenica	38
2.1.1.2 Imenička prefiksna tvorba	38
2.1.1.2.1 Modifikaciona funkcija prefiksne tvorbe	41
2.1.1.2.1.1 Tvorba deminutivnih imenica	41
2.1.1.2.1.2 Tvorba augmentativnih imenica.....	41
2.1.1.2.1.3 Tvorba negiranih imenica	43
2.1.1.2.1.4 Tvorba zbirnih imenica	44
2.1.1.3 Imenička cirkumfiksna tvorba	45
2.1.2 Implicitno izvođenje.....	45
2.1.3 Retrogradno izvođenje	46
2.2 Tvorbeni model slaganja	48
2.2.1 Formalne karakteristike imeničkih složenica	48
2.2.1.1 Oblici i funkcija poslednje konstituente	49
2.2.1.2 Oblici i funkcija prve konstituente	49

2.2.1.3 Infiksi.....	50
2.2.2 Semantičke karakteristike imeničkih složenica.....	51
2.2.2.1 Determinativne imeničke složenice.....	53
2.2.2.1.1 Posesivne imeničke složenice	55
2.2.2.1.2 Imeničke složenice sufiksarne tvorbe.....	56
2.2.2.2 Kopulativne imeničke složenice.....	58
2.2.3 Klasifikacija imeničkih složenica prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente	59
2.2.3.1 Imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom	59
2.2.3.2 Imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom.....	61
2.2.3.3 Imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom	63
2.2.3.4 Imeničke složenice sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti.....	64
2.2.3.5 Imeničke složenice sa konfiksom kao odredbenom konstituentom	65
2.3 Tvorbeni model konverzije	66
2.4 Tvorbeni model skraćivanja	69
2.5 Tvorbeni model slivanja.....	71
2.6 Tvorbeni model reduplikacije	72
3 Imenički tvorbeni modeli u srpskom jeziku.....	73
3.1 Tvorbeni model izvođenja.....	74
3.1.1 Eksplicitno izvođenje	74
3.1.1.1 Imenička sufiksarna tvorba.....	74
3.1.1.1.1 Modifikaciona funkcija sufiksarne tvorbe.....	81
3.1.1.1.1.1 Tvorba deminutivnih imenica	81
3.1.1.1.1.2 Tvorba augmentativnih imenica.....	82
3.1.1.1.1.3 Tvorba moviranih imenica	83
3.1.1.1.1.4 Tvorba zbirnih imenica	84
3.1.1.2 Imenička prefiksarna tvorba	84
3.1.1.2.1 Modifikaciona funkcija prefiksarne tvorbe	87
3.1.1.2.1.1 Tvorba deminutivnih imenica	87
3.1.1.2.1.2 Tvorba augmentativnih imenica.....	88
3.1.1.2.1.3 Tvorba negiranih imenica	88
3.1.1.3 Imenička cirkumfiksarna tvorba	89
3.1.1.3.1 Modifikaciona funkcija cirkumfiksarne tvorbe	90

3.1.1.3.1.1 Tvorba negiranih imenica	90
3.1.2 Implicitno izvođenje.....	91
3.2 Tvorbeni model slaganja	93
3.2.1 Složeno-nesufiksna tvorba imenica.....	94
3.2.1.1 Formalne karakteristike imeničkih složenica nesufiksne tvorbe	94
3.2.1.1.1 Oblici i funkcija druge konstituente	94
3.2.1.1.2 Oblici i funkcija prve konstituente	94
3.2.1.1.3 Infiksi	95
3.2.1.2 Semantičke karakteristike imeničkih složenica nesufiksne tvorbe	96
3.2.1.2.1 Determinativne imeničke složenice.....	97
3.2.1.2.2 Kopulativne imeničke složenice.....	100
3.2.1.3 Klasifikacija imeničkih složenica nesufiksne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente	100
3.2.1.3.1 Imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom	101
3.2.1.3.2 Imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom	101
3.2.1.3.3 Imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom	104
3.2.1.3.4 Imeničke složenice sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti...	105
3.2.1.3.5 Imeničke složenice sa konfiksom kao odredbenom konstituentom	106
3.2.2 Složeno-sufiksna tvorba imenica.....	106
3.2.2.1 Formalne karakteristike imeničkih složenica sufiksne tvorbe	107
3.2.2.1.1 Oblici i funkcija druge konstituente	107
3.2.2.1.2 Oblici i funkcija prve konstituente	108
3.2.2.2 Semantičke karakteristike imeničkih složenica sufiksne tvorbe.....	108
3.2.2.3 Klasifikacija imeničkih složenica sufiksne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente	108
3.2.2.3.1 Imeničke složenice sufiksne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom	109
3.2.2.3.2 Imeničke složenice sufiksne tvorbe sa odredbenom pridevskom konstituentom	110
3.2.2.3.3 Imeničke složenice sufiksne tvorbe sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti.....	110
3.3 Tvorbeni model konverzije	111
3.4 Tvorbeni model skraćivanja	113
3.5 Tvorbeni model slivanja.....	114
3.6 Tvorbeni model reduplikacije	114

4 Kontrastivna analiza imeničkih izvedenica u nemačkom i srpskom jeziku.....	115
4.1 Morfološka i semantička struktura eksplicitnih izvedenica u nemačkom i srpskom jeziku	116
4.1.1 Imeničke izvedenice sufiksne tvorbe.....	116
4.1.2 Imeničke izvedenice prefiksne tvorbe	121
4.1.3 Imeničke izvedenice cirkumfiksne tvorbe.....	123
5 Kontrastivna analiza imeničkih složenica u nemačkom i srpskom jeziku	124
5.1 Morfološka i semantička struktura imeničkih složenica nesufiksne tvorbe	125
5.2 Morfološka i semantička struktura imeničkih složenica sufiksne tvorbe.....	132
6 Funkcionalno-semantička klasifikacija imeničkih tvorenica u nemačkom i srpskom jeziku	134
6.1 Imenička modifikacija.....	135
6.1.1 Kontrastivna analiza modifikovanih imeničkih tvorenica.....	135
6.1.1.1 Tvorba deminutivnih imenica.....	135
6.1.1.2 Tvorba augmentativnih imenica	136
6.1.1.3 Tvorba negiranih imenica.....	137
6.1.1.4 Tvorba moviranih imenica	138
6.1.1.5 Tvorba zbirnih imenica	139
6.2 Imenička transpozicija.....	140
6.2.1 Kontrastivna analiza tvorbno-semantičkih kategorija	140
6.2.1.1 Tvorba apstraktnih imenica	140
6.2.1.2 Tvorba imenica sa značenjem mesta i prostora	144
6.2.1.3 Tvorba imenica sa značenjem predmeta.....	149
6.2.1.4 Tvorba imenica sa značenjem lica.....	153
7 Ekvivalenti nemačkih imeničkih izvedenica u srpskom jeziku	159
7.1 Ekvivalenti nemačkih imenica sufiksne tvorbe.....	160
7.1.1 Sufiksne imenice kao ekvivalenti nemačkih imenica sufiksne tvorbe	162
7.1.1.1 Klasifikacija i zastupljenost sufikslih ekvivalenata prema kategorijalnoj pripadnosti tvorbene osnove.....	162
7.1.1.1.1 Ekvivalenti nemačkih denominalnih imenica sufiksne tvorbe	162
7.1.1.1.2 Ekvivalenti nemačkih deverbálnih imenica sufiksne tvorbe	163
7.1.1.1.3 Ekvivalenti nemačkih deadjektivnih imenica sufiksne tvorbe	165

7.1.1.2 Klasifikacija i zastupljenost sufikslnih ekvivalenata prema tvorbenom sufiksu	166
7.1.1.3 Zastupljenost sufikslnih ekvivalenata prema tvorbeno-semantičkoj pripadnosti sufikslnih izvedenica	170
7.1.1.3.1 Imenice sa značenjem lica	170
7.1.1.3.2 Imenice sa značenjem predmeta	172
7.1.1.3.3 Imenice sa značenjem mesta i prostora	173
7.1.1.3.4 Apstraktne imenice	174
7.2 Ekvivalenti nemačkih imenica prefikslna tvorbe	182
7.2.1 Izvedenice kao ekvivalenti nemačkih imenica prefikslna tvorbe	182
7.2.1.1 Prefikslna imenice kao ekvivalenti nemačkih imenica prefikslna tvorbe	182
7.2.1.2 Sufikslna imenice kao ekvivalenti nemačkih imenica prefikslna tvorbe	184
7.2.2 Sintagme kao ekvivalenti nemačkih imenica prefikslna tvorbe u srpskom jeziku	184
7.3 Ekvivalenti nemačkih imenica cirkumfikslna tvorbe	187
7.4 Ekvivalenti nemačkih imenica implicitne tvorbe	188
 8 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica u srpskom jeziku	195
8.1 Sintagme kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	196
8.1.1 Sintagme sa kongruentnim atributom	196
8.1.2 Sintagme sa nekongruentnim atributom	197
8.1.2.1 Sintagme sa genitivskim atributom	197
8.1.2.2 Sintagme sa predloškim atributom	197
8.1.3 Semantički odnosi među konstituentama imeničkih složenica i njihovih sintagmatskih ekvivalenata	200
8.1.4 Klasifikacija i zastupljenost sintagmatskih ekvivalenata prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente imeničke složenice	202
8.1.4.1 Sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom	202
8.1.4.2 Sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom	204
8.1.4.3 Sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom pridevskom konstituentom	206
8.1.4.4 Sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom konstituentom druge kategorijalne pripadnosti	206
8.2 Izvedenice kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	208
8.3 Složenice kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	212

8.3.1 Složenice nesufiksne tvorbe	212
8.3.2 Složenice sufiksne tvorbe	214
8.4 Binomi kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	217
8.5 Klasifikacija i zastupljenost ekvivalenata prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente	220
8.6 Klasifikacija i zastupljenost ekvivalenata prema leksičkom značenju konstituenti imeničke složenice	222
8.7 Klasifikacija i zastupljenost ekvivalenata prema tvorbeno-semantičkoj pripadnosti imeničkih složenica	227
8.7.1 Imenice sa značenjem lica	227
8.7.2 Imenice sa značenjem predmeta	233
8.7.3 Imenice sa značenjem mesta i prostora	236
8.7.4 Apstraktne imenice	243
9 Zaključak	247
10 Bibliografija	259
Prilozi	267
Prilog 1. Registar leksema nemačkog jezika	267
Prilog 2. Registar leksema i sintagmi srpskog jezika	278

TABELE, LISTE, DIJAGRAMI I GRAFIKONI

Tabela 2–1 Pregled denominalnih imenica sufiksarne tvorbe u nemačkom jeziku	33
Tabela 2–2 Pregled deverbarnih imenica sufiksarne tvorbe u nemačkom jeziku	34
Tabela 2–3 Pregled deadjektivnih imenica sufiksarne tvorbe u nemačkom jeziku.....	34
Tabela 2–4 Deminutivni sufiksi u nemačkom jeziku.....	36
Tabela 2–5 Mocioni sufiksi u nemačkom jeziku	37
Tabela 2–6 Sufiksi i sufiksoidi za tvorbu zbirnih imenica u nemačkom jeziku	38
Tabela 2–7 Imenički prefiksi u nemačkom jeziku	38
Tabela 2–8 Imenički prefiksi nastali od predloga u nemačkom jeziku.....	39
Tabela 2–9 Augmentativni prefiksi u nemačkom jeziku	41
Tabela 2–10 Augmentativni prefiksoidi u nemačkom jeziku	42
Tabela 2–11 Prefiksi za negaciju imenica u nemačkom jeziku	44
Tabela 2–12 Prefiksoid za negaciju imenica u nemačkom jeziku	44
Tabela 2–13 Prefiks za tvorbu zbirnih imenica u nemačkom jeziku	44
Tabela 2–14 Imenički cirkumfiks u nemačkom jeziku	45
Tabela 2–15 Klasifikacija imeničkih složenica prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente u nemačkom jeziku	59
Tabela 3–1 Pregled denominalnih imenica sufiksarne tvorbe u srpskom jeziku	77
Tabela 3–2 Pregled deverbarnih imenica sufiksarne tvorbe u srpskom jeziku	78
Tabela 3–3 Pregled deadjektivnih imenica sufiksarne tvorbe u srpskom jeziku.....	79
Tabela 3–4 Deminutivni i hipokoristički sufiksi u srpskom jeziku	82
Tabela 3–5 Augmentativni sufiksi u srpskom jeziku	83
Tabela 3–6 Mocioni sufiksi u srpskom jeziku	84
Tabela 3–7 Sufiksi za tvorbu zbirnih imenica u srpskom jeziku	84
Tabela 3–8 Imenički prefiksi u srpskom jeziku	87
Tabela 3–9 Prefiksi za negaciju imenica u srpskom jeziku	89
Tabela 3–10 Cirkumfiksi za negaciju imenica u srpskom jeziku.....	91
Tabela 3–11 Klasifikacija imeničkih složenica nesufiksarne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente u srpskom jeziku	100
Tabela 3–12 Klasifikacija imeničkih složenica sufiksarne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente u srpskom jeziku	109
Tabela 3–13 Imeničke složenice sufiksarne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom u srpskom jeziku	109

Tabela 3–14 Imeničke složenice sufiksarne tvorbe sa odredbenom pridevskom konstituentom u srpskom jeziku	110
Tabela 4–1 Ekvivalentne sufiksarne tvorenice stranog porekla u nemačkom i srpskom jeziku	119
Tabela 6–1 Zastupljenost tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih apstraktnih imenica u nemačkom i srpskom jeziku	142
Tabela 6–2 Zastupljenost tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih apstraktnih imenica u nemačkom i srpskom jeziku	143
Tabela 6–3 Zastupljenost tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem mesta i prostora u nemačkom i srpskom jeziku	146
Tabela 6–4 Zastupljenost tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem mesta i prostora u nemačkom i srpskom jeziku	148
Tabela 6–5 Zastupljenost tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem predmeta u nemačkom i srpskom jeziku	150
Tabela 6–6 Zastupljenost tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem predmeta u nemačkom i srpskom jeziku	152
Tabela 6–7 Zastupljenost tvorbenog modela izvođenja ekscerpiranih imenica sa značenjem lica u nemačkom i srpskom jeziku	154
Tabela 6–8 Zastupljenost tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem lica u nemačkom i srpskom jeziku	157
Tabela 7–1 Prikaz divergentnih odnosa između sufiksarnih izvedenica nemačkog jezika i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku kod tvorbenih osnova iste kategorijalne pripadnosti .	167
Tabela 8–1 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica nesufiksarne tvorbe sa značenjem lica u srpskom jeziku	228
Tabela 8–2 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica sa značenjem predmeta u srpskom jeziku	233
Tabela 8–3 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica sa značenjem mesta i prostora u srpskom jeziku	237
Tabela 8–4 Ekvivalenti nemačkih apstraktnih složenica u srpskom jeziku	244
Lista 2–1 Imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom u nemačkom jeziku..	60
Lista 2–2 Imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom u nemačkom jeziku .	63
Lista 2–3 Imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom u nemačkom jeziku .	64
Lista 2–4 Imeničke složenice sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti u nemačkom jeziku	65
Lista 2–5 Imeničke složenice sa konfiksom kao odredbenom konstituentom u nemačkom jeziku	65
Lista 3–1 Imeničke složenice nesufiksarne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom u srpskom jeziku	101

Lista 3–2 Imeničke složenice nesufiksne tvorbe sa odredbenom glagolskom konstituentom u srpskom jeziku	104
Lista 3–3 Imeničke složenice nesufiksne tvorbe sa pridevskom odredbenom konstituentom u srpskom jeziku	105
Lista 3–4 Imeničke složenice sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti u srpskom jeziku	105
Lista 3–5 Imeničke složenice nesufiksne tvorbe sa konfiksom kao odredbenom konstituentom u srpskom jeziku	106
Lista 4–1 Imeničke izvedenice prefiksne tvorbe u srpskom jeziku kao kalkovi iz nemačkog jezika	123
Lista 5–1 Imeničke složenice nesufiksne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom u srpskom jeziku kao kalkovi iz nemačkog jezika	126
Lista 5–2 Imeničke složenice nesufiksne tvorbe sa odredbenom pridevskom konstituentom u srpskom jeziku kao kalkovi iz nemačkog jezika	130
Lista 5–3 Konfiksne i hibridne složenice u nemačkom i srpskom jeziku	131
Lista 5–4 Imeničke složenice sufiksne tvorbe u srpskom jeziku kao kalkovi iz nemačkog jezika	133
Lista 8–1 Sintagme sa kongruentnim atributom u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	196
Lista 8–2 Sintagme sa genitivskim atributom u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	197
Lista 8–3 Sintagme sa predloškim atributom u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	198
Lista 8–4 Izvedenice u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	208
Lista 8–5 Složenice u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	212
Lista 8–6 Binomi u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica	217
Lista 8–7 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica sufiksne tvorbe sa značenjem lica u srpskom jeziku	231
Lista 8–8 Ekvivalenti nemačkih posesivnih složenica sa značenjem lica u srpskom jeziku	232
Dijagram 7–1 Prikaz divergentnih odnosa između sufiksne tvorbe izvedenica nemačkog jezika koje se završavaju sufiksom <i>-er</i> i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku kod tvorbenih osnova različite kategorijalne pripadnosti	166
Dijagram 8–1 Odnos osnovičkih konstituenti imeničkih složenica nemačkog jezika i upravnih konstituenti ekvivalentnih sintagmi u srpskom jeziku	200
Dijagram 8–2 Odnos osnovičkih konstituenti imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom nemačkog jezika i upravnih konstituenti ekvivalentnih binoma u srpskom jeziku	218

Dijagram 8–3 Odnos osnovičkih konstituenti imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom nemačkog jezika i upravnih konstituenti ekvivalentnih binoma u srpskom jeziku	218
Grafikon 7–1 Ekvivalenti nemačkih imeničkih izvedenica u srpskom jeziku	189
Grafikon 7–2 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imenica sufiksarne tvorbe	191
Grafikon 7–3 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imenica prefiksarne tvorbe	192
Grafikon 7–4 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imenica cirkumfiksarne tvorbe	193
Grafikon 7–5 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imenica implicitne tvorbe	194
Grafikon 8–1 Zastupljenost sintagmatskih ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica	199
Grafikon 8–2 Zastupljenost izvedenica kao ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica	211
Grafikon 8–3 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente	220
Grafikon 8–4 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica	245

SPISAK SKRAĆENICA

BN	binom
CT	cirkumfiksna tvorba
IM	implicitno izvođenje
IZ	izvođenje
KO	konverzija
NR	neizvedena (prosta) reč
ODK	odredbena konstituenta
OSK	osnovička konstituenta
PT	prefiksna tvorba
SG	sintagma
SL	slaganje
SNS	složeno- nesufiksna tvorba
SST	složeno- sufiksna tvorba
ST	sufiksna tvorba
UPK	upravna konstituenta

1

Uvod

1.1 Predmet rada i ciljevi

Predmet ovog rada predstavlja kontrastivno istraživanje imeničke tvorbe nemačkog i srpskog jezika. Na izbor predmeta istraživanja, pored značajnog mesta koje imenička tvorba zauzima u leksičkim sistemima oba jezika, uticala je i njena nedovoljna proučenost iz kontrastivnog aspekta.

Naš pristup kontrastivnoj analizi jeste strukturno-semantički, a posebna pažnja posvećena je tvorbenim modelima izvođenja i slaganja, kao centralnim tvorbenim postupcima u jezicima koje poredimo.

Cilj rada jeste da se prikažu i uporede morfološka i semantičko-funkcionalna svojstva imeničke tvorbe u nemačkom i srpskom jeziku, sa posebnim osvrtom na sufiksalsnu, prefiksalsnu i cirkumfiksalsnu tvorbu kao podvrste eksplicitnog izvođenja, kao i na tvorbeni postupak slaganja. Pored klasifikacije i tipologizacije imeničkih tvorenica u istraženim jezicima, rad nastoji da opiše sličnosti, ali i sistemske i tipološke razlike između tvorbenih obrazaca i sredstava i da ustanovi njihovu zastupljenost u okviru transpozicionih i modifikacionih klasa imeničkih tvorenica.

Ispitivanje zakonitosti u sistenskoj odnosno tvorbenosistenskoj ekvivalenciji između imeničkih tvorenica nemačkog jezika i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, nalazi se takođe u fokusu istraživanja. Posebna pažnja posvećena je istraživanju sistematičnosti u korespondenciji na nivou tvorbenih obrazaca i sredstava i pronalaženju faktora koji utiču na zastupljenost ekvivalenata.

Budući da nemački jezik slaganje koristi kao najčešći imenički model tvorbe, dok se tvorba imenica u srpskom jeziku pretežno bazira na tvorbenom postupku izvođenja, pre svega sufiksalsnoj tvorbi, naša polazna pretpostavka jeste da je ovakva zastupljenost tvorbenih modela prisutna i u okviru modifikacione, odnosno transpozicione klase imeničkih tvorenica istraženih jezika. Pored toga, s obzirom na značajno mesto koje u nominacionom sistemu srpskog jezika zauzima analitička nominacija, očekujemo da analizom odnosa u ekvivalenciji samo delimično bude ustanovljena ekvivalencija na tvorbenosistenskom nivou i da sintagme, kao jedinice koje prevazilaze nivo tvorbe reči, prevlađuju kao ekvivalenti nemačkih tvorenica.

Rad je zamišljen kao skroman doprinos, inače zapostavljenim, kontrastivnim istraživanjima nemačkog i srpskog jezika. Strukturu rada, određenu postavljenim ciljevima, čine tri veće celine.

Prva celina obuhvata drugo i treće poglavlje u kojima je dat prikaz tvorbenih modela u nemačkom i srpskom jeziku i pregled ključnih pojmovno-terminoloških jedinica, dobijenih obradom serbokroatističke i germanističke naučne i stručne literature. Četvrto, peto i šesto poglavlje čine drugu celinu koja je posvećena kontrastivnoj analizi morfološke i semantičke strukture imeničkih izvedenica i složenica i poređenju imeničke modifikacije i transpozicije u istraženim jezicima. Treća celina sastoji se iz sedmog i osmog poglavlja u kojima se ispituje odnos u ekvivalenciji između izvedenica i složenica nemačkog jezika i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku. Poslednji deo predstavlja zaključak koji sadrži kratak pregled rada u celini. U zaključku iznosimo rezultate statističke korpusne i kontrastivne analize i naša zapažanja u vezi sa dobijenim podacima. Na kraju rada, dat je pregled korišćene literature i registar ekscerpirane građe.

1.2 Teorijske osnove

1.2.1 Tvorba reči

Tvorba reči (nem. *Wortbildung*) kao jezička pojava, jeste produktivni mehanizam za bogaćenje rečnika, a termin se ujedno odnosi i na lingvističku disciplinu koja se bavi proučavanjem i opisivanjem zakonitosti, postupaka i obrazaca pri stvaranju novih reči, na bazi već postojećeg jezičkog materijala (Prčić 1998: 67).

Tokom opšteg razvoja lingvistike, menjala se i nauka o tvorbi reči, po pitanju svojih postulata i pristupa istraživanju. Za njen celokupni razvojni pravac karakteristično je odvrćanje od dijahronog aspekta promatranja jezičkih fenomena ka sinhronom proučavanju, kao i naglašavanje relevantnosti sadržinskih kriterijuma pri klasifikaciji tvorbenih obrazaca.

U germanistici, a naročito u serbokroatistici, tvorba reči dugo je smatrana morfološkom poddisciplinom (Würstle 1992: 9; Dragičević 2008: 61). Morfološki modeli proučavanja tvorbe reči stoje u uskoj vezi sa tradicionalnim pristupom istraživanju, čiji je predmet morfemska struktura tvorbenih osnova i afiksa. Analiza se vršila, dakle, iz ugla formalne strukture tvorenica i sastojala se prvenstveno u inventarizaciji tvorbenih afiksa, dok semantičko- funkcionalni aspekti nisu obuhvaćeni analizom. U fokusu istraživanja, neretko su stajali identitet i poreklo tvorbenih osnova i afiksa, što ukazuje na to da ih je odlikovalo dijahronijsko usmerenje. Rezultati morfološki i etimološki usmerenih radova, najčešće su predstavljeni listama sa tvorbenim afiksima koji su klasifikovani po fonetskom prikazu, kao i genetskoj srodnosti, dok funkcionalne i sadržinske veze u procesu tvorbe reči, nisu uzimane u obzir.

Savremena istraživanja pretežno su leksikološki orijentisana i polaze od toga da reč koja se dobija kao rezultat tvorbenog postupka čini nominacionu jedinicu i, samim tim, pripada polju proučavanja leksikologije. Savremeni modeli temelje se na derivacionoj teoriji češkog lingviste Miloša Dokulila¹ u kojoj se operiše tzv. onomasiološkim (pojmovnim) kategorijama, a jedan od ključnih postulata jeste

¹ Delo u kojem je predstavio tu teoriju jeste *Tvorba reči u češkom jeziku. Teorija izvođenja reči* (1962).

neophodnost pristupa tvorbenoj analizi iz semantičke perspektive. Centralno mesto u ovoj teoriji koja je doživela recepciju kako u slavističkoj, tako i u germanističkoj nauci o tvorbi reči, zauzima ubedljiva klasifikacija tvorbenih značenja koju, pre svega, sačinjavaju modifikacione i transpozicione onomasiološke kategorije (Ćorić 2006: 20).

Danas se tvorba reči smatra samostalnom lingvističkom disciplinom koja ima svoj predmet proučavanja i razrađen pojmovno-terminološki aparat. Neosporno je, međutim, njeno prožimanje sa drugim lingvističkim disciplinama, što proizilazi iz samog predmeta proučavanja, budući da se tvorenice posmatraju kao neodvojiv deo morfološkog sistema, a njihovo značenje i paradigmatiski odnosi sa drugim leksemama predstavljaju direktnu sponu sa leksikologijom i semantikom (Štasni 2008: 16).

1.2.2 Funkcionalno-semantička klasifikacija imeničke tvorbe

Kao kriterijum za funkcionalno-semantičku klasifikaciju imeničkih tvorenica u našem istraživanju, uzimamo vrstu semantičkog obeležja koje tvorbene osnove dobijaju u tvorbenom procesu. Oslanjamo se na funkcionalno-semantičku klasifikaciju imeničkih tvorenica koju su ponudili Flajšer/Barc (Flesicher/Barz 2012: 96) i kojom su obuhvaćeni procesi imeničke modifikacije i transpozicije.

U imeničku modifikaciju spadaju postupci augmentacije, deminucije, mocije, negacije, kao i postupak tvorbe zbirnih imenica. Svim vrstama modifikacije zajedničko je to što predstavljaju tvorbene postupke, kod kojih se polazna reč semantički modifikuje, odnosno dobija dodatno semantičko obeležje.

Transpozicija se odnosi na tvorbeni postupak imenica, u okviru kojeg se njeno polazno značenje menja transponovanjem u drugu semantičku klasu. Sadržaj iz jedne pojmovne kategorije prenosi se, dakle, u drugu kategoriju, bez njegove faktičke izmene (Ćorić 2002: 4). Kao i kod modifikacije, shodno tvorbenom značenju imenice, razlikuju se transpozicione semantičke klase, a za osnovu klasifikacije uzimaju se određene šire ili uže značenjske skupine. U našem istraživanju izdvajamo šire tvorbeno-semantičke kategorije, koje obuhvataju imenice sa značenjem lica (osobe), predmeta, mesta i prostora, kao i apstraktne imenice.

1.2.3 Kontrastivna lingvistika

Termin *kontrastivna lingvistika* preuzet je iz engleskog 'contrastive linguistics', pri čemu naziv 'contrastive' potiče od latinskih pojmova *contra* 'protiv' i *stare* 'stajati' (Rein 1983: 1). Predmet ove lingvističke discipline jeste sistemsko poređenje jezičkih struktura, odnosno zajedničkih elemenata i razlika dva ili više jezičkih sistema na fonetsko-fonološkom, morfološkom i sintaksičkom-semantičkom nivou (Lewandowski 1990: 601). Istraživanje je fokusirano na sličnostima i razlikama, a njihovo otkrivanje nije samo po sebi cilj, već put ka spoznavanju jezičkih zakonitosti, ubrajajući u to i jezičke univerzalije (Nešimenko 1983: 63 u Koprivica 2006: 7).

Iako je kontrastivna lingvistika relativno mlada lingvistička disciplina, njeni koreni u smislu intuitivnog kontrastivnog sagledavanja jezika, sežu u daleku prošlost. Otkrićem sanskrita u 19. veku i njegovim upoređivanjem sa drugim jezicima, stvaraju se temelji za uporednu gramatiku, a delom Franca Bopa *Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache*, započinje epoha komparativnih istraživanja u lingvistici (Berić 2003: 172).

Krajem 19. veka, predstavnici mladogramatičarske škole bavili su se uporedno-istorijskim istraživanjima i stvorili su veoma efikasnu kontrastivnu metodu za utvrđivanje zajedničkog porekla pojava u genetski srodnim jezicima. Značajan doprinos kontrastivnim proučavanjima dala je tridesetih godina prošlog veka i Praška lingvistička škola, postavljanjem teorijskih osnova za sistemsko-funkcionalno proučavanje jezika, koristeći metodu analitičke komparacije. Cilj ove metode bio je, pre svega, produbljivanje jezičke analize koja je crpila značajne podatke za otkrivanje jezičke strukture, upravo iz poređenja manje ili više srodnih jezika (Koprivica 2006: 6–7). Predstavnici Praške škole, međutim, insistirali su na tome da komparativna metoda istraživanja ne sme biti sama sebi cilj, već treba da omogući uvid u povezanost jezičkih činjenica (Berić 2003: 183).

Savremena kontrastivna istraživanja nastala su šezdesetih godina prošlog veka, sa nastojanjem da se kroz sistematsko poređenje maternjeg i stranog jezika, efektivnije izvodi nastava stranih jezika. S tim u vezi stoji hipoteza kontrasta, koja polazi od toga da se svaki strani jezik uči na osnovu već savladanog maternjeg jezika i da sličnosti

između maternjeg i stranog jezika olakšavaju proces učenja (pozitivan transfer), a da razlike ovaj proces otežavaju (interferencija) (Durbaba 2011: 73). Postojala je nada da se njihovim poređenjem mogu predvideti i objasniti greške, kao i da se mogu razviti strategije za njihovo izbegavanje. Primenom ovih principa, međutim, previdela se činjenica da su odnosi između maternjeg i stranog jezika samo jedan od faktora koji igraju ulogu u procesu usvajanja stranog jezika. Zbog toga se često insistiralo na tome da se kontrastivna analiza udalji od prvobitnog usmerenja i da se posmatra kao nova grana uporedne lingvistike koja je prvenstveno usmerena ka sinhronom kontrastivno-tipološkom poređenju jezika (König 1996: 32).

Novija istraživanja u oblasti kontrastivne lingvistike pretežno se baziraju na već postojećim metodama za opisivanje jezičkih jedinica. Poređenje načelno može biti unilateralno- ili bi- odnosno multilateralno. Preduslov za bilateralno poređenje predstavlja neka referentna veličina koja je zajednička za oba jezika (*tertium comparationis*), a kao polazne jedinice mogu figurirati različite jedinice jezičkog sistema (Ohnheiser 1987: 11).

1.3 Metodološki okvir i korpus

Kod kontrastivne analize tipološki različitih jezika kao što su nemački i srpski, mora se računati sa divergentnim lingvističkim tradicijama i samim tim sa različitom terminološkom praksom. Stoga se pri kontrastivnoj analizi, pored konsekventnog poštovanja metodičkih principa, mora utvrditi definicijska ekvivalencija jezičkih pojava koje se porede. Terminološka unifikacija naročito je značajna, budući da tvorbeni pojmovno-terminološki aparat u germanističkoj i serbokroatističkoj lingvističkoj tradiciji delom odlikuje neujednačena upotreba termina. Iz tog razloga je, pri obradi tvorbenih modela istraženih jezika, pre započetog kontrastivnog istraživanja, dat pregled ključnih pojmovno-terminoloških jedinica dobijenih analizom serbokroatističke i germanističke naučne i stručne literature.

Kao metodološki okvir za naše istraživanje uzeta je metoda strukturno-semantičkog poređenja, odnosno metoda kontrastivne analize, koja se zasniva na strukturalističkom modelu. Kontrastivna analiza jedna je od najrazvijenijih metoda u kontrastivnoj lingvistici kojom se do sličnosti i razlika između dva ili više jezika dolazi njihovim sistemskim poređenjem, na osnovu nekog zajedničkog obeležja (Đorđević 2004: 3). Naš pristup kontrastivnoj analizi jeste prvenstveno sinhronog karaktera i zasniva se na korpusnoj analizi ekscerpirane građe, kao i na saznanjima iz relevantne obrađene literature. U istraživanju se delom koristimo i statističkom korpusnom analizom, kao neizostavnim delom korpusnog istraživanja.

U okviru kontrastivne analize morfološke i semantičke strukture tvorenica, kao i kod poređenja modifikacionih i transpozicionih klasa, poređenje je koncipirano kao bilateralno, što znači da su oba tvorbeni sistema u istom obimu materijalno predstavljena i međusobno se porede bez prioriteta. Pri istraživanju zakonitosti na nivou systemske i tvorbenosystemske ekvivalencije odnosno korespondencije između tvorbenih obrazaca i sredstava, nemački jezik je polazni jezik (jezik-izvor), dok je srpski jezik-cilj, s tim što kod pojedinih tvorbenih obrazaca, obrnut smer nije isključen.

Građa za ovo istraživanje ekscerpirana je iz jednojezičnih rečnika nemačkog i srpskog jezika. U sastav korpusa nemačkih tvorenica ulaze najobimniji elektronski rečnici nemačkog jezika *DUDEN – Deutsches Universalwörterbuch* (2003), kao i

DUDEN – *Das große Wörterbuch der deutschen Sprache* (2000). Pored rečnika, značajan deo građe ekscerpiran je iz *Elektronskog korpusa COSMAS II*win Instituta za nemački jezik u Manhajmu, trenutno najobimnijeg korpusa nemačkog jezika. Zbog prirode našeg istraživanja, odabrali smo morfosintaksički anotiran, odnosno morfološki etiketiran arhiv *TAGGED-M*.²

Građa koja obuhvata tvorenice iz srpskog jezika dobijena je ekscerpcijom iz *Obratnog rečnika srpskoga jezika* (2000), kao i iz *Rečnika srpskoga jezika Matice srpske* (2011). Pri odabiru građe, prvenstveno prefikslnih tvorenica i konfikslnih složenica, poslužio nam je, takođe, *Rečnik tvorbenih formanata* (2003). Kako bismo korpus učinili bogatijim i verodostojnijim, posebno kada je reč o imeničkim složenicama nesufiksne tvorbe, građa je prikupljana i iz obimnih registara leksema datih u studijama o tvorbi reči u srpskom (Klajn, Ivan 2002), odnosno srpskohrvatskom jeziku (Barić, Eugenija 1980).

Kao kontrolni korpus, naročito u delu u kojem istražujemo odnose u ekvivalenciji, poslužile su nam najobimnije derivatološke studije u germanistici (Wellmann, Hans 1975) i srbistici (Klajn, Ivan 2002/2003), kao i dva dodatna morfološki anotirana arhiva elektronskog korpusa *COSMAS II*win *TAGGED-C* i *TAGGED-T*.³

Tvorenice su birane prema dva kriterijuma. Prvi se odnosi na kategorijalnu pripadnost tvorbene osnove izvedenica odnosno prve konstituente složenica. Zbog reprezentativnosti korpusa nastojali smo, srazmerno njihovoj frekventnosti u tvorbenom sistemu, da ekscerpiramo podjednak broj predstavnika svih vrsta reči koji imaju funkciju tvorbene osnove izvedenica odnosno konstituente složenica.

Drugi kriterijum pri odabiru tvorenica stoji u vezi sa pripadnošću tvorenica tvorbeno-semantičkim kategorijama. Kategorije koje smo uzimali u razmatranje obuhvataju apstraktne imenice, imenice sa značenjem lica, predmeta, kao i mesta i

² Ovaj arhiv sačinjavaju tekstovi iz regionalnih dnevnih novina *Mannheimer Morgen* iz 1991. godine, kao i iz perioda između 1994–1996.

³ Budući da u arhivu *TAGGED-M* nisu svi afiksi anotirani, pretraživali smo više arhiva u slučajevima kada je bilo potrebno ekscerpirati što više odrednica koje sadrže određene afikse, ili konstituente složenica.

prostora. Pri ekscerpiranju, izdvojili smo frekventne tvorbene obrasce i afikse u okviru navedenih kategorija i odabrali reprezentativne predstavnike njihovih potklasa.⁴

U slučajevima kada korpus beleži veliki broj primera, prilikom obrade korpusne građe koristimo se deduktivnom metodom, pri čemu biramo najreprezentativnije u smislu tvorbenog obrasca ili tvorbenog afiksa. Kada nam na raspolaganju stoji mali broj primera, bilo za tvorbeni obrazac ili tvorbeni afiks, navodimo sve dobijene primere.

U vezi s jezičkim stilom, granice za sakupljanu jezičku građu široko su postavljene i pre svega, obrađujemo tvorenice kodificiranog standardnog jezika preuzete iz jednojezičnih rečnika. Tvorenice koje su obeležene kao stručni termini ili pripadaju dijalektima, uzete su u obzir ako su deo navedenih rečnika i ako su reprezentativne za određene tvorbene obrasce ili afikse.

⁴ Tako smo, na primer, u sklopu imenica sa značenjem lica, pored imenica koje denotiraju vršioca radnje (nomina agentis), korpusom obuhvatili imenice sa značenjem imaoca osobine i nosioca stanja, kao i one sa osnovnim značenjem stanovnika, pripadnika naroda, veroispovesti i sl. Ovo se odnosi i na potklase imenica ostalih tvorbeno-semantičkih kategorija.

2

Imenički tvorbeni modeli u nemačkom jeziku

2.1 Tvorbeni model izvođenja

Pojam *izvođenje* (nem. *Ableitung*, takođe *Derivation* 'derivacija') u germanističkoj lingvističkoj tradiciji tumači se i klasifikuje na različite načine.

Donalis (Donalies 2005: 95) pod ovim pojmom podrazumeva eksplicitno izvođenje koje obuhvata prefiksalsnu, sufiksalsnu i cirkumfiksalsnu tvorbu. U izvođenje, pored toga, svrstava i konverziju koju analizira kao izvođenje isključivo kroz promenu vrste reči, pre svega, bez morfološke promene osnove (ernst → Ernst), kao i implicitno izvođenje, tj. izvođenje prevojem vokala (greifen → Griff).

Lode (Lohde 2006: 51) u izvođenje ubraja eksplicitno, implicitno i retrogradno izvođenje, dok Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 89) tvorbeni postupak implicitnog izvođenja ne analiziraju kao podvrstu izvođenja, već kao vid konverzije.

Bez obzira na različita poimanja postupka izvođenja, tvorbeni model izvođenja u nemačkom jeziku u radu analiziramo kao nadređeni pojam koji obuhvata eksplicitno, implicitno i retrogradno izvođenje.

2.1.1 Eksplicitno izvođenje

Eksplicitno izvođenje (nem. *Explizite Ableitung* 'eksplicitno izvođenje', takođe *Explizite Derivation* 'eksplicitna derivacija'), pored slaganja, predstavlja osnovni tvorbeni postupak u nemačkom jeziku.

Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 86) eksplicitno izvođenje smatraju nadređenim pojmom koji obuhvata sufiksalsno, prefiksalsno, kao i cirkumfiksalsno izvođenje. Iako se navedeni tvorbeni postupci međusobno razlikuju, kao osnovni kriterijum za njihovo svrstavanje u eksplicitno izvođenje uzima se prisustvo tvorbenih sredstava, odnosno afiksa (sufiksa, prefiksa i cirkumfiksa) koji učestvuju u njihovim tvorbenim procesima. U procesu izvođenja, derivacioni afiksi vezuju se za tvorbene osnove koje mogu predstavljati koren reči (Ordnung), konfiks (Identität), ili sintagmu (Inbetriebsetzung) (Fleischer/ Barz 2012: 86).

U germanističkoj literaturi sufiksalna i prefiksalna tvorba, zbog visoke produktivnosti i očiglednih razlika među njima, obrađuju se i odvojeno, dakle, kao samostalni tvorbeni modeli (Altmann/Kemmerling 2005: 36). Cirkumfiksalna tvorba, takođe, neretko se posmatra kao zaseban tvorbeni model, za koji se koristi i termin *kombinovano izvođenje* (nem. *Kombinatorische Derivation*) (Lohde 2006: 41).

U radu ćemo eksplicitno izvođenje posmatrati kao podvrstu tvorbenog modela izvođenja koji obuhvata sufiksalsnu, prefiksalsnu i cirkumfiksalsnu tvorbu.

Eksplicitno izvođenje, odnosno prefiksalsnu i sufiksalsnu tvorbu imenica u nemačkom jeziku, međutim, nije uvek jednostavno razgraničiti od tvorbenog postupka slaganja. Ovo se prvenstveno odnosi na pojavu kada se izvesne lekseme koje učestvuju u tvorbi pojavljuju u velikom broju zajedno s drugim tvorbenim elementima i stvaraju leksičke nizove, te uz dekonkretizaciju njihovog značenja, s vremenom poprimaju karakter prefiksa, odnosno sufiksa.⁵

Postoje, dakle, imeničke tvorbene osnove koje se kombinuju sa velikim brojem drugih tvorbenih jedinica koje su poreklom, takođe, imenice poput: *-werk* u *Astwerk*, *Buschwerk*, *Laubwerk* ili *-wesen* u *Rechtswesen*, *Bildungswesen*, *Schulwesen*. One se u germanističkoj literaturi obrađuju i kao samostalne i kao vezane morfeme, iako preovladava mišljenje da ne pripadaju ni samostalnim morfemama, kao ni sufiksima, već nekoj međukategoriji. Pojedini autori poput Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 231) insistiraju na uvrštavanju ovih morfema u sufikse, zato što se njihovo značenje s vremenom znatno udaljilo od značenja samostalnih leksema. Isto važi, na primer, i za reč *Haupt-* u *Hauptbahnhof*, *Hauptstadt*, *Hauptabteilung*, gde dolazi do semantičkog razdvajanja prve konstituyente *Haupt-* i istovetne, samostalno upotrebljene lekseme, tj. njenog semantičkog apstrahovanja, kao i do stvaranja leksičkog niza (Altmann/Kemmerling 2005: 53).

Kako bi se izbegla dilema u vezi sa statusom ovih elemenata, mnogi autori usvojili su termin *afiksoid*, odnosno *sufiksoid* i *prefiksoid*, kojim se obuhvataju sve tvorbene jedinice koje se ne mogu precizno definisati ni kao lekseme, ni kao afiksi (Donalies 2005: 25). Kada se jedinice poput *-werk* ili *Haupt-*, usled njihove semantičke

⁵ Da se od samostalnih leksema s vremenom mogu razviti sufiksi, vidi se iz istorije nemačkog jezika, između ostalog, i na primeru sufiksa *-heit*, koji je u srednjevisokonemačkom predstavljao samostalnu leksemu sa značenjem 'Art und Weise, Beschaffenheit, Eigenschaft' (Donalies 2005: 25).

dekonkretizacije analiziraju kao sufiksoidi, odnosno prefiksoidi, može se govoriti o tvorbenom modelu izvođenja, konkretnije imeničkoj sufiksnoj, odnosno prefiksnoj tvorbi, čime ćemo se i mi u radu rukovoditi.

Jednu od specifičnosti tvorbenog sistema nemačkog jezika predstavljaju tvorenice u kojima se kao tvorbeni elementi pojavljuju lična imena, prezimena ili njihovi skraćeni oblici i nadimci, kao u imenicama: *Zappelphilipp*, *Bummelliese*, *Nörgelpeter*, *Tränesuse* i dr. U germanističkoj tvorbi reči govori se o tvorenicama sa drugom deonimizovanim konstituentom, koje se analiziraju dvojako, naime, i kao složenice čija druga konstituenta ima oblik slobodne morfeme (Fleischer/Barz 2012: 184), ali i kao izvedenice sa drugom konstituentom u obliku sufiksa (Sisak 1984: 153; Andrjuschichina 1968: 99).

Ne slažemo se sa mišljenjem da je ovde reč o slobodnim morfemama, jer se navedene lekseme javljaju samostalno samo u različitom značenju, a i njihovo značenje u ovim tvorenicama svakako je apstrahovano. Zbog apstrahovanog značenja, koristi se i termin *deonimizacija*, usled čega ove tvorbene jedinice dobijaju samo značenje 'muška ili ženska osoba'. Smatramo, međutim, da ih ne treba klasifikovati ni kao sufikse⁶, zato što se one bez restrikcija mogu zameniti jedne drugima, a da pritom leksičko značenje ostane nepromenjeno, što se može uočiti u leksemama poput: *Heulsuse*, *Heultrine* i *Heulliese*, koje odlikuje isto značenje, naime 'ein Mädchen, das oft weint'.

Iz navedenih razloga, naročito ako se uzme u obzir sposobnost stvaranja leksičkih nizova, mislimo da je analiza ovih elemenata kao sufiksoida, dakle, međukategorije između slobodnih morfema i sufiksa, najprikladnija.⁷

Navedeni sufiksoidi, u zavisnosti od toga da li je reč o muškom ili ženskom imenu, određuju rod imenice. U nekim slučajevima, istovetni sufiksoid može se odnositi i na muške i na ženske osobe, a ako se osoba muškog pola nazove leksemom čiji sufiksoid predstavlja žensko ime, ta leksema dobija pojačanu ekspresivnu vrednost.

⁶ U sufikse su se razvili elementi *-bold* (od ličnog imena *Dietbold*) koji se javlja u leksemama *Tugendbold*, *Witzbold*, *Lügenbold*, *Raufbold*, *Saufbold*, zatim *-rich/-erich* od ličnog imena *Fried(e)rich* koji predstavlja mocioni sufiks, kao i *-ian/-jan* (od ličnog imena *Jan/Johannes*) i javlja se u imenicama *Grobian*, *Dummerian*, *Blödian* i sl. (Fleischer/Barz 2012: 253).

⁷ Lode (Lohde 2006: 16) smatra da treba izbegavati međukategoriju afiksoida, odnosno sufiksoida, i predlaže da se u opisima tvorbenog sistema govori ili o samostalnim morfemama, ili o afiksima. On argumentuje da nije nužno da sve osobenosti jedne ili druge kategorije budu u potpunosti realizovane i da nema potrebe za uvođenjem nove međukategorije.

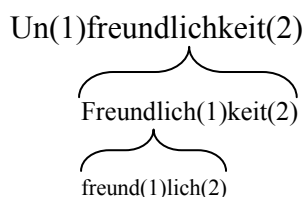
Sufiksoidi, takođe, u određenim granicama mogu varirati, a da pri tom leksičko značenje cele tvorenice ostane nepromenjeno, kao u primerima *Träneliесе – Tränesuse* ili *Nörgelfritze – Nörgelpeter*. Razlog za nepromenljivost leksičkog značenja stoji u vezi sa semantičkim jezgrom izvedenice, odnosno leksičkim značenjem koje je sadržano u tvorbenoj osnovi, a njena izražena ekspresivnost u velikoj meri uslovljava ekspresivnost lekseme u celosti. Iz korpusa možemo izdvojiti tvorenice poput: *Lügenhans*, *Zimperliese*, *Trödelheini*, *Angstmeier*, *Schwatzliese*, *Drückeberger*, *Klatschliese* i dr.

Tvorenicama sa deonimizovanim sufiksoidima po tvorbenoj strukturi, kao i po značenju, slične su izvedenice čiji sufiksoid denotira neki od srodničkih odnosa, poput: *Zechbruder*, *Reiseonkel*, *Klatschtante*, *Kaffeetante*, *Schwatzbase* i dr. Značenje ovih sufiksoida takođe je apstrahovano i karakteriše ih oznaka 'muška ili ženska osoba'.

Tvorbene jedinice poput *-zeug* i *-gut* koje stvaraju leksičke nizove, kao u primerima: *Esszeug*, *Spielzeug*, *Rasierzeug*, *Nähzeug*, *Schleifzeug*, *Strickzeug* ili *Backgut*, *Walzgut*, *Ideengut*, *Gedankengut*, u novijoj germanističkoj literaturi ne klasifikuju se kao sufiksoidi ili sufixi, već kao slobodne morfeme, pa se samim tim i tvorenice čiji su deo, analiziraju kao složenice (Fleischer/Barz 2012: 133). Razlog za to leži u činjenici da ove lekseme i u upotrebi kao slobodne morfeme, imaju uopšteno značenje i stoga ih ne treba analizirati kao sufiksoidne, čega ćemo se i mi u radu pridržavati.

2.1.1.1 Imenička sufiksalna tvorba

U okviru sufiksalne tvorbe, izvedenice se dobijaju tako što se na tvorbene osnove dodaju tvorbeni sufixi ili sufiksoidi. Izvedenice, kao i determinativne složenice, načelno odlikuje binarna struktura, što znači da se na svakom stupnju segmentacije sastoje od dve jedinice. Ovo se može ilustrovati na sledećim primerima (Donalies 2005: 95):

Sufiksi, odnosno sufiksoidi određuju gramatička svojstva kao što su vrsta reči, rod i fleksija. Mogu imati različit morfološki oblik, a najvažnije sufiksarne alternacije stoje u vezi s produktivnim sufiksima *-chen* i *-heit*. Sufiks *-chen* može imati i oblik *-elchen*, a osnovni oblik *-chen* proširuje se kada se sufiks vezuje za osnove koje se završavaju konsonantima *-g* ili *-ch*, poput: *Krängelchen*, *Wägelchen*, *Knöchelchen*, *Säckelchen* i sl. (Wellmann 1975: 27). Sufiks *-heit* javlja se i u morfološkim varijantama *-keit* i *-igkeit*. Koji će morfološki oblik imati određeni sufiks, uslovljeno je glasovnim okruženjem i zato se te sufiksarne varijante ne navode kao posebne morfeme, već samo kao njegovi alomorfi.

Pored toga, sa sufiksarnom tvorbom povezana je i alternacija vokala iz osnove, a alomorfija tvorbenih osnova veoma često stoje u vezi s tvorbom mocionih i deminutivnih imenica koje karakteriše preglas u osnovi, poput: *Ärztin*, *Anwältin*, odnosno *Büchlein*, *Jährchen* i dr.

Imenice sufiksarne tvorbe u nemačkom jeziku najčešće se izvode od imenica, glagola i prideva i shodno tome, postoji klasifikacija koja obuhvata denominalne, deverbale i deadjektivne sufiksarne izvedenice.

Sledeće tabele sadrže pregled dela ekscerpiranih imenica sufiksarne tvorbe, raspoređenih prema kategorijalnoj pripadnosti tvorbenih osnova.

Tabela 2–1 Pregled denominalnih imenica sufiksalne tvorbe u nemačkom jeziku

-and	Doktorand, Informand, Proband
-(a)ner	Rentner, Schuldner, Glöckner, Zöllner, Mexikaner, Republikaner
-ant/-ent	Laborant, Asylant, Praktikant, Abiturient
-ar	Bibliothekar, Archivar, Missionar
-är	Aktionär, Funktionär, Visionär, Sekretär, Revolutionär
-bold	Witzbold, Scherzbold, Tugendbold
-e	Zoologe, Biologe, Soziologe, Kroat, Rumäne
-er	Handwerker, Schlosser, Mathematiker, Fußballer, Fleischer, Eigentümer
-(er)ei	Dieberei, Sauerei, Konditorei, Schlosserei, Tischlerei
-heit	Menschheit, Kindheit, Gottheit
-i	Mutti, Anni, Bubi, Opi, Wölfi
-(i)at	Antiquariat, Rektorat, Konsulat, Direktorat
-ie	Aristokratie, Diplomatie, Philologie, Geologie
-ier	Hotelier, Bankier, Portier, Juwelier, Passagier
-ik	Thematik, Germanistik, Rhythmik
-iker	Theoretiker, Alkoholiker, Chemiker, Satiriker
-in	Ärztin, Beamtin, Dichterin, Professorin
-ismus	Dilettantismus, Protestantismus, Kommunismus
-ist	Cellist, Moralist, Kapitalist, Terrorist
-ler	Tischler, Sportler, Künstler, Wissenschaftler, Muttersprachler, Ausflügler
-ling	Dichterling, Schreiberling, Häftling, Häuptling
-schaft	Feindschaft, Präsidentschaft, Vaterschaft, Grafschaft, Nachbarschaft
-tum	Christentum, Heldentum, Herzogtum, Kaisertum
-wesen	Flugwesen, Bankwesen, Schulwesen, Bildungswesen

Tabela 2–2 Pregled deverbálnih imenica sufiksarne tvorbe u nemačkom jeziku

-age	Drainage, Kolportage, Massage, Montage, Sabotage, Spionage
-ant/-ent	Emigrant, Demonstrant, Repräsentant, Assistent, Rezensent, Konkurrent
-ation	Demonstration, Deformation, Resignation, Determination, Emanzipation
-ator	Reformator, Isolator, Transformator, Organisator
-(at)ur	Reparatur, Kandidatur, Dressur, Zensur, Gravur
-bold	Raufbold, Lügenbold, Saufbold
-e	Folge, Vorhersage, Aussage, Ernte, Frage, Hetze, Hacke, Feile, Säge
-el	Hebel, Stößel, Deckel, Schlägel
-enz	Koexistenz, Konferenz, Tendenz, Korrespondenz, Konkurrenz
-er	Jauchzer, Wecker, Prüfer, Lehrer, Schwimmer, Feger, Entkerner
-(er)ei	Meckerei, Heulerei, Prügelei, Mogelei, Tuschelei, Bügelei, Tanzerei
-eur	Kontrolleur, Friseur, Masseur, Installateur, Kommandeur
-euse	Friseuse, Masseuse, Kommandeuse
-ling	Lehrling, Säugling, Prüfling, Ankömmling, Täufling, Schützling
-tum	Irrtum, Wachstum
-ung	Deutung, Befestigung, Verückung, Siedlung, Wohnung

Tabela 2–3 Pregled deadjektivnih imenica sufiksarne tvorbe u nemačkom jeziku

-chen	Sensibelchen, Blondchen, Dummchen
-e	Wahre, Helle, Güte, Ferne, Nähe, Breite, Enge, Größe
-enz	Dekadenz, Kompetenz, Differenz
-heit/-keit/-igkeit	Weisheit, Gereiztheit, Lächerlichkeit, Mutlosigkeit
-i	Dummi, Softi, Schleimi, Blondi, Laschi, Schicki
-ian/jan	Grobian, Dummerian/ Dummerjan, Blödian
-iker	Fanatiker, Zyniker, Choleriker
-ismus	Konservatismus, Provinzialismus, Kolonialismus, Realismus
-ität	Flexibilität, Nervosität, Religiosität, Seriosität, Explosivität
-ling	Jüngling, Rohling, Neuling, Zärtling, Weichling, Dümmling
-nis	Düsternis, Einverständnis, Bedrängnis, Betrübnis, Bitternis
-o	Normalo, Brutalo, Fundamental, Realo
-schaft	Schwangerschaft, Gefangenschaft, Bereitschaft, Verwandtschaft

2.1.1.1.1 Modifikaciona funkcija sufiksalne tvorbe

2.1.1.1.1.1 Tvorba deminutivnih imenica

Sufiksalna tvorba zauzima centralno mesto u tvorbi imeničkih deminutiva. Deminucijom se referent osnove eksplicitno markira kao objektivno 'mali' ili 'mlad', međutim, može se izraziti i emotivni stav subjekta koji ocenjuje i ta subjektivna ocena može biti pozitivna i negativna.

Jedini, još uvek produktivni deminutivni sufiksi u nemačkom jeziku, jesu *-chen* i *-lein*. Pored njih postoje i regionalne varijante kao što su *-le* (Häusle, Ländle) i *-ke* (Raffke, Fatzke)⁸. U novijoj literaturi navodi se i sufiks *-i* koji pretežno ima hipokorističku upotrebu (Motsch 2004: 370; Fleischer/Barz 2012: 214–15). Vezuje se za tvorbene osnove koje predstavljaju lična imena, kao i nazive rodbinskih odnosa i produktivne su samo u govornom jeziku, kao i u tekstovima pisanim kolokvijalnim jezikom. Sufiks *-i* dodaje se na osnove jednosložnih reči koje zajedno sa sufiksom, stvaraju dvosložnu reč. Višesložne osnove se skraćuju, što se može videti u primerima *Renate* → *Reni* i *Wolfgang* → *Wölfi*, *Wolfi* (Motsch 2004: 370).

Sufiks *-ette* kao u reči *Sandalette*, preuzet je iz francuskog jezika i nije produktivan u tvorbi deminutivnih imenica.

Na osnovu istražene literature, kao i obrade korpusa, nesumnjivo se može zaključiti da u tvorbi deminutivnih imenica sufiks *-chen* preovladava, a da je sufiks *-lein* znatno manje produktivan (Motsch 2004: 370; Fleischer/Barz 2007:164; Wellmann 1975: 125). Moč (Motsch 2004: 370) objašnjava različitu distribuciju ova dva sufiksa uslovljenošću geografskim faktorima i smatra da se tvorenice sa sufiksom *-lein* razlikuju od onih koje sadrže sufiks *-chen* po dijalekatskoj rasprostranjenosti. Argumentuje da je sufiks *-lein* karakterističan za južnonemačko, dok se *-chen* vezuje za severnonemačko govorno područje. U lingvističkim radovima o deminutivima (Fleischer/Barz 2007:164; Wellmann 1975: 125; Henzen 1965: 149) kao presudan razlog za različitu distribuciju sufiksa *-chen* i *-lein*, navodi se, međutim, glasovno okruženje. Tako fonetska struktura tvorbene osnove može sprečiti izvođenje sufiksom *-chen*, jer bi u suprotnom bio otežan izgovor izvedenice. Ovo se, između ostalog, može

⁸ 'raffgieriger Mensch' od glagola *raffen*, odnosno 'arroganter Mensch' od glagola *fatzen* (Fleischer/Barz 2012: 253–254)

prikazati na primeru reči *Bäuchlein*, koja nema oblik **Bäuchchen*, jer bi u tom slučaju bila mnogo teža za izgovor. Pored toga, kao što smo već napomenuli, sa sufiksalsnom tvorbom uopšteno je povezana alternacija vokala iz osnove, poput vokala u osnovama: *Stündchen*, *Jährchen*, *Späßchen*, *Männlein* i dr.

Sufiksi *-chen* i *-lein* mogu se javiti kako kod prostih, tako i kod složenih tvorbenih osnova i sa ovim tvorbenim obrascem stoji u vezi srednji rod imenica. Za razliku od toga, tvorenice koje sadrže sufiks *-i* preuzimaju rod imenica iz tvorbene osnove. Proces diminucije pretežno ne prati transponovanje u novu vrstu reči, iako se mogu javiti kategorijalne promene, kao u primerima deadjektivnih imenica: *Dummchen*, *Frühchen*, *Naivchen*, *Sensibelchen* i dr.

U tabeli ispod dajemo pregled diminutivnih sufiksa u nemačkom jeziku.

Tabela 2–4 Diminutivni sufiksi u nemačkom jeziku

-chen	Türchen, Bettchen, Problemchen, Tierchen, Pünktchen, Püppchen, Säckchen, Dummchen, Witzchen, Doktorchen
-ette	Operette, Sandalette, Stiefelette
-i	Anni, Berni, Berti, Bubi, Opi, Vati, Wölfi, Reni
-ke	Raffke, Fatzke
-le	Häusle, Ländle
-lein	Büchlein, Kirchlein, Mäuslein, Bächlein, Kerzlein, Sternlein, Töchterlein, Männlein, Brieflein

2.1.1.1.2 Tvorba augmentativnih imenica

U vezi sa augmentativnim imeničkim tvorenicama, u germanističkoj literaturi spominje se samo sufiks *-ling* kojim se grade imeničke tvorenice koje odlikuje isključivo pejorativna konotacija, poput: *Dichterling*, *Schreiberling*, *Eindringling*, *Feigling*, *Fremdling*, *Naivling*, *Schwächling* i sl. i ovaj tvorbeni obrazac nije aktivan. Sufiks *-ling* najčešće stoji u vezi s imenicama sa značenjem lica koja vrše određena zanimanja, ili neke karakteristične radnje, a njegovim dodavanjem na tvorbenu osnovu, umanjuje se kvalitet njihovih sposobnosti.

2.1.1.1.1.3 Tvorba moviranih imenica

Za imeničku mociju u nemačkom jeziku karakteristična je tvorba sufiksom *-in* koji se vezuje za neizvedene tvorbene osnove, ili za izvedenice koje se završavaju sufiksom *-er*. Kod starijih izvedenica najčešće dolazi do preglasa, kao u rečima: *Bäuerin*, *Köchin*, *Äffin* i slično, dok se on obično ne javlja kod dvosložnih imenica čija se osnova završava nenaglašenim *-e* u drugom slogu, poput imenica: *Kanzlerin*, *Malerin*, *Stanzerin*, kao i u drugim, slabije asimilovanim stranim rečima i tvorenicama novijeg datuma poput: *Bulgarin*, *Sklavin*, *Soldatin*, *Gattin* i dr. Ako osnova sadrži sufiks *-erer*, dodavanjem mocionog sufiksa *-in*, jedno *-er* se gubi, što se može uočiti u primerima: *Hamsterer* → *Hamsterin*, *Zauberer* → *Zauberin*, *Zögerer* → *Zögerin* i dr. (Fleischer 2012: 236). Pored sufiksa *-in*, javljaju se i mocioni sufiksi stranog porekla *-ess*, *-esse* i *-euse* koji se spajaju sa osnovama imenica stranog porekla, ili su zajedno sa sufiksom preuzeti iz drugog jezika. Ovi sufiksi su veoma slabo zastupljeni, a pojedine imenice imaju dubletne oblike koji pored sufiksa *-euse* sadrže i sufiks *-in*, poput *Friseuse* – *Friseurin* i *Massuese* – *Masseurin*.

U nemačkom jeziku, takođe, postoji mogućnost za tvorbu moviranih imenica muškog roda sufiksima *-rich*, *-erich* i *-er*, kao u primerima: *Enterich*, *Gänserich*, i *Puter*, s tim što ovaj vid tvorbe nije produktivan.

U tabeli ispod dajemo prikaz sufiksa koji služe za imeničku mociju.

Tabela 2–5 Mocioni sufiksi u nemačkom jeziku

-er	Witwer, Puter
-ess	Stewardess, Clowness
-esse	Baronesse, Diakonesse
-euse	Friseuse, Masseur, Kommandeuse
-in	Rednerin, Beamtin, Ärztin, Anwältin, Patin, Sängerin, Försterin
-rich/erich	Enterich, Täuberich, Gänserich, Mäuserich

2.1.1.1.4 Tvorba zbirnih imenica

U tvorbi zbirnih imenica zastupljeni su sufiksi *-schaft* i *-tum*, kao i sufiksoid *-werk*. Ispod dajemo prikaz sufiksa i sufiksoida koji učestvuju u tvorbi zbirnih imenica u nemačkom jeziku.

Tabela 2–6 Sufiksi i sufiksoidi za tvorbu zbirnih imenica u nemačkom jeziku

-schaft	Beamtenschaft, Mannschaft, Studentenschaft, Nachkommenschaft, Arbeiterschaft
-tum	Bürgertum, Beamtentum, Sympathisantentum, Emigrantentum
-werk	Astwerk, Buschwerk, Wurzelwerk, Krautwerk, Laubwerk, Blattwerk

2.1.1.2 Imenička prefiksalna tvorba

Imeničku prefiksalsnu tvorbu, kao što je već napomenuto, smatramo podvrstom izvođenja koja obuhvata postupke dodavanja prefiksa ili prefiksoida na tvorbenu osnovu.

Prefiksi, za razliku od sufiksa, ne određuju gramatička obeležja izvedenica. U germanističkoj literaturi, kao produktivni prefiksi navode se oni prikazani sledećom tabelom (Eisenberg 2004: 247; Fleischer/Barz 2012: 255).

Tabela 2–7 Imenički prefiksi u nemačkom jeziku

a-/an-	Apräsenz, Analphabet
dis-	Disproportion, Disharmonie, Disqualifikation
erz-	Erzmusikant, Erzrivale, Erzgauner, Erzdummheit, Erzübel, Erzbetrüger, Erzfeind, Erzkommunist, Erznarr, Erzverräter, Erzsauerei, Erzschweinerei
ex-	Expräsident, Exweltmeister
in-/il-/ir-	Invariante, Illegalität, Irregularität
ko-	Koautor, Koregisseur, Kopilot
miss-	Missverhältnis, Missstimmung, Missbild, Missheirat, Missgeburt
re-	Reexport, Reinfektion, Retransfusion
un-⁹	Undank, Unfall, Untiefe, Unabhängigkeit, Unbescheidenheit, Unsicherheit
ur-	Urmensch, Urwald, Urangst, Urgefühl, Urgroßvater

⁹ *Unabhängigkeit*, kao i *Unbescheidenheit* i *Unsicherheit*, imaju dvojaku interpretaciju i mogu se analizirati kao proizvodi prefiksacije, gde tvorbenu osnovu predstavljaju imenice *Abhängigkeit*, *Bescheidenheit* i *Sicherheit*, ili kao imenice izvedene sufiksom *-heit/-keit* u kojima tvorbenu osnovu čine pridevi *unabhängig*, *unbescheiden* i *unsicher* (Fleischer/Barz 2012: 259).

Status tvorbenih elemenata koji se nalaze ispred tvorbenih osnova i imaju oblik predloga, poput: *an-*, *aus-* *bei-*, *mit-*, *zwischen-* i slično, u germanističkoj literaturi o tvorbi reči jeste sporan. Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 167) smatraju da tvorenice čiji prvi deo predstavljaju predlozi poput: *Zwischenzeit*, *Mitgefühl*, *Beileid*, *Nebenakzent* i drugi, treba uvrstiti u složenice, uz argumentaciju da navedeni elementi, za razliku od prefiksa koji nisu poreklom predlozi kao što su *-un*, *-erz*, *-miss* i slično, mogu stajati samostalno i samim tim imaju status slobodne morfeme. Budući da se kod tvorenica koje sadrže predloge ne objedinjavaju dva značenja, nego se samo semantički modifikuje tvorbeni osnovu koju dati element specifikuje, odnosno dodatno određuje, ove tvorbene jedinice analiziramo kao prefikse, a tvorenice koje su njima izvedene, kao izvedenice prefiksane tvorbe.

Sledeća tabela daje prikaz tvorenica sa prefiksima nastalim od predloga (Fleischer/Barz 2012: 167-168).

Tabela 2–8 Imenički prefiksi nastali od predloga u nemačkom jeziku

ab-	Abgrund, Abwind, Abdampf, Abprodukt, Abgott, Abscheu
an-	Anhöhe, Ankreis, Anzeichen
auf-	Aufwind, Aufgeld, Aufpreis, Auftakt
bei-	Beiblatt, Beiheft, Beiwagen, Beikoch, Beileid, Beigeschmack
gegen-	Gegenlicht, Gegenwind, Gegenpol, Gegenbeispiel, Gegenkandidat, Gegenrevolution
mit-	Mitgefühl, Miteigentümer, Mitschuld, Mitmensch, Mitverfasser, Mitverursacher, Mithilfe
neben-	Nebenhaus, Nebenhöhle, Nebenbeschäftigung, Nebenakzent, Nebenfach, Nebeneffekt
über-	Übergardine, Überangebot, Übergewicht, Überpreis, Übereifer
um-	Umblatt, Umfeld, Umluft, Umweg
unter-	Untergrund, Untertasse, Unterdruck, Untertemperatur, Untermieter, Unterkiefer
vor-	Vorabend, Vorfreude, Vorgefühl, Vorarbeit, Vorgeschmack, Vorstrafe
wider-	Widerhacken, Widersacher, Widerwille, Widersinn
zu-	Zubrot, Zuerwerb, Zuname
zwischen-	Zwischenakt, Zwischenraum, Zwischenabrechnung, Zwischenergebnis

U vezi s prefiksalsnom tvorбом, takođe, ostaje sporan status rečice *nicht* u imenicama poput: *Nichtanerkennung*, *Nichtraucher*, *Nichtmetall*, *Nichtschwimmer* i sl. Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012), kao i Velman (Wellmann 1975) ove tvorenice obrađuju kao složenice, u kojima *nicht* predstavlja prvu konstituentu, dok mi smatramo da poput prefiksa *un-* ili *miss-*, *nicht* ima jasnu modifikacionu funkciju i zbog toga ove tvorenice, u analogiji sa tvorenicama koje sadrže navedene prefikse, možemo uvrstiti u izvedenice prefiksalsne tvorbe.

U imeničku prefiksalsnu tvorbu ubrajamo i izvođenje pomoću prefiksoida. Ove tvorbene jedinice, kao što smo već napomenuli, nastaju od leksema, ali ih karakteriše dekonkretizovano značenje u odnosu na lekseme iz kojih su nastali. Tako, na primer, inače slobodna morfema *Hölle* u tvorenici *Höllentempo* ima značenje koje se razlikuje od osnovnog značenja te lekseme. Usled apstrahovanog značenja koje se realizuje tek u kombinaciji sa drugim leksemama, i stvaranja čitavog niza reči poput: *Höllenangst*, *Höllenhitze*, *Höllenlärm* i slično, *Hölle* se može klasifikovati kao prefiksoid (Lohde 2006: 16). Pored *Hölle*, tvorbeni elementi kao što su: *Heiden-* (Heidenspaß), *Mammut-* (Mammutinstitut), *Mord-* (Mordsarbeit), *Riesen-* (Riesendrang), *Teufels-* (Teufelsbrigade), *Wahnsinns-* (Wahnsinnsangst) i drugi, takođe se posmatraju kao elementi čiji je status sporan, odnosno analiziraju se kao elementi koji su na granici između slobodne morfeme i prefiksa. Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 261) i Moč (Motsch 2004: 373) obrađuju ih kao slobodne morfeme, pa shodno tome, tvorenice koje ih sadrže, smatraju složenicama. Za razliku od toga, Velman (Wellmann 1975: 137) argumentuje da je kod ovih tvorenica reč o izvedenicama prefiksalsne tvorbe, sa čime se i mi slažemo. Glavi razlog za njihovo ubrojanje u izvedenice leži u tome što, pri analizi ovih tvorenica kako iz morfološkog, tako i iz semantičkog aspekta, ne vidimo razliku u odnosu na tvorenice čiji prvi deo predstavljaju elementi poput *Haupt-* ili *Grund-* koji se u germanističkoj gramatikografiji neretko klasifikuju kao prefiksoidi, dok su mu Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 257) i u Dudenovoj gramatici (Duden 1998: 901) dodelili čak i status prefiksa.

2.1.1.2.1 Modifikaciona funkcija prefiksalne tvorbe

2.1.1.2.1.1 Tvorba deminutivnih imenica

Prefiksalna tvorba deminutivnih imenica nije veoma zastupljena. Pod uticajem engleskog jezika, u nemačkom tvorbenom sistemu u funkciji prefiksoida javlja se samo tvorbeni element *Mini-*, kao u: *Mini-Aufstand*, *Minibus*, *Ministaubsauger*, *Mini-Kapitalismus*, *Mini-Volksfront* i *Mini-Hochschulverband* (Wellmann 1975: 127). U Dudenovoj gramatici navode se i tvorbeni elementi *Liliput-* (*Liliputformat*, *Liliputbahn*), kao i *Zwerg-* (*Zwergbirke*, *Zwerghuhn*) koji se, međutim, interpretiraju i kao prve konstituente složenica (Duden 1998: 505).

2.1.1.2.1.2 Tvorba augmentativnih imenica

U germanističkoj tvorbi reči, kao augmentativni prefiksi prvenstveno se obrađuju *erz-* i *über-*. Prefiks *erz-* neretko se spaja sa tvorbenim osnovama koje odlikuje negativna konotacija i njegovim dodavanjem na tvorbenu osnovu, njena se negativna konotacija intenzivira, što se može uočiti u primerima: *Erzdummheit*, *Erzsauerei*, *Erzschweinerei* i sl.

Velman (Wellmann 1975: 138) u augmentativne prefikse ubraja i prefiks *un-*, a kao primere navodi samo imenice: *Unmaß*, *Unmenge* i *Unsumme*. Augmentativna funkcija prefiksa *-un* treba, međutim, da se razgraniči od istog prefiksa koji služi za negaciju, poput *Ungeduld*, kao i od onog sa pejorativnom konotacijom, kao što je *Unwetter*.

U tabeli ispod dajemo pregled augmentativnih prefiksa u nemačkom jeziku.

Tabela 2–9 Augmentativni prefiksi u nemačkom jeziku

-erz	Erzmusicant, Erzrivale, Erzgauner, Erzdummheit, Erzübel, Erzbetrüger Erzfaschist, Erzfeind, Erzkommunist, Erznarr, Erzverräter Erzsauerei, Erzschweinerei
-über	Übergardine, Überschuh, Übergewicht, Überpreis, Überangebot, Übertemperatur, Überreicher

Pored navedenih prefiksa, u tvorbi augmentativnih imenica prvenstveno je zastupljen i značajan broj prefiksoida, a tvorenice koje ih sadrže označavaju naročito visok stepen osobina osnovinske reči. Augmentativne imenice neretko odlikuje subjektivna ocena i one obuhvataju tvorenice pozitivne ocene (Spitzenangebot, Bombenerfolg), kao i one sa pejorativnom konotacijom (Mistwetter, Sauwirtschaft) (Motsch 2004: 372).

U tabeli ispod dat je prikaz augmentativnih tvorenica koje sadrže produktivne prefiksoide.

Tabela 2–10 Augmentativni prefiksoidi u nemačkom jeziku

Bomben-	Bombengehalt, Bombengeschäft, Bombenerfolg, Bombenreklame, Bombenwirkung, Bombenstimmung, Bombenrolle, Bombenhitze
Heiden-	Heidenspaß, Heidenvergnügen, Heidenarbeit, Heidengeld, Heidenlärm, Heidenrespekt
Höllen-	Höllenangst, Höllengalopp, Höllenhass, Höllenlärm, Höllenskandal, Höllenspektakel, Höllentempo
Mammut-	Mammutkonzern, Mammutkonzert, Mammutsitzung, Mammutkonferenz, Mammutauftrag, Mammutprogramm
Mega-	Megaspaß, Megavergnügen, Megaskandal, Megaprojekt, Megahit, Megakonzert
Meister-	Meisterdieb, Meisterdetektiv, Meisterkoch, Meisterschütze, Meiserleistung, Meisterschuss
Mist-	Mistwetter, Mistvieh, Mistfilm, Mistvolk, Mistkerl
Mords-	Mordsarbeit, Mordappetit, Mordsdurst, Mordfreude, Mordskrach
Muster-	Musterbetrieb, Musterprozess, Musterland, Musterehe, Musterschüler, Mustergatte
Pfunds-	Pfundsidee, Pfundssache, Pfundsstimmung, Pfundskerl, Pfundsmädchen
Pseudo-	Pseudolösung, Pseudowissenschaft
Quasi-	Quasidichter, Quasikomödie, Quasiversprechen, Quasidokumentation
Riesen-	Riesendrang, Riesenangebot, Riesenangst, Riesenaufwand, Riesenauto, Riesenbühne, Riesenerfolg, Riesen hunger, Riesentunnel, Riesendefizit, Riesenhaus, Riesenkonzert, Riesenplakat, Riesenportion, Riesenspaß
Sau-	Saukerl, Sauarbeit, Saufraß, Sauwetter, Saubehörde, Saubande, Sauwirtschaft
Schweine-	Schweinekerl, Schweinewetter, Schweineglück, Schweinedusel
Spitzen-	Spitzenspieler, Spitzenangebot, Spitzenleistung, Spitzengehalt, Spitzenmannschaft, Spitzenqualität, Spitzenprodukt, Spitzenwetter, Spitzenfunktionär, Spitzensportler
Super-	Superauto, Superfilm, Superpreis, Superspiel, Superläufer, Superfrau, Superangebot, Supermacht, Supermann
Teufels-	Teufelsbrigade, Teufelsding, Teufelsteam, Teufelszeug, Teufelskerl
Top-	Topausstattung, Topleistung, Toplage, Topmanager, Topmannschaft, Topform, Topausbildung, Topbürokrat, Topmodell, Topgelehrte
Ultra-	Ultraschall, Ultrazentralismus, Ultraleichtflugzeug
Wahnsinns-	Wahnsinnsaugen, Wahnsinnsangst, Wahnsinnshaare, Wahnsinnsidee, Wahnsinnswut, Wahnsinnshitze, Wahnsinnskälte, Wahnsinnspreis

2.1.1.2.1.3 Tvorba negiranih imenica

Za sufiksalsnu tvorbu negiranih imenica karakteristični su domaći prefiksi *un-*, *miss-*, i *nicht-*, a od stranih prefiksa: *a-* (*an*), *in-* (*il-*, *im-*, *ir-*), *non-*, *dis-* i *anti-*. Kod Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 120), kao i u Dudenovoj gramatici (2012: 120), pored spomenutih prefiksa, navodi se i tvorbeni element *fehl-* sa značenjem 'loš' i 'pogrešan'.

Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 259–260) naglašavaju da kod velikog broja imenica izvedenih prefiksom *un-*, ne nailazimo samo na značenje negacije, već se implicira i subjektivna ocena, odnosno negativno vrednovanje, kao što je slučaj sa imenicama poput: *Unaufrichtigkeit*, *Unanständigkeit*, *Ungeduld*, *Ungehorsam*, *Unordnung*, *Unruhe*. Pored toga, prefiks *un-* takođe je razvio značenje 'sijaset, mnogo', što se može prikazati imenicama: *Unmenge*, *Unsumme*, *Unzahl* i dr. Slično prefiksu *un-*, prefiks *miss-* ne izražava samo negaciju, već se on pretežno dovodi u vezu sa izražavanjem negativne subjektivne ocene. Tako se, na primer, imenicom *Missgunst* za razliku od *Ungunst*, iskazuje se negativna subjektivna ocena (Fleischer/Barz 2012: 258). U kontekstu prefiksa *miss-* treba naglasiti da kod pojedinih tvorenica, tvorbenu osnovu ne čine imenice na koje se ovaj prefiks dodaje, već su one izvedene od glagola koji ga već sadrže, poput: *missbilligen*, *missachten* ili *missfallen*.

Prefiks stranog porekla kod kojeg, takođe, ima preplitanja značenja negacije i negativne ocene, jeste prefiks *dis-* (*Disharmonie*, *Dissonanz*, *Disqualifikation*) (Fleischer/Barz 2012: 263).

U literaturi se kao produktivan tvorbeni element koji služi za negaciju imenica, navodi i *Fehl-*, (*Fehlbetrag*, *Fehldeutung*, *Fehleinschätzung*), s tim što se njegovo poreklo ne može jasno utvrditi, odnosno ne može se sa sigurnošću konstatovati da li je kod imenica koje ga sadrže reč o složenicama ili izvedenicama prefiksalsne tvorbe. Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 164) insistiraju na klasifikaciji ovih tvorenica kao složenica, gde *Fehl-* predstavlja prvu konstituentu koja se dovodi u vezu sa glagolskom osnovom i ima značenje 'promašiti, propustiti, uraditi nešto nepravilno ili pogrešno', a ne sa prilogom ili imenicom koji imaju isti oblik. Mi ga analiziramo kao prefiksoid, jer smatramo da se ne mogu sve ekcerpirane tvorenice koje ga sadrže dovesti u vezu sa

značenjem glagolske osnove, a našoj klasifikaciju ide u prilog i obradom korpusa ustanovljeno stvaranje leksičkih nizova koji su prikazani tabelom ispod.

Tabela 2–11 Prefiksi za negaciju imenica u nemačkom jeziku

a-/an-	Apräsenz, Analphabet, Anachronismus, Apersonalismus
anti-	Antiheld, Antialkoholiker, Antifaschist, Antiimperialist, Antikörper, Antisemitismus, Antichrist
dis-	Disproportion, Disharmonie, Disqualifikation
in-/il-/im-/ir-	Invariante, Intoleranz, Illegalität, Immobilität, Irregularität, Irrationalismus
miss-	Missbild, Missheirat, Missverhältnis, Missgeschick, Misserfolg, Missbildung, Missgriff, Missernte, Missgeburt, Missgunst, Missklang, Misslaut, Misstand
nicht-	Nichterfüllung, Nichtmitglied, Nichtfachmann, Nichtschwimmer, Nichtbefolgung, Nichtchrist, Nichteinmischung
non-	Nonkonformismus, Nonkomformität
un-	Unfall, Unangemessenheit, Unabhängigkeit, Unaufdringlichkeit, Unordnung, Unachtsamkeit, Unappetitlichkeit, Unart, Unannehmlichkeit, Unanständigkeit, Unantastbarkeit, Unauffälligkeit, Unaufhaltsamkeit, Unauflösbarkeit

Tabela 2–12 Prefiksoid za negaciju imenica u nemačkom jeziku

fehl-	Fehlangabe, Fehlanzeige, Fehldiagnose, Fehlverhalten, Fehlplanung, Fehlbetrag, Fehlentwicklung, Fehlinterpretation, Fehlbildung, Fehldeutung, Fehleinschätzung, Fehlentscheidung, Fehlalarm, Fehlbedienung, Fehlkalkulation
--------------	---

2.1.1.2.1.4 Tvorba zbirnih imenica

Jedini prefiks kojim se mogu graditi zbirne imenice, jeste prefiks *ge-*. U savremenom nemačkom jeziku ovaj prefiks nije produktivan, a veliki broj izvedenica koje ga sadrže, jeste idiomatizovan. Ispod dajemo prikaz zbirnih imenica prefiksne tvorbe u nemačkom jeziku.

Tabela 2–13 Prefiks za tvorbu zbirnih imenica u nemačkom jeziku

ge-	Geäst, Gebälk, Gehölz, Gemäuer, Gestühl, Gezweig, Gebüsch, Geflügel
------------	---

2.1.1.3 Imenička cirkumfiksna tvorba

Imenička tvorba u okviru koje se na tvorbenu osnovu dodaju cirkumfiksi, naziva se cirkumfiksna tvorba. Jedini produktivni cirkumfiks koji se koristi za tvorbu imenica u nemačkom jeziku, jeste diskontinuirani morfem *ge-...-e*.¹⁰ Cirkumfiksacija imenica ograničena je na imenice koje izražavaju glagolsku radnju, dakle, tvorbene osnove su deverbale, poput: *Gefrage*, *Gesinge*, *Gerede*, s tim što *-e* može izostati kao u imenicama: *Gequassel*, *Gestöbern*, *Gezappel* i sl. (Fleischer/Barz 2012: 266).

Dominantna tvorbena-semantička kategorija kojoj pripadaju cirkumfiksne izvedenice, jesu apstraktne imenice, konkretnije one koje se označavaju kao *Nomina Actionis* (Erben 2006: 51). Mnogo su manje produktivne zbirne imenice čija je osnova imenička, poput *Gebirge* i *Gestänge* (Donalies 2005: 106).

Lode (Lohde 2006: 41) ne izdvaja kategoriju cirkumfiksa, pa samim tim ne govori ni o cirkumfiksaciji, već ovaj tvorbena proces naziva *kombinovanom tvorбом* koja podrazumeva istovremenu tvorbu sufiksom i prefiksom. Tako se imenice kao što su *Gepfeife* ili *Geklopfe* analiziraju kao imenice na čiju je osnovu dodat prefiks *ge-* i sufiks *-e*. Ajzenberg (Eisenberg 2004: 252), međutim, naglašava da treba praviti razliku između prefiksa *ge-* i cirkumfiksa *ge-...-e*, i navodi zbirne imenice koje sadrže samo prefiks *ge-*, poput: *Geäst*, *Gebälk*, *Gebüsch*, *Geflügel* ili *Gezweig*.

Sledeća tabela sadrži pregled imenica cirkumfiksne tvorbe u nemačkom jeziku.

Tabela 2–14 Imenički cirkumfiks u nemačkom jeziku

ge-...(-e)	Gerede, Geseufze, Gerenne, Gedränge, Gestotter, Gestreite, Gestolper, Gelaufe, Gekreische, Gemeckere, Geschmiere, Geschaukel, Geschwirr, Geklatsche
-------------------	---

2.1.2 Implicitno izvođenje

Implicitno izvođenje (nem. *Implizite Ableitung*) načelno se definiše kao izvođenje bez prepoznatljivih tvorbena afiksa, a njegov je status u germanističkoj literaturi sporan. Pojedini autori kao Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 87) poriču

¹⁰ Lode (Lohde 2006: 41) u ovom kontekstu navodi primere *Gemälde* i *Gehöft* u kojima se javljaju sufiksi *-de* i *-te* koji više nisu produktivni sufiksi u nemačkom jeziku.

njegovo postojanje kao zasebnog tvorbenog postupka i tvorenice koje su u literaturi često okarakterisane kao implicitne izvedenice, poput *Lauf* ili *Versteck* (Lohde 2006: 51; Duden 1998: 528), smatraju konverzionim tvorenicama, dok ga, na primer, Donalis (Donalies 2005 :132) kao tvorbeni proces priznaje samo u domenu izvođenja glagola (trinken → tränken). Lode (Lohde 2006: 51) definiše implicitno izvođenje kao izvođenje bez prepoznatljivih tvorbenih afiksa koje, za razliku od konverzije kod koje takođe nisu prisutni tvorbeni afiksi, najčešće prati prevoj vokala u tvorbenoj osnovi (fliegen → Flug, werfen → Wurf). U istraženoj literaturi, međutim, spominju se i primeri implicitnih izvedenica, u kojima nije došlo do prevoja vokala, poput: *Fall* (fallen), *Fang* (fangen) i *Rat* (raten) (Kostić-Tomović 2013: 128).

Kao glagolske osnove funkcionišu najčešće jaki glagoli poput: *gießen* (Guss), *reiten* (Ritt), *klingen* (Klang) i dr. Tvorbenu osnovu takođe mogu činiti i glagoli sa prefiksom (absteigen → Abstieg), kao i složeni glagoli (freisprechen → Freispruch) (Lohde 2006: 51).

Imenice nastale implicitnim izvođenjem, u poređenju sa eksplicitnim tvorenicama, nisu produktivne. Neke od ekscerpiranih implicitnih izvedenica jesu:

Abstieg	Einstieg	Griff	Ritt
Anstieg	Fall	Guss	Ruf
Aufstieg	Fang	Klang	Schwund
Ausspruch	Flug	Lauf	Wurf
Ausstieg	Freispruch	Rat	Zwang

2.1.3 Retrogradno izvođenje

Germanistička literatura za retrogradno izvođenje (nem. *Retrograde Derivation*, *Rückbildung*, *Rückableitung*) nudi čitav niz različitih tumačenja, počevši od onih koja potpuno poriču njeno postojanje kao tvorbene kategorije (Donalies 2005: 133), preko onih koji je posmatraju kao zaseban tvorbeni model (Fleischer/Barz 2012: 92; Lohde 2006: 52), ili je svrstavaju u podvrstu izvođenja (Bußmann 2002: 572).

Retrogradno izvođenje pretežno se definiše kao tvorbeni proces kod kojeg se od izvedenih i složenih leksema, uklanjanjem ili zamenom tvorbenog sufiksa, izvode

lekseme koje pripadaju drugoj vrsti reči od one iz koje su izvedene. Za razliku od eksplicitnog, derivacioni odnosi kod retrogradnog izvođenja posmatraju se pod obrnutim predznakom, odnosno polaznu osnovu za izvođenje ne predstavlja kraći oblik reči, već duži i otuda i naziv *retrogradna* (Lohde 2006: 52). U domenu imenica, gotovo svuda u konsultovanoj literaturi, kao karakterističan primer navodi se tvorenica *Sanftmut* koja je nastala od prideva *sanftmütig* (Donalies 2005: 133; Lohde 2006:53; Fleischer/Barz 2012: 92). Drugi primeri na koje najčešće nailazimo u literaturi, jesu: *freimütig* → *Freimut*, *hochmütig* → *Hochmut*, *unnatürlich* → *Unnatur*, *eigensinnig* → *Eigensinn* i dr. (Donalies 2005: 133; Lohde 2006: 53).

U germanističkoj gramatikografiji polazi se načelno od toga da imeničke tvorenice nastale retrogradnim izvođenjem, nisu produktivne (Lohde 2006: 52) i da retrogradno izvođenje, pre svega, predstavlja domen glagolske tvorbe.¹¹

Donalis (Donalies 2005: 133), kao što smo naveli, poriče postojanje ove kategorije, zato što se po njenom mišljenju ono oslanja na veoma diskutabilnu pretpostavku da je neka leksema, na primer gorepomenuta leksema *Sanftmut*, nastala vremenski ranije od druge lekseme, u ovom slučaju lekseme *sanftmütig*. S obzirom na to da načelno niko ne može analizirati sve postojeće pisane i usmene nemačke tekstove iz celokupnog razvoja nemačkog jezika, nije moguće dokazati da je jedna leksema nastala pre druge.

Pored toga, mnoge lekseme koje se u literaturi obrađuju kao proizvodi retrogradnog izvođenja, na sinhronoj ravni mogu se interpretirati i kao tvorenice nastale drugim tvorbenim postupcima. Tako se, na primer, leksema *Sanftmut* može analizirati kao složenica koja je nastala od prideva *sanft* i imenice *Mut* ('sanfter Mut'), a *Unnatur* kao eksplicitna izvedenica nastala prefiksacijom imenice *Natur*.

Imenice dobijene retrogradnim izvođenjem u nemačkom jeziku, veoma su retke i neće biti predmet našeg istraživanja.

¹¹ Ešenlor (Eschenlohr 1999: 144 u Fleischer/Barz 2012: 92) retrogradno izvođenje glagola smatra veoma produktivnim i argumentuje da postoji značajan broj glagola koji su retrogradnim izvođenjem nastali od složenica sa drugom deverbalskom konstituentom, kao i da se to prvenstveno odnosi na leksikalizovane glagole poput *Zwangsversteigerung* → *zwangsversteigern*, *Bausparer* → *bausparen*, kao i na okazionalne tvorenice poput *Videoüberwachung* → *videoüberwachen*, *Lehnübersetzung* → *lehnübersetzen* i dr.

2.2 Tvorbeni model slaganja

Slaganje (nem. *Komposition, Zusammensetzung*), pored izvođenja, predstavlja osnovni tvorbeni model u nemačkom jeziku. Tvorbeni postupak slaganja podrazumeva spajanje dve ili više neposrednih konstituenti, koje mogu da čine slobodne i vezane morfeme.

Imeničke složenice zauzimaju centralno mesto u tvorbi reči nemačkog jezika i obuhvataju dve trećine ukupnog leksičkog fonda (Ortner et al. 1991: 28). Prototip imeničkih složenica u nemačkom jeziku predstavljaju tvorenice koje se sastoje iz dve konstituente, kao *Haustür*, ali mogu sadržati i više od dve konstituente, poput složenice *Verkehrsvereinigsgeschäftsführer*. Prva konstituenta može pripadati različitim vrstama reči, dok je druga, odnosno poslednja konstituenta po kategorijalnoj pripadnosti, uvek imenica.

Konstituente imeničkih složenica mogu biti morfološki proste, izvedene ili složene. Bez obzira na to iz koliko se delova sastoji jedna imenička složenica, odlikuje je binarna struktura, što znači da se može podeliti u dve neposredne konstituente (Donalies 2005: 52):

$$\begin{array}{c} \text{Gartenhaus(1) Idylle(2)} \\ \underbrace{\hspace{1.5cm}} \\ \text{Garten(1)haus(2)} \end{array}$$

2.2.1 Formalne karakteristike imeničkih složenica

Kod determinativnih složenica, glavni akcenat po pravilu je na prvoj konstituenti. Izuzetak predstavljaju kompleksne složenice čije su konstituente takođe složene, poput *Schienenersatzverkehr*, kao i kopulativne složenice u kojima su konstituente jednako naglašene. Imeničke složenice se, kao i druge lekseme u nemačkom jeziku, pišu zajedno, tj. bez razmaka između konstituenti. Kod kompleksnih i nepreglednih složenica, često se zbog otežanog čitanja preporučuje, ili je ortografski propisano, stavljanje crtice. Navode se sledeći primeri (Ortner et al. 1991: 26):

Verbundglas-Windschutzscheibe | Meller-Holz-Kohle-Ofen | Rippen-Lungenfell-Zwischenraum

2.2.1.1 Oblici i funkcija poslednje konstituente

Drugu, odnosno poslednju imeničku konstituentu u proseku odlikuje znatno manje složena struktura od konstituente ili konstituenti koje se u jednoj imeničkoj složenici nalaze ispred nje. Udeo prostih reči i izvedenica duplo je veći, a ako su poslednje konstituente složene, reč je o frekventnim tvorenicama poput: *-grundlage* (Rechtsgrundlage), *-sportart* (Profisportart), *-arbeitszeit* (Regelarbeitszeit) i sl. Kada funkciju osnovičke konstituente ima imenička složenica koja se sastoji od tri ili četiri konstituente, najčešće se razdvaja crticom, kao *Bundeswehr-Treibstoffkanister* (Ortner et al. 1991: 31).

Poslednje konstituente imeničkih složenica mogu biti i konfiksi. Oni najčešće predstavljaju preuzete vezane jedinice iz drugih jezika, pre svega grčkog i latinskog, kao što su, na primer, lekseme: *Biograph*, *Philosoph*, *Mikrophon*, *Soziolekt* i dr. Konfiksi jesu vezane morfološke jedinice koje odlikuju karakteristike kako tvorbenih osnova, tako i afiksa. Za razliku od afiksa, kao i tvorbene osnove imaju leksičko, a ne tvorbeno značenje. Sličnost konfiksa sa afiksima ogleda se u tome što su fiksirani na određenu poziciju u reči i što stvaraju leksičke nizove poput *thek-* u *Videothek*, *Bibliothek*, *Diskothek*, *Vinothek*, *Spielothek* i sl.

Poslednja konstituenta endocentričnih imeničkih složenica čini semantičko jezgro i nosilac je morfoloških obeležja cele složenice. Kod egzocentričnih imeničkih složenica, poslednja konstituenta ne predstavlja semantički centar, već je samo nosilac gramatičkih kategorija složenice, kao što su rod, broj i padež. Tako se, na primer, imenička složenica *Blauhelm* ne odnosi na 'šlem', već na 'pripadnika trupa Ujedinjenih nacija' koji, kao što je poznato, nose plave šlemove.

2.2.1.2 Oblici i funkcija prve konstituente

Kao što smo već naveli, poslednja konstituenta imeničkih složenica uvek je imenica, dok prva konstituenta može biti predstavnik i drugih vrsta reči, pre svega glagola i prideva, ali i priloga, zamenica i brojeva. Funkciju prve konstituente može preuzeti i konfiks.

2.2.1.3 Infiksi

Između konstituenti jedne složenice može se naći grafem ili niz grafema koji predstavljaju infikse (nem. *Infixe, Fugenelemente*). Oni nemaju jasnu funkciju i ne postoji sistem pravila kojima se sa sigurnošću može opravdati njihovo prisustvo ili odsustvo u složenici (Eisenberg 2004: 234).

Poreklo infiksa pretežno se dovodi u vezu sa fleksionim sufiksima. U istraženju literaturi nije dat jedinstven inventar infiksa, s obzirom na to da se u velikom broju slučajeva ne mogu razlikovati od fleksionih nastavaka. Stoga se u vezi s klasifikacijom infiksa u literaturi, neretko pravi razlika između tzv. paradigmatskih i neparadigmatskih infiksa. Paradigmatski su oni koji zajedno sa prvom konstituentom imeničke složenice predstavljaju oblik reči u nemačkom jeziku. Kao primer, Furhop (Führhop 1996: 528) navodi infikse *-es-* i *-er-* u rečima *Mannes* i *Männer*, odnosno složenicama *Mannesalter* i *Männerchor*, dok bi primer za neparadigmatski infiks bio infiks *-s-* u složenici *Versicherungsvertreter*, zato što **Versicherungs-* u nemačkom jeziku ne postoji kao oblik reči.

U istraženju literaturi kao infiksi imeničkih složenica najčešće se navode: *-n-* (Blumenvase), *-s-* (Zweifelsfall), *-ns-* (Glaubensfrage), *-e-* (Pferdewagen), *-er-* (Kinderwagen), *-en-* (Heldenmut), *-es-* (Siegeswille), *-o-* (Elektrokocher), *-al-* (Gymnasiallehrer), i *-ens-* (Schmerzensschrei) (Eisenberg 2004: 236).

U vezi sa funkcijom koju imaju, infiksima se u germanističkoj literaturi neretko pripisuje funkcija morfološkog strukturiranja (Führhop 1996: 530). U vezi s morfemskom strukturom reči, navodi se tendencija javljanja infiksa posle polimorfemskih konstituenti, kao i to da služe za hijerarhizaciju složenice. Furhop (Führhop 1996: 530) ovo prikazuje na primerima poput *Handwerkszeug* i *Kirchturmsuhr*, i argumentuje da one ne bi trebalo da se raščlanjuju kao *Hand* + *Werkzeug*, odnosno *Kirch* + *Turmuhr*, već kao *Handwerk* + *Zeug* i *Kirchturm* + *Uhr*, uz obrazloženje da je prisustvo infiksa verovatnije ukoliko je reč kompleksnija. Postoje, međutim, mnogobrojni primeri poput: *Altstadtbewohner*, *Eislaufhalle*, *Lebensmittellieferung*, *Fahrgastschiffanlegestelle* i slično, koji opovrgavaju ovu pretpostavku i stoga smatramo da funkcija morfološkog strukturiranja ne može biti dovoljan kriterijum za opravdanje postojanja infiksa.

Pored funkcije morfološkog strukturiranja, u germanističkoj literaturi spominje se i funkcija markiranja genitivskog atributa. Ova se funkcija prvenstveno dovodi se u vezu sa infiksom *-s-*. U fleksiji imenica, morfema *-s-* pojavljuje se i kao nastavak za množinu, ali i kao nastavak za genitiv jednine imenica muškog i srednjeg roda. Kada se odnosi na oblik genitiva, govori se o funkciji genitivskog atributa i to se može prikazati na primerima *Schweinsleder* (des Schwein(e)s Leder) i *Amtsdiener* (des Amt(e)s Diener) (Fuhrhop 1996: 531).

Polazi se od toga da se funkcija morfeme *-s-* sastoji u markiranju odnosa pojmova u genitivu, s tim što funkcija genitivskog atributa nije dovoljan preduslov za pripisivanje funkcije infiksa i to iz više razloga. Prvi razlog stoji u vezi sa činjenicom da bi se u nekim slučajevima moralo objasniti odsustvo infiksa, kao na primer u složenici *Apfelnern*, s obzirom na to da ne postoji oblik **Apfelskern*. Pored toga, navedeni infiks često se neparadigmatski stavlja posle konstituenti koje su ženskog roda, kao u primerima: *Heiratsantrag*, *Ansichtskarte*, *Wohnungssuche* i sl. Drugi indikator za to da se infiks *-s-* treba posmatrati nezavisno od fleksione paradigme, jeste činjenica da taj infiks nema varijante *-s-* i *-es-*, kao što ih imaju oblici imenica u genitivu (des Stuhl(e)s) (Eisenberg 2004: 240).

Iz priloženog možemo zaključiti da je gotovo nemoguće odrediti opštu, zajedničku funkciju infiksa, naročito ako se uzme u obzir da čak 72,8% imeničkih složenica ne sadrži infiks (Fuhrhop 1996: 532). Navedene pretpostavke koje se tiču morfološke hijerarhizacije interne strukture složenica, kao i markiranje odnosa genitiva, ne predstavljaju dovoljne kriterijume za određivanje funkcije infiksa.

2.2.2 Semantičke karakteristike imeničkih složenica

Do sada je u germanističkoj nauci o tvorbi reči bilo mnogo pokušaja da se opišu semantički odnosi između konstituenti imeničkih složenica koji se, po metodi opisivanja i stepenu opširnosti, veoma razlikuju. Semantički odnosi između neposrednih konstituenti načelno su, u poređenju sa odnosima unutar sintagme ili rečenice, manje eksplicitni. Eksplicitno mogu biti izraženi samo parafraziranjem, što znači prelaskom na nivo sintagme ili rečenice. Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 130) navode sledeće primere:

Sonnenschutz → Schutz gegen die Sonne

Kopfschutz → Schutz für den/am Kopf

Arbeitsschutz → Schutz (gegen Unfälle) bei der Arbeit

Kao što se iz navedenih primera može uočiti, postoje različiti semantički odnosi između neposrednih konstituenti imeničke složenice. Ortner (Ortner et al. 1991: 119) je, na osnovu semantičkih kriterijuma, napravio klasifikaciju od čak 37 osnovnih semantičkih tipova složenica, a kao četiri najfrekventnija navodi:

akcionalni (sa finalnom komponentom): Brotmaschine, Brotfabrik

referencijalni: Tierbuch, Familienangelegenheit

partitivni/socijativni: Haarfarbe, Vereinsmitglied

lokalni: Gebirgsdorf, Straßenschlacht

Semantički odnosi između konstituenti mogu biti relativno slobodni i njih, na osnovu različitih indicija, slušaoci odnosno čitaoci neretko rekonstruišu. Donalies (Donalies 2005: 62) kao primer navodi različite interpretacije imeničke složenice *Fischfrau*:

'Frau, die Fisch verkauft'

'Frau eines Fisches'

'Frau, die Fisch ist'

'Frau, die Fisch produziert'

'Frau, die kühl wie ein Fisch ist'

'Frau, die den Fisch gebracht hat'

'Frau, die bei dem Fisch steht'

Odgovarajuća interpretacija, po pravilu, određuje se na osnovu konteksta u kojem se aktuelno značenje realizuje. Pored uključivanja konteksta, uzima se u obzir i opšta informisanost o svetu koji nas okružuje. Izuzetak od širokog dijapazona

interpretacija značenjskih odnosa među konstituentama, predstavljaju rekcijske složenice (nem. *Rektionskomposita*) koje, po pravilu, dopuštaju samo jednu interpretaciju. Tako, interpretacija rekcijskih složenica poput *Frauenkenner* i *Romanleser*, glasi:

Frauenkenner → Kenner der Frauen

Romanleser → Leser von Romanen

Prema semantičkom odnosu koji vlada među konstituentama, imeničke složenice se dele na determinativne i kopulativne složenice, a u poseban tip determinativnih složenica ubrajaju se rekcijske i posesivne imeničke složenice, kao i tvorenice nastale složeno-sufiksalnom tvorbom.

2.2.2.1 Determinativne imeničke složenice

Prototip imeničkih složenica u tvorbenom sistemu nemačkog jezika, predstavljaju determinativne složenice koje čine gotovo sedam osmina svih imeničkih složenica (Ortner et al. 1991: 113). Poslednja konstituenta ovih složenica jeste osnovička konstituenta (nem. *Grundwort*), koja se bliže određuje, odnosno modifikuje prvom, tzv. odredbenom konstituentom (nem. *Bestimmungswort*). U marginalnu grupu determinativnih složenica spadaju oblici elipse, kod kojih je izostavljena središnja konstituenta (Bierdeckel) i u kojoj prva konstituenta ne određuje bliže drugu, već element koji nije naveden u složenici (Glas) (Bußmann 1990: 381). Prva konstituenta *Bier* prvobitno je bila dvočlana (Bierglas), dok je drugi deo prve konstituente (Glas) zbog jezičke ekonomičnosti izostavljen, pa tako umesto *Bierglasdeckel*, imamo imenicu *Bierdeckel*. Donalis (Donalies 2005: 65) je navela još neke karakteristične primere, među kojima su:

Betriebs(wirtschafts)lehre,

Kokos(nuss)butter,

Füll(feder)halter,

Tank(stellen)wart.

Imeničke složenice poput: *Frauenkenner*, *Romanleser*, *Konfliktbewältigung*, *Lastwagenfahrer* i slično, u germanističkoj lingvistici nazivaju se sintetičke ili deverbale složenice. Prema široj definiciji, reč je o složenicama u kojima druga konstituenta predstavlja deverbálnu imenicu. Suprotno tome, po užoj definiciji, polazi se od toga da između prve i druge konstituyente postoji tematski odnos koji proizilazi iz argumentske strukture osnovnog glagola (Gather 2001: 171). U slučajevima u kojima zaista postoji tematski odnos između konstituyente, govori se o rekcijskim složenicama koje se, kao što smo već napomenuli, smatraju podvrstom determinativnih složenica. Druga konstituenta koja predstavlja formalno jezgro cele složenice, jeste deverbálna imenica koja od svoje glagolske osnove preuzima određene osobine valentnosti.¹² (Eisenberg 2004: 230). Tako glagol *kennen* u reči *Frauenkenner* zahteva akuzativ (Er kennt die Frauen). U sklopu rekcijskih složenica mogu biti prisutne samo dopune u akuzativu, a isključena je realizacija predložkog objekta ili objekta u dativu i genitivu, što se može uočiti u primerima: **Frauenschenker*, **Mordbeschuldiger*, ili **Katharinadenker* (Rivet 1999: 308).

U nemačkom jeziku, takođe, postoje imeničke složenice sa drugom deverbálnom konstituentom, kao što su: *Kettenraucher*, *Sonntagsfahrer*, *Autobahnfahrer* koje se analiziraju kao determinativne imeničke složenice bez rekcijskog odnosa između njihovih konstituyente. Neke od gore navedenih imeničkih složenica poput *Lastwagenfahrer*, po toj interpretaciji, u kojoj imenica ne dobija semantičku ulogu pacijensa koja je inače predviđena glagolom, ne ubrajaju se u rekcijske složenice. Tako, Lezer (Leser 1990: 30) navodi da bi reč *Lastwagenfahrer* mogla imati sledeće, po našem mišljenju, ne mnogo verovatne, interpretacije:

Der Fahrer, der den Lastwagen besitzt.

Der Fahrer, der das T-Shirt mit einem Lastwagen trägt.

Tvorenice između čijih konstituyente vlada rekcijski odnos, a čija druga konstituenta ne predstavlja samostalnu leksičku jedinicu, poput *Appetithemmer*, spadaju u tvorenice nastale složeno-sufiksálnom tvorbornom.

¹² Reč je o u germanističkoj lingvistici etabliranom pojmu *Argumentvererbung* 'nasleđivanje argumenata' (Leser 1990: 30)

2.2.2.1.1 Posesivne imeničke složenice

Tip složenica koje se u literaturi ubrajaju ili u determinativne imeničke složenice, ili u zasebnu vrstu imeničkih složenica, jesu posesivne složenice (nem. *Possessivkomposita*).

Po konstituentskoj strukturi, reč je o pridevsko-imeničkim složenicama poput: *Schlaupkopf*, *Dickbauch*, *Rothaut*, kao i o imeničko-imeničkim složenicama kao što su: *Hasenfuß*, *Milchgesicht*, *Schafskopf* i sl. Tvorenice sa prvom glagolskom konstituentom, poput: *Hinkebein*, *Schielaug* ili *Lästermaul*, nisu produktivne.

U germanističkoj literaturi, kao presudan kriterijum za uvrštavanje posesivnih složenica u zasebnu grupu imeničkih složenica, najčešće se navodi njihova semantika. Tako, složenica *Rotkehlchen* ne znači 'rotes Kehlchen', već 'Vogel, der ein rotes Kehlchen hat', što odstupa od uobičajene značenjske strukture determinativnih složenica, poput *Braunbär* → *brauner Bär* (Pittner 1996: 179). Postoje, međutim, mnogobrojne imeničke složenice kao što su: *Spitzbart*, *Dickbauch*, *Langbein*, kod kojih je moguća dvojaka interpretacija, što je ilustrovano sledećim primerima (Olsen 1990: 143):

Sein Krauskopf blockiert die Sicht zur Leinwand.

Der Krauskopf lässt sich hier nicht wieder sehen.

Kada se imenička složenica *Krauskopf* odnosi na sintagmu *krauser Kopf*, kao što je to slučaj u prvoj rečenici, onda predstavlja (endocentričnu) determinativnu složenicu. Ako se, međutim, koristi po *pars-pro-toto* principu, kao u drugoj rečenici, kako bi se imenovao čovek s tom osobinom, reč je o (egzocentričnoj) posesivnoj složenici.

Pobornici posesivnih složenica, kao zasebnog tipa složenica poput Pittnera (Pittner 1996: 179), prenebregavaju činjenicu da ove tvorenice odlikuje dvojaka interpretacija. Njihova definicija bazira se na čistom semantičkom kriterijumu i po njima su posesivne složenice egzocentrične složenice, u kojima se denotat cele konstrukcije nalazi izvan same složenice. Svojevrsnost tvorenica koje karakteriše egzocentrična struktura, međutim, ne sastoji se u njihovim strukturalnim osobenostima, već samo u njihovoj upotrebi u jeziku (Olsen 1990: 143).

Kao i kod endocentričnih determinativnih složenica, i kod egzocentričnih posesivnih složenica poslednja konstituenta nosilac je svih morfoloških karakteristika cele složenice. To bez izuzetka ide tako daleko da se čak može pojaviti i kontradiktornost između gramatičkog roda cele imeničke složenice i prirodnog roda lica koje se tom složenicom imenuje. Tako su reči poput *Hinkebein* i *Rothaut* uvek srednjeg, odnosno ženskog roda (kao *Bein* i *Haut*), bez obzira na to da li se njima imenuju osobe muškog ili ženskog pola. Interesantno je napomenuti i to da je imenička složenica *Blaustrumpf*, koja se isključivo odnosi na žene, muškog roda, upravo zato što je poslednja konstituenta *Strumpf* muškog roda (Pittner 1996: 182).

Iz gore navedenog možemo izvesti zaključak da između posesivnih i determinativnih složenica postoji formalni, odnosno strukturalni identitet. Uzimajući to u obzir, analiziramo ih kao podvrstu determinativnih složenica.

Specifičnost imeničkih posesivnih složenica sastoji se u tome da one najčešće imenuju lica (osobe). Njihova druga konstituenta predstavlja lekseme koje označavaju neki deo tela, naziv za životinju ili naziv za predmet. Neke od ekscerpiranih posesivnih imeničkih složenica jesu: *Trotzkopf*, *Plappermaul*, *Flattergeist*, *Spaßvogel*, *Angsthase*, *Brummbär*, *Bücherwurm*, *Plaudertasche*, *Federfuchs*, *Grünschnabel*, *Dummkopf*, *Geizhals*, *Langfinger*, *Rothaut* i sl.

2.2.2.1.2 Imeničke složenice sufiksalne tvorbe

Složeno-sufiksalne tvorenice (nem. *Zusammenbildungen*) u germanističkoj lingvističkoj tradiciji predstavljaju spornu klasu tvorenica koje se analiziraju i klasifikuju na različite načine. U istraženoj literaturi obrađuju se kao podvrsta složenica (Eisenberg 1998: 222; Leser 1990: 107), ali i kao tzv. frazni derivati (nem. *Phrasenderivate*) (Ortner et al. 1991: 121). Suprotno od imeničkih složenica, druga konstituenta ovih tvorenica ne predstavlja samostalnu leksičku jedinicu ili konfiks. Ovo se može uočiti u rečima *Appetithemmer* i *Dickhäuter*, u kojima druga konstituenta ima oblik izvedenice koja se sastoji iz osnove *hemm-*, odnosno *haut-* i tvorbenog sufiksa *-er*.

Kada se klasifikuju kao frazni derivati, analiziraju se kao izvedenice koje su nastale iz sintagmi, kao na primer: *(den) Appetit hemm(en) + -er → Appetithemmer*. Lezer (Leser 1990: 30) kritikuje ovu sintaksički orijentisanu analizu, argumentujući da

sintagma iz koje je ta tvorenica nastala, nije slobodna, kao što je to, na primer, slučaj u leksemi *Grablegung* (ins Grab legen). Iz tog razloga, on ove tvorenice smatra determinativnim složenicama koje se sastoje iz dve konstituente (*Appetit* i *Hemmer*). Činjenica da druga konstituenta u datom značenju ne postoji kao samostalna leksema u nemačkom jeziku, stoji u vezi s tim da ona uvek zahteva određenu semantičku specifikaciju. Tako leksema *Hemmer*, kao i glagol *hemmen*, zahteva dopunu, odnosno specifikaciju nečeg što treba da bude 'suzbijeno' (Leser 1990: 30).

U prilog hipotezi da je kod navedenih tvorenica reč o imeničkim složenicama, a ne izvedenicama, ide činjenica da neke od ovih tvorenica, poput: *Frühlingsblüher*, *Gesetzesbrecher* ili *Friedensstifter* sadrže infikse *-s-* ili *-es-* koji su, inače, karakteristični za mnogobrojne imeničke složenice.

Donalis (Donalies 2005: 92), međutim, naglašava da se ne mogu sve tvorenice ove vrste smatrati složenicama i kao primer navodi tvorenicu *Dickhäuter* koja, za razliku od imenice *Appetithemmer*, ne predstavlja tvorenicu sa determinativnim odnosom (*Appetithemmer* → *Hemmer des Appetits*). Kod imenice *Dickhäuter*, prva konstituenta ne određuje bliže drugu (*dicke Häuter), već predstavlja samo osnovu za izvođenje druge konstituente. U navedenoj imenici, samo deo druge konstituente *haut-* bliže je određen prvom konstituentom (*dicke Haut*), ali ne i cela tvorenica. Slično imenici *Dickhäuter*, imenice *Schwarzseher* i *Langschläfer* jesu tvorenice čija druga konstituenta nema funkciju samostalne lekseme i njihova prva pridevska konstituenta ne određuje bliže drugu konstituentu, što je slučaj sa pridevskim konstituentama u imeničkim determinativnim složenicama. Tako, imenička determinativna složenica *Sauerkraut* znači 'saueres Kraut', ali *Langschläfer* nije 'langer Schläfer' (Donalies 2005: 92).

Bez obzira na pojedine argumente koji ne idu u prilog ubrajanju ovih tvorenica u imeničke složenice, smatramo da postoji mnogo više indicija za njihovu klasifikaciju kao podvrstu imeničkih složenica i u radu ćemo ih analizirati kao složenice.

Neke od ekscerpiranih imeničkih složenica sufiksalne tvorbe jesu: *Fußgänger*, *Buchbinder*, *Streikbrecher*, *Thronfolger*, *Machthaber*, *Korkenzieher*, *Spätentwickler*, *Nichtstuer*, *Wolkenkratzer*, *Wegweiser* i sl.

2.2.2.2 Kopulativne imeničke složenice

U tvorbenom sistemu nemačkog jezika, kopulativne složenice su veoma slabo zastupljene i čine svega 0,4% ukupnog broja složenica (Ortner et al. 1991: 115). S obzirom na to da su u njima obe konstituente semantički ravnopravne, ne postoji semantičko jezgro, već samo morfološko, koje uvek predstavlja poslednja konstituenta. Kod imeničkih kopulativnih složenica, prva konstituenta je po kategorijalnoj pripadnosti takođe imenica, jer konstituente kopulativnih složenica uvek pripadaju istoj vrsti reči, poput: *Hosenrock*, *Pulloverweste*, *Blusenjacke* i slično, a redosled konstituenti, za razliku od determinativnih složenica, teoretski je zamenljiv. Ovo se može prikazati primerima:

Blusenjacke/Jackenbluse,

Pulloverweste/Westenpullover,

Uhrenradio/Radiouhr.

Tvorenice koje se interpretiraju kao kopulativne, a u kojima nije moguće izmeniti redosled konstituenti, jesu imeničke složenice koje označavaju geografske pojmove, poput *Österreich-Ungarn* ili *Schleswig-Holstein* (Donalies 2004: 66).

Kopulativne složenice koje označavaju lica, poput: *Sänger-Darsteller*, *Schauspieler-Regisseur*, *Zeichner-Konstrukteur*, mogu biti razdvojene crticom, jer se naročito kod ove podvrste kopulativnih složenica izražava ravnopravnost, odnosno jednakost obe konstituente. Neke od njih predstavljaju pravopisne dublete i mogu se pisati zajedno ili sa crticom između konstituenti, poput *Dichterkomponist* i *Dichter - Komponist*.

Granica između determinativnih i kopulativnih imeničkih složenica ne može se uvek sa sigurnošću odrediti, a usled striktno semantičke analize, često se pogrešno klasifikuju. Tako, imenička složenica *Kleiderschürze* iz semantičkog aspekta može se interpretirati i kao kopulativna u značenju 'Kleidungsstück, das Kleid und Schürze zugleich ist', ali i kao determinativna složenica (*Schürze, die wie ein Kleid aussieht*) (Donalies 2004: 66).

Formalna obeležja, međutim, jasno ukazuju na to da je u ovom slučaju neophodna klasifikacija kao determinativna složenica. Neke od kopulativnih složenica jesu: *Fürstbischof*, *Schülerlotse*, *Kinocafé*, *Hassliebe*, *Schneeregen*, *Kaminofen*, *Bettsofa*, *Strichpunkt*, *Schwefelwasserstoff*, *Nordost* i dr.

2.2.3 Klasifikacija imeničkih složenica prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente

Za razliku od osnovičkih konstituenti koje su u imeničkim složenicama po kategorijalnoj pripadnosti uvek imenice, odredbene konstituyente, kao što smo već naveli, mogu pripadati i drugim vrstama reči. Klasifikacija imeničkih složenica prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente u nemačkom jeziku, prikazana je u sledećoj tabeli.

Tabela 2–15 Klasifikacija imeničkih složenica prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente u nemačkom jeziku

Kategorijalna pripadnost odredbene konstituyente	Imenička složenica
Imenica	<u>Sommerzeit</u>
Glagol	<u>Schreibmaschine</u>
Pridev	<u>Buntpapier</u>
Prilog	<u>Alleinanspruch</u>
Zamenica	<u>Selbstkritik</u> ¹³
Broj	<u>Zweikampf</u>

2.2.3.1 Imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom

Imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom jesu najfrekventnije i čine gotovo četiri petine svih tvorenica. Složenice čije su obe konstituyente imenice, takođe, podležu najmanjem broju ograničenja u okviru imeničke tvorbe reči (Ortner et al. 1991: 37).

¹³ *Selbst* se analizira i kao imenica

Odredbena imenička konstituenta može biti prosta (Stadtbahn), izvedena (Freiheitskampf) i složena (Großstadtkind). Ove složenice odlikuje binarna struktura i mogu se račvati ulevo (nem. *Linksverzweigung*), kao u primeru *Vorstadt-kind*, zatim udesno (nem. *Rechtsverzweigung*) poput *Stadt-autobahn*, a postoje i one koje se račvaju na obe strane, kao *Autobahn-tankstelle* (Fleischer/Barz 2012: 136).

Semantički odnosi među konstituentama mogu biti raznovrsni. Sledi pregled najfrekventnijih semantičkih tipova (Fleischer/Barz 2012: 141):

subjekatski: Ärztetagung, Zugabfahrt
objekatski: Obstverkäufer, Kohlenabbau
posesivni: Professorensohn, Fußballfan
lokalni: Bankguthaben, Gartenbeet
vremenski: Tagesfahrt, Monatsplan
finalni: Damenkleid, Fensterglas
kauzalni: Tränengas, Schmerzensschrei
komparativni: Patchworkfamilie, Beifallssturm
partitivni: Vereinsmitglied, Buchrücken
instrumentalni: Handbremse

U listi ispod dat je prikaz dela ekscerpiranih imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom.

Lista 2–1 Imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom u nemačkom jeziku

Ackerbau	Federfuchs	Lautstärke	Sprungbrett
Arbeitgeber	Fragezeichen	Lieblingsschriftsteller	Tierfreund
Arbeitsschutz	Freiheitsentzug	Messegelände	Treppenhaus
Blutarmut	Fundort	Muttersprache	Vereinsmitglied
Briefmarkensammler	Gegenwartsliteratur	Nachbarland	Waisenhaus
Buchhandlung	Gehirnschütterung	Preisliste	Wassertropfen
Bürgermeister	Jahrbuch	Ratgeber	Wettervorhersage
Dachboden	Kopfweh	Rechtsstaat	Wirkungskreis
Dienstwagen	Kreisverkehr	Schichtarbeit	Zahnweh
Fachmann	Landesverteidigung	Sommerwetter	Zollamt

2.2.3.2 Imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom

Tvorbeni produktivnost glagola karakteriše to što njegovi različiti oblici mogu biti u funkciji odredbene konstituente. Finitni oblici glagola (*Sollstärke*, *Kannbestimmung*), kao i puni infinitivni oblici (*Fastenzeit*), smatraju se imeničkim konstituentima, a particip I (*Lebendgewicht*) i particip II (*Gebrauchtwagen*) ubrajaju se u pridevske konstituente (Duden 1998: 488).

Odredbena glagolska konstituenta najčešće sadrži glagolsku tvorbeni osnovu, što se vidi u imenicama: *Merkblatt*, *Rasierapparat*, *Putzfrau*, *Absperrmaßname* i sl. Može biti prosta (*Backofen*), izvedena prefiksom (*Abbindezeit*) i složena (*Wegwerfhandtuch*).

Glagolske tvorbene osnove, pretežno bez restrikcija, mogu preuzeti funkciju odredbene konstituente imeničke složenice. Izuzetak predstavljaju denominalni i deadjektivni glagoli. Tako, glagoli koji se završavaju na *-eln*, *-ern* i *-igen*, ne mogu predstavljati konstituente imeničkih složenica. Razlog za to stoji u vezi s tim da funkciju odredbene konstituente preuzima sama imenica, a ne glagol koji može biti izveden iz nje, što je evidentno u primerima: *Beglaubigungsschreiben*, *Befähigungsnachweis*, *Verunreinigungsgefahr* (Žepić 1970: 69).

Kod većine glagolsko-imeničkih složenica, poslednja imenička konstituenta jeste semantički centar i nosilac je morfoloških karakteristika složenice. Ove su determinativne složenice endocentrične i njihovo ukupno značenje odgovara značenju osnovičke konstituente. Tako je *Kriechtief* vrsta životinje, *Malbuch*, kao i *Lesebuch*, posebna vrsta knjige, a *Schleichweg* je put.

U poređenju sa egzocentričnim imeničko-imeničkim (*Hasenfuß*) ili pridevsko-imeničkim (*Rothaut*) složenicama, tvorenice sa odredbenom glagolskom konstituentom koje odlikuje egzocentrična struktura, poput *Brummbär*, slabo su produktivne. U literaturi se navedene tvorenice pretežno poistovećuju sa imeničkim složenicama, poput *Dickbauch* i *Milchgesicht* i polazi se od toga da se jedina razlika između njih sastoji u tome što kod jednih prva konstituenta predstavlja glagol, dok je kod drugih reč o pridevu ili imenici. Olsen (1990: 145), međutim, dovodi u pitanje njihov status strukturalno tvorenih imeničkih složenica i argumentuje da uprkos sličnosti na površinskoj strukturi, postoje jasne indicije poput diskutabilnog prisustva formalnog

jezgra (određivanje roda, broja i padeža), koje dovode u pitanje svrstavanje ovih tvorenica u imeničke složenice. Ovo se najbolje ogleda u činjenici da oblik množine kod nekih tvorenica ovog tipa, odstupa od oblika množine formalnog jezgra, odnosno imeničke osnovičke konstituente. Tako, imenice *Wagehals* i *Knickebein* nemaju oblik množine, iako su oblici množine za imenice *Hälse*, odnosno *Beine*, sasvim uobičajeni.

U kontekstu egzocentričnih imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom, obrađuju se i tzv. egzocentrične rečenice, poput: *Vergissmeinnicht*, *Trautsichnichts*, *Störenfried*, *Rührmichnichtan*, *Binnichts* i dr. Glagolska konstituenta u ovim tvorenicama može imati oblik imperativa (*Vergissmeinnicht*), prvog lica jednine prezenta indikativa (*Binnichts*) ili trećeg lica jednine prezenta (*Trautsichnichts*).

Navedene tvorenice klasifikuju se i analiziraju na različite načine, ali se većina autora slaže u tome da zbog karakterističnih aspekata morfološke strukture, odudaraju od modela imeničkih složenica. To se, na primer, može uočiti u tvorenici *Störenfried*, u kojoj konsonant *-n-*, koji se kod glagolskih osnova inače nikada ne javlja kao infiks, dovodi u vezu sa oblikom akuzativa određenog člana ('stör-den-Fried(en)'). Pored toga, navedena tvorenica ima oblik množine *Störenfriede*, uprkos uobičajenom obliku množine *Frieden*.

Pored toga, veliki broj poslednjih konstituenti u tvorenicama poput: *Stelldichein*, *Taugenichts*, *Tunichtgut*, po kategorijalnoj pripadnosti nisu imenice, već su tek kroz takozvani sekundarni proces prekategoriizacije, postale imenice (Olsen 1990: 145). Smatraju se reanalizama i leksikalizacijama nedvosmislenih sintagmatskih sekvenci i prema tome, predstavljaju konverzije tvorenice. Ovaj tvorbeni obrazac samo je marginalno zastupljen u nemačkom jeziku i u kvantitativnom smislu ne igra značajnu ulogu u poređenju sa endocentričnim složenicama sa odredbenom glagolskom konstituentom.

U listi ispod dajemo prikaz dela ekscerpiranih imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom.

Lista 2–2 Imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom u nemačkom jeziku

Bethaus	Putzmittel	Schmelzkäse	Stehlampe
Leitartikel	Radiergummi	Schreibtisch	Sterberate
Lernfähigkeit	Rasierapparat	Schreibzeug	Tankstelle
Lernmethode	Redefigur	Schwimmanzug	Tanzfläche
Lesebrille	Redefreiheit	Schwimmschule	Tanzsaal
Lieferfrist	Rennauto	Sendezeit	Trauring
Mahnbrief	Rennfahrer	Sparbuch	Trinkglas
Messbecher	Riechorgan	Spielfilm	Trinkwasser
Messgerät	Rollschinken	Sprechakt	Wanderbühne
Nähmaschine	Rollstuhl	Sprechanlage	Waschmaschine
Nähzeug	Rolltreppe	Sprechübung	Waschmittel
Parkdauer	Schallplatte	Springbrunnen	Zappelphilipp
Parkverbot	Schiebedach	Spülmaschine	Zierpflanze

2.2.3.3 Imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom

Tvorba pridevsko-imeničkih složenica poput: *Buntpapier*, *Suggestivfrage*, *Rotlicht*, *Kleinkind*, *Heißluft* i drugih, za razliku od imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom ili glagolskom konstituentom, i u morfološkom i u semantičkom smislu više je ograničena. Odredbena pridevska konstituenta pretežno se spaja sa imenicom bez infiksa i najčešće stoji u obliku pozitiva. Oblici prideva u superlativu vrlo su retki i prvenstveno se mogu naći u jeziku sporta i reklame, kao u primerima: *Best/Höchstleistung*, *Höchst/Tiefstpreis*, *Billigsttarifangebot*, *Kleinstgerät* (Duden 1998: 488). Ajzenberg (Eisenberg 2004: 227) smatra da su pridevske tvorbene osnove dopuštene samo kada je reč o 'prostim' pridevskim značenjima, što znači da se kao prva konstituenta javlja prost, odnosno neizveden pridev. Pridevske tvorbene osnove koje sadrže sufikse poput *-lich*, *-ig* i *-isch*, dakle, ne mogu imati funkciju prve konstituente (**Salzigwasser*, **Zeitlichvertrag*, **Seelischproblem*). Ovde se prednost daje odredbenim imeničkim konstituentama, poput: *Salzwasser*, *Zeitvertrag* i *Seelenproblem*, jer se njima može izraziti istovetno značenje.

Odredbene pridevske konstituente, takođe, ne mogu sačinjavati deverbálni pridevi koji se završavaju sufiksom *-bar* (*Tragbarfernseher,*Trinkbarwasser), zato što ne izražavaju prosto, već složeno pridevsko značenje (Eisenberg 2004: 227).

U sledećoj listi dat je prikaz dela ekscerpiranih imeničkih složenica sa odredbenom pridevskom konstituentom.

Lista 2–3 Imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom u nemačkom jeziku

Allgemeinarzt	Frischgemüse	Leichtsinn	Sekundärliteratur
Altpapier	Gesamtbetrag	Nationalgericht	Separatausgabe
Blödmann	Glatteis	Neubau	Sozialbeitrag
Dickhäuter	Gleichmut	Nuklearphysik	Spätherbst
Doppelzimmer	Großschnauze	Originaltext	Spezialholz
Dummkopf	Grünschnabel	Rohkost	Trockenfleisch
Edelmann	Halbkreis	Rothaut	Universallexikon
Eigeninitiative	Hochbau	Rotlicht	Vollgarantie
Eigenwille	Hochsprung	Sauerkraut	Weißbrot
Exekutivrat	Instrumentalmusik	Schnellpost	Wichtigtuier
Flachland	Kahlkopf	Schwachsinn	Wohlgeneigtheit
Fremdkörper	Kleinanzeige	Schwarzarbeit	Zentralbibliothek

2.2.3.4 Imeničke složenice sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti

Preostale vrste reči koje mogu imati funkciju prve konstituente u imeničkim složenicama poput priloga (Abwärtstrend, Sofortmaßnahme), zamenica (Wir - Gefühl, Selbstkritik) i brojeva (Dreiklang, Zweikampf), slabo su zastupljene i neće biti detaljno analizirani predmet našeg istraživanja. Ovo se odnosi i na, pre svega, okazionalne složene tvorenice, čija prva konstituenta predstavlja sintagmu ili rečenicu, poput: *Was-soll- das- denn- heißen- Geschrei, Immer- noch- Kanzler, Noch -nicht -ganz -Hochzeit* i sl. (Donalies 2005: 71).

U sledećoj listi dat je prikaz dela ekscerpiranih imeničkih složenica sa odredbenom konstituentom koja predstavlja priloge, zamenice i brojeve.

Lista 2–4 Imeničke složenice sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti u nemačkom jeziku

Abwärtstrend	Dreieck	Selbstbeherrschung	Wohlgeneigtheit
Allesfresser	Innenminister	Selbstbewusstsein	Zweikampf
Allmacht	Innenseite	Selbsterkenntnis	Zweizahl
Außenministerium	Nichtstuer	Selbstverteidigung	Zweizimmerwohnung

2.2.3.5 Imeničke složenice sa konfiksom kao odredbenom konstituentom

Kao što je već navedeno, funkciju prve konstituente mogu preuzeti i konfiksi. Oni uvek imaju oblik vezanih morfema, poput: *Aquadrom*, *Thermostat*, *Diskothek*, *Homophob*, *Soziolekt*, *Herbizid* i sl. Najčešće se povezuju međusobno (Mikrofon, Soziologie) i te složenice se onda označavaju kao konfiksne. Ako se spajaju sa domaćim tvorbenim osnovama (Bioschlamm, Biosalat), govori se o hibridnim složenicama. Iako konfiksi načelno predstavljaju elemente preuzete iz drugih jezika, autori kao Donalies (Donalies 2005: 23) i Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 64) navode nekoliko primera nemačkih imeničkih složenica u kojima prve konstituente predstavljaju konfiksi domaćeg porekla, poput: *Lotter-*, *Schwieger-*, *Stief-* u *Lotterwirtschaft*, *Schwiegervater*, *Stiefsohn* i dr. Ovde je pre svega reč o leksemama iz starijih jezičkih stupnjeva i ovaj tvorbeni obrazac u savremenom nemačkom jeziku više nije aktivan.

Sledeća lista sadrži pregled dela ekscerpiranih složenica sa konfiksom kao odredbenom konstituentom.

Lista 2–5 Imeničke složenice sa konfiksom kao odredbenom konstituentom u nemačkom jeziku

Anglophob	Ethnograph	Herbizid	Philosoph
Aquadrom	Fotograph	Homophob	Schwiegervater
Astronaut	Frankophil	Kosmonaut	Soziolekt
Bibliophil	Geograph	Mikrofon	Thermometer
Diskothek	Geometer	Mikroskop	Thermostat

2.3 Tvorbeni model konverzije

Konverzija (nem. *Konversion*) se u germanističkoj literaturi tumači na različite načine. Šira definicija odnosi se na transponovanje leksema i sintagmi u novu klasu reči bez afiksacije, uz obavezne ortografske promene u slučaju supstantivizacije. U novijoj literaturi pravi se razlika između morfološke i sintaksičke konverzije (Fleischer/Barz 2012: 88). Kod morfološke konverzije, dve fonološki identične osnove stoje u međusobnoj motivacionoj vezi poput: *ruf(en)* → *Ruf*, *heute* → *Heute*, *türkis* → *Türkis*, *teilen* → *Teil* i sl. Konverzioni pravac, međutim, na sinhronoj ravni ne može se uvek sa sigurnošću utvrditi, kao što je to slučaj sa glagolima i poimeničnim apstraktnim imenicama poput *Antwort* ili *Teil* (Fleischer/Barz 2012: 88). U morfološku podvrstu konverzije, Donalis (Donalies 2005: 123) i Ajhinger (Eichinger 2000: 88) ubrajaju, takođe, deverbale tvorenice nastale od jakih glagola poput *Bund* (binden), *Wurf* (werfen), *Verbot* (verbieten), *Zwang* (zwingen) i slično, koje se u germanističkoj nauci o tvorbi reči pretežno klasifikuju kao proizvodi implicitnog izvođenja (Lohde 2006: 51; Kostić-Tomović 2013: 113).

Sintaksička konverzija definiše se kao podvrsta konverzije, kod koje konverziona tvorenica zadržava fleksioni element osnove iz koje je nastala. Ovo je slučaj sa imenicama koje su izvedene od prideva ili participa, koje odlikuje pridevska fleksija (der Neue/ein Neuer; der Angestellte/ein Angestellter). Donalis (Donalies 2005: 127) se protivi izdvajanju kategorije sintaksičke konverzije i navedene oblike imenice ne smatra tvorenicama, odnosno proizvodima tvorbe reči. To argumentuje činjenicom da u sistemu nemačkog jezika ne postoje imenice koje imaju fleksiju prideva, ili oblike u komparativu i superlativu, jer oblike poput *der Charmantere* ili *der Behutsamste*, bez sumnje odlikuju osobenosti prideva, a ne imenica. Karakterstike prideva naročito se odnose na varijacije u rodu, poput *der Kleine/die Kleine/das Kleine*, kao i sintaksičku upotrebu poput 'das ganz Kleine' ili 'das sehr Allgemeine'. Ono što je, međutim, po rečima Donalis takođe nedopustivo, jeste to da se navedeni oblici interpretiraju kao pridevi. Time bi se, naime, impliciralo da postoje imeničke sintagme sa pridevskim nukleusom što bi protivrečilo svim postojećim sintaksičkim teorijama. Upravo zbog toga, ona predlaže da se gore navedeni oblici analiziraju kao elipse, čija se interpretacija

oslanja na kontekst odnosno da se obrađuju kao imeničke sintagme sa imenicama koje ne moraju biti eksplicirane poput 'der charmante (Mann)' (Donalies 2005: 127).

U radu se oslanjamo na definiciju odnosno klasifikaciju koju su ponudili Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 88) i Lode (Lohde 2006: 45) i svako transponovanje leksema i sintagmi u novu klasu reči bez procesa afiksacije, analiziramo kao konverziju. Deverbalne tvorenice poput: *Bund*, *Wurf*, *Verbot*, *Zwang* i slično, ubrajamo u proizvode implicitnog izvođenja, jer, kao i Lode (Lohde 2006: 51), smatramo da prisutan prevoj vokala svakako ima funkciju tvorbenog sredstva.

Najrasprostranjeniji vid konverzije u nemačkom jeziku jeste supstantivizacija, odnosno poimeničavanje infinitiva (das Lernen), prideva (der/die Alte) i participskog oblika glagola (der/die Abgeordnete).

U konverzije tvorenice ubrajaju se najčešće i supstantizovane egzocentrične rečenice, poput: *Tunichtgut*, *Rührmichnichtan*, *Stelldichein* i sl. (Fleischer/Barz 2012: 87; Eichinger 2000: 30). Ove tvorenice, međutim, u germanističkoj literaturi neretko se klasifikuju i kao sraslice (nem. *Zusammenrückung*) koje se obrađuju kao podvrsta slaganja (Erben 2006: 37). Većina autora slaže se, međutim, da one zbog karakterističnih aspekata morfološke strukture odudaraju od tvorbenog obrasca imeničkih složenica i zastupaju mišljenje da je reč o reanalizama i leksikalizacijama nedvosmislenih sintagmatskih sekvenci (Olsen 1990: 145; Bzdega 2000: 11). Pored toga, značajan broj poslednjih konstituenti u tvorenicama ove vrste, po kategorijalnoj pripadnosti nisu imenice, već su to postale tek kroz sekundarni proces prekategorizacije (Olsen 1990: 145).

Pored navedenih vidova konverzije, Kostić (2007: 60) govori i o složenoj konverziji pod kojom se podrazumeva istovremeno odvijanje tvorbenih procesa slaganja i konverzije. Tvorbene konstrukcije koje su nastale na ovaj način, predstavljaju srasle grupe reči, fraze ili frazeologizme koji su transponovani u imenice. Kostić (2007: 60) u ovu grupu konverzionih tvorenica ubraja sledeće vidove konverzije:

Supstantivizacija imperativskih fraza:	Geratewohl
Kompleksna konverzija infinitiva:	Erkanntwerden
Konverzija fraze sa kopulativnim glagolom u infinitivu:	Alleinsein

Konverzija fraze sa modalnim glagolom u infinitivu:	Leidenmüssen
Konverzija funkcionalnog glagolskog spoja:	Abschiednehmen
Supstantivizacija participskih i pridevskih fraza:	Niegelernte

Slažemo se navedenom klasifikacijom konverzionih tvorenica, osim sa terminom 'supstantivizacija imperativskih fraza', jer smatramo da je sam termin 'imperativski' sporan, s obzirom na to da se u kontekstu iste grupe tvorenica analiziraju i gore spomenute lekseme, poput: *Möchtegern*, *Nimmersatt*, *Gerneklug*, *Nichtsnutz* i slično, čije se prve konstituente ne mogu dovesti u vezu sa imperativskim oblikom.

2.4 Tvorbeni model skraćivanja

Skraćivanje (nem. *Kurzwortbildung*, *Abkürzung*) se u germanističkoj lingvističkoj tradiciji obrađuje na različite načine, jer obuhvata ortografsko (nem. *Abkürzung*) i tvorbeno skraćivanje (nem. *Kurzwortbildung*). Tako, ortografske skraćenice poput *Dr.* ili *bzw.* ne predstavljaju tvorenice, zato što u procesu skraćivanja ne nastaju nove lekseme, niti se menja vrsta reči. Skraćivanjem se samo dobija nova, skraćena varijanta prvobitnog punog oblika reči, što znači da puna i skraćena verzija jedne lekseme postoje paralelno u leksičkom sistemu (Lohde 2006: 54). Postupkom ortografskog skraćivanja ne stvaraju se semantičke supklase, niti se menja semantička struktura. U ovom postupku, dakle, nisu prisutni procesi modifikacije i transpozicije i stoga se ne smatra predmetom istraživanja nauke o tvorbi reči (Fleischer/Barz 2012: 277, Kostić-Tomović 2013: 135).

Tvorbene skraćenice u savremenom nemačkom jeziku, nastaju prvenstveno kao rezultat delovanja jezičke ekonomije. Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 277) prave razliku između unisegmentalnih skraćenica koje su nastale iz jednog segmenta punog oblika, kao *Krimi* (Kriminalroman/Kriminalfilm) i multisegmentalnih koje čini više segmenata jednog punog oblika reči, poput *Kripo* (Kriminalpolizei). Kod unisegmentalnih skraćenica, u tvorbi učestvuju samo početni ili krajnji delovi reči, poput: *Stip(endium)*, *Akku (mulator)*, *Ober (kellner)*, *Uni (versität)*, (*Eisen/Straßen*)*bahn* → *Bahn*, (*Omni*)*bus* → *Bus* (Lohde 2006: 55).

Multisegmentalne skraćenice, za razliku od unisegmentalnih, sastoje se od dva ili više diskontinuirana segmenta jednog punog oblika. Tu spadaju inicijalne reči koje se u literaturi nazivaju 'Initialwörter' ili 'Akronyme' (Lohde 2006: 56), dok kod Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2006: 56) nailazimo na termin 'Buchstabenkurzwörter'. Ove reči mogu se izgovoriti kao niz pojedinačnih slova poput *EU* (Europäische Union) ili *DAAD* (Deutscher Akademischer Austauschdienst). Skraćenice koje sačinjavaju početni slogovi konstituenti jedne složenice (nem. *Silbenwörter*, *Silbenkurzwörter*) jesu, na primer, *Kripo* (Kriminalpolizei) i *Sankra* (Sanitätskraftwagen). Postoje, takođe, skraćenice koje predstavljaju kombinaciju prva dva tipa (nem. *Mischkurzwörter*), kao što su: *Azubi* (Auszubildende), *Unimog* (Universalmotorgerät), *AWO*

(Arbeiterwohlfahrt). U literaturi se navodi i četvrta vrsta skraćenica, kod kojih se proces skraćivanja odvija u sredini, tako da preostali početni i poslednji deo formiraju zgradu, pa otuda i nemački termin glasi 'Klammerwörter'. Neki od primera koje navodi Lohde (Lohde 2006: 56), jesu: *Kirsch(baum)garten*, *Fern(melde)amt*, *Betriebs(wirtschafts)lehre*, *Frisch(obst)markt*.

Karakteristično za skraćenice jeste to da pretežno zadržavaju sva gramatička obeležja leksema iz kojih su nastale. Izuzetak kod pojedinih skraćenica predstavlja oblik množine koji odlikuje nastavak -s, kao u primerima: *ABMs*, *Demos*, *Lkws*, *Profs* i sl.

Pored unisegmentalnih i multisegmentalnih, Donalis (Donalies 2005: 144) govori i o parcijalnim skraćenicama. Ove skraćenice nastaju najčešće od determinativnih složenica, kao na primer od složenice *Orangensaft*, čija skraćenica glasi *O-Saft*. Posredi je skraćivanje prve konstituyente, dok druga konstituenta ostaje nepromenjena. Karakteristične skraćenice ovog tipa jesu: *K-Frage* (Kanzler-Frage), *O-Ton* (Originalton), *U-Bahn* (Untergrundbahn), *U-Haft* (Untersuchungshaft), *U-Boot* (Unterseeboot) i dr. Kompleksne prve konstituyente skraćuju se na početno slovo poput *SB-Laden* (Selbstbedienungsladen) i *UV-Strahlen* (Ultraviolettstrahlen) (Donalies 2005: 148).

U kontekstu procesa skraćivanja treba naglasiti da skraćenice nisu samo proizvod skraćivanja, kao u primerima: *Fahrrad* → *Rad*, *Abitur* → *Abi*, *Christlich-Demokratische Union* → *CDU*, već iz njih, takođe, mogu nastati i nove tvorbenne konstrukcije, što se vidi u leksemama: *Radrennen*, *Abi-Feier* i *CDU-Politiker* (Lohde 2006: 54). Skraćenice, dakle, kao konstituyente, mogu doprineti stvaranju novih leksema i to u okviru tvorbenih modela izvođenja i slaganja. Većina skraćenica bez restrikcija, može se kombinovati sa morfemama koje imaju puni oblik, kao u primerima: *Zitonenlimo*, *Bushaltestelle*, *EU-Grenze* i dr. (Lohde 2006: 57).

Ono što se skraćivanjem može postići jeste stvaranje stilski različito obojenih leksema, kao u paru *Professor* i *Prof*, gde je kod lekseme *Professor* reč o stilski neutralnoj leksemi koja se odnosi na zanimanje, a kod skraćenog oblika *Prof*, o neformalnoj varijanti koja može biti i skraćenica za titulu, s tim što onda treba da se piše s tačkom (Donalies 2005: 140).

2.5 Tvorbeni model slivanja

Slivanje (nem. *Kontamination*, *Wortkreuzung*, *Wortverschmelzung*) predstavlja tvorbeni model koji se odnosi na proces stapanja segmenata dve lekseme u novu reč. Njegov status zasebnog tvorbenog modela u germanističkoj nauci o tvorbi reči jeste sporan i neretko se klasifikuje kao podvrsta slaganja, zato što slivenice, isto kao i složenice, nastaju spajanjem reči koje imaju status slobodnih leksema, a kao rezultat, dobijaju se nove lekseme (Donalies 2005: 90; Schulz 2004: 295).

Flajšer/Barc (Fleischer/Barz 2012: 93) analiziraju slivanje kao zaseban tvorbeni model i prave razliku između dve strukturalne vrste slivanja. Prva obuhvata ukrštanje reči (nem. *Wortkreuzung*), gde se početni i poslednji segment dveju leksema spaja u novu leksemu. Ovoj vrsti slivanja pripadaju imenice poput: *Mammufant* (Mammut + Elefant), *Ostalgie* (Osten + Nostalgie), *Onleihe* (Online + Ausleihe) i sl. Drugi se odnosi na preklapanje reči (nem. *Wortüberschneidung*), poput *Formularifari* (Formular + Larifari), pri čemu dve lekseme raspolazu zajedničkim segmentom, koji se u novonastaloj leksemi koristi samo jednom. Preklapanjem reči nastale su lekseme: *Lakritzelei* (Lakritz + Kritzelei), *Kurlaub* (Kur + Urlaub), *Medizyniker* (Medizin + Zyniker) i dr. Navedene vrste slivanja mogu se i kombinovati, kao u primerima *Jochelbeere/Jostabeere* (Johannisbeere + Stachelbeere) (Fleischer/Barz 2012: 93).

Ovaj tvorbeni postupak prvenstveno je prisutan u tvorbi imenica i veoma slabo je zastupljen kod prideva i glagola. Pretežno se javlja u jeziku reklama i žargona, a tvorenice nastale slivanjem, neretko predstavljaju okazionalne tvorenice. Jedan izvestan broj slivenica u nemačkom čine anglicizmi, poput: *Moped*, *Motel*, *Smog*, *Stagflation* i sl. (Lohde 2006: 44).

Tvorbeni postupak slivanja ima dodirnih tačaka s postupkom skraćivanja, jer se kod oba modela javlja eliminacija niza grafema u jedinicama koje učestvuju u tvorbenom procesu. Ono po čemu se, međutim, razlikuju, jeste to što se u procesu skraćivanja jedne reči ili fraze dobijaju samo skraćeni, dubletni oblici tih leksema, čiji je semantički sadržaj identičan s polaznim leksemama, poput *Auszubildender* → *Azubi*, *Institut für Deutsche Sprache* → *IDS*, dok se kod slivanja, stapanjem dve lekseme stvara nova leksema s novim semantičkim sadržajem (Donalies 2005: 90).

2.6 Tvorbeni model reduplikacije

Reduplikacija (nem. *Reduplikation*) predstavlja slabo razvijeni tvorbeni model, kod kojeg se, udvostručavanjem jedne konstituente, stvara nova leksema. Henčel/Fogel (Hentschel/Vogel 2009: 470 u Fleischer/Barz 2012: 94) definišu reduplikaciju kao „eine elementare Art phonologisch-morphologischer Erzeugung komplexer Lexeme durch lautassoziative Doppelung einer Konstituente“, poput leksema: *Mischmasch* (od glagolske osnove *misch-*), *Wirrarr* (od prideva *wirr*) i *Tingeltangel* (od glagolske osnove *tingel-*). Lekseme koje nastaju ovim tvorbenim postupkom pripadaju prvenstveno neformalnom jezičkom stilu.

U germanističkoj literaturi pravi se razlika između tri podvrste reduplikacije (Fleischer/Barz 2012: 94; Lohde 2006: 94). Prva se odnosi na dvostruko ponavljanje jedne iste lekseme ili glasa (Papa, Wauwau, Klein-Klein) i ove lekseme najčešće se javljaju u jeziku dece, kao i u kolokvijalnom govoru. U drugu podvrstu spada udvostručavanje sa rimovanjem, koje prati alternacija početnih konsonanata (Kuddelmuddel, Hokusfokus, Techtelmechtel, Schickimicki, Schorlemorle) i slično, a treća podvrsta obuhvata udvostručavanje sa prevojem vokala (Schnickschnack, Singsang, Mischmasch, Krimskrams).

Donalis (Donalies 2005: 89) reduplikaciju ne posmatra kao zaseban tvorbeni model, već je svrstava u slaganje. Ona se, takođe, ne slaže u potpunosti sa gore navedenom klasifikacijom i argumentuje da reči koje pripadaju onomatopeicima, poput: *Kuckkuck*, *Tamtam*, *Wauwau*, ne treba analizirati kao proizvode tvorbenog postupka reduplikacije, jer nisu nastale iz leksema.

Tvorenice nastale reduplikacijom u nemačkom jeziku, gotovo su ograničene na domen imenica. Mogu se javiti kao prva konstituenta imeničkih složenica, poput *Tingeltangeltheater* ili *Tippeltappeltour*. U ovoj upotrebi, kroz igru reči, doprinose intenzivirajućem, ironičnom ili šaljivom jezičkom izrazu i najčešće pripadaju supstandardu (Fleischer/Barz 2012: 95).

3

Imenički tvorbeni modeli u srpskom jeziku

3.1 Tvorbeni model izvođenja

Izvođenje ili derivacija¹⁴ smatra se tvorbenim modelom koji podrazumeva dodavanje tvorbenih afiksa na tvorbenu osnovu. Za novu reč koja je nastala izvođenjem, u srpskoj lingvistici koriste se nazivi *izvedena reč*, *izvedenica* ili *derivat*.

U serbokroatističkoj literaturi, izvođenje se neretko poistovećuje samo sa tvorbom reči putem dodavanja sufiksa na tvorbenu osnovu, dakle, sa sufiksalsnom tvorbom, dok se prefiksalsna tvorba posmatra kao zaseban tvorbeni model (Barić 1979: 230; Klajn 2002: 6), ili kao podvrsta slaganja (Stevanović 1998: 268; Stanojčić/Popović 1999: 133).

U zavisnosti od toga da li u postupku izvođenja učestvuju materijalno izraženi tvorbeni afiksi ili ne, tvorbeni model izvođenja u srpskom jeziku u radu analiziramo kao nadređeni pojam koji obuhvata eksplicitno ili implicitno izvođenje.

3.1.1 Eksplicitno izvođenje

Eksplicitno izvođenje imenica predstavlja osnovni tvorbeni postupak u srpskom jeziku. Odnosi se na izvođenje glasovno izraženim afiksima i obuhvata sufiksalsnu, prefiksalsnu, kao i cirkumfiksalsnu tvorbu.

3.1.1.1 Imenička sufiksalsna tvorba

U izvođenju imenica sufiksalsne tvorbe učestvuju tvorbene osnove i sufiksi. Tvorbene osnove mogu biti korenske morfeme, kao i gramatičke osnove reči.¹⁵

¹⁴ Termin *derivacija* u serbokroatističkoj literaturi ima dvojaku upotrebu. U širem smislu upotrebljava se kao ekvivalent za termin *tvorba reči*, a u tom značenju koristi se i termin *derivatologija*.

¹⁵ Korenske morfeme su delovi reči koji imaju leksičko značenje i ne mogu se podeliti na manje delove koji bi bili nosioci istog značenja, kao npr. morfem *pis-* u rečima: *pis-a-ti*, *pis-a-li*, *pis-ac*, *za-pis* i dr. Gramatičke osnove reči odnose se na one delove reči koji nastaju odbijanjem nastavaka za oblike, poput *plemen-* (genitiv: plemena). Gramatičke osnove nekih reči poklapaju se sa korenom reči (kuć-a, sob-a), ali se kod mnogo drugih ne poklapaju, što se može uočiti, na primer, u imenici *pleme*, gde je koren reči *plem-*, a gramatička osnova *plemen-* (Stanojčić 2010: 197). Postoje dve glagolske osnove – infinitivska i prezentska. Infinitivska osnova dobija se kada se od oblika infinitiva odbije nastavak *-ti*, a prezentska kada se odbiju infinitivski završeci *-uti*, *-jeti*, *-iti*, *-ati*, *-ovati*, *-evati*, *-ivati*. Osnove glagola koji se završavaju na *-ći*, kao i za većinu glagola koji pripadaju I vrsti, određuju se posebno (Babić 2002: 35).

U tvorbi imenica često dolazi do skraćivanja osnove, pri čemu se odbija završetak i tek na tako dobijenu osnovu, dodaju se sufixi (Hercegovina – Hercegovac). Pored skraćivanja, nekim osnovama dodaje se vokal *a* usled otežanog izgovora grupe suglasnika kao u primeru *pisamce*, čija tvorbena osnova po pravilu treba da glasi *pism-* i izvedenica bi, u slučaju da se ne doda vokal *a*, glasila **pismce* (Babić 2002: 35).

Granicu između sufixa i osnove u nekim slučajevima teško je odrediti, jer usled njihovog povezivanja dolazi do fonetskih procesa, čiji su rezultat suglasničke alternacije. Ovde je reč o alomorfima osnove, odnosno o dva različita oblika jedne iste osnove u motivnoj reči i u reči koja je iz nje izvedena. Stanojčić (2010: 206) navodi primer tvorbe deminutiva sufixom *-ić*, u kojima tvorbene osnove koje se završavaju zadnjonepčanim suglasnicima *-k*, *-g*, *-h*, u izvedenim rečima usled procesa palatalizacije, imaju oblike *-č*, *-ž*, *-š*. Tako, alomorf osnove *vuk-* glasi *vuč-* u sufixalnoj izvedenici *vučić*. U istom odnosu alomorfa osnove stoje, na primer, i imenice *breg* i *brežić*, kao i mnoge druge deminutivne izvedenice.

U vezi sa značenjskom strukturom u istraženoj literaturi, nailazimo na podelu sufixalnih tvorenica na one sa jednoreferentnom ili dvoreferentnom značenjskom strukturom (Dragićević 2010: 190; Jovanović 2010: 28).

Značenjska struktura sufixalnih izvedenica jeste dvoreferentna, kada se u njima objedinjuju sadržaj motivne reči i semantika tvorbenog sufixa. Ovo se može prikazati na primeru imenice *kožar*, u kojoj je u tvorbenoj osnovi *kož-* smeštena informacija o vrsti materijala, a u sufixu *-ar* informacija o vršiocu radnje (Dragićević 2010: 190). Sufiks, pri tom, dobija upravnu funkciju u odnosu na osnovu, koja ima determinativnu funkciju. Jovanović (2010: 28) navodi sledeće primere:

mudrac = mudar čovek (< -ac)

borac = osoba (< -ac) koja se bori

Pored toga, treba naglasiti da dodavanjem sufixa ne dolazi nužno do transponovanja u neku drugu vrstu reči, što se može uočiti i na primeru imenice *kožar*, gde je tvorbena osnova *kož-* po kategorijalnoj pripadnosti takođe imenica. Iako ne dolazi do promene vrste reči, izvedena imenica *kožar* ima bitno promenjeno značenje i

sufiks u toj izvedenoj imenici označava glavni pojam, a imenička tvorbena osnova ima funkciju odredbe.

Za razliku od sufikslnih imenica čija je značenjska struktura dvoreferentna, izvedenice sa modifikativnim sufiksima, poput *kućica* i *glavurda*, spadaju u jednoreferentne izvedenice. Deminutivi i augmentativi predstavljaju jednoreferentne izvedenice, zato što se sufiksom ne uvodi drugi referent, već se samo precizira informacija o njemu. Ovo isto odnosi se i na mocione sufikse što se, između ostalog, vidi kod imenice *profesorka*, u kojoj se mocionim sufiksom *-ka* samo precizira da izvedena reč *profesorka* označava profesora ženskog pola (Gortan-Premk 2004: 132). Navedene imenice izvide se, dakle, po suprotnom obrascu koji obuhvata upravnu reč i sufiks, pri čemu sufiks ima funkciju formalnog nosioca determinativne reči. Tako, na primer, u izvedenici *kućica* upravni deo predstavlja reč *kuć-* 'kuća', a determinativni deo sadržan je u sufiksu *-ica* sa značenjem 'mala'.

Sufikslnom tvorbom nastaju imenice čije motivne reči mogu biti imenice, kao i reči druge kategorijalne pripadnosti, pre svega glagoli i pridevi. Procesi sufikslna tvorbe generalno veoma su složeni i komplikovani za analizu. U serbokroatističkoj nauci o tvorbi reči nije dat jedinstven registar svih sufiksa, jer ne postoji jedinstveno mišljenje u vezi sa određivanjem granice morfema između osnove i sufiksa pojedinih izvedenica, što znatno otežava njihovu tvorbenu analizu. Iz ovog razloga, broj sufiksa varira u zavisnosti od toga koji se autor bavio njihovom morfološkom analizom.

Sledeće tabele sadrže pregled dela ekscerpiranih imenica sufikslna tvorbe, raspoređenih prema kategorijalnoj pripadnosti tvorbene osnove.

Tabela 3–1 Pregled denominalnih imenica sufiksalne tvorbe u srpskom jeziku

-a	čova, popa, ciga, selja, profa, komša
-(a)c	omladinac, akademik, saobraćajac, tekstilac, Slovenac, Zemunac, Balkanac
-ak	voćnjak, trnjak, malinjak, ribnjak
-ana	barutana, ciglana, elektrana, šećerana, solana
-anac	republikanac, anglikanac, Australijanac, Meksikanac, Afrikanac
-anin/-janin	Beogradanin, Evropljanin, građanin, meštanin, seljanin, Kipranin
-ar	bravar, ribar, mesar, mlekar, zlatar, kožar, obuçar, štampar, apotekar
-ara	pivara, knjižara, pečenjara, azotara, pekara, mlekara, železara, cvečara
-arija	trpezarija, štamparija, staklarija, stolarija
-(ar)nica	pivnica, mesnica, carinarnica, skriptarnica
-aroš	džeparoš, tezgaroš, tremaroš, ženskaroš
-aš	sektaš, mafijaš, zvezdaš, koferaš, foteljaš, kompjuteraš, košarkaš, odbojkaš
-ator	snagator, lovator
-če	devojče, momče, đače, anđelče, Srpče, Bugarče, Arapče, jedinče, unuče
-džija	kamiondžija, filmađija, mlekađija
-er	rekorder, teniser, fudbaler, tašner, milijarder, garderober, šminker, dizajner
-ić (-čić)	dečkić, momčić, đaćić, činovničić, muškarčić, trgovčić, sestrić
-ica	vlasnica, predsednica, drugarica, radnica, učiteljica, umetnica
-ičar	hemičar, istoričar, alkoholičar, analitičar, satiričar
-ija	tehnologija, anatomija, hirurgija, administracija, despotija, županija
-ijer	hotelijer, finansijer, romansijer
-in	gospodin, čobanin, Arapin, Bugarin
-inja	junakinja, bliznakinja, prosjakinja, robinja, boginja
-injak	pčelinjak, osinjak, mravinjak
-ionar/-ioner	opozicionar, revolucionar, misionar, funkcioner, penzioner
-ist(a)	ekonomista, vaterpolista, gardista, lingvista, sportista, gitarista, karatista
-ište	kupusište, krompirište, repište, ratište, sajmište, zabavište, izletište, ognjište
-itet	rivalitet, elektricitet, publicitet
-jak	Bošnjak, istočnjak, seljak, pustinja
-ka	frizerka, doktorka, profesorka, ministarka, autorka, šampionka, Amerikanka
-kinja	trgovkinja, strankinja, Arapkinja, ropkinja, favoritkinja, violinistkinja
-lija	Sarajlija, Bečlija, Nišlija, pubertetlija, meraklija, zanatlija
-luk	kujundžiluk, abadžiluk, bostanluk
-(n)ik	brezik, šljivik, blagajnik, državnik, privrednik, ratnik, prtljažnik
-onja	glavonja, nosonja, bradonja, brkonja
-or	ambasador, senator, agresor, revizor, atentator, lektor
-ov(a)c/-ev(a)c	oskarovac, tolstojevac, pašićevac, partizanovac
-ovina/-evina	domovina, kneževina, carevina
-stvo/-štvo	kumstvo, novinarstvo, hrišćanstvo, ratarstvo, vlasništvo, stvaralaštvo
-uša	prostakuša, divljakuša, sponzoruša

Tabela 3–2 Pregled deverbálnih imenica sufiksalske tvorbe u srpskom jeziku

-(a)c	borac, kupac, lovac, poklopac, mamac, oslonac
-ač	birač, brijač, brojač, nosač, krojač, merač, ogrtač, pušač, osigurač, štampač
-adžija	trošadžija, provodadžija, galamdžija, inadžija, šaljivdžija
-aj	izdisaj, oproštaj, obrtaj, pokušaj, drhtaj, treptaj, jecaj, uticaj, smeštaj, zagrljaj
-ak	dolazak, boravak, otpadak, lepak, privezak, oporavak, postupak, pritisak
-aljka	duvaljka, zviždaljka, pištaljka, kazaljka, klizaljka
-ar	čuvar, zidar, pisar, strugar, slikar, vladar, sanjar
-aroš	tapkaroš, mučkaroš, cvikaroš, kartaroš, pecaroš
-ator	ventilator, akumulator, izolator, gnjavator, grebator, kreator, organizator
-av(a)c	lajavac, mucavac, drekavac, laskavac, mrštavac
-ba	borba, izložba, molba, priredba, primedba, žurba, tužba, naredba, plovidba
-će	svanuće, prispeće, dospeće, začće, dostignuće, iščeznuće, otkriće
-ent	korespondent, recenzent, student, asistent, konzument, dirigent
-er	bokser, kidnaper, programer, maser, profiter, frizer, monter
-iša	platiša, radiša, hvališa, štediša
-ište	lovište, pristanište, sedište, klizište, boravište, konačište, odmorište, sklonište
-ivač	usisivač, oprasivač, rasprskivač, osveživač, usmerivač, omekšivač, izbeljivač
-je	razglabanje, grebanje, vežbanje, ribanje, naduvavanje, izbegavanje
-lac	gledalac, nosilac, mislilac, posetilac, spasilac, rukovodilac, tužilac
-lica	drobilica, grejalica, glodalica, ćutalica, svađalica, lutilica, sanjalica, bubalica
-lište	plivalište, gradilište, pojilište, klizalište, šetalište, prebivalište, kupalište
-lo	ogledalo, vozilo, plovilo, brojilo, tužakalo, piskaralo, zadirkivalo, zanovetalo
-nica	livnica, prodavnica, prijavnica, sudnica, obilaznica, razglednica, ispisnica
-nik	razvodnik, štitnik, provodnik, odbojnik, steznik, narednik, urednik, putnik
-nja	vožnja, pretnja, strepnja, izgradnja, težnja, ugradnja, mržnja, potražnja
-nje	letenje, iščezavanje, očajavanje, privikavanje, bolovanje, spavanje, zevanje
-onica	učionica, radionica, igraonica, štedionica, čitaonica, čekaonica, gostionica
-telj	staratelj, ljubitelj, graditelj, hranitelj, učitelj, obnovitelj, prosvetitelj
-tva	žetva, kletva, zakletva, molitva
-uša	smrduša, cmizdruša, blebetuša

Tabela 3–3 Pregled deadjektivnih imenica sufiksalne tvorbe u srpskom jeziku

-(a)c	starac, slepac, stranac, crnac, belac, krivac, škrtac, pijanac, balavac
-ajlija	dugajlija, novajlija
-(a)k	divljak, veseljak, glupak, ludak, prostak, čudak
-an	tupan, blesan, gotovan, velikan, glupan
-ana	toplana
-aš	bogataš, velikaš, zelenaš
-ić	mladić, slabić
-ica	smrdljivica, starica, pokojnica, pijanica, dobrica, zlica
-ija	visija, nizija
-ik	srećnik, jadnik, bednik, moćnik, zlobnik, pravednik, bolesnik
-ilo	bledilo, sivilo, slepilo, ludilo, besnilo
-in	domaćin, tuđin
-ina	brzina, jačina, oštrina, vrelina, toplina, dužina, gorčina, veličina
-ist(a)	ekstremista, materijalista, realista, humanista, apsolutista, sentimentalista
-itet	legitimitet, intenzitet, novitet, sterilitet
-izam	romantizam, strukturalizam, realizam, socijalizam, despotizam, snobizam
-je	poštenje, zdravlje, veselje, obilje, nasilje, sujeverje, licemerje
-kinja	crnkinja, belkinja, strankinja
-ko	čupavko, mlitavko, trapavko, blesavko, šašavko, stidljivko, ćutljivko
-oća	gluvoća, slepoća, hladnoća, čvrstoća, skupoća, samoća, tvrdoća, jasnoća
-onja	dugonja, mlakonja
-ost	gordost, plašljivost, bliskost, hrabrost, duševnost, starost
-ota	dobrota, lepota, čistota, divota, prostota
-uša	plavuša, garavuša, aljkavuša

Kao poseban vid sufiksarne tvorbe imenica navodi se i proces univerbacije (Klajn 2003: 9, Ćorić 2008: 161).¹⁶ Univerbacija se definiše kao postupak pretvaranja, odnosno skraćivanja dvočlanih, retko tročlanih, sintagmatskih konstrukcija u jednu reč (univerb), istovremenim dodavanjem tvorbenog sufiksa. Klajn (2003: 9) kao primer navodi sintagmu 'dobitnik Nobelove nagrade' iz koje se izvodi imenica *nobelovac*.

Motivne reči jesu najčešće sintagme koje se sastoje od prideva sa imenicom, a univerbi u formalnom smislu predstavljaju njenu kraću verziju, što se vidi u sledećim primerima (Klajn 2003: 9):

štitna žlezda → štitnjača

saobraćajna nesreća → saobraćajka

slonova kost → slonovača

severni vetar → severac

crtani film → crtač

Navedene imeničke izvedenice nastaju kao rezultat težnje ka racionalizaciji jezičkog materijala i one prema sebi imaju semantički ekvivalentne sintagme. Na planu sadržaja među njima nema razlike, ali je na planu izraza razlika očigledna. Sintagmatski oblici pretežno se upotrebljavaju u zvaničnom izražavanju, dok je univerbizovana forma karakteristična za razgovorni stil i profesionalni žargon (Ćorić 2008: 161). Univerbi ponekad mogu biti i višeznačni, zato što se istovetne zavisne konstituente uz različite glavne konstituente mogu javiti u više sintagmi. Ćorić (2008: 164) kao primer navodi pridev *motorni*, koji ima funkciju zavisne konstituente u sintagmama čija glavna konstituenta jeste *testera*, *kosilica*, *lokomotiva*, dok je univerb analogno sa tvorbenim tipom uvek isti, naime *motorka*. Isti slučaj zabeležen je i kod univerba *generalka*, koji može da se odnosi na *generalnu probu*, ali i na *generalnu popravku* i *generalno čišćenje*.

¹⁶ Ćorić (2008: 161) koristi termin *univerbizacija*.

3.1.1.1.1 Modifikaciona funkcija sufiksalne tvorbe

3.1.1.1.1.1 Tvorba deminutivnih imenica

Deminutivne imenice u srpskom jeziku, gotovo uvek se dobijaju sufiksalmom tvorbom. Dodavanjem sufiksa na imeničku tvorbenu osnovu dolazi do njene semantičke modifikacije koja se ne odnosi samo na kvantitet (varoš → varošica), već i na kvalitet, odnosno emotivni ili aksiološki stav (dete → detence) (Veljković- Stanković 2011: 29). Jedna od bitnih osobina deminutivnih imenica jeste to da je njihovo denotativno značenje, pre svega, uslovljeno semantikom motivne reči. Na značenjske nijanse i stepen aproksimativnosti, međutim, svakako utiče i tvorbeni postupak i njihovo značenje gotovo je nemoguće utvrditi odvojeno od njihove tvorbe (Ćorić 1983: 29).

Deminutivni sufiksi, dakle, sadrže određeni semantički potencijal koji omogućava semantičku modifikaciju, odnosno dogradnju sadržaja motivne reči. Izbor sufiksa zavisi od roda¹⁷ motivne imenice, a karakteristika tvorbe deminutivnih imenica sastoji se u tome što isključivo mogu biti izvedene od imeničkih osnova, a ne i od drugih vrsta reči (Jovanović 2010: 29).

Pored deminutivnih sufiksa koji dodatno mogu realizovati i hipokorističko značenje, u srpskom jeziku, takođe, postoje isključivo hipokoristički sufiksi. Kod hipokoristika, za razliku od deminutiva, subjektivna ocena ostvaruje se kao primarno značenje koje implicira subjektivan stav govornika prema imenovanom pojmu. Na tvorbenom planu, pojedini imenički hipokoristici razlikuju se od deminutiva i kod tvorbe najčešće dolazi do skraćivanja imeničke osnove i dodavanja sufiksa, što se može prikazati na primerima *profa* (profesor) ili *komša* (komšija). Suprotno od imeničkih deminutiva, čije motivne reči mogu biti samo imenice, hipokoristici se mogu graditi i povezivanjem pridevskih osnova sa sufiksom *-ko* (nestaško), kao i dodavanjem deminutivnih sufiksa na osnove već izvedenih hipokoristika, poput: *bakica* (baka), *dekica* (deka), *sekica* (seka) i dr. (Jovanović 2010: 31).

U sledećoj tabeli dat je prikaz deminutivnih i hipokorističkih sufiksa u srpskom jeziku.

¹⁷ Tako se, na primer, za imenice muškog roda vezuju deminutivni sufiksi *-ić* i *-ak*, za imenice ženskog roda sufiks *-ica*, dok imenice srednjeg roda stoje u vezi sa sufiksom *-ce*.

Tabela 3–4 Deminutivni i hipokoristički sufixi u srpskom jeziku

-a	profa, komša, seka, deka, baka
-ak ¹⁸	dašak, zračak, oblačak, puteljak, kućerak, devojčurak, šumarak
-če	vrapče, mače, pače, majmunče, šalče, lonče, devojče, momče, đače, anđelče, slonče, đavolče
-ce ¹⁹	vratanca, zvonce, ogledalce, dugmence, jarence, pilence, telence, pisamce, rebarce, staklence, drvce, zvonce
-ić/-čić ²⁰	dinarčić, prozorčić, stančić, jarić, magarčić, pilić, mačić, đaćić, medvediće, sinčić, deččić, momčić, činovničić, muškarčić, trgovčić, sestrić
-ica/-čica ²¹	nožica, uličica, flašica, majčica, kućica, ženica, sestrice, ručica, ribica
-ko	nestaško, nemirko, čupavko, slinavko, mlitavko, debeljko, pospanko

3.1.1.1.2 Tvorba augmentativnih imenica

Sufiksalna tvorba karakteristična je za tvorbu augmentativnih imenica. Kao kod sufiksarne tvorbe deminutivnih imenica, i kod augmentativnih imenica, sufix u sadržaj osnovne imenice unosi samo izvesnu promenu značenja, ali ne dolazi do promene vrste reči. Imenički augmentativi u serbokroatističkoj lingvističkoj literaturi posmatraju se i kao potkategorija imenica subjektivne ocene, koja se ostvaruje kvantifikovanom sufiksarnom modifikacijom. To znači da uvećanje aproksimativne vrednosti nekog sadržaja može doprineti realizaciji ekspresivnih značenja u kojima je izražen emotivni i aksiološki stav subjekta koji ocenjuje (Veljković-Stanković 2011: 87).

Sledeća tabela sadrži pregled augmentativnih sufixa u srpskom jeziku.

¹⁸ U srpskom jeziku postoji veliki broj imenica koji sadrže sufix *-ak*, odnosno proširene sufiksne varijante *-elj(a)k*, *-ulj(a)k*, *-ar(a)k*, *-er(a)k*, *-ur(a)k*, *-ić(a)k*, *-č(a)k*, *-eč(a)k* i *-ič(a)k*.

¹⁹ Zastupljene su i proširene sufiksne varijante: *-ance*, *-ence*, *-ašce*, *-ešce*

²⁰ Grafem *-č* u varijanti *-čić* dobija se usled glasovnih promena kod izvedenica poput *đaćić* (>đak) ili *trgovčić* (>trgovac), ali analogno tome, neretko se dodaje i osnovama kod kojih nisu postojali fonetski preduslovi za njegovo prisustvo, kao u rečima *prozorčić* i *stančić* (Jovanović 2010: 37).

²¹ U srpskom jeziku postoji uporedno korišćenje izvedenica koje se završavaju sufixom *-ica* kod kojih je prisutna, i kod kojih je izostala palatalizacija, kao što su *nogica* i *rukica* s jedne, i onih sa izvršenom palatalizacijom *nožica* i *ručica* s druge strane. Klajn (2003: 114) u ovom kontekstu argumentuje da izostanak palatalizacije služi za razlikovanje hipokoristika od deminutiva, a upotrebu imenica sa nerealizovanom palatalizacijom možemo posmatrati u vezi sa hipokorističkom funkcijom konsonanta *k*, koji se javlja u osnovi nekih hipokorističkih i deminutivnih sufixa. Kada je u izrazito hipokorističkoj funkciji, konsonant *k* ne podleže glasovnim promenama, što se može videti u imenicama poput: *bakica*, *dekica*, *majkica*, *sekica* i sl.

Tabela 3–5 Augmentativni sufixi u srpskom jeziku

-ina/-čina	nevaljalčina, ludačina, proždrljčina, igračina, krojačina, nosačina, vojničina
-ina/-etina	babetina, glavetina, dlačetina, ženetina, ručetina
-ina/-urina	knjižurina, vodurina, ptičurina, kišurina, travurina, kosurina, zgradurina
-udža	glavudža
-urda	glasurda, glavurda, nosurda
-uština	baruština, blatuština

3.1.1.1.1.3 Tvorba moviranih imenica

Postoji desetak sufixa koji služe za mocionu tvorbu, ali su produktivni samo: *-ica*, *-ka*, *-inja* i *-kinja*, a samo je kod poslednjeg *-kinja*, reč o isključivo mocionom sufixu (Ćorić 2008: 200). Za imeničku mociju karakteristično je to da tvorbenu osnovu pretežno predstavlja imenica gramatičkog muškog roda. Od imenica prirodnog ili gramatičkog ženskog roda, iako je ovaj vid mocije redak, mogu se izvoditi imenice muškog roda, kao na primer pomoću sufixa *-ac* (žaba → žabac) (Stanojčić 2010: 203). Od imenica gramatičkog srednjeg roda, sufixacijom se takođe mogu graditi imenice muškog i ženskog roda, što se vidi u primeru *june* → *junac/junica*. Sufiksalsnom tvorbom menja se samo rod i ne dolazi do promene kategorijalnog značenja tvorenic (Ćorić 1982: 7). Razlikuju se dve vrste mocije – integralna i supletivna. Integralna se odnosi na mociju u okviru koje imenica muškog roda, kao motivator, zajedno sa svojim sufixom ulazi u sastav movirane imenice, poput imenica *pevačica* i *bogatašica*. Kod supletivne mocije, imenica muškog roda gubi svoj sufix i na njegovo mesto dolazi mocioni sufix, kao u primeru *starica* (Ćorić 1982: 8).

Za imeničku mociju karakteristična je i tvorbeni sinonimija. Pojedini mocioni sufixi imaju konkurentne sufixe koji se javljaju u identičnim tvorbenim vezama i sa istim tvorbenim značenjima (Ćorić 1982: 7). Tako su, na primer, u izvedenicama *profesorka* i *profesorica*, konkurentni mocioni sufixi *-ka* i *-ica*.

U tabeli ispod dajemo prikaz mocionih sufixa.

Tabela 3–6 Mocioni sufiksi u srpskom jeziku

-a	unuka, kuma, supruga, nećaka
-ica	lavica, igračica, prijateljica, učiteljica, kraljica, Nemica, tigrica, radnica
-inja	prosjakinja, zemljakinja, Poljakinja, Grkinja, junakinja
-ka	bolničarka, frizerka, maserka, doktorka, ministarka
-kinja	trgovkinja, Arapkinja, ropkinja, Kineskinja, violinistkinja

3.1.1.1.4 Tvorba zbirnih imenica

U tvorbi zbirnih imenica zastupljeni su sufiksi *-ad*, *-je* i *-stvo/štvo*. Sledeća tabela sadrži prikaz sufiksa za tvorbu zbirnih imenica u srpskom jeziku.

Tabela 3–7 Sufiksi za tvorbu zbirnih imenica u srpskom jeziku

-ad	telad, pilad, mladunčad, štenad, unučad, siročad, odojčad, dugmad, parčad
-je	drveće, lišće, granje, trnje, cveće, klasje, kamenje, pruće, kestenje, grmlje, šiblje
-stvo/-štvo	radništvo, ljudstvo, potomstvo, građanstvo, plemstvo, sveštenstvo, činovništvo

3.1.1.2 Imenička prefiksalna tvorba

Imenička prefiksalna tvorba, za razliku od imeničke tvorbe sufiksima ili prefiksalne tvorbe glagola, u serbokroatističkoj lingvističkoj literaturi slabo je obrađena. Kao razlog za to navodi se činjenica da je reč o slabo produktivnom procesu i kao takav, smatra se manje važnim za proučavanje (Radović-Tešić 2002: 9).

U serbokroatističkoj lingvističkoj tradiciji tvorbeni postupak dodavanja prefiksa na tvorbenu osnovu, često je bio okarakterisan kao rezultat procesa slaganja predloga i imenice, dakle, kao podvrsta tvorbenog modela slaganja (Vukićević 1995: 127). Razlog za takvu klasifikaciju stoji u vezi s tim da su prefiksi izjednačavani sa predlozima (ređe prilozima ili rečcama) i shodno tome, sa samostalnim leksemama (Stevanović 1964: 443; Babić 2002: 48). Tako su lekseme poput: *potpukovnik*, *neprijatelj*, *nečovek* analizirane kao složenice (Stanojčić/Popović 1999: 141 u Klajn 2002: 175).

Klajn (2002: 176) insistira na neophodnosti za definisanjem pojma prefiksa, kako bi se precizno odredio njegov status kao slobodne ili vezane morfeme. U tome se

oslanja na stranu lingvističku literaturu u kojoj se, po njegovim rečima, prefiksi neretko analiziraju kao vrsta afiksa koji po pravilu predstavljaju vezane morfeme, usled čega se prefiksacija posmatra kao podvrsta izvođenja. Takođe smatra da formalno podudaranje prefiksa i predloga treba analizirati samo kao prividno i dijahrono i naglašava da iako su prefiksi najčešće nastali od predloga i zadržali svoj oblik, oni preuzimaju potpuno drugačiju funkciju od njih. Pored toga, Klajn argumentuje da kod imenica sa prefiksima ne dolazi do objedinjavanja dvaju značenja, nego samo do semantičke modifikacije tvorbene osnove koju dati prefiks dodatno određuje.

Funkciju prefiksa takođe može preuzeti rečca *ne-*, s tim što se značenje prefiksa *ne-* ne poklapa uvek sa značenjem rečce koja služi za negaciju. Suprotno rečcama, prefiksi ne izražavaju uvek negaciju, već, pre svega, kvalitativnu odnosno negativnu ocenu nekog pojma. Prefiks *ne-* u reči *nečovek* ne stoji, dakle, u analogiji sa sintagmom 'ne čovek', već znači 'loš čovek'. Isto tako, leksema *nedelo* ne implicira negaciju pojma 'delo', već ga karakteriše kao 'loše delo'. Značenje negacije prisutno je u primerima kao što su: *nepušač*, *neplivač* ili *nemetali*.

Iz gore navedenih razloga, u serbokroatistici sve više lingvista svrstava prefiksaciju u podvrstu izvođenja (Vukićević 1995: 127), a ne u slaganje, dok ga neki posmatraju i kao zaseban tvorbeni postupak (Klajn 2002: 176). Klajn ne poriče bliskost tvorbenih procesa sufiksacije i prefiksacije, ali ih ne svrstava u zajednički tvorbeni model, jer se, po njemu, sufiksi i prefiksi razlikuju u tome što sufiksi nikada ne predstavljaju samostalne morfeme i što mogu menjati vrstu reči tvorbene osnove (Klajn 2002: 179).

Iz svega navedenog možemo zaključiti da u serbokroatističkoj literaturi nije postignut konsenzus u vezi s tim da li tvorenice koje sadrže prefikse koji su nastali od predloga treba uvrstiti u složenice ili izvedenice, ili ih treba analizirati kao zasebne tvorenice. Mi smatramo da sve tvorenice čiji prvi deo predstavlja element koji se može okarakterisati kao predlog ili kao rečca *ne-*, treba smatrati izvedenicama prefiksalne tvorbe, upravo zbog toga što kod imenica sa prefiksima ne dolazi do objedinjavanja dvaju značenja kao kod složenica, nego kao i kod sufikslnih tvorenica, samo do semantičke modifikacije tvorbene osnove.

Pored spomenute problematike u vezi sa klasifikacijom tvorenica koje sadrže prefikse koji su poreklom predlozi, u serbokroatističkoj gramatikografiji nije utvrđen tačan broj prefiksa. Takođe, nisu precizirani kriterijumi za njihovo definisanje, pre svega, razgraničenje od prefiksoida (Klajn 2002: 144; Ćorić 2008: 123).²²

Ono što je zajedničko prefiksima i konfiksima jeste to da i jedni i drugi obrazuju leksičke nizove poput konfiksa *bio-* u: *biohemija*, *biologija*, *biomasa*, *bioenergetika*, *biografija* i prefiksa *nad-* u: *nadbiskup*, *nadrealizam*, *nadvojvoda*, *nadgradnja*, *nadmoć* i dr. Razlikuju se, uslovno rečeno, po tome što konfiksi, suprotno od prefiksa, imaju leksičko, a ne tvorbeno značenje i nose značenje celih reči. Upravo ovo se navodi kao ključni argument za svrstavanje tvorenica koje sadrže konfikse u složenice, a ne izvedenice. Klajn (2002: 144), međutim, naglašava da ovaj poslednji, semantički kriterijum, nije pouzdan za razgraničavanje, zato što se razlika između leksičkog i tvorbenog značenja ne može jasno definisati, naročito ako se uzme u obzir da pojedini prefiksi, poput onih nastalih od predloga, takođe mogu imati leksičko značenje. Uprkos tome, oslanjajući se na istraženu literaturu, smatramo da tvorenice koje sadrže konfikse, prvenstveno zbog konkretnijeg leksičkog značenja od prefiksa, treba analizirati kao prve konstituente složenica (Klajn 2002: 140; Barić 1980: 16).

Nisu svi prefiksi u srpskom jeziku nastali iz predloga, već postoje i tzv. 'pravi prefiksi' koji ne mogu predstavljati samostalne morfeme (Klajn 2002: 176).

U sledećoj tabeli prikazani su produktivni imenički prefiksi u srpskom jeziku.

²² U vezi sa pojmom prefiksoida, odnosno sufiksoida, u serbokroatistici i germanistici postoji divergentna terminološka praksa. U germanističkoj literaturi, termin 'afiksoid' kao nadređeni pojam za 'sufiksoid' i 'prefiksoid' koristi se za potpuno različitu grupu tvorbenih elemenata od onih koji se pod ovim pojmom podrazumevaju u serbokroatistici. Termin 'afiksoid' u germanistici, kao što smo već naveli, odnosi se na pojavu kada se izvesne lekseme koje funkcionišu kao tvorbeni elementi, pojavljuju u velikom broju zajedno sa drugim tvorbenim elementima i stvaraju leksičke nizove, te uz dekonkretizaciju, tj. apstrahovanje njihovog značenja, s vremenom poprimaju karakter prefiksa, odnosno sufiksa i samim tim se ubrajaju u proizvode tvorbenog modela izvođenja. Ono što se u serbokroatistici naziva afiksoidima, podrazumeva vezane morfološke jedinice koje odlikuju karakteristike kako tvorbenih osnova, tako i afiksa. Pretežno predstavljaju preuzete vezane leksičke jedinice iz grčkog i latinskog jezika, koje se u germanistici nazivaju konfiksima. Zbog postizanja terminološke unifikacije, odnosno neophodnosti da se pojmovi u jezicima koji se porede slažu u njihovom sadržaju, što predstavlja preduslov za kontrastivnu analizu, odlučili smo da za pojmove koji se u serbokroatistici nazivaju 'sufiksoid' i 'prefiksoid', u radu koristimo nadređeni termin konfiks, a tvorenice koje su njima izvedene, analiziramo kao složenice čije konstituente predstavljaju jedan ili dva konfiksa.

Tabela 3–8 Imenički prefiksi u srpskom jeziku

anti-	antipušač, antikomunista, antifašista
a-	asimetrija, ateizam, ateista
ne-	nepušač, neplivač, nepažnja, nepoštovanje, nečovek
nuz-	nuspojava, nusproizvod
pra-	pračovek, prajezik, prastanovnik, prababa, praunuk
su-	suvlasnik, sugrađanin, suvozač
de-	decentralizacija, demobilizacija, dekolonizacija, dezinformacija, dezinfekcija
dis-	disharmonija, disproporcija, diskvalifikacija
ko-	koegzistencija, koprodukcija, kopilot, koautor
bez-	besmisao, bestrag, bezizlaz
među-	međusprat, međuvreme
nad-	nadbiskup, nadvojvoda, nadrealizam, nadmoć
pod-	podoficir, potporučnik, podstanar, podnaslov, potkošulja
pre-	preokret, preudaja, prekupac
pred-	predsezona, predjelo, predznanje, pretpremijera
sa-	saputnik, saradnik, samilost, saučešće, saosećanje

3.1.1.2.1 Modifikaciona funkcija prefiksalne tvorbe

3.1.1.2.1.1 Tvorba deminutivnih imenica

Prefiksacija deminutivnih imenica u srpskom jeziku nije produktivna. U kontekstu deminutivnih prefiksa u literaturi, spominju se samo *pri-* i *polu-*, međutim, njihov je status u tvorbenom sistemu diskutabilan, jer se *polu-* klasifikuje i kao prva konstituenta složenice (Babić 2002: 444). Veljković-Stanković (2011: 35) za prefiks *pri-* navodi samo dva primera, naime, *primrak* (suton) i *priglas* (način izgovaranja, pridodavanja glasa), a za tvorbeni element *polu-*, dati su primeri *polužalost*, *polugrad* i *polugospodin*, kod kojih se implicira semantika necelovitosti, koja može da se interpretira i kao umanjenost. Međutim, u tvorenicama kao što su: *polukugla*, *polubrat*, *polugodište* i slično, *polu-* ne unosi značenje deminutivnosti, jer značenje polovičnosti nije jednoobrazno, već prvenstveno varira u zavisnosti od značenja osnove (Veljković-Stanković 2011: 37).

3.1.1.2.1.2 Tvorba augmentativnih imenica

Prefiksacija ne igra veliku ulogu u tvorbi augmentativnih imenica. Obradena literatura beleži prefiks *pre-* kao u rečima: *preosetljivost*, *preopširnost*, *preozbiljnost*, a tvorenice koje sadrže augmentativne tvorbene elemente *super-*, *hiper-*, i *arhi-*, poput: *superneboder*, *hipersenzitivnost*, *arhilopov*, nisu produktivne, a i njihov status u tvorbenom sistemu ostaje diskutabilan (Klajn 2002: 197–203).

3.1.1.2.1.3 Tvorba negiranih imenica

U prefiksnoj tvorbi negiranih imenica učestvuju prefiksi *bez-* (alomorf *bes-*) i *ne-*, kao i prefiksi stranog porekla *a-* i *anti-*. Imenice koje sadrže ove prefikse označavaju nedostatak ili suprotnost onoga što je označeno motivnom rečju, poput imenica: *beziplaz*, *besmisao*, *neistina*, *neprijatelj*, *antikomunista*, *asimetrija* i sl. U literaturi je zastupljena klasifikacija koja obuhvata nekoliko značenjskih grupa imenica negiranih prefiksom *ne-*, koje odlikuje čista negacija poput: *nepušač*, *neplivač*, *neistina*, zatim imenice kojima se izražava značenje suprotnosti kao što su: *neprijatelj*, *neuspeh*, *nesporazum*, kao i imenice sa značenjem 'loš' ili 'zao' poput: *nečovek*, *nemajka*, *nedelo* i sl. (Klajn 2002: 186). Babić (2002: 378), takođe, navodi značenjsku grupu koja obuhvata nekoliko imenica sa značenjem 'nezgodan' ili 'nepriličan' poput: *nedoba*, *nedelo*, *nevreme* i sl.

Ono što je problematično u vezi s navedenom klasifikacijom jeste to da ne postoje jasni kriterijumi za određivanje značenja ovih imenica, jer različite značenjske kategorije nije uvek lako razgraničiti jedne od drugih. Tako, na primer, imenica *nemir* može značiti 'odsustvo mira', ali i 'raspoloženje suprotno miru' (Klajn 2002: 198).

Kod imenica poput: *nepovoljnost*, *nepogrešivost*, *nepogodnost*, ne može se sa sigurnošću ustanoviti da li je reč o prefiksaciji imenice, dakle dodavanju prefiksa *ne-* na imeničke osnove *povoljnost*, *pogrešivost* i *pogodnost*, ili o dodavanju sufiksa na negirane pridevske osnove *nepovoljan*, *nepogrešiv* i *nepogodan* (Radović-Tešić 2002: 38).

Imeničke tvorenice koje sadrže prefiks *bez-*, označavaju odsustvo onoga što je označeno imenicom u osnovi, poput imenica: *bezbriga*, *bezvolja*, *beziplaz*. U odnosu na imenice koje su negirane prefiksom *ne-*, navedene imenice izražavaju, pre svega,

odsustvo odnosno nepostojanje nečega i njima se samo retko denotira negacija. Od prefiksa *ne-* razlikuje se i u produktivnosti, jer je tvorba ovim prefiksom ograničena na mali broj primera u srpskom jeziku, a veliki broj ovih imenica može se okarakterisati kao nerasprostranjen ili zastareo (Radović-Tešić 2002: 27).

Prefiks *anti-* grčkog je porekla i veoma je produktivan u prefiksnoj tvorbi imenica, naročito u jeziku medija, kao i u stručnoj terminologiji. Najčešće se kombinuje sa osnovama stranog porekla kao što su: *antiepileptik*, *antibiotik*, *antihormon*, mada smo u korpusu zabeležili i hibridne tvorenice poput: *antipušač*, *antialkoholičar*, *antikomunista*. Veliki broj imenica koje sadrže ovaj prefiks, preuzet je iz stranog jezika, kao što je slučaj sa imenicama *antipatija* ili *antidot*. Radović-Tešić (2002: 46) za značenje ovog prefiksa navodi 'krajnju suprotnost', odnosno 'suprotnost najvećeg mogućeg intenziteta'.

Prefiks *a-* nije produktivan u prefiksnoj tvorbi imenica i uvek se spaja sa tvorbenim osnovama stranog porekla. U literaturi su dati primeri poput: *asimetrija*, *ateizam* i *ateista*, dok se imenice poput *amoralizam* i *amoralanost* analiziraju kao izvedenice od prideva *amoralan* (Klajn 2002: 197). Ovaj prefiks pretežno je sadržan u imenicama koje su kao gotove leksičke jedinice preuzete iz drugih jezika i to najčešće kao pozajmljeni stručni termini poput: *avitaminoza*, *apatija*, *aritmija*, *afazija*, *afonija* i dr. (Radović-Tešić 2002: 49).

U sledećoj tabeli dat je prikaz prefiksa koji služe za negaciju imenica.

Tabela 3–9 Prefiksi za negaciju imenica u srpskom jeziku

a-	asimetrija, ateizam, ateista
anti-	antipušač, antiheroj, antialkoholičar, antikomunista, antifašista
bez-	bezbriga, bezvlast, besmisao, bezizlaz
ne-	neistina, nevolja, nemir, nemoć, neprijatelj, nestručnjak, nemoral, nepravda, nesreća, nečistoća, neveština, neuspeh, nesporazum, nepoštenje, nečovek, nemajka, nevreme, nedelo

3.1.1.3 Imenička cirkumfiksna tvorba

Imenička tvorba u okviru koje se na tvorbenu osnovu istovremeno dodaju prefiksi i sufiksi poput tvorenice *zagorje*, u serbokroatističkoj literaturi naziva se

prefiksarno-sufiksarna tvorba. Pojam *prefiksarno-sufiksarni* smatramo spornim i slažemo se sa Šipkom (2003: 5) koji se protivi ovom tradicionalnom nazivu, argumentujući da ne treba govoriti o tvorbi koja podrazumeva istovremeno dodavanje prefiksa i sufiksa na tvorbenu osnovu, već insistira na tome da se umesto prefiksa i sufiksa koristi nadređeni pojam cirkumfiksa, jer su u ovaj tvorbeni postupak uključeni prefiks i sufiks istovremeno, dakle, oni zajedno imaju nerazloživo značenje. Međutim, kao što Štasni (2008: 145) naglašava, s čim se i mi slažemo, ovim Šipka poistovećuje tvorbeni afiks i tvorbeni proces, što je iz perspektive metodološko-teorijskog određenja, problematično. S obzirom na to da se Šipka verovatno oslanjao na u germanistici već odavno etabliran pojam cirkumfiksa, smatramo da bi analogno nemačkom terminu u srbističku nauku o tvorbi reči trebalo uvesti naziv za tvorbeni proces cirkumfiksacije, odnosno cirkumfiksarne tvorbe, što smo mi u našem istraživanju, zbog postizanja terminološke unifikacije kao preduslova za kontrastivnu analizu izvedenica nemačkog i srpskog jezika, i učinili.

Tvorenice cirkumfiksarne tvorbe u srpskom jeziku stoje u analogiji sa sintagmama. Neke od ekscerpiranih imenica cirkumfiksarne tvorbe u srpskom jeziku jesu:

bezakonje	podnesak	predvečerje	sunarodnik
dovratak	potkolenica	predvorje	susnežica
naramenice	potkrovlje	primorje	vanzemaljac
okovratnik	predložak	priručnik	zaglavlje
podlaktica	predsoblje	razdoblje	zagorje

3.1.1.3.1 Modifikaciona funkcija cirkumfiksarne tvorbe

3.1.1.3.1.1 Tvorba negiranih imenica

Kod cirkumfiksarne tvorbe negiranih imenica, prefiksi *bez-* i *ne-* vezuju se za okrnjenu osnovu imenice zajedno s nekim sufiksom, od kojih je najfrekventniji sufiks *-je*, a zabeležili smo i sufikse *-(n)ik* i *-(n)ica*. Cirkumfiksarna tvorba imenica, kod koje pored prefiksa *bez-* u tvorbi učestvuje i neki sufiks, znatno je produktivnija od prefiksarne tvorbe u kojoj se na tvorbenu osnovu samo dodaje prefiks *bez-*.

Kod pojedinih negiranih imeničkih izvedenica, poput: *bezbrižnost*, *bezzvoljnost*, *bezzvučnost*, *besposlica*, nije uvek jasno šta zapravo predstavlja tvorbenu osnovu, jer iz tvorbenostrukturnog aspekta mogu imati interpretaciju i kao prefiksalne i kao cirkumfiksalne tvorenice. Radović-Tešić (2002: 30) ove imenice analizira kao deadjektivne sufiksne tvorenice čiju tvorbenu osnovu čine pridevi: *bezbrižan*, *bezzvoljan*, *bezzvučan* i *besposlen*. Zabeležili smo, međutim, i tvorenice koje se ne mogu analizirati kao deadjektivne sufiksne tvorenice, poput: *bezakonje*, *bezzvlašće*, *besparica*, i u ovim je slučajevima nedvosmisleno reč o imenicama dobijenim cirkumfiksalskom tvorbom.

U slučajevima kada negirane imenice sadrže pridev u tvorbenoj osnovi, analiziramo ih kao sufiksne deadjektivne izvedenice, a one u kojima to nije slučaj, kao imenice cirkumfiksne tvorbe.

U tabeli ispod dajemo prikaz cirkumfiksa koji učestvuju u tvorbi negiranih imenica.

Tabela 3–10 Cirkumfiksi za negaciju imenica u srpskom jeziku

bez-....-je	bezakonje, bezzvlašće, bespuće
bez-....-ica	besparica, besposlica
ne-....-ica	nesanica, neznalica, neverica, nesvestica

3.1.2 Implicitno izvođenje

Implicitno izvođenje u serbokroatističkoj lingvističkoj literaturi, tumači se na različite načine. S jedne strane poistovećuje se sa dezafiksacijom²³, a s druge strane, analizira se kao izvođenje nultim sufiksom (-Ø), tj. sufiksom koji nije materijalno izražen, i upravo ovo tumačenje preovlađuje u istraženoj literaturi (Klajn 2003: 214; Ćorić 2008: 15; Babić 2002: 43).

Stanojčić (2010: 206) ne koristi termin *implicitno izvođenje*, već govori samo o unutrašnjoj tvorbi reči koja, pored izvođenja nultim sufiksom (zev, kov), može obuhvatati i promenu akcenta, kao u glagolskoj imenici *pěčenje* koja promenom akcenta

²³ U obrađenoj literaturi naišli smo i na termin regresivna derivacija (Ćorić 2008: 15)

i akcentovanog sloga postaje konkretna imenica *pečénje* (pečeno meso). Mnoge implicitne izvedenice poput *plot* (plesti), neizvedene su za jezičko osećanje govornika srpskog jezika odnosno nemotivisane su, jer se ne vidi ni njihova značenjska, ni oblička veza sa motivnim rečima (Stanojčić 2010: 206). Implicitno izvođenje u srpskom jeziku, u poređenju sa eksplicitnim, slabo je produktivno.

U vezi s implicitnom tvorbom stoje mnogobrojne fonetske promene, od kojih je veoma česta depalatalizacija (skok → skočiti, trk → trčati, beg → bežati), dodavanje nepostojanog *-a* u suglasničke grupe (vrisak, tresak, kašalj), kao i ubacivanje vokala *-o*, izazvano apofonijskim promenama (izbor, izvor, tok, izazov) i dr. (Klajn 2003: 213–214).

Neke od ekscerpiranih imenica implicitne tvorbe jesu:

beg	oblog	povoj	sudar
bol	odmor	prekor	tok
dovod	odvod	prilaz	ukras
izlaz	omot	prodor	ulaz
izvoz	oprost	prolaz	upis
kvar	otvor	raskid	uvoz
let	plač	rast	začin
lom	povez	šapat	zatvor

3.2 Tvorbeni model slaganja

U imeničkoj tvorbi srpskog jezika, pored izvođenja, slaganje je najzastupljeniji tvorbeni model. U serbokroatističkoj lingvističkoj tradiciji, u tvorbeni model imeničkog slaganja najčešće se svrstavaju dva tvorbeni procesa. Prvi predstavlja složeno-nesufiksnu tvorbu, koja se odnosi na spajanje dve tvorbeni osnove²⁴. Ove osnove imaju status leksičkih jedinica i mogu biti povezane spojnim vokalom (brodovlasnik). Kod drugog tvorbenog procesa, reč je o složeno-sufiksnoj tvorbi koja podrazumeva spajanje dve tvorbeni osnove koje prati istovremena sufiksacija, s tim što poslednja konstituenta nema funkciju samostalne leksičke jedinice (staklorezac). Imenice nastale ovim tvorbenim postupkom, Stanojčić (2010: 235) naziva složeno-izvedene i argumentuje da izvođenje može biti realizovano pomoću glasovno izraženog sufiksa (kamenorezac) ili nultog sufiksa (rukopis).

Pored složeno-nesufiksne i složeno-sufiksne tvorbe, u kontekstu tvorbenog modela slaganja, Babić (2002: 49) navodi i prefiksno-sufiksnu tvorbu, u okviru koje se na tvorbeni osnovu istovremeno dodaju prefiksi i sufixi (podbradak). Prefiksno-sufiksnu, kao i složeno-sufiksnu tvorbu imenica, Stanojčić (2010: 208) posmatra kao zajednički vid tvorbe, za koji koristi termin 'kombinovana tvorba'. Smatramo, međutim, da je ubrajanje prefiksno-sufiksne tvorbe u model slaganja, kao i njegovo združivanje sa složeno-sufiksnom tvorbom pogrešno, zato što tvorbeni postupak slaganja podrazumeva spajanje dve tvorbeni osnove, dok u prefiksno-sufiksnoj tvorbi učestvuje samo jedna tvorbeni osnova na koju se dodaju afiksi. Iz navedenog razloga, prefiksno-sufiksnu tvorbu analiziramo u okviru cirkumfiksne tvorbe koja, kao što smo već naveli, pored sufiksne i prefiksne tvorbe, predstavlja podvrstu eksplicitnog izvođenja.

²⁴ Tvorbeni osnove mogu predstavljati korenske morfeme, kao i gramatičke osnove reči (Stanojčić 2010: 197).

3.2.1 Složeno-nesufiksna tvorba imenica

Imeničke tvorenice složeno-nesufiksne tvorbe nastaju spajanjem imeničke tvorbene osnove sa drugom imenicom, ili sa tvorbenim osnovama druge kategorijalne pripadnosti. Prototip imeničkih složenica u srpskom jeziku predstavljaju dvočlane tvorenice koje ne sadrže više od dve konstituente. Druga konstituenta uvek je imenica, dok prva konstituenta može pripadati i nekoj drugoj vrsti reči.

3.2.1.1 Formalne karakteristike imeničkih složenica nesufiksne tvorbe

Imeničke složenice imaju jedan akcentovani slog i glavni akcenat u složenici nalazi se na prvoj konstituenti (Vukićević 1995: 130). Konstituente složenica pišu se zajedno. Ako se između konstituenti nalazi pravopisni znak crtica (-), pri čemu obe konstituente zadržavaju svoj akcenat, reč je o polusloženicama. Razgraničenje složenica od polusloženica, biće posebno tematizovano.

3.2.1.1.1 Oblici i funkcija druge konstituyente

Druga imenička konstituenta za razliku od prve, može biti prosta (delokrug) i izvedena reč (brodogradilište), ili imati oblik konfiksa (sociolog). Ima funkciju osnovičke konstituyente i predstavlja formalno jezgro cele složenice. Kod endocentričnih imeničkih složenica, nosilac je morfoloških i semantičkih obeležja imenice. Pod morfološkim obeležjima podrazumeva se određivanje gramatičkih kategorija, odnosno vrste reči, gramatičkog roda i fleksionih obeležja. Kod egzocentričnih složenica, osnovička konstituenta određuje samo formalne karakteristike tvorenice, o kojima će u radu biti reči.

3.2.1.1.2 Oblici i funkcija prve konstituyente

Prva konstituenta imeničkih složenica u srpskom jeziku predstavlja morfološki prostu leksemu, koja je, po kategorijalnoj pripadnosti, najčešće imenica (zemljoradnik), pridev (velegrad), ili glagol (cepidlaka), ali može imati i oblik priloga, zamenica i brojeva, kao i konfiksa. Ima funkciju odredbene konstituyente, a u pojedinim složenicama može se skraćivati njena tvorbena osnova. Razlog za to jeste njena dužina i

s tim povezane teškoće u izgovoru (Vukićević 1995: 136). Ovo se može prikazati na primerima *Evroazija* (*Evropa* i *Azija*) i *kupoprodaja* (*kupovina* i *prodaja*).

3.2.1.1.3 Infiksi

Detaljnijom analizom infiksa u imeničkim složenicama, bavio se veoma mali broj lingvista. U serbokroatistici vladaju suprotna mišljenja u vezi s tačnim brojem infiksa koji se mogu naći u složenicama. Najčešće se spominju samo infiksi *-o-* i *-e-* (Klajn 2002: 24; Stanojčić 2010: 199), međutim, u istraženoj literaturi naišli smo i na ubrajanje vokala *-i-* i *-u-* u infikse (Babić 2002: 366).

Iako se u srpskom jeziku vokali *o* i *e* javljaju i u domenu fleksije, tačnije kao imenički padežni nastavci, analogija između infiksa i fleksionih morfema, nije uvek prisutna. Tako vokal *e*, kao fleksioni nastavak, po pravilu dolazi posle palatalnih konsonanata, što nije slučaj kada ima funkciju infiksa. Ovo se može uočiti na primeru lekseme *zemljouz*, čiji genitiv jednine glasi 'zemlje'. U vezi sa infiksima *-o-* i *-e-* vlada mišljenje da je prvobitni infiks palatalnih osnova *-e-* u skoro svim rečima potisnut infiksom *-o-*, kao u navedenom primeru *zemljouz* (Rammelmeyer 1975: 91). Klajn (2002: 24), međutim, naglašava da u standardnom jeziku, iako infiks *-o-* svakako preovladava, postoji još primera u kojima se kao infiks javlja *-e-* poput: *kućevlasnik*, *kućepazitelj*, *oceubistvo* i dr.

U velikom broju slučajeva, veoma je teško napraviti razliku između fleksionih morfema i infiksa. Klajn (2002: 26) je kao primer naveo prideve *malobrojan* i *malokrvan*, u kojima su prve konstituente u obe reči na prvi pogled identične po obliku. Kada se izvrši analiza unutrašnje strukture, proizilazi da je *malobrojan* nastao od sintagme *mali broj*, što znači da se prva konstituenta sastoji iz tvorbene osnove *mal-* i infiksa *-o-*. Za razliku od toga, reč *malokrvan* nastala je od sintagme *malo krvi*, gde je prva konstituenta prilog *malo*, u kojem vokal *o* predstavlja nepromenljiv deo priloga.

Sporan je status vokala *i*. Babić (2002: 366) ga ubraja u infikse i argumentuje da ga prvenstveno sadrže imeničke složenice sa prvom glagolskom konstituentom. Tako, u reči *pazikuća*, polazi od toga da se prva konstituenta sastoji od prezentske ili infinitivne osnove na koju je dodat infiks *-i-* (Babić 2002: 373). Taj vokal, međutim, u većini slučajeva ne analizira se kao infiks, već se posmatra kao drugo lice jednine imperativa i

upravo otuda i naziv 'imperativne složenice' (Vukićević 1995: 161, Klajn 2002: 83; Stanojčić 2010: 231). Problematika analize porekla vokala *i* biće tematizovana pri detaljnoj analizi prvih glagolskih konstituenti imeničkih složenica.

Status vokala *u*, takođe je nerešen. Babić (2002: 374) tvrdi da se on javlja kao infiks, iako veoma retko i to samo u slučajevima kada prvu konstituentu složenica predstavlja osnova priloga *polu-* koja glasi *pol-* ili *po(l)-* (polubrat, polumesec, poluvreme, polukrug i sl.). On, takođe, navodi primere gde se *pol-* javlja bez infiksa, kao u leksemama *ponoć* i *podne*. Barić (1980: 19) se protivi ubrajanju vokala *u* u infikse i to obrazlaže time da oblik *polu-* zbog svoje učestalosti, dobija karakter prefiksa, te se vokal *u* zbog toga ne može posmatrati kao infiks.

S obzirom na to da u radu, kao podvrstu imeničkih složenica nesufiksne tvorbe izdvajamo kategoriju imperativnih složenica u kojima je vokal *i* sastavni deo glagolske konstituente, kao i na činjenicu da postoji veoma mali broj primera u kojima se javlja vokal *u*, kao infikse ćemo analizirati isključivo vokale *-o-* i *-e-*.

U vezi sa određivanjem funkcije koju infiksi imaju u složenicama, možemo konstatovati da oni ne predstavljaju tvorbene formante, kao i da nemaju semantičku vrednost, već da se njihova funkcija prvenstveno sastoji u povezivanju tvorbenih osnova.

3.2.1.2 Semantičke karakteristike imeničkih složenica nesufiksne tvorbe

Kada je semantička struktura u pitanju, u literaturi se navodi da oko 75% imeničkih složenica u srpskom jeziku, imaju egzocentričnu strukturu (Milojević 1994: 273). Imeničke složenice dele se na determinativne (subordinativne) i kopulativne (koordinativne, naporedne).

U serbokroatističkoj lingvističkoj tradiciji izvesno vreme vladalo je mišljenje da skoro sve imeničke složenice nastale nesufiksnom tvorbom, imaju egzocentričnu strukturu. Smatrano je da inače veoma mali broj endocentričnih determinativnih složenica koje postoje u srpskom jeziku, zapravo, predstavlja kalkove iz drugih jezika, pre svega latinskog i nemačkog, i da samim tim nisu tvorene 'u duhu srpskog jezika'. (Belić 1949: 41 u Klajn 2002: 38; Rammelmeyer 1975: 37). U ovom kontekstu navodile su se složenice poput *parobrod* i *duvankesa*, kojima odgovaraju predloške sintagme

kesa za duvan i brod na paru (Rakić 1997: 257). Takva shvatanja, međutim, nemaju potporu u jezičkoj realnosti, jer endocentrične složenice nesufiksne tvorbe, uprkos slaboj produktivnosti, čine sastavni deo leksike srpskog jezika (Klajn 2002:39; Vukićević 1994: 148).

3.2.1.2.1 Determinativne imeničke složenice

Osnovička konstituenta determinativnih složenica određuje gramatičke kategorije reči, kao što su kategorijalna pripadnost, rod i fleksiona obeležja. Pored formalno-morfoloških karakteristika, ima ulogu i nosioca semantičkih obeležja složenice, kao što je to slučaj sa determinativnim tvorenicama složeno-nesufiksne tvorbe, poput: *veroučitelj, malograđanin, brodovlasnik, samodisciplina* i dr.

Kod egzocentričnih determinativnih složenica, kod kojih značenje celokupne složenice ne odgovara značenju osnovičke konstituente, ona je samo nosilac gramatičkih obeležja, ne i semantičkih. To se vidi, na primer, u leksemi *crvenkapa*, u kojoj značenje složenice ne odgovara značenju osnovičke konstituente.

Pri analizi imeničkih složenica, naročito problematično jeste njihovo razgraničenje od tvorenica koje su nastale srastanjem (sraščivanjem) dve konstituente, poput: *blagdan, Beograd, očenaš* i sl. Tvorenice nastale na ovaj način, Klajn (2002: 28) naziva *sraslice*. Za razgraničenje složenica i sraslica, kao osnovni kriterijum uzima se prisustvo infiksa. Prema tome, tvorenice bez infiksa klasifikovane su kao sraslice, uz argument da su one nastale srastanjem konstituenti bez spojnog vokala, dok je za složenice pretpostavljano da moraju sadržati infiks (Nikolić 1972: 272 u Klajn 2002: 28).

Klajn (2002: 28) je kritikovao ovu klasifikaciju i ustanovio da se mogu naći mnogo sigurniji kriterijumi za njihovo diferenciranje. Smatra da ovde sintaksički odnosi između konstituenti igraju odlučujuću ulogu i da sraslice predstavljaju tvorenice, čiji se sastavni delovi u istom obliku i istom redu reči javljaju i u slobodnim sintagmama. Ovo se može prikazati na sledećim primerima: *daninoć* → (sintagma *dan i noć*), *Beograd* → (sintagma *beo grad*), i *očenaš* → (sintagma *oče naš*).

Da sintaksički odnosi između konstituenti igraju odlučujuću ulogu, može se uočiti i u imeničkoj složenici *Ivangrad*, čija tvorba stoji u analogiji sa imenicom

Beograd. Za razliku od nje, ne analizira se kao sraslica, zato što sastavni delovi ove tvorenice nisu nastali iz slobodne sintagme (Ivangrad → *Ivan grad), kao što je to slučaj sa imenicom *Beograd* (Klajn 2002: 28).

Budući da se ove tvorenice uglavnom formalno podudaraju sa imeničkim složenicama nesufiksne tvorbe, neretko se posmatraju kao njihova podvrsta (Babić 2002: 47), čega ćemo se i mi u radu pridržavati.

Pored sraslica, u tvorbenom sistemu srpskog jezika postoji i kategorija tzv. polusloženica, koje se formalno obeležavaju razdvojenim pisanjem konstituenti, između kojih stoji pravopisni znak crtica. Nastaju srastanjem dve semantički čvrsto povezane reči koje ne nastaju od slobodnih sintagmi i u rečenici se ne mogu javiti neposredno jedna pored druge (Stanojčić 2010: 233). Neke od polusloženica jesu:

biser-školjka	rak-rana
kalcijum-karbonat	remek-delo
radijus-vektor	spomen-dom
radio-stanica	spomen-ploča

Za razliku od sraslica čiji se sastavni delovi posmatraju kao jedna semantička celina, konstituente polusloženice zadržavaju svoje značenje, a u formalnom smislu i svoj akcenat (Klajn 2002: 29).

U vezi s razgraničenjem polusloženica od složenica, neretko se uzima ortografski kriterijum, naime razdvojeno ili zajedno pisanje, kao i akcentovanje. Suprotno složenicama, konstituente polusloženica gotovo uvek se pišu razdvojeno sa crticom²⁵ i svaka od njih zadržava svoj akcenat. Kao i kod determinativnih složenica, poslednja konstituenta i kod polusloženica označava semantičko jezgro, nosilac je morfoloških obeležja i samo ona dobija padežne nastavke. U vezi sa semantičkim odnosom između konstituenti, možemo konstatovati da ne postoji razlika između endocentričnih imeničkih složenica i polusloženica i da se u obema između konstituenti može ustanoviti determinativni odnos.

²⁵ Stanojčić (2010: 234) naglašava da se kod pojedinih ustaljenih grupa imenica u nominativu, poput *Hajduk Veljko* ili *knez Mihailo*, ortografskom normom ne propisuje srastanje u polusloženicu, ali se propisuje da one u zavisnim padežima budu obeležene kao polusloženice, što znači da prva konstituenta bude nepromenljiva, a da njihova veza bude obeležena crticom, kao u *Knez-Mihailovoj ulici*.

Složenicama i polusloženicama slični su binomi koji u serbokroatističkoj lingvistici spadaju u veoma slabo proučenu dvokonstituentnu grupu reči. Vode poreklo od apozitivnih sintagmi i služe, pre svega, za karakterizaciju živih bića i pojava na osnovu različitih obeležja, poput: *pčela radilica*, *zemlja članica*, *ideja vodilja*, *kamen temeljac* i sl. (Ranft 1982: 209).

Za razliku od determinativnih složenica i polusloženica, kod binoma vlada obrnuta determinativni odnos. Prva konstituenta jeste upravna konstituenta i nema odredbenu funkciju, već je kao osnovička konstituenta semantički centar konstrukcije, čije se značenje dodatno specifikuje drugom konstituentom (Barić 1980: 103). Konstituyente binoma u jezičkom sistemu imaju status samostalnih leksema, a u binomima stoje neposredno jedna pored druge i to u odnosu objekat: bliža karakterizacija, odnosno rod: vrsta (Salden 1987: 117).

Kod binoma je reč o uzajamnom delovanju između postupka determiniranja i diferenciranja. Druga konstituenta koja se smatra odredbenom, determinira prvu, dok se druga konstituenta diferencira prvom. Usled samostalnosti obe konstituyente, u određenim kontekstima moguće je prvu izostaviti, a da značenje cele konstrukcije, uprkos tome, bude jasno, kao u primeru: *red ptica grabljivica* → *red grabljivica*.

Iako se binomi posmatraju kao jedna leksička jedinica unutar koje među konstituentama vlada semantička kohezija, one se sastoje iz dve imenice, od kojih svaku odlikuju formalna obeležja. Za razliku od složenica i polusloženica, u kojima samo druga konstituenta dobija padežne nastavke, kod binoma obe konstituyente po pravilu učestvuju u fleksiji i javljaju se u istom padežnom obliku. Postoji tendencija da se u binomima kombinuju konstituyente istog gramatičkog roda, a u slučaju da se njihov rod ne poklapa, rod celog binoma određuje se po nadređenoj, odnosno prvoj konstituenti (Salden 1987: 158). Tako, na primer, binom *brod hladnjača* čija je prva konstituenta muškog roda, a druga ženskog, ne nosi ženski rod druge konstituyente *hladnjača*, kao što je slučaj sa endocentričnim imeničkim složenicama i polusloženicama, već muški rod prve konstituyente *brod*.

3.2.1.2.2 Kopulativne imeničke složenice

Kopulativne složenice slabo su zastupljene i u serbokroatističkoj nauci o tvorbi reči, veoma slabo opisane. Kod ove vrste imeničkih složenica, obe konstituente su po kategorijalnoj pripadnosti imenice. Odnose se na isti denotat, pri čemu ističu njegove različite karakteristike. Obe su semantički ravnopravne, dok formalno jezgro čini druga konstituenta koja je nosilac morfoloških obeležja cele složenice. Marković (2010: 80) kao primere za kopulativne složenice navodi i tvorenice koje se pišu razdvojeno sa crticom, poput: *grad-država*, *tačka-zarez*, *džin-tonik*, *servis-volej* i dr. Neke od imeničkih kopulativnih složenica u srpskom jeziku jesu: *jugoistok*, *majmunočovek*, *bogočovek*, *strahopoštovanje*, *severozapad*, *hlorovodonik*, *ugljovodonik* i dr.

3.2.1.3 Klasifikacija imeničkih složenica nesufiksalne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente

Kao što je već napomenuto, za razliku od osnovičkih konstituenti koje su u imeničkim složenicama po kategorijalnoj pripadnosti uvek imenice, odredbene konstituente mogu pripadati različitim vrstama reči. Ovo je prikazano u sledećoj tabeli:

Tabela 3–11 Klasifikacija imeničkih složenica nesufiksalne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente u srpskom jeziku

Kategorijalna pripadnost odredbene konstituente	Imenička složenica nesufiksalne tvorbe
Imenica	<u>bro</u> dogradilište
Glagol	<u>va</u> dičep
Pridev	<u>no</u> vogradnja
Prilog	<u>ra</u> vnoteža
Zamenica	<u>sa</u> moubistvo
Broj	<u>dv</u> oboj

3.2.1.3.1 Imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom

Imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom čine oko 52% ukupnog broja imeničkih složenica srpskog jezika (Vukićević 1995: 173). Odredbena konstituenta se, kao što je već napisano, po pravilu sastoji od tvorbene osnove date imenice. Ova vrsta imeničkih složenica predstavlja pretežno determinativne endocentrične složenice (Klajn 2003: 40).

Sledi prikaz dela ekscerpiranih imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom.

Lista 3–1 Imeničke složenice nesufiksalne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom u srpskom jeziku

brodogradnja	drvored	parobrod	veroučitelj
brodovlasnik	kućevlasnik	sluzokoža	vodoinstalater
delokrug	mašinogradnja	veroisповest	zubotehničar

3.2.1.3.2 Imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom

Tvorbena produktivnost glagola kao prve konstituente složenica, vrlo je slaba. Odredbena glagolska konstituenta, po mišljenju većine lingvista, gotovo uvek sadrži oblik imperativa, kao u primerima: *kaži prst*, *pazi kuća*, *vadi čep* i sl. (Vukićević 1995: 161, Klajn 2002: 83; Stanojčić 2010: 231). U vezi s prirodom glagolske konstituente u serbokroatističkoj lingvističkoj literaturi, međutim, postoje dva različita tumačenja. Odredbena glagolska konstituenta posmatra se ili kao oblik imperativa drugog lica jednine (Vukićević 1995: 161; Klajn 2002: 83; Stanojčić 2010: 231), ili kao infinitivna, odnosno prezentska osnova na koju se dodaje infiks *-i-* (Babić 2002: 366). Do oprečnih mišljenja u vezi s poreklom glagolskog oblika prve konstituente, dolazi usled formalne jednakosti oblika imperativa i prezentske osnove kojoj je dodat vokal *-i-*.²⁶

²⁶ Osnova za građenje imperativa u srpskom jeziku jeste prezentska i ređe infinitivna. Prezentska osnova, po pravilu, dobija se tako što se u obliku prezenta bilo kom licu koje ima lični nastavak, taj nastavak odbije. Infinitivna osnova nastaje na dva načina. Kod glagola čiji se infinitiv završava na *-ći* i onih koji se završavaju na *-ti* ispred čega stoji konsonant *-s* (*-sti*), infinitivna osnova dobija se tako što se u prvom licu jednine aorista odbije nastavak *-oh*. Postoje dva nastavka za oblik imperativa za drugo lice jednine koji se vezuju za prezentsku ili infinitivnu osnovu i u tom obliku mogu se javiti kao prva konstituenta složenice. Nastavak *-j* služi za građenje oblika imperativa glagola prve vrste, dok se nastavak *-i* upotrebljava za sve

Ako se prva glagolska konstituenta klasifikuje kao imperativ, vokal *-i-* analizira se samo kao nastavak za imperativ za drugo lice jednine, a ne kao infiks. Druga indicija za to da je reč o obliku imperativa, jeste akcentovanje prvog dela složenice, čiji je akcenat u većini slučajeva identičan akcentu glagola u imperativu. Treba, međutim, napomenuti da se imeničke složenice poput: *cepidlaka*, *razbibriga* i *probisvet*, u literaturi neretko pogrešno obrađuju kao imperativne složenice. Kod navedenih tvorenica, prve konstituente ne mogu se analizirati kao imperativi, jer su gramatički ispravni oblici imperativa: *cepaj*, *razbij* i *probij*, a ne **cepi*, **razbi* i **probi* (Klajn 2002: 85).

U vezi sa značenjem glagolskog oblika u imperativnim složenicama, treba naglasiti da u njima imperativ ima transpozicionalno značenje i da se ne upotrebljava kao način (modus), već kao kvalifikativni imperativ kojim se označava radnja u prošlosti koja se ponavljala po nekom redu ili navici (Stanojčić 2010: 64). Kvalifikativni imperativ će za bilo koje gramatičko lice uvek biti u obliku drugog lica jednine i suprotno imperativu, ne označava modus zapovesti, zahteva ili molbe, već izražava iterativnost, odnosno habitualnost označene radnje. Ovo se može prikazati na sledećem primeru (Kunzmann-Müller 2002: 64):

Po danu *skači* ja sa dječurljom, *igraj se*, *veri se*, a kad sunce klone, onda i ja *kloni*.

Sa iterativnošću i habitualnošću glagolske radnje koja se izražava prvom glagolskom konstituentom, stoji u vezi i semantika imperativnih složenica. Kod ovih složenica prvenstveno je reč o egzocentričnim strukturama, koje najčešće na ironičan i podrugljiv način ukazuju na čovekovo delanje i ponašanje. U apelativnoj leksici preovlađuju ekspresivni nazivi za lica i veoma malo leksema ima neutralne oznake za životinje (smrdibuba), biljke (visibaba) ili predmete (vadičep).

Između konstituenti pretežno vlada rekcijski odnos i s tim u vezi, razlikujemo dve podvrste imperativnih složenica.

Najzastupljeniji je onaj tip u kojem druga imenička konstituenta ima semantičku ulogu pacijensa, dok je prva glagolska konstituenta najčešće nosilac rekcijskih obeležja.

ostale glagolske vrste (Kunzmann-Müller 2002: 64). Tako, na primer, oblik imperativa za drugo lice jednine glagola *uraditi* glasi *uradi*, a glagola *piti* glasi *pij*.

Glagol je po pravilu tranzitivan i imenica preuzima funkciju njegovog objekta. Suprotno odnosima u sintaksi, ova imenica ima oblik nominativa, a ne akuzativa. Stanojčić (2010: 231) ih naziva dopunskim imperativnim složenicama, koje nastaju od predikatske sintagme koja se sastoji iz glagola i imenice u obliku akuzativa bez predloga. U ovu grupu složenica spadaju lekseme poput: *pazikuća*, *gulikoža*, *secikesa*, *raspikuća*, *palikuća*, *vucibatina*, *virtirep*, *mutivoda*, *vadičep*, *palidrvce* i dr.

Drugom tipu imperativnih složenica koje Stanojčić (2010: 231) klasifikuje kao odredbene, pripadaju one tvorenice kod kojih druga imenička konstituenta ima semantičku ulogu agensa. Prvu glagolsku konstituentu, po pravilu, čini intranzitivni glagol, dok imeničku konstituentu odlikuje funkcija subjekta. Ove složenice nisu produktivne i najčešće denotiraju životinje ili biljke, kao *smrdibuba* i *visibaba*, i tek poneke označavaju lica, poput *plačidrug*²⁷ ili *tužibaba*.

U odnosu na imperativne složenice prve vrste, neke od navedenih imperativnih složenica imaju i endocentričnu strukturu, kao što je to, na primer, slučaj sa leksemama *plačidrug* i *smrdibuba*.

Na osnovu analize većeg broja imperativnih složenica, međutim, možemo zaključiti da gotovo sve tvorenice ovog tipa odlikuje egzocentrična struktura. Postojanje formalnog jezgra koje bi kod ovih složenica odredilo formalna obeležja, jeste sporno. Gramatički rod prvenstveno se upravlja prema prirodnom rodu referenta. Tako, postoje primeri kod kojih je druga konstituenta ženskog roda, a složenica se može odnositi i na referenta koji je muškog pola, poput: *cepidlaka*, *raspikuća*, *derikoža* i dr.

Pored nabrojanih imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom, postoji nekolicina imeničkih složenica koje se ne ubrajaju u imperativne složenice. Ove tvorenice u srpskom jeziku nisu produktivne i u literaturi smo naišli samo na nekoliko kalkova iz nemačkog jezika, poput: *lož-ulje*, *kopir-aparat*, *kopir-papir* i *pak-papir* (Salden 1983: 86). Klajn (2003: 87), takođe, navodi leksemu *grebedjed*, kao naziv za pticu i leksemu *znatiželja*.

Pored navedenih imeničkih složenica sa prvom glagolskom konstituentom, u srpskom jeziku postoje i egzocentrične tvorenice koje imaju oblik rečenice sa prvim glagolskim delom, kao što su: *nezaboravime*, *budibogsnama*, *neljutisečoveče* i dr. koje,

²⁷ Ova leksema je sa stanovišta savremenog srpskog jezika zastarela.

suprotno imeničkim složenicama, nemaju morfološki karakter. Ono što je za njih karakteristično jeste to što su konstituente zadržale isti redosled koje su imale i u sintagmama iz kojih su nastale, kao i to da je došlo do promene značenja, spojenog pisanja i ujedinjavanja akcenta. Ortografski kriterijum nije odlučujući, jer u pravopisu postoje česte nedoumice oko sastavljenog, odnosno rastavljenog pisanja (Klajn 2002: 28).

U serbokroatističkoj literaturi, tvorenice ovog tipa ubrajaju se u sraslice, zato što se njihove konstituente javljaju u istom redosledu i obliku kao i u sintagmama iz kojih su nastale, ali za razliku od sraslica, poput *Beograd*, predstavljaju leksikalizovane rečenice koje odlikuje egzocentrična struktura (Klajn 2002: 28).

Sledeća lista sadrži pregled imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom.

Lista 3–2 Imeničke složenice nesufiksarne tvorbe sa odredbenom glagolskom konstituentom u srpskom jeziku

cepidlaka	palidrvce	raspikuća	tužibaba
derikoža	palikuća	razbibriga	vadičep
gulikoža	pazikuća	secikesa	visibaba
kažiprst	plačidrug	smrdibuba	virtirep
mutivoda	probisvet	trčilaža	vucibatina

3.2.1.3.3 Imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom

Imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom u srpskom jeziku, slabo su zastupljene. Odredbena pridevska konstituenta sastoji se iz tvorbene osnove datog prideva, a između prve i druge konstituente, pretežno se nalazi infiks. Jedine tvorenice koje su relativno produktivne, jesu one koje sadrže skraćenu pridevsku osnovu *vele-*, poput: *velegrad*, *veleizdajnik*, *velemajstor*, *velesila* i dr.

Razlog slabe zastupljenosti leži u tome što su u srpskom jeziku veoma produktivne sintagme koje se sastoje iz prideva i imenice. Ovde je, pre svega, reč o leksikalizovanim sintagmama s kojima je konvencijom povezano određeno značenje. Tako se, na primer, sintagma *brzi voz* ne odnosi samo na činjenicu da je voz brz, tj. da

se brzo kreće, već karakteriše jednu određenu kategoriju vozova. Zbog toga je rečenica 'Brzi voz je danas vozio vrlo sporo', potpuno smisljena (Rammelmeyer 1975: 83).

Najvažnije formalno obeležje jedne autonomne sintagme, jeste njena nerazdvojivost i samim tim, njena ograničena sposobnost da bude semantički modifikovana. Zato se može reći *lepi brzi voz*, ali ne i *brzi lepi voz*.

Iz priloženog primera može se uočiti da je dodavanje drugog prideva u sredinu sintagme, između već postojećeg prideva i imenice, isključeno. Usled činjenice da je broj takvih autonomnih sintagmi u srpskom veliki, ne postoji neophodnost za stvaranje imeničkih složenica sa odredbenom pridevskom konstituentom.

Sledi prikaz dela ekscerpiranih imeničkih složenica sa pridevskom odredbenom konstituentom.

Lista 3–3 Imeničke složenice nesufiksarne tvorbe sa pridevskom odredbenom konstituentom u srpskom jeziku

crnobor	punomoć	velemajstor
malograđanin	velegrad	velesila
novogradnja	veleizdaja	visokogradnja

3.2.1.3.4 Imeničke složenice sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti

Druge vrste reči, kao što su prilozi (ravnoteža), zamenice (samoubistvo) i brojevi (dvoboj) retko se javljaju kao prve konstituente složenica i neće biti predmet detaljne analize. Jedina konstituenta koja pokazuje veću produktivnost, jeste zamenička konstituenta *sa*m-.

U sledećoj listi dat je prikaz dela ekscerpiranih imeničkih složenica sa odredbenom konstituentom koja predstavlja zamenice i brojeve.

Lista 3–4 Imeničke složenice sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti u srpskom jeziku

četvorougao	samoodbrana	samosvest
dvočas	samoodređenje	samouprava
samokontrola	samospoznaja	samovolja

3.2.1.3.5 Imeničke složenice sa konfiksom kao odredbenom konstituentom

Funkciju prve konstituente može preuzeti značajan broj konfiksa, poput: *pseudo-*, *agro-*, *hidro-*, *mikro-*, *mono-* i dr. Domaći konfiksi veoma su retki i uglavnom predstavljaju deo vlastitih imenica ili neologizme. U literaturi se navode primeri *beo-* (Beobanka, Beopetrol, Beotaksi), *jugo-* (Jugobanka, Jugodrvvo, Jugopetrol, Jugoeksport, kao i kod zajedničkih imenica poput: *jugonostalgicar*, *jugodiplomatija*, *jugokup* i dr.) (Klajn 2002: 159). U tvorbenom sistemu srpskog jezika postoji veliki broj tvorenica čije se obe konstituente sastoje iz dva konfiksa, poput: *autobus*, *hipodrom*, *bibliofil*, kao i primeri u kojima se konfiksi spajaju sa domaćim tvorbenim osnovama. Takve tvorenice nazivaju se hibridne. Pojedine konfiksne ili hibridne složenice predstavljaju uzualizovane oblike, poput: *agroprivreda*, *aerozagađenje*, *avioprevoznik*, dok veliki broj pripada grupi okazionalizama ili neologizama, koji mogu imati oblike složenica i polusloženica, poput: *brutodohodak*, *brejk lopta*, *veb strana*, *eko-lanac*, *pop zvezda* i sl. (Ćorić 2008: 154–156).

Sledi prikaz imeničkih složenica sa konfiksom kao odredbenom konstituentom.

Lista 3–5 Imeničke složenice nesufiksne tvorbe sa konfiksom kao odredbenom konstituentom u srpskom jeziku

agroproizvod	hemisfera	infrastruktura	mikroskop
autobus	hidrocentrala	kontrarevolucija	monodrama
bibliofil	hiperinflacija	ksenofob	multimilioner
biograf	hiperprodukcija	kvaziumetnik	poliklinika
genocid	hipodrom	makroekonomija	pseudoumetnost
gramofon	hologram	mikroklima	ultrazvuk

3.2.2 Složeno-sufiksna tvorba imenica

Tvorbeni postupak složeno-sufiksne tvorbe, kao što smo već naveli, obuhvata spajanje dve tvorbene osnove koje prati sufiksacija. Prototip imeničkih tvorenica složeno-sufiksne tvorbe čine tvorenice koje sadrže dve konstituente koje su povezane infiksom, od kojih druga nema funkciju samostalne leksičke jedinice.

3.2.2.1 Formalne karakteristike imeničkih složenica sufiksne tvorbe

3.2.2.1.1 Oblici i funkcija druge konstituyente

Druga konstituenta složeno-sufikslnih tvorenic može biti izvedena glasovno izraženim sufiksom ili nultim sufiksom. Njenu tvorbenu osnovu najčešće predstavlja glagol (vazduhoplovac), ali i imenica (debelokožac). Ima funkciju osnovičke konstituyente i nosilac je morfoloških obeležja.

Kod složeno-sufikslnih tvorenic, druga glagolska konstituenta ponekad se formalno poklapa sa samostalnom deverbalskom leksičkom jedinicom koja se završava na konsonant, ali se ne treba izjednačavati s njom (Klajn 2002: 53). Tako, na primer, elementi *vod* u *naftovod*, *rez* u *drvorez* ili *lom* u *brodolom*, ne znače isto što i samostalne lekseme *vod*, *rez* i *lom*, što se može uočiti ako analiziramo odgovarajuće parafraze, jer se te lekseme pri parafraziranju, ne koriste.²⁸ U Rečniku Matice srpske stoje sledeće definicije (Klajn 2002: 53):

naftovod → sistem cevi koje služe za transport nafte

drvorez → ukrasno zanatlijsko-umetnički rad urezan u drvetu

Oblik druge konstituyente nekih složeno-sufikslnih tvorenic poput: *romanopisac*, *čudotvorac* ili *ribolovac*, poklapa se sa samostalnim leksemama koje se završavaju na sufiks *-ac*, kao što su: *pisac*, *tvorac* ili *lovac* (Klajn 2002: 56). Vukićević (1995: 139) i Barić (1980: 27) ove tvorenice, zbog druge konstituyente koja predstavlja samostalnu leksičku jedinicu, analiziraju kao proizvode nesufiksnog slaganja. Mi se ne slažemo s tom analizom, jer je po istom obrascu nastao mnogo veći broj tvorenic, kao na primer: *vatrogasac*, *domorodac* ili *vazduhoplovac*, čije druge konstituyente nemaju funkciju samostalne leksičke jedinice.

Kod tvorenic složeno-sufiksne tvorbe, treba ukazati na izraženu mogućnost postojanja višestruke motivacije. Jedna tvorenica, dakle, može stajati u relaciji prema više osnovinskih reči. Ćorić (2008: 27), u ovom kontekstu, kao primer navodi imenicu *žutokljunac* koja se može analizirati kao izvedenica koja je motivisana složenim

²⁸ Postoje i neki granični slučajevi poput imenice *zločin* koja se, po rečima Klajna (2002: 53) može dovesti u vezu sa imenicom *čin*, kao i sa glagolom *činiti*.

pridevom *žutokljun*. Ona se, međutim, može interpretirati i kao imenica složeno-sufiksarne tvorbe, čiju motivnu osnovu predstavlja sintagma *žuti kljun*. Dvojaku interpretaciju mogu imati i imenice poput: *praznoglavac*, *tupoglavac* ili *riđoglavac*. Tvorenice ove vrste u radu ćemo obrađivati kao složeno- sufiksarne, zato što ih možemo analizirati u analogiji sa imenicama kao što su *debelokožac* ili *visokoškolac* u kojima je jasno da je osnova za izvođenje zapravo sintagma, a ne pridev.

3.2.2.1.2 Oblici i funkcija prve konstituyente

Prva konstituenta imenica složeno-sufiksarne tvorbe jeste morfološki prosta leksema, koja je po kategorijalnoj pripadnosti najčešće imenica ili pridev, a može imati i oblik zamenica i brojeva. Između konstituyente ovih tvorenica, neretko vlada rekcijiski odnos i prva konstituenta ima funkciju objekta glagola iz kojeg je izvedena druga konstituenta (kamenorez, staklorezac, drvoseča), ali može imati i oblik subjekta (vodopad, glavobolja).

3.2.2.2 Semantičke karakteristike imeničkih složenica sufiksarne tvorbe

Imeničke tvorenice složeno-sufiksarne tvorbe prvenstveno odlikuje egzocentrična struktura. Ekscerpirane tvorenice koje nemaju egzocentričnu, već endocentričnu strukturu, jesu složenice čije su druge konstituyente izvedene glasovno izraženim sufiksima i koje mogu imati funkciju samostalne leksičke jedinice, poput: *čudotvorac*, *romanopisac*, *kitolovac*, *knjigovođa* i sl.

3.2.2.3 Klasifikacija imeničkih složenica sufiksarne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente

U sledećoj tabeli dat je prikaz klasifikacije imeničkih složenica sufiksarne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente.

Tabela 3–12 Klasifikacija imeničkih složenica sufiksarne tvorbe prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente u srpskom jeziku

Kategorijalna pripadnost odredbene konstituente	Imenička složenica sufiksarne tvorbe
Imenica	<u>gas</u> ovod
Pridev	<u>mlado</u> ženja
Zamenica	<u>svez</u> nalica
Broj	<u>prvo</u> ligaš

3.2.2.3.1 Imeničke složenice sufiksarne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom

Imenice složeno-sufiksarne tvorbe čija je odredbena konstituenta imenica, spadaju u najbrojniju vrstu imeničkih složenica sufiksarne tvorbe. Reč je o morfološki prostoj reči koju čini tvorbena osnova date imenice. Između prve i druge konstituente pretežno se nalazi infiks, a odredbena imenička konstituenta najčešće predstavlja objekat glagola iz kojeg je izvedena osnovička konstituenta.

U sledećoj tabeli dat je pregled imeničkih složenica sufiksarne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom raspoređenih prema sufiksima.

Tabela 3–13 Imeničke složenice sufiksarne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom u srpskom jeziku

-Ø	bakrorez, kišobran, plinovod, vetrobran, biljojed, kišomer, putokaz, vetrokaz, blatobran, letopis, rukopis, vodomer, dobrotvor, ljudožder, strujomer, vodostaj, drvorez, mesojed, suncobran, vodovod, gasovod, mesožder, suncokret, zemljotres, gromobran, mravojed, travojed, zlatorez, kamenorez, naftovod, vatromet
-ac	bakrorezac, jezikoslovac, ledolomac, štrajkolomac, čovekomrzac, kamenorezac, moreplovac, vatrogasac, domorodac, knjigovezac, srebroљjubac, vazduhoplovac, drvorezac, koristolјjubac, staklorezac, ženomrzac
-ja	glasonoša, kostobolja, pismoноša, vodonoša, glavobolja, krstobolja, pivopija, vodopija, kliconoša, krvopija, vinopija, zubobolja

3.2.2.3.2 Imeničke složenice sufiksne tvorbe sa odredbenom pridevskom konstituentom

Odredbena pridevska konstituenta imeničkih složenica sastoji se iz tvorbene osnove datog prideva. Između prve i druge konstituente, pretežno se nalazi infiks.

Sledeća tabela sadrži prikaz imeničkih složenica sufiksne tvorbe sa odredbenom pridevskom konstituentom.

Tabela 3–14 Imeničke složenice sufiksne tvorbe sa odredbenom pridevskom konstituentom u srpskom jeziku

-ac	debelokožac, punoglavac, visokoškolac, praznoglavac, riđoglavac, žutokljunac
-ica	golosemenica, kratkodnevica, ravnodnevnica
-je	praznoverje, punomoćje, sladostrašće

3.2.2.3.3 Imeničke složenice sufiksne tvorbe sa konstituentama druge kategorijalne pripadnosti

Druge vrste reči kao što su brojevi (jednobožac, drugoligaš, prvotimac, tromesečje) i zamenice (sveznalica), kao odredbene konstituente složenica sufiksne tvorbe, nisu produktivne i neće biti predmet detaljne analize.

3.3 Tvorbeni model konverzije

Imenička konverzija kao tvorbeni model u srpskom jeziku, nije produktivna i u starijim serbokroatističkim istraživanjima tvorbe reči, nije bila obrađivana. U opštem pregledu gramatičkog sistema srpskog jezika, Stanojčić (2010: 206) govori o tvorbi pretvaranjem (transformacijom) koju smatra vidom izvođenja reči i pod njom podrazumeva pretvaranje reči iz jedne u drugu vrstu. Babić (2002: 50) koristi termin *preobrazba* i naglašava da se ona odvija bez posebnog dodavanja tvorbenih afiksa. Iz tog razloga, zastupa mišljenje da se konverzija ne može analizirati kao tvorbeni model, jer reč menja samo svoje gramatičko obeležje, bez prisustva tvorbenih afiksa.

Za razliku od Babića, Klajn (2002: 6) konverziju definiše kao jedan od četiri zasebna i ravnopravna tvorbeni modela u srpskom jeziku, s tim što navodi da je od svih tvorbenih postupaka, najslabije zastupljena. On konstatuje da se u srpskom jeziku poimeničavaju isključivo pridevi i kao primere navodi: *dobro* (od prideva *dobar*, -a, -o), *mlada* (od prideva *mlad*, -a, -o), *Engleska* (od prideva *engleski*, -a, -o) (Klajn 2003: 380). Napominje da promena kategorije u konverziji nije uvek jasna, budući da pridevi često zadržavaju svoju deklinaciju i da se zajedničke imenice koje su nastale od prideva, neretko kolebaju između dve vrste promene. Ovo prikazuje na primeru imenice *mladâ* 'nevesta', čiji dativ i lokativ glase *mladi*, ali i *mladoj*, kao i na primeru termina *prava* u sintagmi 'tačka na pravoj' (češće nego 'na pravi'), ali zato 'presek dveju prava' (češće nego 'dveju pravih') i 'paralelan sa pravama' (pre nego *pravima*) (Klajn 2003: 380).

Do poimeničenja se, takođe, dolazi izostavljanjem imenice posle prideva. Glagolski pridevi mogu se poimeničiti, što se vidi u primerima: *umrli*, *nestali*, *oboleli*, *okrivljeni*, *pretpostavljeni*, a Klajn (2003: 382) navodi i slučaj gde postoji dvostruka konverzija, naime, od glagolskog priloga u pridev, zatim u imenicu, kao u primerima *presedavajući* ili *glavnokomandujući*. Babić (2002: 52) argumentuje da je u izdvajanju kategorije konverzionih tvorenica problematično to što nije povučena oštra granica između poimeničenja prideva i običnog izostavljanja imenice. U srpskom jeziku nema mnogo prideva koji imaju samo imeničku upotrebu, poput *glavnokomandujući* i *bližnji*, ili *optuženi*, kod koje se pridevska upotreba može jasno razgraničiti od imeničke.

Suprotno navedenim rečima, ima znatno više primera u kojima je atributivna uobičajenija od samostalne upotrebe. Klajn (2003: 382) navodi primere iz govornog jezika koji predstavljaju elipse, poput “Imam čas fizičkog”, “Zovu nas na hirurško” i sl. Smatra da ove primere svakako ne treba ubrajati u imenice, već ih treba analizirati kao prideve koji imaju sintaksičku osobinu da se imenice uz njih mogu izostaviti, ukoliko to kontekst dopušta.

3.4 Tvorbeni model skraćivanja

Skraćivanje se u serbokroatističkoj nauci o tvorbi reči ne klasifikuje kao zaseban tvorbeni model, već se pretežno smatra podvrstom slaganja, a skraćenice se analiziraju kao skraćeni oblici višechlanih naziva. U literaturi se najčešće obrađuju iz normativnog i pravopisnog aspekta i ne pravi se terminološka razlika između ortografskih i tvorbenih skraćenica (Klajn 2002: 165).

Stanojčić (2010: 233) tematizuje dva načina nastajanja ovih imenica. Prvi predstavlja slaganje početnih slova reči u složenom nazivu, kao u primerima: *NIN* (Nedeljne informativne novine), *FPU* (Fakultet primenjenih umetnosti), ili reči preuzete iz drugih jezika, poput *KFOR* (Kosovo Force), *UMNIK* (United Nations Mission in Kosovo) i sl. Ako se skup glasova izgovara kao jedna reč, onda on dobija formalne odlike imenice, što znači da se menja po padežima (Kfor, Kfora, Kforu i dr.) i od nje se izvode druge reči, poput: *Kforovac*, *kforovski* i sl. Ako skup glasova nije izgovorljiv kao u *SKZ* (Srpska književna zadruha), on se može menjati po deklinaciji, ali samo u pisanom obliku i to dodavanjem crtice i nastavka za padež (Stanojčić 2010: 233).

Drugi način stvaranja ovih imenica jeste slaganje početnih slogova reči koje predstavljaju članove naziva, ili kombinovanje slaganja slogova i početnih slova, kao u rečima: *Nolit* (Nova Literatura), *Mobtel* (Mobilna telefonija) ili *Bemus* (Beogradske muzičke svečanosti). Ove imenice takođe se menjaju po padežima i mogu imati funkciju motivnih reči u tvorbi drugih tvorenica, poput *Nolitovac* i sl. (Stanojčić 2010: 233).

U veoma konciznom prikazu skraćenica u srpskom jeziku, Klajn (2002: 166) se oslanja na njihovu klasifikaciju iz pravopisnog aspekta i zaključuje da je kod skraćenica prvenstveno reč o marginalnoj pojavi u jeziku, kao i to da se značenje skraćenih imenica nalazi između zajedničkih i vlastitih, a da najveći broj predstavlja nazive ustanova, organizacija, manifestacija, kao i nazive proizvoda.

Izuzetnost skraćenica ogleda se u činjenici da se naročito one verbalizovane, poput *Avnoj* ili *Nin*, koje iz upotrebe mogu potisnuti prvobitnu sintagmu iz koje su nastale, mogu uporediti sa uobičajenim morfološkim i sintaksičkim kategorijama, ali se ne mogu u potpunosti uključiti u jednu od njih (Klajn 2002: 169). Zbog formalne

povezanosti sa dugačkim sintagmama, skraćenice ne mogu izgubiti osobinu specifičnog naziva i pretvoriti se u reči. Zato je verbalizacija uglavnom nepotpuna i odnosi se samo na spoljašnja obeležja skraćenice (Klajn 2002: 172).

3.5 Tvorbeni model slivanja

Slivanje²⁹ predstavlja marginalni tvorbeni postupak u srpskom jeziku, koji se u stručnoj serbokroatističkoj literaturi retko spominje. Odnosi se na proces slivanja, tj. stapanja dve lekseme u novu reč, a pojedinačna značenja leksema koje učestvuju u ovom tvorbenom postupku, međusobno se preklapaju. Prvenstveno je zastupljeno u oblasti imenica i nije karakteristično za prideve i glagole, a njihova upotreba ograničena je na jezik reklame i žargona. Značajan broj slivenica u srpskom jeziku predstavlja pozajmljenice, pre svega iz engleskog jezika, koje su preuzete kao slivenice, poput *motel* (motor + hotel) i *smog* (smoke + fog 'dim + magla') (Bugarski 1996: 173). U domaće slivenice spadaju tvorenice poput: *školigrica*, *smučionica*, *klinceza*, *demokratura*, *krađanin* i dr.

3.6 Tvorbeni model reduplikacije

Reduplikacija je ponavljanje istovetnog jezičkog materijala, odnosno sistemsko ponavljanje fonema, slogova, afiksa, delova osnove ili osnove u celini, pri čemu nastaje nova leksema (Marković 2009: 224). Predstavlja veoma slabo razvijeni tvorbeni postupak u srpskom jeziku, usled čega gotovo i da nije bio obrađivan u serbokroatističkoj lingvističkoj literaturi. Marković (2009: 224) za hrvatski jezik navodi da je kod modela reduplikacije prvenstveno reč o posuđenicama, poput: *bombon*, *dibiduz*, *paramparčad*, *bambadava*, a da je moguće i udvajanje pojedinih prefiksa, a kao primer za reduplikaciju prideva navodi *raznorazni*.

Bugarski (1996: 1729) ne svrstava reduplikaciju u zaseban tvorbeni model, već je smatra podvrstom slaganja. Navodi samo primere poput: *gde-gde*, *što-šta* i *cik-cak*. U ovoj upotrebi, kroz igru reči, doprinosi se intenzivirajućem, ironičnom ili šaljivom jezičkom izrazu i tvorenice ove vrste najčešće pripadaju supstandardu.

²⁹ U kroatističkoj stručnoj literaturi naišli smo i na termine *stapanje* i *fuzija* (Marković 2009: 229)

4

Kontrastivna analiza imeničkih izvedenica u nemačkom i srpskom jeziku

4.1 Morfološka i semantička struktura eksplicitnih izvedenica u nemačkom i srpskom jeziku

Eksplicitno izvođenje u nemačkom i srpskom jeziku analiziramo kao tvorbeni postupak koji podrazumeva izvođenje materijalno izraženim afiksima i obuhvata sufiksalnu, prefiksalnu, kao i cirkumfiksnu tvorbu. Iako se navedeni tvorbeni postupci međusobno razlikuju, kao osnovni kriterijum za njihovo svrstavanje u eksplicitno izvođenje, uzimamo prisustvo tvorbenih sredstava, odnosno afiksa (sufiksa, prefiksa i cirkumfiksa) koji učestvuju u tvorbenim procesima. Navedeni tvorbeni postupci prisutni su u oba istražena jezika, ali su različito zastupljeni.

4.1.1 Imeničke izvedenice sufiksalne tvorbe

U izvođenju imenica sufiksalne tvorbe u nemačkom i srpskom jeziku, učestvuju tvorbene osnove i sufiksi. U nemačkom jeziku, naime, pored sufiksa za sufiksalnu tvorbu, karakteristični su i sufiksoidi u koje spadaju sve tvorbene jedinice koje ne mogu precizno da se definišu ni kao lekseme, ni kao afiksi, i koje odlikuje semantička dekonkretizacija. Specifičnost tvorbenog sistema nemačkog jezika predstavljaju tvorenice u kojima se kao sufiksoidi pojavljuju lična imena, prezimena ili njihovi skraćeni oblici i nadimci, kao i imenice sa značenjem rodbinskih odnosa.

U domenu imeničke sufiksalne tvorbe, nemački i srpski jezik karakteriše veliki procenat podudarnosti u vezi s morfološkim aspektima tvorbe reči. Sufiksi u istraženim jezicima određuju gramatička svojstva kao što su vrsta reči, rod i fleksija, a jedan isti sufiks može imati različite morfološke oblike. Koji se morfološki oblik sufiksa javlja u određenoj reči, zavisi od glasovnog okruženja i zato se te varijante sufiksa često ne navode kao posebne morfeme, već samo kao alomorf sufiksa poput: *-heit*, *-keit*, *-igkeit* u nemačkom ili *-ov(a)c/-ev(a)c* u srpskom jeziku.

U oba jezika identifikovali smo, takođe, veliki broj alomorfa tvorbenih osnova, odnosno dva različita oblika jedne iste osnove u motivnoj reči i u reči koja je izvedena od te osnove. Tako, alomorf osnove u reči *vuk-* glasi *vuč-* u deminutivnoj izvedenici *vučić*, a alomorf osnove *Haus-* je *Häus-* u deminutivnoj izvedenici *Häuschen*. Usled

znatno veće razmene fonetskog materijala između osnove i sufiksa čiji su rezultat suglasničke alternacije, procesi sufiksarne tvorbe reči u srpskom, u poređenju sa nemačkim jezikom, složeniji su za morfološku analizu.

U germanističkoj, kao i u serbokroatističkoj nauci o tvorbi reči, nije dat jedinstven registar sufiksa, zato što ne postoji konsenzus u vezi sa određivanjem granice morfema između osnove i sufiksa pojedinih izvedenica. Ovo se naročito odnosi na serbokroatističku gramatikografiju, za koju je karakteristično da u radovima o tvorbi reči broj sufiksa varira u zavisnosti od autora koji se bavio analizom sufiksarnih izvedenica.

Između sufiksarnih izvedenica u nemačkom i srpskom jeziku, u vezi sa značenjskom strukturom, takođe smo uočili podudarnost. Njihova značenjska struktura može biti jednoreferentna i dvoreferentna. Kod dvoreferentne značenjske strukture dolazi do objedinjavanja značenjskog sadržaja motivne reči i semantike tvorbenog sufiksa. Ovo možemo prikazati na primeru imenica *Glaser* u nemačkom i *kožar* u srpskom jeziku, u čijim je tvorbenim osnovama *kož-* i *Glas-* smeštena informacija o vrsti materijala, a u sufiksima *-er* i *-ar* nalazi se informacija o vršiocu radnje. Sufiks, pri tom, dobija upravnu funkciju u odnosu na osnovu koja ima odredbenu funkciju. Značenjska struktura ostaje nepromenjena i kada tvorbenu osnovu čini pridev koji se transponuje u imenicu. Ovo je, na primer, slučaj kod imenica *Feigling* i *starac*, u čijim je tvorbenim osnovama smeštena informacija o određenoj osobini, a u sufiksima o nosiocu te osobine.

U kontekstu sufiksarnih izvedenica treba naglasiti da dodavanjem sufiksa na tvorbenu osnovu ne dolazi nužno do transponovanja u drugu vrstu reči, što se može zapaziti i u navedenim primerima *Glaser* i *kožar*, čije su tvorbene osnove po kategorijalnoj pripadnosti takođe imenice.

Kod jednoreferentne značenjske strukture, za razliku od dvoreferentne, nema objedinjavanja značenjskog sadržaja motivne reči i semantike tvorbenog sufiksa, već sufiksi ispunjavaju samo funkciju modifikacije značenja reči na čije se tvorbene osnove dodaju. Jednoreferentna značenjska struktura u istraženim tvorbenim sistemima karakteristična je za deminutivne (*Büchlein*/kućica) i mocione izvedenice (*Patin*/profesorka). U srpskom i nemačkom jeziku, jednoreferentna značenjska struktura

prisutna je i kod augmentativnih imenica (glavurda/Erzfeind), s tim što se u tvorbenom sistemu srpskog jezika augmentativne imenice dobijaju sufiksalsnom, a u nemačkom jeziku prefiksalsnom tvorbom. Tvorenice koje odlikuje jednoreferentna značenjska struktura izvode se po obrascu koji obuhvata upravnu reč i afiks, pri čemu afiks ima funkciju formalnog nosioca determinativne reči. Tako, na primer, u izvedenici *kućica* ili *Buchlein* upravni deo predstavlja *kuć-* ili *Buch-*, a determinativni deo sadržan je u sufiksima *-ica* i *-lein* sa značenjem 'mala'.

Zajedničko za sufikse u nemačkom i srpskom jeziku jeste i polifunkcionalnost, što znači da se pojedini sufiksi koriste za više tvorbeno-semantičkih kategorija. Tako, sufiks *-er* u nemačkom, pored imenica sa značenjem lica (Fahrer, Handwerker), učestvuje i u tvorbi imenica sa značenjem predmeta (Zähler, Öffner), kao i apstraktnih imenica (Jauchzer, Ausrutscher). To isto važi i za pojedine sufikse u srpskom jeziku, kao na primer za sufiks *-nik* kod imenica sa značenjem lica (radnik, putnik) i predmeta (rečnik, štitnik).

Sufiksalsnom tvorbom imenica u oba istražena tvorbeno sistema, nastaju imenice čije motivne reči mogu biti druge imenice (denominalne imenice), glagoli (deverbalne imenice) i pridevi (deadjektivne imenice).

Istraživanjem sufiksalsnih tvorenica nemačkog i srpskog jezika, identifikovali smo veliki broj istovetnih sufiksa i tvorbenih osnova stranog porekla, koji su prisutni u oba jezika. Ovde je reč o internacionalizmima koji su isto motivisani, njihove tvorbene osnove identične su kategorijalne pripadnosti, a jedine razlike uočavaju se u stepenu prilagođavanja ovih tvorenica morfološkom i fonetskom sistemu jezika u koji su preuzeti. U sledećoj tabeli dat je pregled dela ekscerpiranih tvorenica iz korpusa.

Tabela 4–1 Ekvivalentne sufiksne tvorenice stranog porekla u nemačkom i srpskom jeziku

-ur	-ura	-ation	-acija
Kandidatur	kandidatura	Demonstration	demonstracija
Dressur	dresura	Deformation	deformacija
Zensur	cenzura	Resignation	rezignacija
Gravur	gravura	Emanzipation	emancipacija

-age	-aža	-ator	-ator
Drainage	drenaža	Isolator	izolator
Massage	masaža	Stabilisator	stabilizator
Montage	montaža	Transformator	transformator
Sabotage	sabotaža	Imitator	imitator
Spionage	špijunaža	Organisator	organizator

-ent	-ent	-ismus	-izam
Student	student	Dilettantismus	diletantizam
Produzent	producent	Protestantismus	protestantizam
Assistent	asistent	Kommunismus	komunizam
Rezensent	recenzent	Konservatismus	konzervatizam
Konkurrent	konkurent	Kolonialismus	kolonijalizam

-ant	-ant	-at	-at
Emigrant	emigrant	Dekanat	dekanat
Demonstrant	demonstrant	Patriarchat	patrijarhat
Spekulant	špekulant	Rektorat	rektorat

-enz	-encija	-ie	-ija
Koexistenz	koegzistencija	Aristokratie	aristokratija
Konkurrenz	konkurencija	Diplomatie	diplomacija
Korrespondenz	korespondencija	Philologie	filologija
Tendenz	tendencija	Geologie	geologija

-ist	-ista	-ar	-ar
Terrorist	terorista	Bibliothekar	bibliotekar
Moralist	moralista	Archivar	arhivar
Rassist	rasista	Missionar	misionar
Kapitalist	kapitalista	Kommentar	komentar

-ik	-ika	-ität	-itet³⁰
Germanistik	germanistika	Intensität	intenzitet
Dramatik	dramatika	Reziprozität	reciprocitet
Rhythmik	ritmika	Elektrizität	elektricitet
Symbolik	simbolika	Identität	identitet

Analizom korpusa, međutim, ustanovili smo da ne postoji uvek korespondencija između sufiksa *-ität* u nemačkom i *-itet* u srpskom jeziku, već smo kao česte ekvivalente u srpskom jeziku, zabeležili tvorenice koje sadrže sufiks *-ost*.

Explosivität	eksplozivnost
Flexibilität	fleksibilnost
Religiösität	religioznost
Seriösität	ozbiljnost ³¹

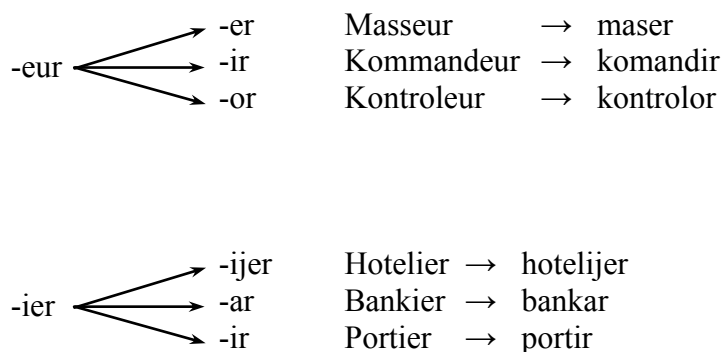
Pojedinim ekscerpiranim tvorenicama u srpskom jeziku odgovaraju dubletne imenice koje sadrže oba sufiksa, poput:

Elastizität	elasticitet, elastičnost
Intensität	intenzitet, intenzivnost
Reziprozität	reciprocitet, recipročnost

³⁰ Klajn (2003: 245) navodi da je ovaj sufiks iz francuskog (*ité*) preko nemačkog jezika dospao u srpski jezik.

³¹ U Rečniku Matice srpske navedena je i imenica 'serioznost'.

Pored navedenih sufikslnih tvorenic stranog porekla u nemačkom i srpskom jeziku, između kojih postoji ekvivalencija na nivou tvorbenog obrasca, kao i korespondencija na nivou tvorbenih sredstava, odnosno sistematičnost u korespondenciji sufiksa, korpus beleži ekvivalentne tvorenice stranog porekla između kojih vlada ekvivalencija na nivou tvorbenog obrasca, kao i ista motivisanost, međutim, ne postoji sistematičnost u korespondenciji sufiksa. Uočili smo, dakle, divergentne odnose između nemačkih sufikslnih izvedenica koje se završavaju istim sufiksom i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, koje odlikuju raznovrsni sufiksi. U nastavku prikazujemo deo ekscerpiranih primera iz korpusa.

Pored ukazanih sličnosti u oblasti sufikslna tvorbe iz morfološkog aspekta, kao i na nivou značenjske strukture, treba naglasiti da postoje i značajne razlike koje se prvenstveno ogledaju u broju sufiksa, kao i u njihovoj zastupljenosti u imeničkoj tvorbi istraženih jezika. Tvorbeni sistem srpskog jezika, u poređenju sa nemačkim, odlikuje znatno šira paleta sufiksa, što se svakako odražava i na mnogo veću zastupljenost ovog tvorbenog modela u imeničkoj tvorbi.

4.1.2 Imeničke izvedenice prefikslna tvorbe

Imeničku prefikslnu tvorbu u nemačkom i srpskom jeziku smatramo podvrstom izvođenja koja se odnosi na postupak dodavanja prefiksa na tvorbenu osnovu. Za razliku od srpskog, u imeničku prefikslnu tvorbu nemačkog jezika, ubrajamo i izvođenje pomoću prefiksoida. Prefiksoidi predstavljaju tvorbeni sredstva nastala od

samostalnih morfema, odnosno leksema, ali ih odlikuje dekonkretizovano značenje u odnosu na lekseme iz kojih su nastali.

U istraženim jezicima, imenička prefiksalna tvorba, u poređenju sa imeničkom sufiksalsnom tvorbom, slabo je produktivna. Različito od sufiksa, prefiksi nemaju sposobnost da menjaju gramatičke kategorije imenice i ne određuju njihova gramatička obeležja. Funkcija prefiksa izražajnija je na semantičkom planu, jer on u spoju sa tvorbenom osnovom, odnosno samom imenicom, modifikuje njeno značenje u odnosu na tvorbenu osnovu.

U oba jezika prisutni su prefiksi koji su poreklom predlozi, i samim tim, takođe, mogu predstavljati slobodne morfeme. Pored toga, postoje prefiksi koji nisu nastali od predloga i imaju oblik vezanih morfema, kao i rečca *-ne* u srpskom, odnosno *-nicht* u nemačkom jeziku. Činjenica da funkciju prefiksa mogu preuzeti i predlozi, uticala je na to da u germanističkoj i serbokroatističkoj nauci o tvorbi reči, pojedini autori prefiksaciju posmatraju kao podvrstu slaganja. S obzirom na to da kod tvorenica koje sadrže predloge nema objedinjavanja dvaju značenja, nego samo semantičke modifikacije tvorbene osnove koju dati element dodatno određuje, ove tvorbene jedinice analiziramo kao prefikse, a tvorenice koje su njima izvedene kao izvedenice prefiksalsne tvorbe.

Obradeni korpus beleži imeničke tvorenice prefiksalsne tvorbe srpskog jezika, koje predstavljaju kalkove iz nemačkog jezika i samim tim njih karakteriše tvorbenostrukturalna ekvivalencija i identična semantička motivisanost. Ovde je reč o izvedenicama u kojima je prefiks poreklom predlog ili rečca. U listi ispod dat je pregled dela tvorenica ekscerpiranih iz korpusa.

Lista 4–1 Imeničke izvedenice prefiksne tvorbe u srpskom jeziku kao kalkovi iz nemačkog jezika

Gegendienst	protivusluga
Gegengift	protivotrov
Gegenkandidat	protivkandidat
Mitgefühl	saosećaj
Mitsprecher	sagovornik
Nichtachtung	nepoštovanje
Nichtbeachtung	nepridržavanje
Nichteinmischung	nemešanje
Nichtmetalle	nemetali
Nichtraucher	nepušač
Nichtschwimmer	neplivač
Überbau	nadogradnja
Untermieter	podstanar
Vorgefühl	predosećaj
Vorspeise	predjelo
Zwischenzeit	međuvreme

4.1.3 Imeničke izvedenice cirkumfiksne tvorbe

Obradom korpusnog materijala, ustanovili smo da je imenička tvorba u srpskom jeziku, u okviru koje se na tvorbenu osnovu dodaju cirkumfiksi u odnosu na cirkumfiksnu tvorbu u nemačkom jeziku, znatno produktivnija. U tvorbenom sistemu nemačkog jezika kao jedini cirkumfiks zastupljen je diskontinuirani morfem *ge-...-e*. Ovaj cirkumfiks najčešće se povezuje sa glagolskim tvorbenim osnovama poput: *Geklopfe*, *Gepfeife*, *Gesinge*, dok tvorenice cirkumfiksne tvorbe u srpskom jeziku stoje u analogiji sa sintagmama, a cirkumfikse sačinjavaju prefiksi i sufiksi. Prema poreklu, prefiksi koji učestvuju u cirkumfiksnoj tvorbi, najčešće su predlozi (zagorje, bezvlašće, okovratnik), ali ima i onih koji su pravi prefiksi (razdoblje, susnežica, sunarodnik)

5

Kontrastivna analiza imeničkih složenica u nemačkom i srpskom jeziku

5.1 Morfološka i semantička struktura imeničkih složenica nesufiksalne tvorbe

U vezi sa morfološkom strukturom imeničkih složenica, analizom korpusnog materijala možemo zaključiti da one u srpskom jeziku, za razliku od nemačkih imeničkih složenica, ne mogu sadržati više od dve konstituente. Dok u nemačkim imeničkim složenicama sve konstituente mogu biti morfološki proste, izvedene ili složene, u srpskom jeziku samo osnovička konstituenta može biti izvedena. Odredbene konstituente srpskih imeničkih složenica, osim onih koje su glagolskog porekla i imaju oblik imperativa ili prezenta, predstavljaju korenske morfeme.

Možemo konstatovati da je postojanje infiksa u nemačkim složenicama principijelno uslovljeno morfofonološkom strukturom prve konstituyente, ali da nije obavezno. U srpskom jeziku u prikazima tvorbe imeničkih složenica, načelno se polazi od toga da se u njima obavezno nalazi infiks, odnosno spojni vokal, što smo takođe verifikovali obradom korpusa.

Prema semantičkom odnosu konstituenti, imeničke složenice u istraženim jezicima mogu biti endocentrične i egzocentrične. U nemačkom jeziku, endocentrične imeničke složenice brojnije su u odnosu na egzocentrične, dok srpski jezik raspolaže sa znatno više egzocentričnih od endocentričnih složenica. U oba tvorbena sistema zastupljene su determinativne i kopulativne složenice, s tim što su kopulativne složenice neproduktivne.

Osnovička konstituenta endocentričnih imeničkih složenica u nemačkom i srpskom jeziku predstavlja formalno i semantičko jezgro cele složenice, a kod egzocentričnih složenica određuje samo njena formalna obeležja. Dok je poslednja konstituenta imeničkih složenica u nemačkom, kao i u srpskom jeziku, po vrsti reči uvek imenica, prve konstituente u oba jezika mogu biti predstavnici različitih vrsta reči. Zastupljene su odredbene konstituente koje po kategorijalnoj pripadnosti mogu biti imenice, glagoli, pridevi, prilozi, zamenice, brojevi, kao i konfiksi. Analizom ekscerpiranih tvorenica, međutim, ustanovili smo da postoje razlike u njihovoj morfološkoj i semantičkoj strukturi, kao i u ograničenjima koja stoje u vezi sa tvorbom reči istraženih jezika.

Najmanje ograničenja u procesima tvorbe reči oba jezika pokazuju imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom i samim tim, one su i najfrekventnije. Analizom korpusa mogli smo da verifikujemo navode u literaturi u vezi sa značajnim brojem imeničkih složenica nesufiksne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom koji predstavlja kalkove iz nemačkog jezika (Rammelmeyer 1975: 37; Klajn 2002: 15).³²

Ekscerpirane tvorenice koje se smatraju kalkovima biće prikazane u sledećoj listi.

Lista 5–1 Imeničke složenice nesufiksne tvorbe sa odredbenom imeničkom konstituentom u srpskom jeziku kao kalkovi iz nemačkog jezika

Baumreihe	drvored
Dampfschiff	parobrod
Glaubensbekenntnis	veroisповest
Hausbesitzer	kućevlasnik
Maschinenbau	mašinogradnja
Minenwerfer	minobacač
Reihenfolge	redosled
Religionslehrer	veroučitelj
Schiffbau	brodogradnja
Schleimhaut	sluzokoža
Wasserinstallateur	vodoinstalater
Wasserwirtschaft	vodoprivreda
Zahntechniker	zubotehničar

³² Golubović (2007: 77) je u opsežnoj studiji o germanizmima u srpskom i hrvatskom jeziku samo površno obradila kalkove koje ona naziva strukturalnim germanizmima i koji se razlikuju od supstancijelnih germanizama, odnosno pozajmljenica. Razlog za to stoji u vezi sa problemom tačnog određivanja porekla preuzetog tvorbenog obrasca, s obzirom na to da postoje istovetni tvorbeni obrasci u više jezika, i ne može se sa sigurnošću tvrditi koji jezik je kao prvi služio kao uzor. U slučaju srpskog jezika, za veliki broj složenica smatra se da je uzor za tvorbeni obrazac predstavljao nemački jezik, međutim, i ostali slovenski jezici koji su bili u kontaktu sa nemačkim jezikom, preuzimali su tvorbene obrasce iz ovog jezika, te se ne može sa sigurnošću tvrditi da li je srpski jezik taj obrazac preuzeo direktno iz nemačkog ili nekog drugog jezika. Ono što je nesumnjivo jeste to da je reč o istovetnom tvorbenom obrascu nemačkog i srpskog jezika.

Za razliku od imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom koje u istraženim jezicima odlikuje visoki stepen korespondencije u morfološkoj i semantičkoj strukturi, u vezi sa tvorbom složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom uočili smo značajne razlike kako u morfološkoj, tako i u semantičkoj strukturi.

U glagolsko-imeničkim složenicama nemačkog jezika, funkciju odredbene konstituente mogu imati različiti oblici glagolske osnove, dok je tvorbena aktivnost glagola, kao odredbene konstituente imeničkih složenica u tvorbenom sistemu srpskog jezika, veoma ograničena. Tako, prva konstituenta nikada ne može imati oblik glagolske osnove, već oblik imperativa i samo u nekoliko izuzetaka oblik prezentske osnove. Pored toga, odredbena glagolska konstituenta preuzima rekcijske karakteristike glagola, dok osnovička konstituenta ima semantičku ulogu pacijensa ili agensa. Za razliku od toga, odredbene glagolske konstituente imeničkih složenica u nemačkom jeziku ne odlikuju rekcijske osobine, već one prvenstveno imaju supklasifikacionu funkciju, odnosno funkciju bližeg određivanja (specifikacije) osnovičke konstituente. Između konstituenti postoje različiti semantički odnosi poput instrumentalnog, temporalnog, kauzalnog i sl. i ovakva varijabilnost semantičkih odnosa između dve konstituente u nemačkim imeničkim konstituentama sa odredbenim glagolskim delom podseća na semantičku varijabilnost koja postoji kod nemačkih i srpskih imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom.

Navedene razlike u tvorbi ove grupe složenica stoje u direktnoj vezi s njihovim nastankom. Dok su nemačke glagolsko-imeničke složenice nastale reanalizom imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom, imeničke složenice sa prvom glagolskom konstituentom u srpskom jeziku vode poreklo od glagolskih sintagmi i shodno tome imaju rekcijska obeležja, iako su manje ili više idiomatizovane ili se baziraju na metaforičnoj upotrebi. Imeničke složenice ove vrste poput *mutivoda* ili *derikoža*, dakle, predstavljaju rekcijske složenice, koje se pak bitno razlikuju od nemačkih imeničkih složenica sa rekcijskim odnosom između konstituenti. Rekcijske složenice u nemačkom jeziku sadrže dve imeničke konstituente, a njihova druga konstituenta po pravilu predstavlja deverbalnu imenicu, koja od svoje glagolske osnove preuzima određena rekcijska obeležja, poput imenice *Frauenkenner*. Pored toga, tvorba rekcijskih složenica u nemačkom u poređenju sa srpskim jezikom, podvrgnuta je većim

restrikcijama. U odnosu na nemački jezik, gde je unutar rekcijske složenice moguće nasleđivanje samo direktnog objekta (*Frauenschenker, *Gedenkopfer, *Beitretpartei, *Dankprofessor), u rekcijskim složenicama srpskog jezika postoje konstituente koje preuzimaju funkciju subjekta, kao što je, na primer, slučaj sa imenicom *tužibaba*. Osim toga, rekcijska interpretacija mnogih nemačkih (rekcijskih) složenica može, ali i ne mora biti nužno obavezna. Tako, na primer, *Bürovermieter* može dvojako da se interpretira kao: 'jemand, der Büros vermietet', ali i 'jemand, der Häuser und Wohnungen von seinem Büro aus vermietet' (Olsen 1990:145). Za razliku od toga, rekcijska interpretacija glagolsko-imeničkih složenica u srpskom jeziku, pretežno je obavezna.

Imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom u istraženim jezicima razlikuju se i u semantičkoj strukturi. Za ove složenice u nemačkom jeziku karakteristična je endocentrična struktura, u kojoj osnovička konstituenta predstavlja formalno i semantičko jezgro cele tvorenice. Glagolsko-imeničke složenice srpskog jezika prvenstveno karakteriše egzocentrična struktura u kojoj osnovička konstituenta samo delimično ima funkciju formalnog jezgra. Suprotno složenicama ove vrste u nemačkom tvorbenom sistemu, osnovičke konstituente u srpskom jeziku ne određuju uvek rod cele tvorenice. Ako označavaju osobe, gramatički rod upravlja se prema prirodnom rodu referenta na koji se upućuje, dok u nemačkim tvorenicama može postojati kontradiktornost između gramatičkog roda cele imeničke složenice i prirodnog roda lica koje se imenuje, što smo kod analize imeničkih složenica u nemačkom jeziku prikazali na primeru imenice *Blaustrumpf* koja je muškog roda, iako se isključivo odnosi na osobe ženskog pola.

Kod imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom u srpskom jeziku, prvenstveno je reč o egzocentričnim strukturama koje na ironičan i podrugljiv način ukazuju na čovekovo delanje i ponašanje, poput: *cepidlaka*, *vucibatina*, *probisvet* i dr. U nemačkom jeziku, ove složenice najčešće predstavljaju stilski neutralne lekseme i pretežno su zastupljene zajedničke imenice kao što su: *Fließband*, *Blasinstrument*, *Malbuch*, a delom i apstraktne imenice poput: *Dichtkunst*, *Tragkraft*, *Wartezeit*, *Denkarbeit* ili *Sterberate*. Imenice za obeležavanje lica kao što su: *Lästermaul*, *Wagehals* ili *Plaudertasche* koje odlikuje egzocentrična struktura, spadaju u semantički heterogenu i neproduktivnu grupu tvorenica. Pored toga, neke imeničke složenice

poput: *Schielaide*, *Lästermaul* ili *Hinkebein*, za razliku od složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom u srpskom jeziku, pored egzocentrične, mogu imati i endocentričnu interpretaciju.

Srpskim glagolsko-imeničkim složenicama kao ekvivalenti pretežno odgovaraju nemačke rekcijske složenice sufiksne tvorbe sa imeničkom odredbenom konstituentom koje, kao i tvorenice u srpskom jeziku, delom počivaju na metaforičnoj upotrebi poput *Landstreicher*, *Haarspalter* i *Leuteschinder*. Ova korespondencija naročito dolazi do izražaja kada se analizira grupa imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom, koje predstavljaju kalkove iz nemačkog jezika kao što su: *cepidlaka* → *Haarspalter*, *vadičep* → *Korkenzieher*³³ i *razbibriga* → *Sorgenbrecher* (Rammelmeyer 1975: 73). Ono što je karakteristično za ove kalkove jeste to da je preuzet obrazac, da je motivisanost ista, ali ne i red konstituenti.

Srpske imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom u poređenju sa nemačkim, nisu produktivne. Ovo stoji u vezi s tim da su sintagme sa pridevom i imenicom u srpskom jeziku veoma frekventne i da ispunjavaju istu nominacionu funkciju kao i nemačke imeničke složenice sa odredbenom pridevskom konstituentom. Iz tog razloga, ne javlja se potreba za tvorbom imeničkih složenica ove vrste, i sintagme u srpskom jeziku predstavljaju česte ekvivalente nemačkih imeničkih složenica sa navedenim tvorbenim obrascem. Ovo možemo prikazati na delu primera ekscerpiranih iz korpusa, kao što su:

Altpapier	stari papir
Blinddarm	slepo crevo
Fremdkörper	strano telo
Frischgemüse	sveže povrće
Geheimbund	tajni savez
Grünfläche	zelena površina
Heißluft	topao vazduh
Kleinanzeige	mali oglas
Sauerkraut	kiseli kupus

³³ Ova leksema je jedna od retkih glagolsko-imeničkih složenica u srpskom jeziku koja ima endocentričnu strukturu.

U literaturi se, takođe, navode imeničke složenice nesufiksalne tvorbe u srpskom jeziku sa odredbenom pridevskom konstituentom, koje predstavljaju kalkove iz nemačkog jezika. U sledećoj listi dat je pregled izdvojenih primera (Rammelmeyer 1975: 40–41).

Lista 5–2 Imeničke složenice nesufiksalne tvorbe sa odredbenom pridevskom konstituentom u srpskom jeziku kao kalkovi iz nemačkog jezika

Großmacht	velesila
Großmeister	velemajstor
Großstadt	velegrad
Hochbau	visokogradnja
Kleinbürger	malograđanin
Neubau	novogradnja
Schwarzkiefer	crnobor
Vollmacht	punomoć

Srpske imeničke složenice nesufiksalne tvorbe sa odredbenim konstituentama koje pripadaju zamenicama i brojevima nisu brojne, a analizom korpusa utvrdili smo da mnoge odlikuje identična tvorbena struktura i semantička motivisanost, kao i nemačke tvorenice koje predstavljaju ekvivalente poput: *samosvest* → *Selbstbewusstsein*, *samospoznaja* → *Selbsterkenntnis*, *samoponiženje* → *Selbsterniedrigung*, *samoodbrana* → *Selbstverteidigung* i dr. Ne slažemo se sa Ramelmajerom (Rammelmeyer 1975: 340) koji sve tvorenice u srpskom jeziku sa prvom konstituentom *samo-* analizira kao kalkove iz nemačkog jezika, zato što se ne može sa sigurnošću utvrditi da li u ovom slučaju nemački jezik predstavlja uzor. Razlog za ovo leži u činjenici da se isti obrazac može naći i u engleskom jeziku sa leksemama čija je prva konstituenta *self-*. Za razliku od toga, složenice čiju odredbenu konstituentu predstavlja broj poput *dvoboj* → *Zweikampf* i *četvorougao* → *Viereck*, možemo smatrati kalkovima iz nemačkog jezika.

Tvorbenostrukturnu podudarnost i istu semantičku motivisanost pokazuje veliki broj nemačkih i srpskih imeničkih složenica koje se sastoje od jedne ili dve konstituente, koje označavaju konfiks. Imeničke složenice koje sadrže dva konfiksa (konfiksne složenice), ili jedan konfiks i jedan domaći tvorbeni element (hibridne

složenice), u istraženim jezicima čine relativno brojnu grupu tvorenica. Konfiksne složenice nemačkog i srpskog najčešće karakterišu identični tvorbeni elementi koji predstavljaju istovetne vezane morfeme preuzete iz grčkog ili latinskog jezika, a jedine razlike ogledaju se u stepenu njihovog prilagođavanja morfološkim i fonetskim sistemima jezika u koji su preuzeti. Hibridne složenice identično su motivisane, poklapaju se u sadržaju i konfiks koji sadrže, istovetan je u oba jezika.

U sledećoj listi dajemo prikaz dela istovetnih konfiksni i hibridnih složenica u nemačkom i srpskom jeziku, koje smo ekscerpirali iz korpusa.

Lista 5–3 Konfiksne i hibridne složenice u nemačkom i srpskom jeziku

Autobus	autobus
Genozid	genocid
Grammophon	gramofon
Hemisphäre	hemisfera
Hippodrom	hipodrom
Hologramm	hologram
Infrastruktur	infrastruktura
Makroökonomie	makroekonomija
Mikroklima	mikroklima
Mikroskop	mikroskop
Multimillionär	multimilioner
Poliklinik	poliklinika
Pseudokunst	pseudometnost
Ultraschall	ultrazvuk

5.2 Morfološka i semantička struktura imeničkih složenica sufiksarne tvorbe

Tvorba složeno-sufiksarnih imenica obuhvata tvorenice koje su nastale istovremenim procesima slaganja i izvođenja, odnosno slaganja i sufiksarne tvorbe.

U nemačkom i srpskom jeziku najbrojniji tip predstavljaju složenice čija je odredbena konstituenta neizvedena, a osnovička konstituenta deverbarna imenica, s tim što u tvorbenom sistemu srpskog jezika postoji veća raznovrsnost sufiksa koji učestvuju u tvorbi. Najproduktivniji sufiksi u srpskom tvorbenom sistemu jesu: *-ac* (moreplovac), *-ja* (krvopija) i *-je* (punomoćje), dok je u nemačkim tvorenicama složeno-sufiksarne tvorbe zastupljen samo sufiks *-er* (Frühlingsblüher).

Tvorenice koje su nastale na gore navedeni način, u istraženim jezicima klasifikovali smo kao podvrstu imeničkih složenica koje, za razliku od imeničkih složenica nesufiksarne tvorbe, odlikuje veća tvorbenostrukturalna podudarnost.

Osnovička konstituenta imeničkih složenica sufiksarne tvorbe u oba jezika predstavlja izvedenicu. Njena tvorbena osnova najčešće je glagol (vazduhoplovac /Appetithemmer), ali i imenica (žutokljunac/Dickhäuter). Razlikuju se u tome što osnovička konstituenta u srpskom tvorbenom sistemu, pored glasovno izraženih sufiksa, može biti izvedena i nultim sufiksom (vetrobran), što nije slučaj sa nemačkim tvorenicama ove vrste, koje su uvek izvedene materijalno izraženim sufiksom *-er*.

Osnovička konstituenta u oba jezika ima funkciju formalnog jezgra cele složenice i nosilac je morfoloških obeležja. Za razliku od nemačkih tvorenica u kojima osnovička konstituenta određuje gramatički rod koji je uvek muški, gramatički rod tvorenica koje označavaju lica u srpskom jeziku prvenstveno se upravlja prema prirodnom rodu referenta. Tako postoje primeri kod kojih se osnovička konstituenta završava sufiksima koji se pretežno koriste za imenice ženskog roda, a mogu da se odnose i na referenta koji je muškog pola, poput *sveznalica*.

Kod složeno-sufiksarnih tvorenica u nemačkom, kao i u srpskom jeziku, osnovičke imeničke konstituente koje sadrže glagolsku osnovu, ponekad se formalno poklapaju sa deverbarnom imenicom koja, takođe, može imati funkciju samostalne

leksičke jedinice. U nemačkom jeziku to su imenice poput: *Buchbinder*, *Luftschiffer* ili *Friedensstifter*, a u srpskom: *kitolovac*, *vojskovođa*, *čudotvorac* i sl. Upravo ovaj kriterijum uzimaju pojedini autori kako bi ih klasifikovali kao složenice nesufiksne tvorbe.

Imeničke tvorenice složeno-sufiksne tvorbe u oba jezika pretežno odlikuje egzocentrična struktura. Ako osnovička konstituenta ima oblik deverbale imenice, između konstituenti neretko vlada rekcijski odnos, i odredbena konstituenta najčešće je objekat glagola iz kojeg je izvedena osnovička konstituenta (drvoseča/ *Buchbinder*), ali u nemačkom, za razliku od srpskog jezika, ne može imati i oblik subjekta (vodopad, glavobolja).³⁴

Odredbena konstituenta imenica složeno-sufiksne tvorbe predstavlja morfološki prostu leksemu, koja je po vrsti reči najčešće imenica (staklovezac/ *Gesetzesbrecher*), ili pridev (punoglavac/ *Schwarzseher*). Pored imenica i prideva, za srpske imeničke složenice sufiksne tvorbe u korpusu smo zabeležili i konstituente koje pripadaju zamenicama (sveznalica, samoživost), kao i brojevima (jednobožac, drugoligaš, prvotimac), dok smo u nemačkom korpusu identifikovali samo jednu imenicu složeno-sufiksne tvorbe koja po vrsti reči nije imenica ili pridev, već zamenica (*Nichtstuer*).

Korpus, takođe, beleži srpske imeničke složenice sufiksne tvorbe koje su, u stvari, kalkovi iz nemačkog jezika i s njima se poklapaju u morfolškoj i semantičkoj strukturi.

U sledećoj listi dat je prikaz dela ekscerpiranih primera.

Lista 5–4 Imeničke složenice sufiksne tvorbe u srpskom jeziku kao kalkovi iz nemačkog jezika

Arbeitgeber	poslodavac	Geschäftsführer	poslovođa
Buchbinder	knjigovezac	Gesetzesgeber	zakonodavac
Buchführer	knjigovođa	Holzfäller	drvoseča
Dickhäuter	debelokožac	Ratgeber	savetodavac
Eisbrecher	ledolomac	Rechnungsführer	računovođa

³⁴ 'voda pada', 'glava boli'

6

Funkcionalno-semantička klasifikacija imeničkih tvorenica u nemačkom i srpskom jeziku

Imeničku tvorbu nemačkog i srpskog jezika, u poređenju s tvorbom reči druge kategorijalne pripadnosti, odlikuje najveći broj modifikacionih i transpozicionih klasa, kao i najraznovrsniji tvorbeni modeli. Obradom korpusne građe ustanovili smo da se imeničke tvorenice koje pripadaju modifikacionim i transpozicionim klasama u istraženim tvorbenim sistemima dobijaju delom različitim tvorbenim postupcima, a prvenstveno se razlikuju po zastupljenosti tvorbenih modela, kao i paleti tvorbenih obrazaca.

6.1 Imenička modifikacija

6.1.1 Kontrastivna analiza modifikovanih imeničkih tvorenica

U modifikovane imeničke tvorenice ubrajaju se deminutivne, augmentativne, negirane, mociione i zbirne imenice. Ove tvorenice u oba istražena jezika, nastaju pretežno tvorbenim postupkom izvođenja, prvenstveno sufiksalmom i prefiksalmom tvorbom i samo delom cirkumfiksalmom tvorbom. U nemačkom jeziku, takođe, registrovali smo tvorbene modele slaganja i konverzije.

6.1.1.1 Tvorba deminutivnih imenica

U tvorbi deminutivnih imenica istraženih jezika, centralno mesto zauzima sufiksacija. Kontrastivnom analizom ustanovili smo da se razlike prvenstveno ogledaju u inventaru sufiksa, tj. da srpski jezik raspolaže širim dijapazonom deminutivnih sufiksa. Pored toga, suprotno od srpskog jezika gde odabir deminutivnih sufiksa zavisi od roda imenice koja predstavlja tvorbenu osnovu, istovetni deminutivni sufiksi u nemačkom jeziku spajaju se sa imeničkim osnovama sva tri roda, a dodavanjem najfrekventnijih sufiksa *-chen* i *-lein* na tvorbene osnove, sve nemačke imenice, bez obzira na gramatički rod, postaju imenice srednjeg roda.

Analizom semantičke strukture deminutivnih imenica, uočili smo da deminutivne tvorenice u oba jezika odlikuje jednoreferentna značenjska struktura. Deminutivni sufiksi, dakle, ispunjavaju samo funkciju modifikacije značenja reči sa

čijim se tvorbenim osnovama spajaju. Izvode se po obrascu koji obuhvata upravnu reč i sufiks, pri čemu sufiks ima funkciju formalnog nosioca determinativne reči.

Zajedničko u vezi sa značenjem imeničkih deminutiva jeste to da objektivna ocena implicira značenje realnog umanjenja, dok subjektivnu ocenu karakteriše emotivno-ekspresivna obojenost tvorenica, koje mogu biti pozitivno i negativno konotirane. Subjektivnom ocenom govornik signalizuje svoj pozitivan stav prema referentu i najčešće je reč o hipokorističkom značenju deminutiva, poput *Opi* ili *Vati* u nemačkom, i *sekica* ili *pospanko* u srpskom jeziku. Negativnom ocenom zauzima se negativan stav prema referentu, na način na koji se umanjuje njegova stvarna veličina ili značaj, kao u rečima *Doktorchen* ili *vladarčić*.

Srpski jezik, u poređenju sa nemačkim, raspolaže izraženijom kategorijom hipokorističkih sufiksa, odnosno deminutivnih sufiksa koji mogu da realizuju hipokorističko značenje. Osobenost tvorbenog sistema srpskog jezika ogleda se i u tome što se hipokoristici takođe mogu tvoriti dodavanjem deminutivnih sufiksa na osnove već izvedenih hipokorističkih imenica, kao u primerima *bakica* (baka) ili *sekica* (seka), što u nemačkom jeziku nije slučaj.

Kontrastivnom analizom ustanovili smo semantičku i konotativnu ekvivalenciju na nivou sufiksa, gde deminutivnim sufiksima srpskog jezika odgovaraju deminutivni sufiksi u nemačkom jeziku, bez obzira na to da li je reč o negativnoj ili pozitivnoj ekspresivnosti, kao u leksemama: *Töchterlein* → *ćerkica*, *Bubi* → *dečaćić*, *Doktorchen* → *doktorčić*, *Laschi* → *mlitavko* i dr. Koji od deminutivnih sufiksa u srpskom jeziku odgovaraju sufiksima nemačkog jezika, prvenstveno zavisi od roda imenice, što se može prikazati na sledećim primerima: *Händchen* → *ručica*, *Pferdchen* → *konjić*, *Glöckchen* → *zvonice*.

6.1.1.2 Tvorba augmentativnih imenica

Sa stanovišta tvorbenih modela, imenička modifikacija u nemačkom i srpskom jeziku pokazuje najveće inkongruentnosti u okviru augmentacije. Tvorbu imeničkih augmentativa u nemačkom jeziku karakteriše izvođenje prefiksima i prefiksoidima, dok se za augmentaciju u srpskom jeziku, vezuje prvenstveno sufiksna tvorba. U istraženoj literaturi navodi se, a i u analiziranom korpusu zabeležili smo samo nekoliko leksema

koje sadrže sufiks *-ling* koji se koristi kao pejorativni sufiks (Fleischer 2012: 217; Motsch 2004: 360), dok se u serbokroatističkoj literaturi kao augmentativni prefiks, navodi samo *pre-* u malom broju tvorenica, poput: *preosetljivost*, *preopširnost*, *preozbiljnost* (Klajn 2002: 197–203).

Ono što je zajedničko imeničkim augmentativima u oba jezika, jeste to što se njima, kao i imeničkim deminutivima, može izraziti objektivna i subjektivna ocena. Objektivna ocena odnosi se na značenje uvećanja referenta, poput *Überangebot* i *kamenčina*, dok subjektivna ocena implicira pozitivnu (*Spitzenwetter*/ljudina), kao i negativnu konotaciju (*Mistwetter*/baruština). Kod ekscerpiranih augmentativnih tvorenica subjektivne ocene, u analiziranim jezicima preovladava negativna konotacija, i s tim u vezi stoji tvorba pejorativnih imenica. U srpskom i nemačkom jeziku istovetni sufiksi mogu se koristiti za izražavanje objektivne i subjektivne ocene. Tako, u srpskom jeziku sufiks *-ina* (*-čina*) karakteriše pozitivan i negativan prizvuk, kao u primerima *kamenčina* ili *igračina*. Obradom korpusa nismo identifikovali augmentativne sufikse u srpskom jeziku, koji bi imali samo pozitivan prizvuk, za razliku od nemačkog jezika u kojem smo registrovali prefiksoide koje karakteriše isključivo pozitivna (*Pfunds-*, *Spitzen-*) ili negativna (*Mist-*, *Sau-*) konotacija.

Semantičku strukturu augmentativnih imenica u istraženim tvorbenim sistema, odlikuje jednoreferenta značenjska struktura, a augmentativne tvorenice, kao i deminutivne, izvode se po obrascu koji obuhvata upravnu reč i sufiks, odnosno prefiks ili prefiksoid pri čemu tvorbeni afiksi ima funkciju formalnog nosioca determinativne reči.

Između augmentativnih imenica u nemačkom i srpskom jeziku postoji, dakle, semantička i konotativna ekvivalencija, ali ne i ekvivalencija na tvorbenostrukturnom nivou.

6.1.1.3 Tvorba negiranih imenica

Negacija imenica istraženih jezika, prvenstveno je zastupljena u domenu prefiksalne tvorbe, a imenice u srpskom jeziku, pored prefiksalne, mogu se negirati i cirkumfiksalskom tvorbom. Prefiksalne tvorenice označavaju nedostatak ili suprotnost onoga što je označeno motivnom rečju (*Undank*, *Nichtschwimmer*/bezizlaz, neprijatelj).

Prefiksima koji služe za tvorbu negiranih imenica, ne izražava se samo značenje negacije, već se implicira i subjektivna ocena, odnosno negativno vrednovanje, kao što je, na primer, slučaj sa imenicama *Untat* u nemačkom ili *nedelo* u srpskom jeziku. Obradom korpusa zapazili smo, takođe, da deo prefiksanih negiranih imenica u srpskom jeziku, predstavlja kalkove iz nemačkog jezika, poput: *neplivač* (Nichtschwimmer), *nemešanje* (Nichteinmischung), *nemetali* (Nichtmetalle), *nedelo* (Untat), *nevreme* (Unwetter), *nečovek* (Unmensch) i sl.

Cirkumfiksalna tvorba negiranih imenica u srpskom jeziku zastupljenija je od prefiksane tvorbe (bezakonje, besparica, neznalica), dok se u nemačkom jeziku ekscerpirane negirane imenice ne mogu dobiti postupkom cirkumfiksacije.

6.1.1.4 Tvorba moviranih imenica

Tvorbeni postupak imeničke mocije za obeležavanje razlike u polu u srpskom jeziku, prvenstveno stoji u vezi sa sufiksalsnom tvorbom, dok su u nemačkom jeziku, pored sufiksacije koja je najproduktivnija, takođe zastupljeni slaganje i konverzija. U oblasti sufiksalsne tvorbe, srpski jezik raspolaže širom paletom mocionih sufiksa poput *-ica*, *-ka*, *-inja*, *-kinja*, *-a*, dok je u nemačkom jeziku produktivan samo sufiks *-in*.

Karakteristično za imeničku mociju u oba jezika jeste to da tvorbenu osnovu prvenstveno čine imenice gramatičkog muškog roda (Kellner – Kellnerin/lekar – lekarka). Postoji mogućnost za tvorbu moviranih imenica muškog roda, gde funkciju tvorbene osnove predstavljaju imenice ženskog roda sufiksima *-rich*, *-erich* i *-er* u nemačkom (Enterich, Gänserich, Puter), kao i *-ac* (žabac) u srpskom jeziku, s tim što tvorenice nastale na ovaj način, nisu produktivne. U srpskoj gramatikografiji navodi se i primer gde se od imenice gramatičkog srednjeg roda sufiksacijom mogu tvoriti imenice muškog i ženskog roda, što se vidi u primeru *june* → *junac/junica* (Stanojčić 2010: 203).

Movirane imenice u nemačkom jeziku, takođe se mogu dobiti tvorbenim postupkom slaganja, gde osnovičku konstituentu predstavljaju lekseme *-mann* i *-frau* (Fachmann, Fachfrau), ili kod naziva za životinje konstituente *-männchen* (Welpenmännchen) i *-weibchen* (Welpenweibchen). Pored konstituente *-frau*, javljaju se i *-dame* (Weltdame), *-mädchen* (Kindermädchen) i *-schwester* (Krankenschwester), ali

ovaj tvorbeni obrazac nije produktivan. Movirane imenice koje se tvore dodavanjem sufiksa *-in* na imenicu čija je druga konstituenta *-mann*, poput *Landsmännin*, jesu izuzeci.

6.1.1.5 Tvorba zbirnih imenica

Tvorbu zbirnih imenica oba jezika odlikuje tvorbeni model izvođenja, pre svega sufiksalna tvorba, s tim što je u nemačkom jeziku zastupljena i prefiksalna tvorba, koja, međutim, nije produktivna (*Geäst*, *Gebälk*, *Gehölz*). Pored ekvivalencije na nivou tvorbenog obrasca, ustanovili smo korespondenciju između sufiksa zbirnih imenica, gde izvedenicama koje sadrže sufiks *-schaft* i *-tum*, u srpskom jeziku pretežno odgovaraju one sa sufiksima *-stvo*, a sufiksoidu *-werk*, imenice koje sadrže sufiks *-je*, što se može prikazati na sledećim primerima:

Arbeiterschaft	radništvo
Astwerk	granje
Beamtentum	činovništvo
Bürgertum	građanstvo
Buschwerk	grmlje
Laubwerk	lišće
Mitgliedschaft	članstvo
Wurzelwerk	korenje

6.2 Imenička transpozicija

6.2.1 Kontrastivna analiza tvorbno-semantičkih kategorija

Imeničke tvorenice na osnovu značenja, mogu se klasifikovati u transpozicione semantičke klase, tako što se za osnovu klasifikacije uzmu određene šire ili uže značenjske grupe koje su deo nadređenih tvorbno-semantičkih kategorija.

Imenička tvorba, u poređenju sa tvorbom reči druge kategorijalne pripadnosti, obuhvata najviše tvorbno-semantičkih kategorija. U nemačkom i srpskom jeziku najbrojnije su šire značenjske grupe, u koje spadaju imenice sa značenjem lica (osobe), predmeta, mesta i prostora, kao i apstraktne imenice.

6.2.1.1 Tvorba apstraktnih imenica

Apstraktne tvorenice predstavljaju imenice kojima se označavaju osobine, koncepti, osećanja, kao i radnja, stanje ili zbivanje. U ove imenice ubrajamo i glagolske imenice i imenice koje označavaju rezultat radnje.

Ekscerpirane apstraktne imenice u nemačkom jeziku, mogu se dobiti tvorbenim postupcima izvođenja, slaganja i konverzije, dok smo u tvorbenom sistemu srpskog jezika zabeležili samo izvedenice i složenice. Na osnovu obrađene korpusne građe, možemo zaključiti da tvorbeni model izvođenja imenica ove tvorbno-semantičke kategorije u oba jezika, obuhvata imenice sufiksane, prefiksane i cirkumfiksane tvorbe, s tim što su ovi postupci neravnomerno zastupljeni.

Sufiksane tvorenice su produktivne u istraženim jezicima i mogu biti denominalne, deverbale i deadjektivne³⁵, a tvorbene sisteme nemačkog i srpskog jezika odlikuje približno podjednak broj sufiksa. Jedine razlike ogledaju se u tome što su sufiksi koji se spajaju sa imeničkim osnovama u nemačkom raznovrsniji nego u srpskom jeziku, dok su u srpskom brojniji oni koji se dodaju na glagolske osnove. Pored sufiksa, apstraktne imenice nemačkog jezika mogu se izvoditi i sufiksoidom *-wesen*.

³⁵ Deadjektivne apstraktne imenice nastaju od prideva i oblika participa II.

U poređenju sa sufikacijom, prefiksna tvorba slabije je razvijena. Nemačke prefiksne tvorenice odlikuje veća raznovrsnost, jer za razliku od srpskog jezika, sadrže i široki spektar prefiksoida.

Kada je reč o cirkumfiksnoj tvorbi, tvorbene sisteme koje smo poredili, takođe, odlikuje različit stepen zastupljenosti. U nemačkom jeziku, cirkumfiksne tvorenice nisu produktivne i, zapravo, jedino su u oblasti tvorbe apstraktnih imenica cirkumfiksne tvorenice brojnije u nemačkom, nego u srpskom jeziku.

Apstraktne imenice koje se tvore implicitnim izvođenjem, malobrojne su u oba tvorbeno sistema.

U sledećoj tabeli dajemo prikaz zastupljenosti tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih apstraktnih imenica u nemačkom i srpskom jeziku.

Tabela 6–1 Zastupljenost tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih apstraktnih imenica u nemačkom i srpskom jeziku

	EKSPPLICITNO IZVOĐENJE						IMPLICITNO IZVOĐENJE		
SUFIKSALNA TVORBA			PREFIKSALNA TVORBA		CIRKUMFIKSALNA TVORBA				
	DENOMINALNE IMENICE	DEVERBALNE IMENICE	DEADJEKTIVNE IMENICE						
NEMAČKI TVORBENI SISTEM	-wesen (Schulwesen) -tum (Christentum) -schaft (Feindschaft) -(er)ei (Dieberei) -heit (Menschheit) -ismus (Protestantismus) -(i)at (Dekanat) -ie (Diplomatie)	-e (Aussage) -er (Seufzer) -(er)ei (Sauferei) -ung (Deutung) -enz (Tendenz) -(at)ur (Kandidatur) -age (Montage) -tum (Wachstum) -(at)ion (Deformation)	-e (Ferne) -heit/-keit/-igkeit (Weisheit) -nis (Finsternis) -schaft (Bereitschaft) -ität (Religiosität) -ismus (Konservatismus) -enz (Kompetenz) -tum (Reichtum)	prefiksi	aus- (Ausweg) gegen- (Gegendienst) neben- (Nebengedanke) mit- (Mitleid) vor- (Vorgefühl) wider- (Widersinn) bei- (Beileid) zwischen- (Zwischenzeit) anti- (Antisemitismus) nicht- (Nichtbeachtung) über- (Überbevölkerung)	ge-....-(e)	Gebell Gejammer Geklatsche Gekratze Gekreische Gelaufe Gemecker Gequatsche Geraschel Geraufe Geräusper Gerede Geschaukel Geschreie Geschwirr Geseufze Gestolper Gestotter Gesumme Gezappel	Lauf Ruf Flug Wurf Fall Rat Guss Ritt Klang Zwang Griff Schwund Pfiff Stoß Sprung	Schrei Erwerb Erhalt Heirat Feier Dauer Freispruch Abbau Abkehr Abstieg Ausstieg Anstieg Ausspruch Aufstieg Einstieg
					prefiksoidi		Haupt- (Hauptproblem) Grund- (Grundausbildung) Heiden- (Heidenarbeit) Höllen- (Höllenangst) Mords- (Mordswut) Riesen- (Riesenenttäuschung) Wahnsinns- (Wahnsinnsidee)		
SRPSKI TVORBENI SISTEM	-stvo/-štvo (bratstvo) -ija (hirurgija) -itet (rivalitet) -at (rektorat) -izam (kapitalizam)	-ba (borba) -nje (spavanje) -tva (molitva) -aj (sadržaj) -ak (boravak) -nja (mržnja) -je (predavanje) -će (otkriće) -ura (dresura) -encija (koegzistencija)	-ost (bliskost) -ota (dobrota) -oća (hladnoća) -je (poštenje) -ilo (ludilo) -ina (toplina) -itet (legitimitet) -izam (realizam)	bez- (bezbriga) ne- (nemir) anti- (antisemitizam) među- (međuvreme) pred- (predznanje) sa- (samilost) ko- (koprodukcija) pred- (predosećaj) su- (suživot) a- (asimetrija) nad- (nadmoć) pra- (prajezik)		bez-....-je	bezvlašće bezakonje bespuće	zov izazov zev upis izvoz uvoz beg drem prekor oprost lom bol	let vrisak šapat prodor tok rast plač urlik kvar odmor sudar raskid
						bez-....-ica	besparica		
						ne-....-ica	neverica nesvestica nesanica		

U vezi s tvorbenim modelom slaganja, konstatovali smo da je za apstraktne složenice u srpskom, suprotno od nemačkog jezika, pored postupka složeno-nesufiksane, karakteristična i složeno-sufiksna tvorba, s tim što tvorbeni sistem nemačkog jezika karakteriše znatno veća zastupljenost tvorbenog modela slaganja nego u srpskom jeziku.

Sledeća tabela sadrži prikaz zastupljenosti tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih apstraktnih imenica u nemačkom i srpskom jeziku.

Tabela 6–2 Zastupljenost tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih apstraktnih imenica u nemačkom i srpskom jeziku

	SLOŽENO-NESUFIKSALNA TVORBA			SLOŽENO- SUFIKSALNA TVORBA
NEMAČKI TVORBENI SISTEM	Abwärtstrend Allmacht Anmeldefrist Ausgehverbot Begleiterscheinung Buchführung Denkweise Ehescheidung Eigenwille Festtag Freiheitsentzug Freisinn Fremdsprache Geheimbund Gesamtumsatz Glaubensbekenntnis	Glaubensfreiheit Gleichmut Glückwunsch Handwerk Hochbau Jahrhundert Kleinmut Kopfweh Lachanfall Ladefähigkeit Lernmethode Lieferfrist Mittelwert Muttersprache Parkverbot Redefreiheit	Reisebeschreibung Schimpfwort Schwachsinn Selbstbeherrschung Selbstbewusstsein Selbstverteidigung Sendezeit Sozialbeitrag Soziolekt Sterberate Tragkraft Vollmacht Wirkungskreis Wohlgeneigtheit Zahnweh	
SRPSKI TVORBENI SISTEM	brodogradnja delokrug hiperinflacija hiperprodukcija infrastruktura kontrarevolucija makroekonomija	mašinogradnja mikroklima monodrama novogradnja samoodbrana samoponiženje samosvest	samoubistvo samouprava veleizdaja velesila veroisповest visokogradnja vodoprivreda	glavobolja kostobolja krstobolja praznoverje punomoćje zubobolja

Osobenost nemačkog tvorbenog sistema u oblasti apstraktnih imenica, svakako se ogleda u tvorbenom postupku konverzije koji nismo registrovali u tvorbi apstraktnih imenica srpskog jezika. Nemački jezik, naime, obiluje glagolskim imenicama sa apstraktnim značenjem, koje se dobijaju poimeničavanjem infinitiva (Telefonieren, Lesen, Singen, Weinen, Wandern), dok apstraktne imenice, takođe, mogu nastati i konverzijom prideva u imenice (Ernst, Gehorsam, Hoch, Tief, Rot, Schwarz).

6.2.1.2 Tvorba imenica sa značenjem mesta i prostora

U imenice sa značenjem mesta i prostora ubrajamo one koje označavaju mesta, tj. prostorije ili ustanove, u kojima se nešto nalazi ili se odvija neka radnja.

Na osnovu obrađenog korpusnog materijala i analizom imenica ove tvorbeno-semantičke kategorije u nemačkom i srpskom jeziku, možemo konstatovati da se dobijaju istim tvorbenim postupcima, naime, izvođenjem i slaganjem. Tvorbeni model izvođenja znatno je zastupljeniji u srpskom jeziku i obuhvata sufiksalsnu i cirkumfiksalsnu tvorbu, dok se u tvorbenom sistemu nemačkog jezika ove tvorenice mogu obrazovati samo sufiksalsnom tvorbom. Pored toga, tvorbeni sistem srpskog jezika poznaje denominalne (skriptarnica), deverbale (gradilište) i deadjektivne izvedenice (toplana), a u nemačkom jeziku mogu se izvoditi isključivo od imenica (Konditorei) i glagola (Biegung), s tim što smo kod deverbalskih imenica zabeležili samo sufiks *-ung*.

U oblasti sufiksalsne tvorbe, uočili smo sličnosti koje ispoljavaju tvorenice poput *Bäckerei* u nemačkom, odnosno *poslastičarnica* u srpskom jeziku. Kod ovih imenica u oba jezika, ne može se sa sigurnošću utvrditi šta zapravo predstavlja njihovu tvorbenu osnovu. U nemačkom jeziku može biti reč o imeničkoj i glagolskoj osnovi. Tako se, na primer, imenica *Bäckerei* može interpretirati kao tvorenica koja u osnovi ima glagol *backen*, odnosno tvorbenu osnovu *Bäck-*, na koju se dodaje sufiks *-erei*, ali i kao imenica koja sadrži imeničku tvorbenu osnovu *Bäcker-* i sufiks *-ei*. U srpskom jeziku, tvorbenu osnovu mogu činiti dve različite imeničke osnove, naime ona koje označava imaoca nekog zanimanja, poput *poslastičar*, na koju se dodaje sufiks *-nica*, ili pak zajednička imenica *poslastica*, odnosno tvorbena osnova *poslastic-*, kojoj je dodat sufiks *-arnica*. S ovim u vezi stoji i problematika određivanja sufiksa, jer samo na osnovu utvrđivanja porekla tvorbene osnove, možemo sa sigurnošću tvrditi da li je posredi sufiks *-erei* ili *-er* u nemačkom, odnosno *-arnica* ili *-nica* u srpskom jeziku. Ovo

se odnosi na značajan broj sufikslnih tvorenica ove tvorbeno-semantičke kategorije, poput: *Konditorei*, *Tischlerei*, *Schlosserei* u nemačkom, ili *pisarnica*, *knjižarnica*, *starinarnica* u srpskom jeziku.

Imeničke tvorenice ove tvorbeno-semantičke kategorije koje su nastale implicitnim izvođenjem, u oba istražena jezika veoma slabo su zastupljene. Sve ekscerpirane imenice u nemačkom i srpskom jeziku, izuzev imenica *Sitz* i *Versteck*, odlikuje istovetna tvorbeni struktura i semantička motivisanost, što se može uočiti u primerima poput: *Eingang* → *ulaz*, *Durchgang* → *prolaz* ili *Übergang* → *prelaz*.

U sledećoj tabeli dat je prikaz zastupljenosti tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem mesta i prostora u nemačkom i srpskom jeziku.

Tabela 6–3 Zastupljenost tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem mesta i prostora u nemačkom i srpskom jeziku

		EKSPPLICITNO IZVOĐENJE				IMPLICITNO IZVOĐENJE	
		SUFIKSALNA TVORBA			PREFIKSALNA TVORBA		CIRKUMFIKSALNA TVORBA
		DENOMINALNE IMENICE	DEVERBALNE IMENICE	DEADJEKTIVNE IMENICE			
NEMAČKI TVORBENI SISTEM	- (er)ei (Konditorei) - (i)at (Konsulat) -schaft (Nachbarschaft) -tum (Kaisertum)	-ung (Wohnung)				Abfluss Eingang Ausgang Durchgang Übergang	
SRPSKI TVORBENI SISTEM	-arnica (ribarnica) -nica (pivnica) -ana (solana) -ara (mlekara) -ik (šljivik) -nik(staklenik) -luk (bostanluk) ³⁶ -ište (ratište) -ak (voćnjak) -injak (pčelinjak) -ija (despotija) -arija (štamparija) -ovina/-evina (domovina)	-ište (sklonište) -lište (gradilište) -onica (radionica) -nica (prodavnica)	-ija (visija) -ana (toplana)		među-...-je međurečje niz-...-ica nizbrdica pod-...-je podzemlje potkrovlje potpalublje pred-...-je predgrađe predsoblje pri-...-je primorje prizemlje uz-...-ica uzbrdica	odvod ulaz izlaz prolaz prelaz	

³⁶ Sufiks *luk-* je turskog porekla i nalazi se uglavnom u imenicama koje pripadaju leksičkoj kategoriji istorizama (Stanojčić 2010: 223).

U vezi s tvorbenim modelom slaganja, možemo primetiti da imenice sa značenjem mesta i prostora u nemačkom jeziku, najčešće predstavljaju složenice, dok su u srpskom jeziku veoma slabo produktivne. Kod ekscerpiranih tvorenica srpskog jezika, registrovali smo samo jednu složenicu nastalu složeno-sufiksalmom tvorbom (bogomolja), dok sve ostale čine složenice nesufiksalmne tvorbe i to pretežno konfiksne složenice. Suprotno tome, u tvorbenom sistemu nemačkog jezika preovlađuju determinativne složenice nesufiksalmne tvorbe, čije odredbene konstituente čine imenice i glagoli. Analizom tvorbenih obrazaca nemačkih imeničkih složenica, identifikovali smo veliki broj složenica čija je osnovička konstituenta istovetna, te ovde možemo govoriti o stvaranju leksičkih nizova. Produktivne osnovičke konstituente predstavljaju neizvedene imenice, kao što su: *-raum*, *-zimmer*, *-saal*, *-haus*, *-stelle*, *-platz*, *-ort*, *-stätte* i *-werk*.

Sledeća tabela sadrži prikaz zastupljenosti tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem mesta i prostora u nemačkom i srpskom jeziku.

Tabela 6–4 Zastupljenost tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem mesta i prostora u nemačkom i srpskom jeziku

	SLOŽENO-NESUFIKSALNA TVORBA			SLOŽENO- SUFIKSALNA TVORBA
NEMAČKI TVORBENI SISTEM	Abstellraum Altersheim Aquadrom Arbeitsplatz Arbeitszimmer Ausflugsort Badeort Badezimmer Baustelle Bethaus Bienenhaus Blumengeschäft Brauhaus Dachboden Diskothek Eisbahn Eisenwerk Erdgeschoss Esszimmer Flachland Fundort	Gaswerk Gebirgsgegend Gehsteig Glashaus Grünfläche Hallenbad Haltestelle Heilstätte Hörsaal Kreißaal Kühlraum Lagerraum Lehrerzimmer Leitstelle Lesesaal Messegelände Parkplatz Raststätte Richtstätte Ruheort Ruheplatz	Sägewerk Schießplatz Schlachthaus Schlachthof Schlafzimmer Sitzplatz Sparkasse Spielothek Spielplatz Stickstoffwerk Tankstelle Tanzfläche Tanzsaal Treppenhaus Waisenhaus Waldwiese Warenhaus Warteraum Wohnort Wohnraum Zollamt	
SRPSKI TVORBENI SISTEM	biblioteka brodogradilište diskoteka hidrocentrala hipodrom kinoteka poliklinika			bogomolja

6.2.1.3 Tvorba imenica sa značenjem predmeta

U imenice sa značenjem predmeta svrstavamo one koje označavaju predmete, uređaje ili sredstva kojima se vrši neka radnja, kao i predmete dobijene vršenjem radnje.

Kontrastivnom analizom imenica, možemo zaključiti da se tvorenice koje pripadaju ovoj tvorbeno-semantičkoj kategoriji u istraženim jezicima, prvenstveno dobijaju tvorbenim postupcima izvođenja i slaganja. Ekscerpirane izvedenice predstavljaju pretežno eksplicitne tvorenice, dok su implicitne slabo zastupljene. U okviru eksplicitnog izvođenja, primat u oba jezika ima sufiksalna tvorba.

Sufiksalne imenice sa značenjem predmeta u tvorbenom sistemu srpskog jezika mogu se izvoditi od imeničkih (čajnik, rečnik) i glagolskih osnova (merač, osigurač), dok smo u korpusu nemačkog jezika registrovali samo deverbale tvorenice (Wecker, Bremse).

U okviru sufiksalne tvorbe istraženih jezika, identifikovali smo izvestan broj sufikslnih izvedenica koje imaju dvojaku interpretaciju. One, pored naziva za predmete, mogu označavati i osobe kao što su imenice *Empfänger*, *Heber*, *Leiter* u nemačkom, odnosno *bacač*, *nosač* ili *kopač* u srpskom jeziku.

Prefiksalne imenice su malobrojne, a one cirkumfiksalne tvorbe, koje su u srpskom tvorbenom sistemu slabo produktivne, nismo zabeležili u korpusu nemačkog jezika.

Sledi prikaz zastupljenosti tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem predmeta u nemačkom i srpskom jeziku.

Tabela 6–5 Zastupljenost tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem predmeta u nemačkom i srpskom jeziku

		EKSPPLICITNO IZVOĐENJE				IMPLICITNO IZVOĐENJE	
		SUFIKSALNA TVORBA			PREFIKSALNA TVORBA		CIRKUMFIKSALNA TVORBA
		DENOMINALNE IMENICE	DEVERBALNE IMENICE	DEADJEKTIVNE IMENICE			
NEMAČKI TVORBENI SISTEM			-er (Zähler) -e (Feile) -el (Deckel) -(at)or (Transformator)		unter- (Unterhose) über- (Überrock)		Schmuck Umschlag
SRPSKI TVORBENI SISTEM	-nik (čajnik)	-ač (osigurač) -ivač (usisivač) -aljka (kazaljka) -ator (transformator) -nik (štitnik) -nica (razglednica) -lica (grejalica) -lo (vozilo) -ac (poklopac) -ak (privezak)			pod- (potkošulja)	do-...-ak (dovratak) na-...-ica (narukvica) (naušnica) o-...-ica (ogrlica) oko-...-ik (okovratnik) pri-...-ik (priručnik)	povoj ukras omot povez

Pored tvorenicâ dobijenih tvorbenim postupkom izvođenja, iz korpusa nemačkog jezika izdvojili smo i veliki broj složenica sa značenjem predmeta. Složenice ove tvorbeno- semantičke kategorije dobijaju se nesufiksalsnom i složeno-sufiksalsnom tvorbom. U korpusu srpskog jezika identifikovali smo tvorenice koje su proizvod složeno-sufiksalsne tvorbe, kao i složeno-nesufiksalsne tvorbe kod koje izuzev imenice *vadičep*, jedna ili obe konstituente predstavljaju konfikse. U domenu imenica složeno-sufiksalsne tvorbe preovlađuju osnovičke konstituente koje su izvedene nultim sufiksom.

U okviru tvorbenog modela slaganja izdvojili smo veliki broj osnovičkih konstituenti nemačkih imeničkih složenica koje stvaraju leksičke nizove. Kao najproduktivnije, korpus beleži: *-mittel*, *-maschine*, *-gerät*, *-stoff*, *-material* i *-zeug*.

Sledeća tabela sadrži prikaz zastupljenosti tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem predmeta u nemačkom i srpskom jeziku.

Tabela 6–6 Zastupljenost tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem predmeta u nemačkom i srpskom jeziku

	SLOŽENO-NESUFIKSALNA TVORBA			SLOŽENO- SUFIKSALNA TVORBA
NEMAČKI TVORBENI SISTEM	Allheilmittel Backpulver Baumaterial Beweismaterial Bindemittel Bindestoff Blasinstrument Bohrmaschine Düngemittel Eisbrecher Empfangsgerät Esslöffel Fernsehgerät Flickzeug Handbremse Handwerkzeug Hebezeug Heftklammer Heilmittel Heizmaterial Herbizid Hilfsmittel Hörgerät	Impfstoff Isoliermaterial Klebstoff Kühlanlage Kühlmittel Lenkrad Lesebrille Liegestuhl Lockmittel Mähmaschine Mäusefalle Mäusegift Messbecher Messgerät Mikrophon Mikroskop Nähmaschine Nähzeug Putzmittel Putzzeug Radiergummi Rasierapparat Rasierzeug	Regenschirm Rennauto Schmerzmittel Schmutzfänger Schreibzeug Schwimmanzug Sonnenschirm Sprechanlage Sprengstoff Sprungbrett Spülmaschine Staubsauger Stromzähler Suchmaschine Süßstoff Thermometer Thermostat Trinkglas Waschmaschine Waschmittel Waschzeug Wassermesser	
SRPSKI TVORBENI SISTEM	agroproizvod gramofon herbicid mikrofon mikroskop termometar termostat ultrazvuk vadičep			bakrorez blatobran drvorez gromobran kišobran ledolomac mišolovka putokaz strujomer suncobran vetrobran vetrokaz vodomer

6.2.1.4 Tvorba imenica sa značenjem lica

U imenice sa značenjem lica (osobe) ubrajamo značenjske podgrupe imenica koje označavaju vršioca radnje, imaoca zanimanja ili osobine, kao i imenice koje znače pripadnika neke organizacije ili ustanove, naroda ili veroispovesti, sledbenika pokreta ili partije i sl.

Istraženi tvorbeni sistemi raspolažu velikim brojem imenica sa značenjem lica. Zauzimaju značajno mesto u leksičkim sistemima oba jezika i iz tvorbenog aspekta, odlikuje ih velika raznolikost. Kao rezultat obrade celokupne korpusne građe i kontrastivne analize tvorenica sve četiri tvorbeno-semantičke kategorije, možemo konstatovati da one ispoljavaju najveće razlike. Ove razlike prvenstveno se ogledaju u zastupljenosti tvorbenih modela i obrazaca, kao i u njihovoj raznovrsnosti.

Sufiksalna tvorba imenica sa značenjem lica, produktivna je u oba jezika i karakteriše je široka paleta sufiksa, s tim što srpski jezik raspolaže većom raznovrсношću agentivnih sufiksa koji se vezuju sa imeničkim, a naročito glagolskim i pridevskim tvorbenim osnovama. Pridevske osnove u srpskom jeziku, za razliku od nemačkog, mogu predstavljati i glagolski pridev trpni (izabranik, štíćenik). Tvorbeni sistem nemačkog jezika, osim sufiksa, sadrži i sufiksoide koji imaju oblik ličnih imena i prezimena ili označavaju rodbinske odnose.

Prefiksalna tvorba imenica u oba jezika, slabije je zastupljena od sufiksalne. Suprotno od tvorbenog sistema srpskog jezika, tvorbu imenica sa značenjem lica u nemačkom jeziku pored prefiksa, karakterišu i prefiksoidi. Prefiksi koji učestvuju u tvorbi, obuhvataju domaće i strane prefikse, zatim one koji su poreklom predlozi, kao i reću za negaciju.

Analizom korpusa izdvojili smo mali broj imenica sa značenjem lica u srpskom jeziku, koje su dobijene cirkumfiksalmom tvorbom, poput: *sunarodnik*, *vanzemaljac*, *pomorac*, dok se imenice: *besramnik*, *bestidnik*, *bezbožnik*, *bezumnik* mogu interpretirati i kao deadjektivne sufiksalne imenice, nastale od prideva: *besraman*, *bestidan*, *bezbožan* i *bezuman*. Cirkumfiksalne tvorenice ove tvorbeno-semantičke kategorije u nemačkom jeziku, nismo zabeležili.

U sledećoj tabeli dat je prikaz zastupljenosti tvorbenog modela izvođenja ekscerpiranih imenica sa značenjem lica u nemačkom i srpskom jeziku.

Tabela 6–7 Zastupljenost tvorbenog modela izvođenja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem lica u nemačkom i srpskom jeziku

EKSPPLICITNO IZVOĐENJE								IMPLICITNO IZVOĐENJE
SUFIKSALNA TVORBA						PREFIKSALNA TVORBA	CIRKUMFIKSALNA TVORBA	
DENOMINALNE IMENICE		DEVERBALNE IMENICE		DEADJEKTIVNE IMENICE				
NEMAČKI TVORBENI SISTEM	sufiksi	-er (Handwerker) -ler (Tischler) -ner (Rentner) -ier (Hotelier) -är (Funktionär) -ar (Bibliothekar) -ant/-ent (Asylant) -ist (Rassist)	-e (Philologe) -aner (Republikaner) -ling (Dichterling) -and (Doktorand) -iker (Alkoholiker) -bold (Witzbold) -in (Professorin) -i (Mutti)	-er (Schwimmer) -eur (Kontrolleur) -euse (Masseuse) -ant (Demonstrant) -ent (Produzent) -ling (Prüfling) -ator (Organisator) -bold (Raufbold)	-ling (Rohling) -ian/jan (Grobian) -i (Blondi) -iker (Fanatiker) -o (Brutalo) -ine (Blondine) -chen (Dummchen)	sufiksoidi	erz- (Erzfeind) ur- (Urmensch) urur- (Urugroßvater) anti- (Antifaschist) ex- (Exfrau) ko- (Koautor) bei- (Beifahrer) gegen- (Gegenspieler) un- (Unmensch) mit- (Mitarbeiter) unter- (Untermieter) nicht- (Nichtschwimmer)	
	sufiksoidi	-suse (Tränesuse) -meier (Kraftmeier) -tante (Kaffeetante)	-hans (Prahlhans) -liese (Bummelliese) -fritze (Nörgelfritze) -peter (Lügenpeter) -heini (Trödelheini) -hanne (Klatschhanne) -michel (Quatschmichel) -philipp (Zappelphilipp) -berger (Drückeberger) -bruder (Zechbruder) -schwester (Betschwester) -onkel (Reiseonkel)	Haupt- (Hauptdarsteller) Teufels- (Teufelskerl) Top- (Topmanager) Pfunds- (Pfundskerl) Spitzen- (Spitzensportler) Super- (Superfrau) Muster- (Musterschüler)				
SRPSKI TVORBENI SISTEM	-a (profa) -(a)c (omladinac) -ar (ribar) -ica (učiteljica) -ka (ministarka) -(n)ik (državnik) -ist(a) (vaterpolista) -ov(a)c/-ev(a)c (oskarovac) -jak (seljak) -al(a)c (gimnazijalac) -anac (Afrikanac) -anin/-janin (Beogradanin) -aroš (džeparoš) -ator (snagator)	-džija (kamiondžija) -aš (odbojkaš) -er (fudbaler) -ijer (finansijer) -in (Bugarin) -inja (junakinja) -ionar/-ioner (misionar) -ić /-čić (đačić) -ičar (hemičar) -kinja (favoritkinja) -or (atentator) -onja (glavonja) -uša (prostakuša) -lija (zanatlija) -če (jedinče)	-(a)c (borac) -ar (slikar) -ač (predavač) -lac (spasilac) -nik (izvoznik) -telj (staratelj) -av(a)c (lajavac) -aroš (pecaroš) -ator (gnjavator) -adžija (šaljivdžija) -ent (student) -er (programer) -iša (štediša) -lica (lutalica) -lo (džangrizalo) -uša (smrduša)	-(a)c (stranac) -ik (srećnik) -ica (pijanica) -ist(a) (humanista) -ajlija (novajlija) -(a)k (ludak) -an (velikan) -aš (bogataš) -enik (sveštenik) -in (domaćin) -ić (slabić) -kinja (crnkinja) -onja (mlakonja) -uša (plavuša) -ko (trapavko) -al(a)c (profesionalac)	pod- (potpukovnik) ne- (neprijatelj) anti- (antikomunista)	su-...-nik (sunarodnik) van-...-ac (vanzemaljac) po-...-ac (pomorac) po-...-nik (povratnik)		

Imeničke složenice u istraženim tvorbenim sistemima dobijaju se složeno-nesufiksalmom i složeno-sufiksalmom tvorbom. Prototip ekscerpiranih složenica sa značenjem lica u srpskom i nemačkom jeziku, predstavljaju imeničke složenice koje se sastoje iz dve konstituente³⁷, od kojih druga ima oblik imenice ili konfiksa, dok prva konstituenta po kategorijalnoj pripadnosti može biti imenica, pridev, glagol ili može imati oblik konfiksa. Reči druge kategorijalne pripadnosti u funkciji odredbene konstituente, veoma slabo su produktivne. U korpusu nemačkog jezika zabeležili smo samo *Selbstzahler* i *Selbstversorger*, a u srpskom *jednobožac*, *prvotimac* i *sveznalica*.

Kod ovih imenica razlikujemo, pre svega, determinativne složenice sa endocentričnom i egzocentričnom strukturom. Kopulativne složenice sa značenjem lica veoma slabo su produktivne i obradom korpusne građe, registrovali smo samo mali broj tvorenica.

U srpskom jeziku preovlađuju egzocentrične složenice, dok u nemačkom primat imaju one sa endocentričnom strukturom. Endocentrične složenice u srpskom jeziku pretežno su konfiksne složenice ili determinativne složenice koje predstavljaju kalkove iz nemačkog jezika, dok egzocentričnim složenicama složeno-nesufiksalne tvorbe pripadaju imperativne složenice. Egzocentrične složenice u tvorbenom sistemu nemačkog jezika, predstavljaju prvenstveno posesivne složenice sa značenjem lica čije osnovičke konstituente označavaju deo tela (*Dummkopf*), životinju (*Pechvogel*) i predmet (*Plaudertasche*). Analizom korpusa ustanovili smo da se, suprotno složenicama čija druga konstituenta označava deo tela ili životinju, kod velikog broja tvorenica, naročito onih čija druga konstituenta označava predmet, ne može utvrditi metaforički odnosno metonimijski prenos, jer su idiomatizovane.

Ekscerpirane tvorenice nemačkog jezika sa značenjem lica koje predstavljaju proizvode složeno-sufiksalne tvorbe sadrže druge konstitente koje neretko stvaraju leksičke nizove poput: *-macher*, *-haber*, *-halter*, *-gänger*, *-steller*, *-tuer* i *-brecher*. One su, međutim, često ograničene samo na okazionalnu upotrebu.

³⁷ U korpusu smo zabeležili samo nekoliko nemačkih imeničkih složenica koje se sastoje iz više konstituenti, poput: *Feuerwehrmann*, *Lastwagenfahrer*, *Fahrradfahrer*, *Briefmarkensammler*.

Složeno-sufiksane imenice ove tvorbeno-semantičke kategorije u srpskom jeziku obuhvataju imeničke složenice čija se druga konstituenta završava materijalno izraženim sufiksima, kao i nultim sufiksom.

Sledi prikaz zastupljenosti tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem lica u nemačkom i srpskom jeziku.

Tabela 6–8 Zastupljenost tvorbenog modela slaganja dela ekscerpiranih imenica sa značenjem lica u nemačkom i srpskom jeziku

	SLOŽENO-NESUFIKSALNA TVORBA				SLOŽENO-SUFIKSALNA TVORBA
NEMAČKI TVORBENI SISTEM	endocentrične složenice		egzocentrične složenice		Blutsauger Buchbinder Fahrzeughalter Filmemacher Fragesteller Freigänger Friedensstifter Fußgänger Gesetzesbrecher Gewalthaber Großtuer Heimlichtuer Kupferstecher Langschläfer Liebhaber Liedermacher Luftschiffer Machthaber Miesmacher Müßiggänger Nichtstuer Rechthaber Rekordhalter Schwarzseher Spaziergänger Stammhalter Streikbrecher Thronfolger Tierhalter Wichtigtuer
	Allgemeinarzt Anglophob Augenzeuge Bankkaufmann Bibliophil Biobauer Biograph Blödmann Briefmarkensammler Bürgermeister Deutschlehrer Dunkelmann Edelfrau Edelmann Ehrenbürger Einzelkind Enkelkind Ethnograph Fachmann Fahrradfahrer Feuerwehrmann Fotograph Frankophil Geograph Geometer Großvater Grundbesitzer Hausfrau Homöopath	Homophob Kauffrau Kaufmann Kinderarzt Kleinbürger Kleinkind Kosmonaut Krankenpfleger Kunstkenner Lastwagenfahrer Lieblingsschriftsteller Mittelstürmer Ökobauer Philosoph Privatdetektiv Putzfrau Rennfahrer Schwiegersohn Schwiegervater Seemann Sprachforscher Staatsbürger Stiefmutter Stiefvater Tierfreund Vereinsmitglied Wachmann Zahnarzt Zollbeamte	Angsthase Brummbär Bücherwurm Dummkopf Eierkopf Faulpelz Fettwanst Frechdachs Freigeist Geizhals Geizkragen Glatzkopf Glückspilz Hasenfuß Hinkebein Jammerlappen Kahlkopf Knasterbart Krämerseele Langbein Langfinger Lästermaul Lästerzunge Leichtfuß Leserate Naschkatze Nervensäge Pechvogel Plappermaul	Plappertasche Plaudertasche Rotbart Rothaut Rotkäppchen Rotznase Saufsack Schafskopf Schlafmütze Schlafsack Schlappschwanz Schlaukopf Schleckermaul Schlitzohr Schmutzfink Schnüffelnase Schöngeist Schreckschraube Schreihals Schwachkopf Spaßvogel Spitzbart Starrkopf Streithammel Strohkopf Trotzkopf Unglücksrabe Wendehals Wirrkopf	
	SRPSKI TVORBENI SISTEM	arheolog bibliofil brodograditelj brodovlasnik filmofil filolog gradonačelnik homofob idolopoklonik ksenofob kućepazitelj kućevlasnik malograđanin metalostrugar multimilioner	prestolonaslednik psiholog rimokatolik robovlasnik rodonačelnik rusofil tehnolog veleizdajnik velemajstor veroučitelj vodoinstalater zemljoposednik zemljoradnik zubotehničar	cepidlaka derikoža gulikoža kradikesa mutivoda palikuća pazikuća probisvet raspikuća secikesa tužibaba vrtirep vucibatina	čovekoljubac darodavac drvorezac drvoseča dušebrižnik jezikoslovac kamenorezac knjigovezac koristoljubac mnogobožac moreplovac poslodavac ranoranilac savetodavac srebroljubac staklorezac stanodavac štrajkolomac vazduhoplovac vlastodavac vlastodržac zajmodavac zlopamtilo

U nemačkom jeziku konverzija takođe igra značajnu ulogu u tvorbi imenica ove tvorbeno-semantičke kategorije, dok je u srpskom jeziku ovaj tvorbeni model neproduktivan. Ekscerpirane konverzije tvorenice u nemačkom jeziku tvore se poimeničavanjem prostih (der/die Blonde, der/die Reiche, der/die Alte), izvedenih (der/die Verdächtige, der/die Adelige, der/die Geizige) i složenih prideva (der/die Alkoholsüchtige, der/die Blutsverwandte, der/die Achtjährige), kao i poimeničavanjem oblika participa prezenta (der/die Studierende, der/die Vorsitzende, der/die Reisende) i participa perfekta (der/die Angeklagte, der/die Abgeordnete, der/die Verstorbene).

Transponovan u imenicu sa značenjem lica, particip prezenta aktiva označava osobu koja trenutno vrši određenu radnju, nalazi se u određenom stanju ili privremeno, odnosno u datom kontekstu, uživa određeni status, dok poimeničeni participi perfekta aktiva imenuju lica koja su bila predmet radnje izražene glagolom (Kostić 2006: 398).

Tvorenice, bez obzira na to da li označavaju lica muškog ili ženskog pola, imaju isti oblik, a rod se diferencira upotrebom člana ispred njih.

Korpus nemačkog jezika beleži i sraslice poput: *Springinsfeld*, *Habenichts*, *Nichtsnutz*, *Vielfraß*, *Gerneklug*, *Nimmersatt* i slično koje kao konverzije egzocentrične tvorenice, najčešće putem metafore ili metonimije, naglašavaju karakteristično obeležje ili ponašanje ljudi. Postoje, međutim, i one poput *Dreikäsehoch*, koje su idiomatizovane.

Sprovedenom analizom serbokroatističke naučne literature, naišli smo na svega nekoliko tvorenica sa značenjem lica koje se dobijaju tvorbenim postupkom konverzije, poput: *mlada*, *bližnji*, *ženska*, *draga*, *glavnokomandujući* i *optuženi*. Analiza tvorenica poput: *umrli*, *nestali*, *oboleli*, *tuženi*, *oštećeni*, *potčinjeni*, *pretpostavljeni*, na šta smo već ukazali, prema Babićevim (2002: 52) rečima jeste problematična, jer ne postoje jasni kriterijumi za razgraničavanje postupka poimeničavanja prideva od običnog izostavljanja imenice posle prideva.

Tvorenice poput: *crnooki*, *plavooki*, *oštrooki*, *plavokosi*, *riđobradi*, *sedoglavi*, *kratkonogi*, u literaturi se analiziraju kao pridevske složenice koje denotiraju osobe (Klajn 2002: 97–98), međutim, s obzirom na to da mogu stajati samostalno, dakle bez imenice, smatramo da se takođe mogu smatrati konverzionim tvorenicama.

7

Ekvivalenti nemačkih imeničkih izvedenica u srpskom jeziku

Na osnovu statističke analize, možemo konstatovati da čak 85,78% ukupnog broja korpusom obrađenih nemačkih imeničkih izvedenica koje obuhvataju sufiksne, prefiksne i cirkumfiksne tvorenice, kao i imenice nastale implicitnim izvođenjem, u srpskom jeziku kao ekvivalente, takođe, imaju izvedenice. Sintagme čine 11,42% ekvivalenata, dok složenice sačinjavaju 1,40%, a neizvedene reči samo 1,17%. Ekscerpirali smo i jednu nemačku izvedenicu (0,23%) kojoj u srpskom jeziku odgovara konverzionna tvorenica.

S obzirom na velike razlike u tvorbenoj strukturi eksplicitnih i implicitnih tvorenica, analizu smo vršili na osnovu svake podvrste izvođenja ponaosob, odnosno kod eksplicitnih izvedenica prema tome da li je reč o sufiksanim, prefiksanim ili cirkumfiksanim tvorenicama.

7.1 Ekvivalenti nemačkih imenica sufiksne tvorbe

Ekvivalente korpusom obrađenih nemačkih imenica sufiksne tvorbe, u srpskom jeziku predstavljaju pretežno izvedenice, tačnije 95,22%. Sintagme čine 1,91%, neizvedene reči 1,59%, a složenice svega 1,27%.

Ako analiziramo ekvivalentne izvedenice u srpskom jeziku, možemo uočiti da čak 98,66% čine one eksplicitne, a samo 1,34% implicitne tvorbe. Ekvivalentne eksplicitne izvedenice prvenstveno obuhvataju tvorenice sufiksne tvorbe, a samo jedna ekscerpirana sufiksna tvorenica nemačkog jezika, kao ekvivalent u srpskom jeziku, ima cirkumfiksnu tvorenicu i to je *Häuptling* → *poglavica*.

Ekscerpiranim imenicama sufiksne tvorbe kojima u srpskom jeziku odgovaraju imenice nastale implicitnim izvođenjem, jesu:

Abfrage	upit
Jauchzer	poklik, uzvik
Rede	govor
Wachstum	rast

Sintagme kao ekvivalenti, takođe su malobrojne. Iz korpusa smo izdvojili sledeće:

Bildungswesen	obrazovni sistem
Hochschulwesen	visoko školstvo
Sattlerei	sedlarska radionica
Schlosserei	bravarska radnja
Tischlerei	stolarska radionica

Jedine identifikovane nemačke imenice sufiksne tvorbe, čiji ekvivalenti u srpskom jeziku predstavljaju složenice, jesu izvedenice stranog porekla koje sadrže dva konfiksa i sufiks. Srpske ekvivalentne složenice sastoje se samo od dva konfiksa, što je prikazano na narednim primerima:

Biologe	biolog
Ethnologe	etnolog
Philologe	filolog
Soziologe	sociolog

Konfiksne složenice sa značenjem lica u srpskom jeziku predstavljaju tvorbenu osnovu za izvođenje imenica koje označavaju imenice ženskog roda, poput *filološkinja* i *sociološkinja* i s njima korespondiraju nemačke movirane izvedenice koje sadrže sufiks *-in*, poput *Philologin*, *Soziologin* i sl.

S obzirom na mali broj ekvivalentnih tvorenica nemačkih sufiksasnih imenica koje nisu nastale sufiksasnom tvorbom, već nekim drugim tvorbenim postupcima, one neće biti predmet daljeg istraživanja. Zbog statističke relevantnosti, predmet detaljne analize jesu samo sufiksne imenice koje, u čak 97,03% slučajeva, predstavljaju ekvivalente nemačkih imenica sufiksne tvorbe.

7.1.1 Sufiksne imenice kao ekvivalenti nemačkih imenica sufiksne tvorbe

Na osnovu rezultata korpusne analize, na šta smo već ukazali, možemo zaključiti da izvedenicama sufiksne tvorbe nemačkog jezika u srpskom jeziku pretežno odgovaraju imenice koje su nastale istim tvorbenim postupkom.

Budući da između značajnog broja ekscerpiranih imenica sufiksne tvorbe u nemačkom i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku vlada tvorbenostrukturalna ekvivalencija, odnosno ekvivalencija na nivou tvorbenog obrasca kojeg sačinjava tvorbeni osnov i sufiks, smatrali smo da je neophodno istražiti u kojoj se meri nemačke i srpske tvorenice podudaraju i u kategorijalnoj pripadnosti tvorbenih osnova, kao i u semantičkoj motivisanosti tvorbenih osnova. U razmatranje smo uzeli ekscerpirane denominalne, deverbale i deadjektivne sufiksne tvorenice u nemačkom i njihove ekvivalente u srpskom jeziku.

7.1.1.1 Klasifikacija i zastupljenost sufiksnihi ekvivalenata prema kategorijalnoj pripadnosti tvorbenih osnova

7.1.1.1.1 Ekvivalenti nemačkih denominalnih imenica sufiksne tvorbe

Između denominalnih imenica sufiksne tvorbe i njihovih sufiksnihi ekvivalenata u većini ekscerpiranih primera mogli smo identifikovati podudarnost u kategorijalnoj pripadnosti tvorbenih osnova, kao i njihovu istovetnu semantičku motivisanost. U sledećim primerima dat je pregled dela sufiksnihi imenica u nemačkom i srpskom jeziku, čije su tvorbenih osnove po kategorijalnoj pripadnosti imenice koje odlikuje identična semantička motivisanost.

Afrikaner	Afrikanac	Mitgliedschaft	članstvo
Ausflügler	izletnik	Philologie	filologija
Bergler	brđanin	Präsidentschaft	predsedništvo
Dieberei	lopovluk	Provinzler	provincijalac
Druckerei ³⁸	štamparija	Rentner	penzioner
Fleischer	mesar		

³⁸ Tvorbeni osnovu možemo analizirati kao deverbale (drucken), i kao denominalnu (Drucker).

Funktionär	funkcioner	Rittertum	viteštvo
Handwerker	zanatlija	Schlosser	bravar
Heldentum	junaštvo	Schulwesen	školstvo
Japaner	Japanac	Wissenschaftler	naučnik
Kaiserum	carstvo	Zöllner	carinik
Malerei ³⁹	slikarstvo		

Nepodudarnost u kategorijalnoj pripadnosti tvorbenih osnova, uočili smo kod imenica:

Gesundheitswesen	zdravstvo ⁴⁰
Scherzbild	šaljivdžija ⁴¹
Schreiberling	piskaralo ⁴²
Witzbold	šaljivdžija ⁴³

Jedini ekvivalent kod kojeg smo zapazili različitu motivisanost, a ne samo različitu kategorijalnu pripadnost tvorbene osnove, jeste *Schreiberling*, zato što osnova *Schreiber* u nemačkom jeziku nema dodatno konotativno značenje, dok je u srpskom jeziku glagol *piskarati* ekspresivno obojen i odlikuje ga pejorativna konotacija.

7.1.1.1.2 Ekvivalenti nemačkih deverbálnih imenica sufiksálne tvorbe

Gotovo kod svih ekscerpiranih deverbálnih izvedenica i njihovih sufiksálnih ekvivalenata u srpskom jeziku, mogli smo identifikovati podudarnost u kategorijalnoj pripadnosti tvorbene osnove, kao i istovetnu semantičku motivisanost. Ovo možemo ilustrovati na izdvojenim primerima iz korpusa, u kojima su u nemačkom i u srpskom

³⁹ Kada smo govorili o imenicama koje se završavaju sufiksom *-(er)ei*, napomenuli smo da tvorbenu osnovu možemo analizirati kao deverbálnu (*malen*), i kao denominálnu (*Maler*).

⁴⁰ U nemačkom jeziku reč je o denominálnoj izvedenici čiju tvorbenu osnovu predstavlja imenica *Gesundheit*. Imenica *Gesundheitswesen* jeste trećestepeni derivat, s obzirom na to da je tvorbena osnova *Gesundheit* deadjektivna, dok sufiksálni ekvivalent u srpskom jeziku predstavlja deadjektivnu izvedenicu čiju tvorbenu osnovu čini pridev *zdrav*.

⁴¹ Nemačka izvedenica je denominálna, a srpski ekvivalent je deadjektivan.

⁴² *Schreiberling* je denominálna sufiksálna tvorenica, dok je u ekvivalentu *piskaralo* reč o deverbálnoj tvorenici čiju tvorbenu osnovu predstavlja glagol *piskarati*.

⁴³ Nemačka izvedenica je denominálna, a u srpskom jeziku reč je o deadjektivnoj izvedenici.

jeziku tvorbene osnove po kategorijalnoj pripadnosti glagoli koje karakteriše identična semantička motivisanost.

Ansage	najava	Masseur	maser
Aussage	izjava	Öffner	otvarač
Begeisterung	oduševljenje	Organisator	organizator
Beruhigung	smirenje	Pflege	nega
Bremse	kočnica	Reise	putovanje
Deckel	poklopac	Reparatur	popravka
Denker	mislilac	Rettung	spasavanje
Deutung	tumačenje	Säge	testera
Einbrecher	provalnik	Sauferei	pijančenje
Entlüftung	provetravanje	Schaber	strugaljka
Erkrankung	oboljenje	Schmeichelei	laskanje
Erleichterung	olakšanje	Schwimmer	plivač
Ernüchterung	otrežnjenje	Spieler	igrač
Feile	turpija	Stärkung	jačanje
Frage	pitanje	Teilnehmer	učesnik
Käufer	kupac	Vertreter	predstavnik
Kenner	poznavalac		

Nepodudarnosti u kategorijalnoj pripadnosti tvorbenih osnova, zapazili smo kod imenica:

Biegung	krivina
Friseuse	frizerka ⁴⁴
Kommandeuse	komandirka
Lehrer	učitelj, nastavnik
Lügenbold	lažljivac
Raufbold	kavgadžija
Saufbold	pijanica
Spannung	napetost

⁴⁴ Nemačka izvedenica je deverbarna, a ekvivalentna imenica u srpskom jeziku predstavlja moviranu denominalnu imenicu. U nemačkom postoji, takođe, dubletni oblik *Friseurin*, koji je isto movirana denominalna imenica.

Navedeni primeri u nemačkom jeziku jesu deverbálni, dok su njihovi ekvivalenti u srpskom jeziku denominalni (frizerka, kavgadžija), kao i deadjektivni (lažljivac, pijanica, krivina, napetost). Imenica *Lehrer* u srpskom jeziku kao ekvivalente ima dublete koji obuhvataju denominalnu (nastavnik) i deverbálnu (učitelj) izvedenicu.

7.1.1.1.3 Ekvivalenti nemačkih deadjektivnih imenica sufiksálne tvorbe

Kod gotovo svih ekscerpiranih deadjektivnih izvedenica i njihovih sufiksálnih ekvivalenata u srpskom jeziku, takođe smo mogli ustanoviti podudarnost u kategorijalnoj pripadnosti tvorbene osnove, kao i istovetnu semantičku motivisanost. Veliki broj ovih tvorenica u nemačkom jeziku u tvorbenoj osnovi ima oblik participa II, dok osnove ekvivalentnih izvedenica u srpskom jeziku odlikuje oblik glagolskog prideva trpnog. Ovo možemo prikazati na izdvojenim primerima iz korpusa, u kojima su u nemačkom i u srpskom jeziku tvorbene osnove po kategorijalnoj pripadnosti pridevi.

Bereitschaft	spremnost	Güte	dobrota
Betrübnis	potištenost	Kälte	hladnoća
Bitternis	gorčina	Leichtigkeit	lakoća
Blässe	bledilo	Mannigfaltigkeit	raznolikost
Eigentum	vlasništvo	Neuheit	novost
Eingebildetheit	uobraženost	Nutzlosigkeit	beskorisnost
Einsamkeit	usamljenost	Öffentlichkeit	javnost
Einverständnis	saglasnost	Reichtum	bogatstvo
Erkennbarkeit	prepoznatljivost	Schnelligkeit	brzina
Errungenschaft	dostignuće	Schwangerschaft	trudnoća
Ferne	daljina	Seltenheit	retkost
Festigkeit	čvrstoća	Treue	vernost
Fruchtbarkeit	plodnost	Weiblichkeit	ženstvenost
Gefangenschaft	ropstvo	Weisheit	mudrost
Gereiztheit	razdraženost		

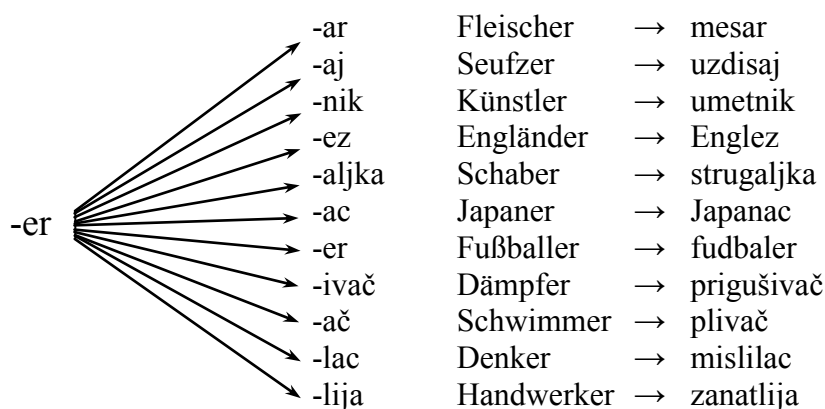
Izuzetke predstavljaju *Eigentum* → *vlasništvo* i *Gefangenschaft* → *ropstvo*. U nemačkom je reč o deadjektivnim, a u srpskom jeziku o denominalnim izvedenicama.

7.1.1.2 Klasifikacija i zastupljenost sufikslnih ekvivalenata prema tvorbenom sufiksu

Nemačke sufiksne izvedenice i njihove sufiksne ekvivalente u srpskom jeziku analizirali smo prema tvorbenim sufiksima, kako bismo istražili u kojoj meri sufixi nemačkih izvedenica utiču na odabir sufiksa u ekvivalentnim izvedenicama u srpskom jeziku. Kontrastivnom analizom, ne uzimajući u obzir tvorbeno-semantičke kategorije kojima imenice pripadaju, uočili smo pojedine paralele, odnosno izvesnu sistematičnost u korespondenciji sufiksa. Možemo, međutim, zaključiti da između imeničkih tvorbenih sufiksa nemačkog jezika i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku vladaju prevashodno divergentni odnosi, što znači da istovetnom sufiksu nemačkog jezika neretko odgovara više različitih sufiksa u srpskom jeziku.

Divergentni odnosi između nemačkih sufikslnih izvedenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku kako kod tvorbenih osnova iste, tako i različite kategorijalne pripadnosti, biće ilustrovani sledećim dijagramom na primeru sufiksa *-er* kome u srpskom jeziku odgovaraju sufixi *-ar*, *-aj*, *-nik*, *-ez*⁴⁵, *-aljka*, *-ac*, *-er*, *-ivač*, *-ač*, *-lac*, i *-lija*.

Dijagram 7–1 Prikaz divergentnih odnosa između sufikslnih izvedenica nemačkog jezika koje se završavaju sufiksom *-er* i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku kod tvorbenih osnova različite kategorijalne pripadnosti

⁴⁵ Za razliku od Babića (2002: 260), Klajn (2003: 227) smatra da se morfem *-ez* na sinhronoj ravni ne treba smatrati sufiksom, tvrdeći da ne postoji tvorbeni osnov *Engl-*. Mi ga, međutim, u analogiji sa tvorenicom *Kinez* analiziramo kao sufiks, koji je u obliku *-ese* prisutan i u nemačkom jeziku kao etnički sufiks u tvorenicama poput *Chinese*. Ovaj sufiks ni u nemačkom, ni u srpskom jeziku nije produktivan.

Sufikse nemačkih izvedenica i njihove ekvivalente, analizirali smo, takođe, uzimajući u obzir kategorijalnu pripadnost tvorbene osnove za koju se vezuju, i možemo konstatovati da identična kategorijalna pripadnost tvorbenih osnova nemačkih sufikslnih izvedenica samo delimično utiče na odabir sufikslnog ekvivalenata u srpskom jeziku. Ovde smo, dakle, takođe mogli uvideti divergentne odnose među ekvivalentnim sufiksima. Ovo ćemo prikazati sledećim tabelama na primeru deverbálnih, denominalnih i deadjektivnih sufikslnih tvorenica i njihovih ekvivalenata.

Tabela 7–1 Prikaz divergentnih odnosa između sufikslnih izvedenica nemačkog jezika i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku kod tvorbenih osnova iste kategorijalne pripadnosti

Denominalne sufikslnne izvedenice

-(er)ei		-ler	
Dieberei	lopovluk	Sportler	sportista
Druckerei	štamparija	Tischler	stolar
Malerei	slikarstvo	Künstler	umetnik
Tyrannei	tiranija	Bergler	brđanin
Bäckerei	pekara	Provinzler	provincijalac

Deverbálne sufikslnne izvedenice

-er		-e	
Zähler	brojilo	Reise	putovanje
Prüfer	ispitivač	Frage	pitanje
Zeiger	kazaljka	Säge	testera
Lehrer	učitelj	Hupe	truba
Kenner	poznavalac	Bremse	kočnica
Vertreter	predstavnik		
Programmierer	programer		
Fischer	ribar		

Deadjektivne sufikslnne izvedenice

-e		-schaft	
Güte	dobrota	Schwangerschaft	trudnoća
Nähe	blizina	Bereitschaft	spremnost
Schwäche	slabost	Gefangenschaft	ropstvo
Blässe	bledilo	Errungenschaft	dostignuće
Kälte	hladnoća		

Sufikse nemačkih izvedenica i njihove ekvivalente analizirali smo, takođe, uzimajući u obzir tvorbeno-semantičku kategoriju kojoj pripadaju i ustanovili smo da ovaj kriterijum samo delimično utiče na odabir sufiksalnog ekvivalenta u srpskom jeziku.

Kontrastivnom analizom sufikslnih imenica sa značenjem lica, koje sadrže produktivni agentivni sufiks *-er*, kao i proširene sufikse *-ner* i *-ler* i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, zaključili smo da sa ovim sufiksima korespondira više agentivnih sufiksa u srpskom jeziku, bez obzira na kategorijalnu pripadnost tvorbene osnove. Reč je o agentivnim sufiksima *-lija*, *-ar*, *-er*, *-nik*, *-ac*, *-ač*, *-lac*, *-telj*, *-ez*, *-anin/-janin*, *anac*, i *-al(a)c*, što se može ilustrovati sledećim primerima:

Bergler	brđanin
Engländer	Englez
Fußballer	fudbaler
Handwerker	zanatlija
Kenner	poznavalac
Lehrer	nastavnik, učitelj
Mexikaner	Meksikanac
Provinzler	provincijalac
Schlosser	bravar
Schweizer	Švajcarac
Schwimmer	plivač
Teilnehmer	učesnik

U razmatranje smo uzeli i sufiksne tvorenice sa značenjem lica koje se završavaju na sufiks *-ling* i njihove ekvivalente u srpskom jeziku. Možemo konstatovati da između ovih nemačkih sufikslnih izvedenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, takođe, vladaju divergentni odnosi. Ovo se može uočiti u sledećim primerima:

Ankömmling	došljak
Flüchtling	izbeglica
Häftling	zatvorenik
Neuling	novajlija
Primitivling	primitivac
Rohling	grubijan
Schönling	lepotan
Schreiberling	piskaralo
Weichling	slabić

Divergentne odnose između sufiksa u nemačkom i srpskom jeziku, prepoznali smo čak i kod onih izvedenica koje odlikuje tvorbena osnova iste kategorijalne pripadnosti i pripadnost istoj tvorbena-semantičkoj kategoriji, što možemo prikazati na sledećim deadjektivnim imenicama sa značenjem lica koje sadrže sufiks *-ling* i njihovim ekvivalentima u srpskom jeziku:

Neuling	novajlija
Primitivling	primitivac
Rohling	grubijan
Schönling	lepotan
Weichling	slabić

Pored zapaženih divergentnih odnosa, identifikovali smo i primere u kojima sa jednim sufiksom nemačkog jezika korespondira jedan sufiks u srpskom jeziku, iako je to kvantifikativno bilo zanemarljivo, budući da smo u korpusu za svaki sufiks imali ograničen broj imenica.

Naznake sistematične korespondencije među sufiksima, registrovali smo prvenstveno kod pojedinih tvorenica koje pripadaju istim tvorbena-semantičkim kategorijama, što nas je podstaklo na to da pomoću kontrolnog korpusa, uzimajući u

razmatranje veći broj izvedenica obrađenih tvorbeno-semantičkih kategorija, istražimo korespondenciju na nivou ekvivalentnih tvorbenih sufiksa.

7.1.1.3 Zastupljenost sufikslnih ekvivalenata prema tvorbeno-semantičkoj pripadnosti sufikslnih izvedenica

7.1.1.3.1 Imenice sa značenjem lica

Pored ukazane korespondencije između tvorenica stranog porekla, koje su prisutne u svim istraženim tvorbeno-semantičkim kategorijama nemačkog i srpskog jezika, pa se, samim tim, odnosi i na imenice sa značenjem lica, namera nam je bila da ispitamo sistematičnost u ekvivalenciji između ostalih sufikslnih tvorenica ove tvorbeno-semantičke kategorije.

Kao što smo već napomenuli, u najbrojnijoj i u tvorbenom smislu najraznovrsnijoj kategoriji imenica sa značenjem lica u nemačkom jeziku, sufikslna tvorba veoma je zastupljena. Obradom korpusne građe, ustanovili smo da većini sufikslnih izvedenica sa značenjem lica u nemačkom jeziku, kao i sufikslnim tvorenicama uopšte, u srpskom jeziku odgovaraju izvedenice sufikslna tvorbe, usled čega možemo govoriti o ekvivalenciji na nivou tvorbenog obrasca.

Kada smo tematizovali sistematičnost u korespondenciji sufiksa, konstatovali smo da kod polifunkcionalnih sufiksa poput *-er*, koji je između ostalog i veoma produktivan agentivni sufiks, vladaju divergentni odnosi. Srpski tvorbeni sistem odlikuje široki dijapazon agentivnih sufiksa i jednom nemačkom sufiksu neretko odgovara više sufiksa u srpskom jeziku, što je slučaj i sa sufiksom *-er*. Međutim, i pored uočenih divergentnih odnosa, mogli smo zapaziti korespondenciju kod nekoliko drugih sufikslnih ekvivalenata ove tvorbeno-semantičke kategorije.

Uočena korespondencija obuhvata sufikslna tvorenice čije su tvorbene osnove stranog porekla i sadrže sufiks *-iker*. Ekvivalente u srpskom jeziku, takođe, karakteriše istovetna tvorbeno osnova stranog porekla i sufiks *-ičar*, što potvrđujemo sledećim primerima:

Alkoholiker	alkoholičar
Chemiker	hemičar
Diabetiker	dijabetičar
Historiker	istoričar
Musiker	muzičar
Neurotiker	neurotičar
Rheumatiker	reumatičar
Satiriker	satiričar
Theoretiker	teoretičar

Izuzetke smo identifikovali kod primera poput: *Choleriker*, *Fanatiker* i *Zyniker*, kojima u srpskom jeziku odgovaraju: *kolerik*, *fanatik* i *cinik*.

Delimičnu sistematičnost u korespondenciji zapazili smo kod izvedenica koje označavaju etnike na *-(an)er*, čiji ekvivalenti u srpskom jeziku sadrže sufiks *-(an)ac*, poput:

Afrikaner	Afrikanac
Amerikaner	Amerikanac
Australier	Australijanac
Belgier	Belgijanac
Iraner	Iranac
Litauer	Litvanac
Mexikaner	Meksikanac
Österreicher	Austrijanac
Pakistaner	Pakistanac
Spanier	Španac
Tibetaner	Tibetanac

Deo izdvojenih izuzetaka predstavljaju:

Ägypter	Egipćanin
Iraker	Iračanin
Italiener	Italijan
Holländer	Holandanin
Norweger	Norvežanin

7.1.1.3.2 Imenice sa značenjem predmeta

Izuzev već spomenute tvorbenostrukturne ekvivalencije i istovetne semantičke motivisanosti sufikslnih tvorenic stranog porekla u nemačkom i srpskom jeziku poput: *Isolator* → *izolator*, *Stabilisator* → *stabilizator*, *Transformator* → *transformator*, između imenica sa značenjem predmeta i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, identifikovali smo prvenstveno divergentne odnose, što ćemo ilustrovati narednim primerima:

-er

Bohrer	burgija	Öffner	otvarač
Brecher	drobilica	Schaber	strugaljka, strugač
Dämpfer	prigušivač	Schrubber	četka
Empfänger	prijemnik	Sender	odašiljač
Erhitzer	bojler	Vorleger	prostirač
Feger	metla, čistač	Wecker	budilnik
Fräser	glodalo	Zähler	brojilo, merač
Hörer	slušalica	Zeiger	kazaljka
Kühler	hladnjak	Zünder	osigurač

-e

Bremse	kočnica	Hupe	truba
Bürste	četka	Liege	ležaj, ležajka
Feile	turpija	Säge	testera
Hacke	motika, sekira	Walze	valjak

-el

Deckel	poklopac
Hebel	poluga
Stößel	tučak

7.1.1.3.3 Imenice sa značenjem mesta i prostora

Za tvorbu imenica sa značenjem mesta i prostora u nemačkom jeziku, karakterističan je tvorbeni model slaganja i analizom korpusa nismo zabeležili veliki broj imenica sufiksalne tvorbe. Ako izuzmemo već spomenutu tvorbenostrukturu ekvivalenciju sufikslnih tvorenica poput: *Dekanat* → *dekanat*, *Konsulat* → *konzulat*, *Rektorat* → *rektorat*, upoređujući ekvivalente ove tvorbeno-semantičke kategorije, identifikovali smo samo divergentne odnose između sufiksa nemačkih izvedenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku. Primer za divergentne odnose, ne samo iz tvorbenostrukturnog aspekta već i na tvorbenosistemskom nivou, dajemo ispod.

Sufiks -ung

Biegung	krivina
Mündung	ušće
Niederlassung	filijala, ekspozitura
Siedlung	naselje
Wohnung	stan

Kod sufikslnih izvedenica koje se završavaju na *-ei* i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, konstatovali smo ne samo divergentne odnose između sufiksa već i nepodudaranje na tvorbenosistemskom nivo, zato što značajnom broju ekscerpiranih tvorenica u srpskom jeziku odgovaraju sintagme. Ovo ćemo ilustrovati na sledećim ekscerpiranim primerima.

Sufiks -(er)ei

Bäckerei	pekara
Brauerei	pivara
Bücherei	biblioteka
Druckerei	štamparija
Klempnerei	limarska radionica
Konditorei	poslastičarnica
Kürschnerei	krznarnica
Metzgerei	mesarska radnja, mesara
Sattlerei	sedlarska radionica
Schlosserei	bravarska radnja
Tischlerei	stolarska radionica

7.1.1.3.4 Apstraktne imenice

Pored navedene tvorbenostrukturalne ekvivalencije značajnog broja sufikslnih tvorenic grčkog ili latinskog porekla, kao što su: *Kandidatur* → *kandidatura*, *Sabotage* → *sabotaža*, *Demonstration* → *demonstracija*, *Dilettantismus* → *diletantizam*, *Protestantismus* → *protestantizam*, *Germanistik* → *germanistika* i drugo, ukazali smo i na divergentne odnose između veoma produktivnog sufiksa *-schaft* kojim se, između ostalog, grade apstraktne imenice i njegovih ekvivalenata koji sadrže sufikse *-stvo/-štvo*, *-ost* i *-je*. Sledi prikaz dela ekscerpiranih tvorenic.

Autorschaft	autorstvo, autorsko pravo	Kennerschaft	znanje
Bekanntschaft	poznanstvo	Knechtschaft	ropstvo
Bereitschaft	spremnost	Leserschaft	čitalaštvo
Eigenschaft	kakvoća, osobina	Mitgliedschaft	članstvo
Elternschaft	roditeljstvo	Mutterschaft	materinstvo
Erbschaft	nasledstvo	Nachkommenschaft	potomstvo
Errungenschaft	dostignuće	Partnerschaft	partnerstvo
Feindschaft	neprijateljstvo	Präsidentschaft	predsedništvo
Freundschaft	prijateljstvo	Schwangerschaft	trudnoća
Gefangenschaft	ropstvo	Vaterschaft	očinstvo
Gegnerschaft	suparništvo, protivništvo	Verwandtschaft	srodnost
Hinterlassenschaft	nasledstvo	Witwenschaft	udovištvo

Pomoću kontrolnog korpusa, međutim, osim divergentnih odnosa, sistematičnost u ekvivalenciji između apstraktnih izvedenica nemačkog jezika i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, zabeležili smo kod niza drugih sufiksa. Iako ne može biti reči o potpunoj sistematičnosti u korespondenciji između sufiksa, s obzirom na to da smo iz korpusa ekscerpirali lekseme koje sadrže sufikse kojima ne odgovaraju uvek isti sufiksi u srpskom jeziku, izvesna sistematičnost u ekvivalenciji svakako je приметna.

Visoki procenat sistematičnosti u ekvivalenciji pokazuje produktivan sufiks *-heit*, odnosno njegovi alomorfi *-keit* i *-igkeit*, kojima u srpskom jeziku pretežno odgovaraju izvedenice koje se završavaju na sufiks *-ost*, čije osnove mogu biti prosti

pridevi ili glagolski pridev trpni. Pridevske osnove u nemačkim tvorenicama, takođe, imaju oblike prostih prideva ili oblike participa II. Deo ekscerpiranih ekvivalenata predstavljen je na sledećim primerima:

Dreistigkeit	drskost	Männlichkeit	muževnost, muškost
Eingebildetheit	uobraženost	Möglichkeit	mogućnost
Einsamkeit	usamljenost	Neuheit	novost
Erblichkeit	naslednost	Notwendigkeit	nužnost
Erkennbarkeit	prepoznatljivost	Nützlichkeit	upotrebljivost
Flüssigkeit	tečnost	Nutzlosigkeit	beskorisnost
Freundlichkeit	ljubaznost	Öffentlichkeit	javnost
Fruchtbarkeit	plodnost	Schlauheit	lukavost
Ganzheitlichkeit	celovitost	Sehenswürdigkeit	znamenitost
Gereiztheit	razdraženost	Seltenheit	retkost
Grausamkeit	okrutnost	Sinnigkeit	razboritost, razumnost
Hagerkeit	mršavost	Sinnlichkeit	čulnost
Heilsamkeit	lekovitost	Spitzfindigkeit	domišljatost, sitničavost
Heimlichkeit	tajanstvenost	Übertriebenheit	preteranost
Heiserkeit	promuklost	Verlassenheit	napuštenost
Herzlichkeit	srdačnost	Verliebtheit	zaljubljenost
Höflichkeit	ljubaznost	Verschiedenheit	različitost
Kultiviertheit	prefinjenost	Weiblichkeit	ženstvenost
Langsamkeit	sporost	Weisheit	mudrost
Langwierigkeit	dugotrajnost	Wirksamkeit	delotvornost
Lasterhaftigkeit	pokvarenost, opakost	Würdigkeit	dostojnost, vrednost
Mannigfaltigkeit	raznolikost		

Od ekscerpiranih tvorenica, samo ispod navedene, kao ekvivalent nemaju izvedenice koje sadrže sufiks *-ost* u srpskom jeziku.

Festigkeit	čvrstoća
Leichtigkeit	lakoća
Sauberkeit	čistoća
Schnelligkeit	brzina
Schönheit	lepota

Uočena korespondencija, međutim, ne odnosi se na denominalne tvorenice koje sadrže sufiks *-heit*, što smo zapazili u primerima poput: *Gotttheit* → *božanstvo*, *Menschheit* → *čovečanstvo*, *Kindheit* → *detinjstvo* i *Übelkeit* → *mučnina*, *gađenje*.

Sufiksalsnu korespondenciju zapazili smo, takođe, između sufiksa *-tum* u nemačkom i sufiksa *-stvo/-štvo* u srpskom jeziku. Sledi prikaz dela primera ekscerpiranih iz korpusa:

Christentum	hrišćanstvo	Eigentum	vlasništvo
Heldentum	paganstvo	Alphabetentum	nepismenjaštvo
Rittertum	viteštvo	Beamtentum	činovništvo
Heldentum	junaštvo	Bürgertum	građanstvo
Kaiserum	carstvo	Unternehmertum	preduzetništvo
Herzogtum	vojvodstvo	Strebertum	pregalaštvo, laktaštvo
Reichtum	bogatstvo	Germanentum	germanstvo

Takođe, izdvojili smo i nekoliko primera u kojima ekvivalenti pored sufiksa *-stvo*, imaju dubletnu izvedenicu koja sadrži neki drugi sufiks ili ekvivalent predstavlja sintagmu poput:

Besitztum	imanje, zemljište
Judentum	jevrejstvo, jevrejska vera
Königtum	kraljevina, kraljevstvo

Zabeležili smo i izuzetke čije ekvivalente u srpskom jeziku predstavljaju sufiksna izvedenica na *-evina* (Fürstentum → kneževina), kao i dve imenice dobijene implicitnim izvođenjem, naime *Irrtum* → *zabluda* i *Wachstum* → *rast*.

Obradom korpusne građe uočili smo korespondenciju između veoma produktivnog sufiksoida *-wesen* u nemačkom i sufiksa *-stvo* u srpskom jeziku. Deo izdvojenih primera prikazan je ispod.

Bankwesen	bankarstvo
Bibliothekswesen	bibliotekarstvo
Flugwesen	vazduhoplovstvo
Gesundheitswesen	zdravstvo
Schulwesen	školstvo

Izuzetak smo registrovali kod imenica *Hochschulwesen* i *Bildungswesen*, kojima u srpskom jeziku odgovaraju sintagme *visoko školstvo*, odnosno *obrazovni sistem*.

Kontrastivnom analizom zapazili smo visoki procenat korespondencije između veoma produktivnog sufiksa *-ung* u nemačkom i sufiksa *-nje/-je* i *-će* u srpskom jeziku što ćemo prikazati na sledećim primerima:

Abteilung	odeljenje, odvajanje	Lackierung	lakiranje
Auszeichnung	isticanje, odlikovanje	Landung	iskrcavanje, pristajanje
Begeisterung	oduševljenje	Rettung	spasavanje, izbavljanje
Begleitung	pratnja, praćenje	Schwankung	kolebanje, odstupanje
Beruhigung	smirenje	Siedlung	naselje
Deckung	pokrivanje	Stärkung	jačanje
Deutung	tumačenje	Übereinstimmung	slaganje, podudaranje
Duldung	podnošenje, trpljenje	Verblüffung	zaprepašćenje
Einführung	uvođenje, uvoženje	Vermittlung	posredovanje
Entlüftung	provetravanje	Vernehmung	saslušavanje
Erleichterung	olakšanje	Verwunderung	čudenje
Ernüchterung	otreznjenje	Verzückung	ushićenje
Fälschung	falsifikovanje	Vorenthaltung	uskraćivanje

Značajan broj imenica koje se završavaju sufiksom *-ung* višeznačne su, te im u srpskom jeziku ne odgovaraju uvek ekvivalentne izvedenice na *-nje/-je* ili *-će*, već imenice koje pored navedenih sufiksa, sadrže i druge sufikse, kao i one tvorenice koje nastaju drugim tvorbenim postupcima poput:

Begleitung	pratnja, praćenje
Besprechung	rasprava, raspravljanje, razgovor
Führung	rukovodstvo, upravljanje, vladanje
Leitung	upravljanje, uprava, vodstvo, vođenje
Sättigung	zasićenje, zasićenost
Spaltung	cepanje, rascep, raskol, razdor
Vertretung	zastupanje, predstavništvo, zamena

Sistematičnost u korespondenciji registrovali smo dalje između sufiksa *-(er)ei* u nemačkom i sufiksa *-nje* i *-je* u srpskom jeziku.

Sufiks *-(er)ei*

Angeberei	hvalisanje, razmetanje
Bergsteigerei	planinarenje
Grübele	mozganje
Hetzerei	huškanje
Kriecherei	puzanje, ulizivanje
Mogelei	varanje
Plauderei	čavrljanje, ćaskanje
Prahlerei	hvalisanje, razmetanje
Sauferei	pijančenje
Schmeichelei	laskanje
Spöttelei	ruganje, izrugivanje
Tuschelei	šaptanje, došaptavanje
Ziererei	nećkanje, prenemaganje

Izuzetak u sistematičnosti uočili smo kod ekvivalenata imenica koje sadrže naveden sufiks, ali im tvorbene osnove po kategorijalnoj pripadnosti nisu glagoli, već imenice poput:

Bildhauerei	vajarstvo
Gaunerei	lopovluk
Malerei	slikarstvo
Sauerei	svinjarija
Sklaverei	ropstvo
Zauberei	čarobnjaštvo

Ekscerpirana deverbarna imenica kojoj u srpskom jeziku ne odgovara imenica na *-nje* ili *je*, jeste imenica *Abzockerei* → *prevara, krađa*.

Rezime: Ekvivalenti nemačkih imenica sufiksne tvorbe

Rezultati korpusne analize pokazuju da ekscerpiranim izvedenicama sufiksne tvorbe nemačkog jezika, u srpskom jeziku pretežno odgovaraju imenice koje su nastale istim tvorbenim postupkom. S obzirom na to da gotovo kod svih obrađenih sufikslnih imenica u nemačkom i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku vlada tvorbenostrukturalna ekvivalencija, odnosno ekvivalencija na nivou tvorbenog obrasca koji obuhvata tvorbenu osnovu i sufiks, smatrali smo da je neophodno istražiti u kojoj meri se ekvivalentne tvorenice poklapaju u kategorijalnoj pripadnosti tvorbene osnove, kao i u semantičkoj motivisanosti. U razmatranje smo uzeli ekscerpirane denominalne, deverbale i deadjektivne sufiksne tvorenice u nemačkom i njihove ekvivalente u srpskom jeziku. Nismo identifikovali značajne razlike u zastupljenosti ekvivalenata i možemo zaključiti da između denominalnih, deverbálnih i deadjektivnih imenica sufiksne tvorbe i njihovih sufikslnih ekvivalenata u većini analiziranih primera, postoji podudaranje u kategorijalnoj pripadnosti tvorbenih osnova, kao i istovetna semantička motivisanost.

Izvedenice sufiksne tvorbe i njihove sufiksne ekvivalentne izvedenice u srpskom jeziku analizirali smo, takođe, prema tvorbenim sufiksima, kako bismo ispitali odnose u korespondenciji između sufiksa nemačkog jezika i ekvivalentnih sufiksa u

srpskom jeziku. Kontrastivnom analizom mogli smo uvideti tek poneku paralelu, odnosno izvesnu sistematičnost u korespondenciji. Možemo, međutim, uopšteno konstatovati da između imeničkih tvorbenih sufiksa nemačkog jezika i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku vladaju prevashodno divergentni odnosi, što znači da istovetnom sufiksu nemačkog jezika neretko odgovara više različitih sufiksa u srpskom jeziku. Divergentne odnose konstatovali smo između nemačkih sufiksalskih izvedenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku kako kod tvorbenih osnova iste kategorijalne pripadnosti, tako i kod onih koji pripadaju istoj tvorbeno-semantičkoj kategoriji.

Pored zapaženih divergentnih odnosa, identifikovali smo i primere u kojima sa jednim sufiksom nemačkog jezika korespondira jedan sufiks u srpskom jeziku, iako je to kvantifikativno bilo zanemarljivo, s obzirom na to da smo u korpusu za svaki sufiks imali ograničen broj imenica.

Budući da smo izvesnu sistematičnost uočili kod sufiksa koji su karakteristični za određene tvorbeno-semantičke kategorije, ekvivalenciju između imeničkih sufiksalskih tvorenica u nemačkom i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, istraživali smo pomoću kontrolnog korpusa i iz tvorbeno-semantičkog aspekta. Cilj nam je bio da ispitamo sistematičnost u ekvivalenciji na nivou tvorbenih obrazaca, kao i tvorbenih sredstava, pre svega, sufiksa.

Analizom korpusne građe mogli smo ustanoviti da velikom broju sufiksalskih izvedenica obrađenih tvorbeno-semantičkih kategorija u srpskom jeziku, kao i sufiksalskih tvorenica uopšte, odgovaraju, takođe, izvedenice sufiksalske tvorbe, pa samim tim, postoji ekvivalencija na nivou tvorbenog obrasca, dok je korespondencija na nivou sufiksa mogla biti ustanovljena samo delimično.

Pored zapažene tvorbenostrukturne ekvivalencije i istovetne semantičke motivisanosti tvorbenih osnova i sufiksa značajnog broja sufiksalskih tvorenica grčkog ili latinskog porekla u nemačkom i srpskom jeziku, u koje spadaju tvorenice sve četiri istražene tvorbeno-semantičke kategorije, obradom korpusnog materijala i kontrastivnom analizom registrovali smo prvenstveno divergentne odnose između velikog broja sufiksalskih ekvivalentnih tvorenica oba jezika, odnosno divergentne odnose u korespondenciji između ekvivalentnih sufiksa. Ustanovili smo, dakle, da s

obzirom na to da tvorbeni sistem srpskog jezika odlikuje široki dijapazon sufiksa, jednom nemačkom sufiksu neretko odgovara više različitih sufiksa u srpskom jeziku.

Izvesnu korespondenciju na nivou sufiksa identifikovali smo prvenstveno kod apstraktnih imenica i samo delom kod onih sa značenjem lica. Ova korespondencija ne odnosi se na sve sufikse koji su karakteristični za navedene tvorbeno-semantičke kategorije, već samo na pojedine, a korespondencija u vezi sa sufiksima u okviru jedne tvorbeno-semantičke kategorije, uslovljena je delom i kategorijalnom pripadnošću tvorbenih osnova. U okviru tvorbeno-semantičkih kategorija imenica sa značenjem predmeta, kao i mesta i prostora, kontrastivnom analizom registrovali smo prevashodno divergentne odnose između sufikslnih ekvivalenata, a delom i na tvorbenosistemskom nivou. Smatramo da je ovo, između ostalog, povezano s činjenicom da je značajan broj sufiksa prisutnih u ovim tvorbeno-semantičkim kategorijama polifunkcionalan, a da je korespondencija na nivou sufiksa identifikovana pretežno kod onih sufiksa koji iz aspekta polifunkcionalnosti nisu veoma raznovrsni. To znači da je teže, ili sasvim nemoguće, uspostaviti sistematičnost u korespondenciji između sufiksa koji su polifunkcionalni i, samim tim, zastupljeni u više tvorbeno-semantičkih kategorija što, između ostalog, potvrđuje i polifunkcionalan sufiks *-er*.

7.2 Ekvivalenti nemačkih imenica prefiksne tvorbe

Na osnovu statističke obrade korpusne građe, možemo konstatovati da 53,92% ekvivalenata nemačkih prefikslnih tvorenica u srpskom jeziku čine izvedenice, dok sintagme predstavljaju 42,16%. Ostali ekvivalenti, poput složenica odnosno neizvedenih reči, nisu produktivni i obuhvataju samo 1,96%, odnosno 0,98% ekvivalenata. Jedan ekvivalent predstavlja konverzionu tvorenicu u srpskom jeziku. Posredi je reč *Mitmensch* → *bližnji*.

Zbog malog broja ekvivalenata koji imaju oblik složenica (*Erzpriester* → prvosveštenik, *Ureinwohner* → starosedelac), odnosno neizvedenih reči (*Untertasse* → tacna), one neće biti predmet dalje analize.

7.2.1 Izvedenice kao ekvivalenti nemačkih imenica prefiksne tvorbe

Ekscerpirane izvedenice koje čine 53,92% ukupnog broja ekvivalenata, pre svega obuhvataju imenice nastale eksplicitnom tvorbom i u njih spadaju tvorenice prefiksne i sufiksne tvorbe. Jedina ekscerpirana prefiksna tvorenica nemačkog jezika, kojoj u srpskom kao ekvivalent odgovara izvedenica nastala implicitnim izvođenjem, jeste izvedenica *Ausweg* → *izlaz*.

7.2.1.1 Prefiksne imenice kao ekvivalenti nemačkih imenica prefiksne tvorbe

Kao što smo već napomenuli, značajan broj ekvivalenata nemačkih imenica prefiksne tvorbe u srpskom jeziku, takođe su prefiksne tvorenice. Između velikog broja prefikslnih tvorenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, zabeležili smo tvorbenostrukturu ekvivalenciju i istovetnu semantičku motivisanost. To, jednim delom, stoji u vezi s tim da određeni broj ekscerpiranih prefikslnih imenica u srpskom jeziku predstavlja kalkove iz nemačkog jezika, na šta smo već ukazali. Ovo se prvenstveno odnosi na prefiksne tvorenice čiji je prefiks poreklom predlog ili rečca poput: *Unteroffizier* → *podoficir*, *Vorgefühl* → *predosećaj*, *Zwischenzeit* → *međuvreme*, zatim *Nichteinmischung* → *nemešanje*, *Nichtschwimmer* → *neplivač* i sl. Izdvojili smo, međutim, i one ekvivalente koji u srpskom jeziku sadrže prefikse koji su poreklom predlozi, dok je u nemačkim tvorenicama reč o pravim prefiksima poput:

Erzbischof → *nadbiskup* i *Erzherzog* → *nadvojvoda*, ili obrnute primere u kojima srpske tvorenice sadrže prave prefikse, a nemačke predloge kao: *Mitschuld* → *sukrivica*, *Beifahrer* → *suvozač* i *Mitbürger* → *sugrađanin*.

Sistematičnost u ekvivalenciji identifikovali smo samo kod nekoliko ekvivalenata. Ovo se, pre svega, odnosi na nemački prefiks *ur-* sa kojim u srpskom jeziku korespondira prefiks *pra-*, kao u primerima:

Urahn	prapredak
Urenkel	praunuk
Urgroßmutter	prababa
Urgroßvater	pradedo
Urmensch	pračovek

Udvojenom prefiksu *urur-*, u srpskom jeziku odgovara takođe udvojen prefiks, što se može uočiti na primeru *Ururenkel* → *prapraunuk*.

Kod ostalih prefikslnih imenica i njihovih ekvivalentnih prefikslnih tvorenica u srpskom jeziku, nismo ustanovili sistematičnost u ekvivalenciji. Ovo se, između ostalog, može ilustrovati na primeru imenica koje sadrže prefiks *mit-*, kojem u srpskom jeziku odgovaraju imenice izvedene prefiksima *sa-*, *su-* i *ko-* poput:

Mitarbeiter	saradnik
Mitbesitzer	suvlasnik
Mitbürger	sugrađanin
Miteigentümer	suvlasnik
Mitsprecher	sagovornik
Mitstreiter	saborac
Mitverfasser	koautor

7.2.1.2 Sufiksne imenice kao ekvivalenti nemačkih imenica prefiksne tvorbe

Kao što smo već prikazali, sufiksne tvorenice kao ekvivalenti nisu veoma zastupljene.

Iz korpusa izdvajamo sledeće:

Erzgauner	mangupčina
Erzheuchler	licemerčina
Erzlügner	lažovčina
Gegenteil	suprotnost
Widersinn	besmislenost

7.2.2 Sintagme kao ekvivalenti nemačkih imenica prefiksne tvorbe u srpskom jeziku

Tokom obrade korpusnog materijala, zaključili smo da najveći broj sintagmatskih ekvivalenata u srpskom jeziku korespondira sa nemačkim prefiksanim tvorenicama koje sadrže prefiksoid. Ovo možemo ilustrovati na sledećim primerima, ekscerpiranim iz korpusa:

Grundausbildung	osnovno obrazovanje	Mordsglück	velika sreća
Grundbedeutung	osnovno značenje	Mordswut	strašan bes
Grundbedürfnis	osnovna potreba	Mustergatte	uzorni suprug
Hauptangeklagte	glavni optuženi	Musterschüler	primeran učenik
Hauptdarsteller	glavni glumac	Riesenangebot	ogromna ponuda
Hauptkläger	glavni tužilac	Riesenenttäuschung	ogromno razočaranje
Hauptproblem	osnovni, glavni problem	Spitzenspieler	vrhunski igrač
Heidenarbeit	ogroman posao	Spitzensportler	vrhunski sportista
Heidenvergnügen	ogromno zadovoljstvo	Spitzenwissenschaftler	istaknuti naučnik
Höllenangst	veliki strah	Superläufer	sjajan trkač
Höllenglärm	paklena galama	Topmanager	top menadžer
Höllentempo	pakleni tempo	Wahnsinnsidee	luda ideja

Kod značajnog broja tvorenicu koje sadrže prefiksoid i njihovih sintagmatskih ekvivalenata u srpskom jeziku, zapazili smo sistematičnost u ekvivalenciji. Ovo se, pre svega odnosi na one tvorenice koje sadrže prefiksoide *Haupt-* i *Grund-* s kojima u srpskom jeziku korespondiraju sintagme čije zavisne konstituente imaju oblik denominalnog prideva *osnovni*, a upravnim konstituentama odgovara tvorbeno osnova nemačke tvorenice. Pojednim tvorenicama poput *Hauptproblem*, u srpskom jeziku mogu odgovarati zavisne konstituente *osnovni* i *glavni*.

Dalja sistematičnost u ekvivalenciji potvrđuje se kod tvorenicu čiji je prefiks *-ex*, s kojim u srpskom jeziku korespondira pridev *bivši* odnosno *bivša*, koji predstavlja glagolski prilog prošli, poput:

Exfrau	bivša žena
Exkanzler	bivši kancelar
Exminister	bivši ministar
Expräsident	bivši predsednik
Exweltmeister	bivši svetski prvak

Prefiksoidu *Spitzen-* u srpskom jeziku odgovaraju pridevi vrhunski, odnosno istaknuti, što se vidi na primerima *Spitzenspieler* → *vrhunski igrač*, *Spitzenwissenschaftler* → *istaknuti naučnik* ili *Spitzensportler* → *vrhunski sportista*.

Sistematičnost u ekvivalenciji, u vezi s drugim prefiksima ili prefiksoidima, nije identifikovana. To stoji, delom, u vezi s tim da je veliki broj ekvivalenata prefiksálnih tvorenicu nemačkog jezika u dvojezičnoj leksikografiji veoma nesistematično obrađen, pa smo tako za pojedine tvorenice, u zavisnosti od dvojezičnog rečnika, ustanovili više različitih ekvivalenata. Tako na primer, kao ekvivalenti za imenicu *Erzvater*, koja je u rečniku *DUDEN* definisana kao 'einer der Stammväter des jüdischen Volkes', u istraženim dvojezičnim rečnicima navode se odrednice *praotac*, čija definicija iz rečnika *Matice srpske* glasi 'Predak od kojeg rod vodi poreklo' i u figurativnom značenju 'onaj koji je bio ili koji je postavio početak, začetak nečega', ne poklapa se u potpunosti sa sadržajem nemačke tvorenice *Erzvater*, i kao ekvivalent mnogo više

odgovara nemačkoj imenici *Urvater* u značenju 'Stammvater, Ahnherr (eines Geschlechts)'.⁴⁶

Nesistematičnost odnosno nedoslednost u leksikografskoj obradi ekvivalenata, možemo prikazati i na primeru nemačkih tvorenica koje sadrže prefiks *erz-*. Tako se za imenicu *Erzkatholik* kao ekvivalent navodi 'zadrti katolik', dakle imenica koja je negativno konotirana, dok je ekvivalent imenice *Erzjude* 'pravi Jevrejin', koju ne odlikuje negativna konotacija, štaviše ima afirmativan prizvuk. Dok tvorenicu *Erzjude* nismo zabeležili ni u jednom referentnom rečniku nemačkog jezika, za imenicu *Erzkatholik* navodi se značenje 'völlig überzeugter, kämpferischer Katholik' i stoji objašnjenje 'emotional verstärkend', što ne implicira nužno negativnu konotaciju.

Ne samo iz aspekta tvorbenog obrasca već i u semantičkom smislu, široki dijapazon ekvivalenata prefiksálnih tvorenica možemo ilustrovati na primeru tvorenica koje sadrže prefiks *erz-*. Slede izdvojeni primeri:

Erzbischof	nadbiskup
Erzbösewicht	okoreli zlikovac
Erzdieb	arhilopov ⁴⁶
Erzfeind	zakleti, krvni neprijatelj
Erzgauner	mangupčina, prepredena varalica
Erzheuchler	licemerčina
Erzjude	pravi Jevrejin
Erzkanzler	vrhovni kancelar
Erzkatholik	zadrti katolik
Erzlügner	lažovčina
Erzpriester	prvosveštenik
Erzverschwender	grdna raspikuća

⁴⁶ Ima značenje 'veliki lopov, lopov nad lopovima'.

7.3 Ekvivalenti nemačkih imenica cirkumfiksne tvorbe

Ekvivalente nemačkih imenica cirkumfiksne tvorbe u srpskom jeziku u svim ekscerpiranim primerima, bez izuzetka, predstavljaju izvedenice i to one sufiksne tvorbe. Cirkumfiksna tvorba imenica u nemačkom jeziku najproduktivnija je kod imenica koje izražavaju glagolsku radnju i u srpskom jeziku prvenstveno im odgovaraju glagolske imenice sufiksne tvorbe, što prikazujemo na delu ekscerpiranih imenica iz korpusa, kao što su:

Gejammere	kukanje	Geschwirr	zujanje
Geklatsche	brbljanje	Geseufze	jecanje
Geknatter	pucketanje	Gespöttel	ruganje
Gekratze	grebanje	Gestolper	posrtanje
Gemeckere	meketanje	Gestotter	mucanje
Gequatsche	blebetanje	Gestreite	prepiranje
Geraschel	šuštanje	Getrappel	tapkanje
Geräusper	iskašljavanje	Getuschel	šaputanje
Gerenne	trčkanje, jurnjava	Gewimmer	cviljenje
Geschaukel	ljuljanje	Gezappel	koprcanje

Iako nismo identifikovali ekvivalenciju na nivou tvorbenog obrasca, ustanovili smo sistematičnost u ekvivalenciji, koja podrazumeva to da cirkumfikslnim tvorenica u srpskom jeziku odgovaraju izvedenice koje sadrže sufiks *-nje*.

Ova sistematičnost ne postoji kod svih imenica cirkumfiksne tvorbe, što se može ilustrovati na sledećim primerima, ekscerpiranim iz korpusa:

Gebell	lavež	Geraufe	tučnjava
Gedränge	gužva, navala	Geschreie	dernjava
Gekreische	dernjava	Gezänk	prepirka
Gelaufe	jurnjava		

7.4 Ekvivalenti nemačkih imenica implicitne tvorbe

Između ekscerpiranih nemačkih izvedenica implicitne tvorbe i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, u 92,50% slučajeva postoji tvorbenostrukturalna ekvivalencija, što znači da ekvivalenti u srpskom jeziku u velikoj većini, takođe, predstavljaju implicitne tvorenice. Ostalih 7,50% ekvivalenata jesu izvedenice eksplicitne tvorbe, odnosno sufiksarne tvorbe. Pri korpusnoj i kontrastivnoj analizi ekvivalenata implicitne tvorbe, delom je bilo otežano utvrditi sistematičnost u ekvivalenciji, i to stoji u vezi s tim da je značajan broj tvorenica nastalih implicitnom tvorbom u nemačkom jeziku, polisemičan. Samim tim, u srpskom jeziku im odgovara više ekvivalenata koji se između sebe neretko razlikuju po tvorbenoj strukturi, što ćemo prikazati na sledećim primerima:

Abbau	razgradnja, opadanje, smanjenje, ukidanje
Erwerb	kupovanje, dobijanje, sticanje, zarada, zarađivanje
Guss	mlaz, odliv
Lauf	trk, kretanje, tok, hod, razvoj
Ruf	poziv, zov, glas, ugled
Schrei	krik, vapaj, vrisak
Schwund	smanjenje, skupljanje, nestajanje, opadanje
Wurf	izbačaj, hitac, zamah, dohvat, udarac

U navedenim primerima uočavamo da ekvivalenti za jednu nemačku leksemu u srpskom jeziku, mogu predstavljati kako implicitne, tako i eksplicitne, tj. sufiksarne tvorenice, kao na primer kod imenice *Wurf*, kojoj u srpskom jeziku odgovaraju imenice: *izbačaj, hitac, zamah, dohvat i udarac*.

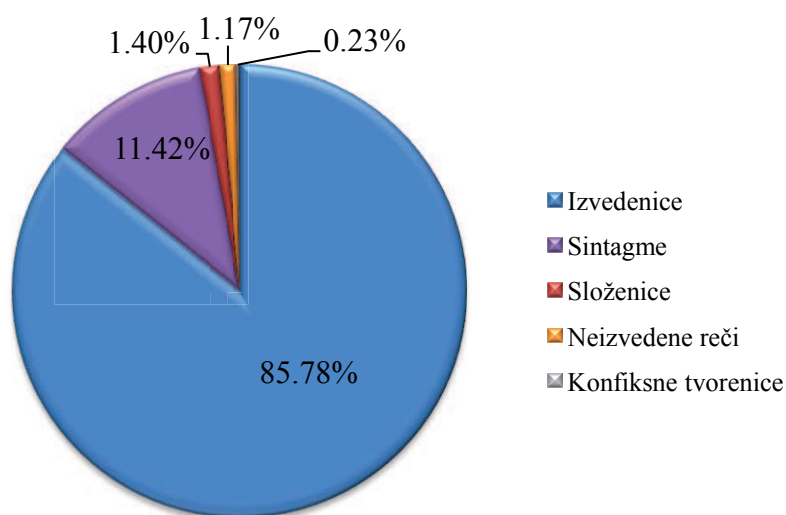
Značajan broj nemačkih implicitnih tvorenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, na šta smo već ukazali, pored istovetne tvorbene strukture, karakteriše i istovetna motivisanost, kao u narednim primerima:

Abfluss	odvod	Rat	savet
Ausgang	izlaz	Schmuck	ukras
Durchgang	prolaz	Sprung	skok
Eingang	ulaz	Übergang	prelaz
Fall	pad	Umschlag	oblog
Flug	let	Verband	povez

Rezime: Ekvivalenti nemačkih imeničkih izvedenica u srpskom jeziku

Rezultati statističke obrade ekvivalenata nemačkih imeničkih izvedenica koje obuhvataju imenice eksplicitne i implicitne tvorbe prikazani su grafikonom ispod.

Grafikon 7–1 Ekvivalenti nemačkih imeničkih izvedenica u srpskom jeziku

Budući da postoje velike razlike u tvorbenoj strukturi eksplicitnih i implicitnih tvorenica, analizu smo vršili na osnovu svake podvrste izvođenja ponaosob, odnosno kod eksplicitnih izvedenica prema tome da li je reč o sufiksanim, prefiksanim ili cirkumfiksanim tvorenicama.

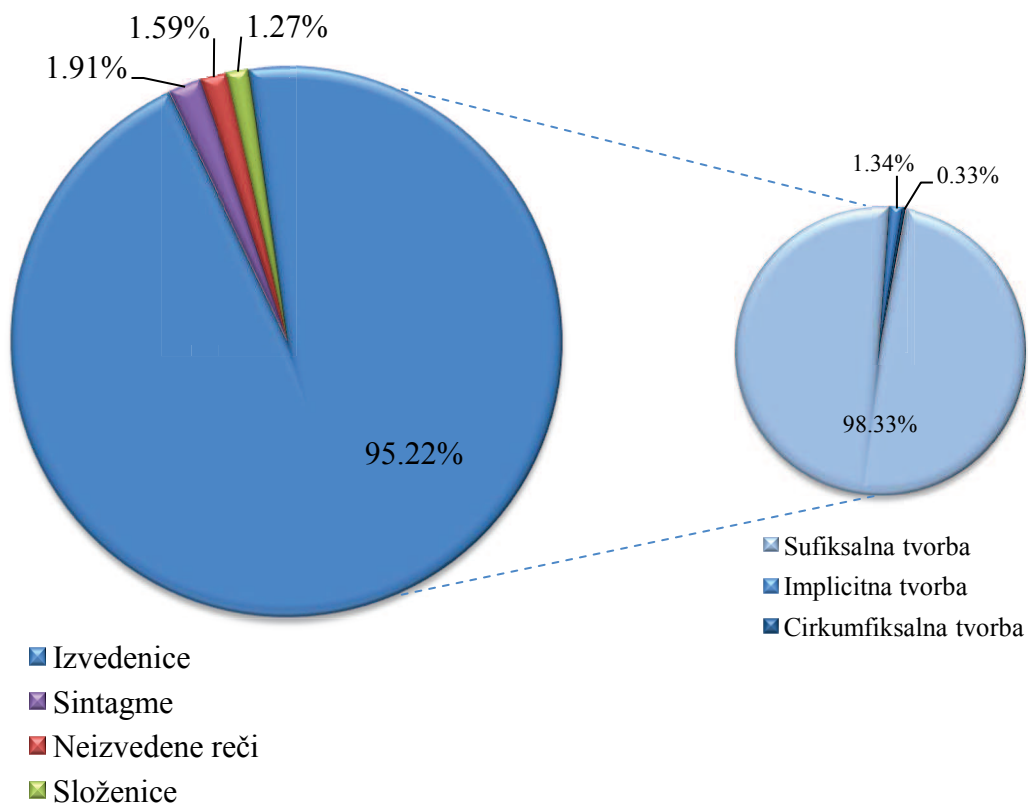
Kontrastivnom analizom imenica dobijenih tvorbenim postupkom izvođenja i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, identifikovali smo visoki procenat tvorbenostrukturne ekvivalencije u vezi sa imenicama implicitne tvorbe. Za razliku od

toga, odnosi u ekvivalenciji između eksplicitnih izvedenica i ekvivalenata koji im odgovaraju u srpskom jeziku, variraju u zavisnosti od podvrste eksplicitnog izvođenja.

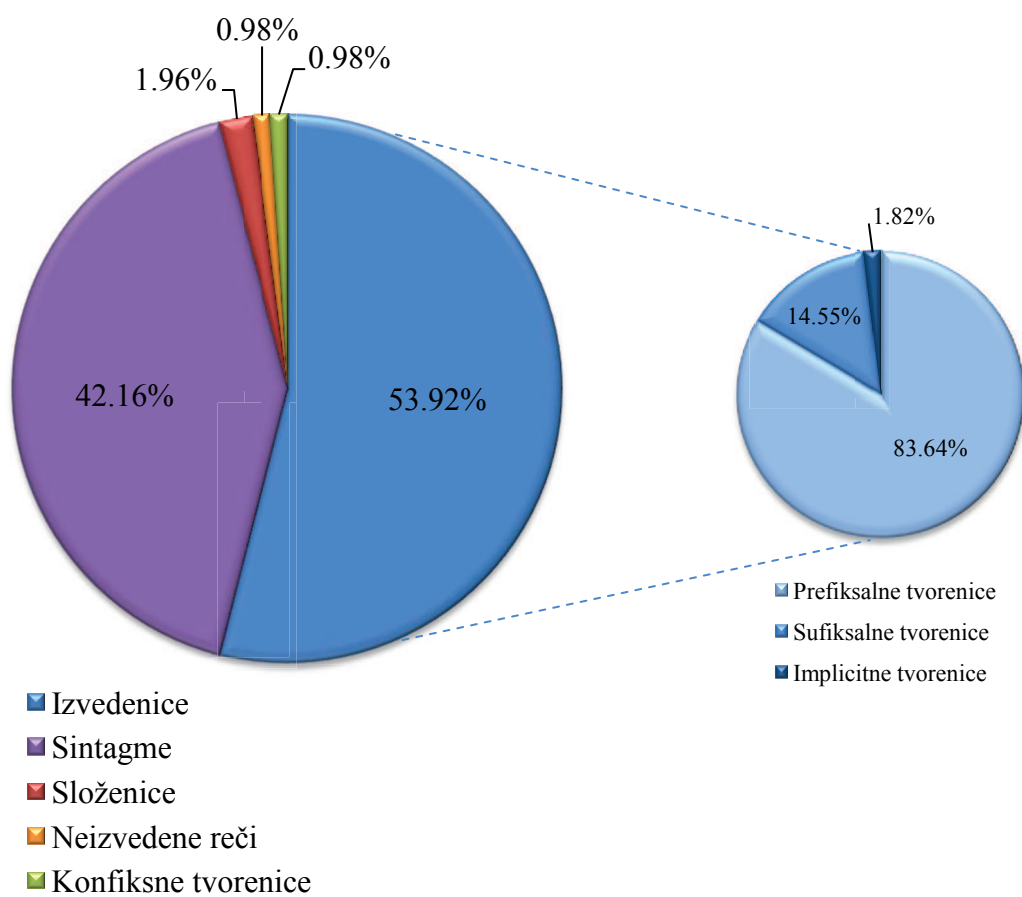
Istražujući ekscerpirane sufiksne izvedenice i njihove ekvivalente, možemo zaključiti da tvorbenostrukturalna ekvivalencija preovlađuje, što znači da imenicama sufiksne tvorbe u srpskom jeziku pretežno odgovaraju sufiksne izvedenice. Između obrađenih prefikslnih tvorenica i njihovih ekvivalenata, u malo više od polovine primera postoji tvorbenostrukturalna ekvivalencija, dok drugi ekvivalenti prevazilaze tvorbenosistemski nivo i predstavljaju sintagme. Suprotno prefikslnim i sufikslnim izvedenicama, izdvojene cirkumfiksne tvorenice nemačkog jezika, kao ekvivalente u srpskom jeziku nikada nemaju cirkumfiksne tvorenice, već samo one sufiksne tvorbe, što znači da je ekvivalencija uspostavljena na tvorbenosistemskom nivo, ali ne i na nivou tvorbenog obrasca.

Sledeći grafikoni sadrže prikaz zastupljenosti ekvivalenata svih podvrsta nemačkih izvedenica.

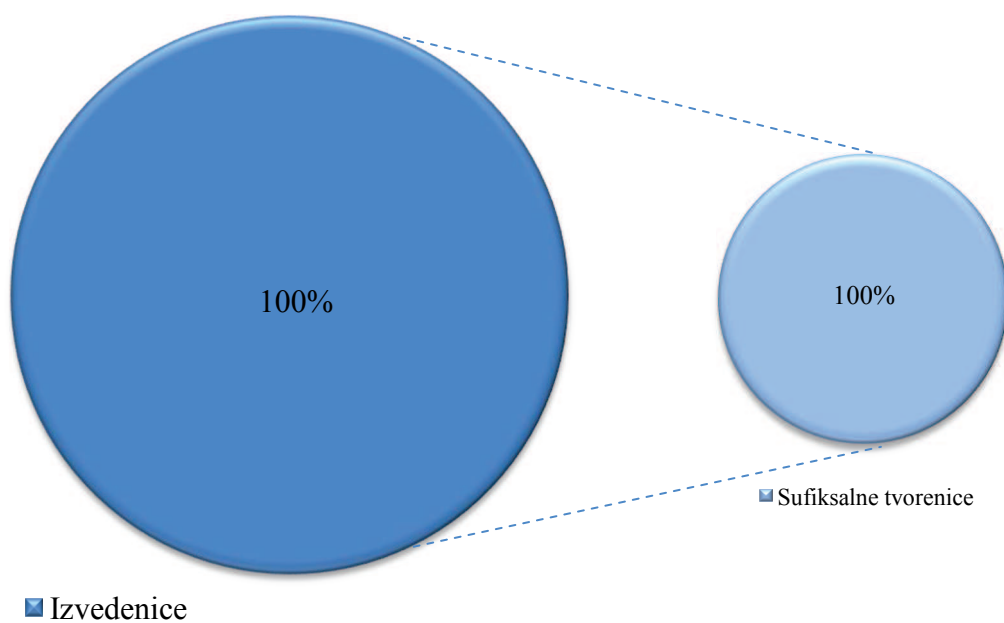
Grafikon 7-2 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imenica sufiksalne tvorbe

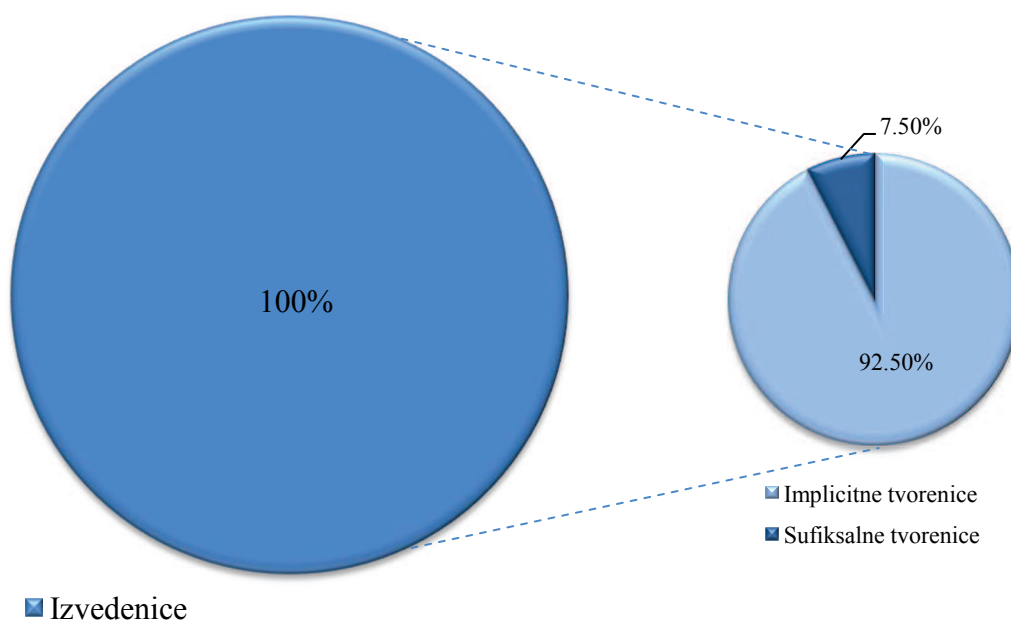
Grafikon 7–3 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imenica prefiksalne tvorbe

Grafikon 7–4 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imenica cirkumfiksne tvorbe

Grafikon 7–5 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imenica implicitne tvorbe

8

Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica u srpskom jeziku

Statističkom obradom korpusa, odnosno imeničkih složenica u nemačkom i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, došli smo do podatka da više od polovine ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica, tačnije 51,27% predstavljaju sintagme, zatim izvedenice 27,33%, a tek na trećem mestu su imeničke složenice sa 16,95%. Ostale ekvivalente čine binomi (2,3%) i neizvedene reči (2,1%).

8.1 Sintagme kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Kao što smo već naveli, više od polovine obrađenih ekvivalenata obuhvata sintagme. Sintagme sa kongruentnim atributima zastupljene su u 67,35% ukupnog broja sintagmi, dok 32,65% čine nekongruentni atributi.

8.1.1 Sintagme sa kongruentnim atributom

U sintagmi sa imenicom kao upravnom konstituentom, kongruentni atribut najčešće je denominalni pridev koji kongruira sa imenicom (Fensterrahmen → prozorski okvir), a može biti i neizveden pridev (Schnellpost → brza pošta). Kongruentni atributi, takođe, mogu imati oblik deverbarnog prideva (Hörgerät → slušni aparat), glagolskog priloga sadašnjeg (Schreibmaschine → pisaća mašina), ili trpnog glagolskog prideva (Hackfleisch → mleveno meso).

Prikaz dela ekscerpiranih primera dat je u sledećoj listi.

Lista 8–1 Sintagme sa kongruentnim atributom u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Arbeitsplatz	radno mesto	Fahrkarte	vozna karta
Armbanduhr	ručni sat	Fahrprüfung	vozački ispit
Atombombe	atomska bomba	Fremdkörper	strano telo
Berufsreise	službeno putovanje	Fußgängerzone	pešačka zona
Briefkasten	poštansko sanduče	Gartenmöbel	baštenski nameštaj
Bundesstaat	savezna država	Gebirgsgegend	planinski kraj
Diamantring	dijamantski prsten	Hilfsmittel	pomoćno sredstvo
Ehepaar	bračni par	Innenseite	unutrašnja strana
Eichenwald	hrastova šuma	Trockenfleisch	sušeno meso
Esstisch	kuhinjski sto	Weißbrot	beli hleb
Spielfilm	igrani film		

8.1.2 Sintagme sa nekongruentnim atributom

Istražene sintagme sa nekongruentnim atributima obuhvataju sintagme sa genitivskim i sa predloškim atributom.

8.1.2.1 Sintagme sa genitivskim atributom

Sintagme sa genitivskim atributom čine 19,84% ekscerpiranih sintagmi. One sadrže upravnu imeničku konstituentu i atribut koji ima oblik imenice u genitivu (Bildersammlung → zbirka slika). Sintagme, takode, mogu da sadrže upravnu konstituentu i nekongruentni atribut koji sam predstavlja imeničku sintagmu sa kongruentnim atributom (Rennfahrer → vozač trkačkog automobila).

Deo ekscerpiranih primera prikazan je u narednoj listi.

Lista 8–2 Sintagme sa genitivskim atributom u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Allgemeinarzt	lekar opšte prakse
Außenministerium	ministarstvo spoljnih poslova
Bildersammlung	zbirka slika
Blumenstrauß	buket cveća
Buchtitel	naslov knjige
Denkweise	način razmišljanja
Ehescheidung	razvod braka
Gästebuch	knjiga gostiju
Gehirnerschütterung	potres mozga
Landesverteidigung	odbrana zemlje
Lieferfrist	rok isporuke
Schokoladenfabrik	fabrika čokolade
Sendezeit	vreme emitovanja

8.1.2.2 Sintagme sa predloškim atributom

Od ukupnog broja, 12,81% identifikovanih sintagmatskih ekvivalenata sadrži predloški atribut. Ovaj atribut može se sastojati samo iz predloga i imenice u zavisnom

padežu (Trinkglas → voda za piće), ali i obuhvatati sintagmu sa genitivskim atributom (Waschmaschine → mašina za pranje veša).

Deo ekscerpiranih primera iz korpusa, prikazan je u sledećoj listi.

Lista 8–3 Sintagme sa predloškim atributom u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

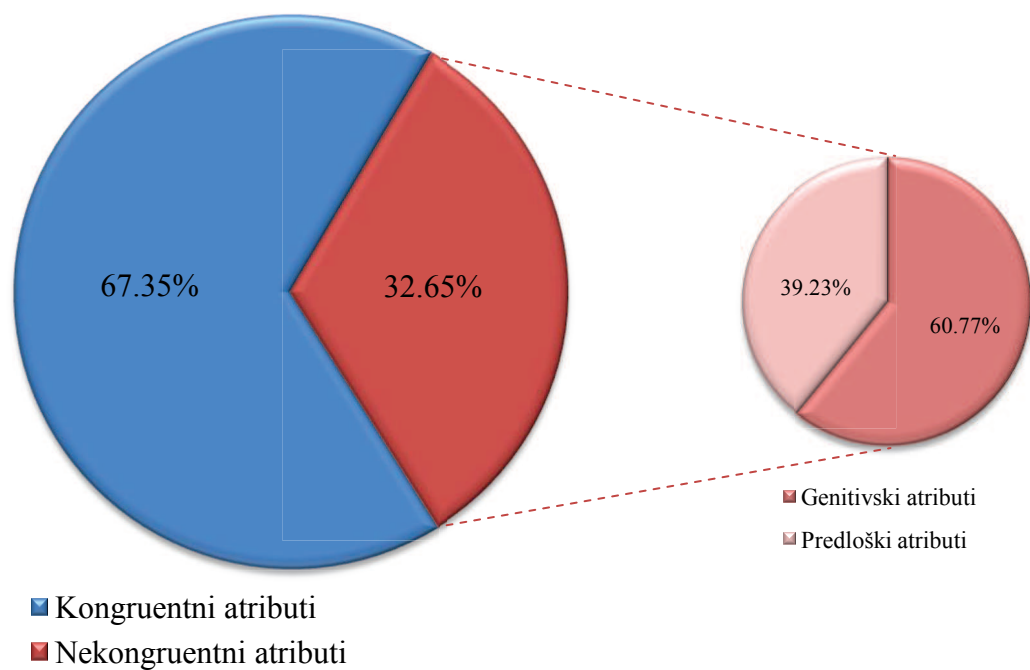
Anmeldefrist	rok za prijavljivanje
Arbeitsschutz	zaštita na radu
Backpulver	prašak za pecivo
Glücksspiel	igra na sreću
Hochsprung	skok uvis
Milchpulver	mleko u prahu
Nähmaschine	mašina za šivenje
Schwarzarbeit	rad na crno
Sonnenschutz	zaštita protiv sunca
Tanzfläche	podijum za ples

Rezime: Sintagme kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Sintagme predstavljaju 51,27% ukupnog broja ekscerpiranih nemačkih imeničkih složenica. Ekvivalentne sintagme mogu biti kongruentne i nekongruentne, a nekongruente obuhvataju sintagme sa genitivskim i predloškim atributima.

Sledeći grafikon sadrži prikaz zastupljenosti sintagmi kao ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica.

Grafikon 8–1 Zastupljenost sintagmatskih ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica

Analizom ekvivalencije između imeničkih složenica i njihovih sintagmatskih ekvivalenata možemo zaključiti da bez obzira na to da li je reč o sintagmama sa kongruentnim ili nekongruentnim atributima, osnovičkoj konstituenti (OSK) imeničkih složenica u ekvivalentnim sintagmama pretežno odgovara imenica koja ima funkciju upravne konstituente (UPK), što ćemo ilustrovati sledećim dijagramom.

Dijagram 8–1 Odnos osnovičkih konstituenti imeničkih složenica nemačkog jezika i upravnih konstituenti ekvivalentnih sintagmi u srpskom jeziku

Geld strafe OSK	→	novčana kazna UPK
Lastwagen fahrer OSK	→	vozač kamiona UPK
Allgemein arzt OSK	→	lekar opšte prakse UPK
Back pulver OSK	→	prašak za pecivo UPK
Ehe paar OSK	→	bračni par UPK

8.1.3 Semantički odnosi među konstituentama imeničkih složenica i njihovih sintagmatskih ekvivalenata

Analizom ekvivalencije između imeničkih složenica i njihovih sintagmatskih ekvivalenata, možemo konstatovati da imeničke složenice u nemačkom i ekvivalentne sintagme u srpskom jeziku pretežno odlikuje identična semantička motivisanost.

Na osnovu obrađenog korpusnog materijala, uočili smo da su samo nekoliko sintagmatskih ekvivalenata drugačije motivisani od imeničke složenice. Reč je o sledećim imeničkim složenicama i njihovim ekvivalentima:

Briefkasten	poštansko sanduče ⁴⁷
Hallenbad	zatvoreni bazen
Mittelstürmer	vezni igrač
Rollstuhl	invalidska kolica
Tankstelle	benzinska pumpa
Wanderbühne	putujuće pozorište

⁴⁷ Upravna konstituenta u ekvivalentnoj sintagmi ima oblik deminutiva.

Delimičnu semantičku ekvivalenciju registrovali smo takođe kod malog broja ekvivalenata u kojima postoji identična semantička motivisanost između osnovičke konstituente složenice i upravne konstituente ekvivalentne sintagme, dok odredbene konstituente složenice i zavisne konstituente sintagmaskih ekvivalenata nisu isto motivisane. Ekscerpirane imenice i njihovi ekvivalenti jesu:

Allgemeinarzt	lekar opšte prakse
Armbanduhr	ručni sat
Außenministerium	ministarstvo spoljnih poslova
Doppelzimmer	dvokrevetna soba
Einzelzimmer	jednokrevetna soba
Esslöffel	supena kašika
Esstisch	kuhinjski sto
Feingold	čisto zlato
Grabdenkmal	nadgrobni spomenik
Grundwasser	podzemna voda
Innenminister	ministar unutrašnjih poslova
Redefigur	stilska figura
Rennfahrer	vozač trkačkog automobila
Schallplatte	gramofonska ploča
Stehlampe	podna lampa
Taschenbuch	džepna knjiga
Vollmilch	neobrano mleko
Waschmaschine	mašina za pranje veša

Korpus beleži i nekoliko primera u kojima postoji identična semantička motivisanost između odredbene konstituente složenice i zavisnih konstituenti

sintagmatskih ekvivalenata, dok su osnovička konstituenta složenice i upravna konstituenta sintagme različito motivisane. Reč je o sledećim primerima:

Bücherwurm	knjiški moljac
Kaffeeelöffel	kašičica za kafu ⁴⁸
Kreisverkehr	kružni tok

U primeru *Mahnbrief* → *pismena opomena*, odredbena konstituenta složenice odgovara upravnoj konstituenti ekvivalentne sintagme, dok su osnovička konstituenta složenice i zavisna konstituenta sintagme različito motivisane.

8.1.4 Klasifikacija i zastupljenost sintagmatskih ekvivalenata prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente imeničke složenice

Odnos imeničkih složenica i njihovih sintagmatskih ekvivalenata zasebno smo analizirali prema kriterijumu kategorijalne pripadnosti odredbene konstituyente složenica, kako bismo istražili sistematičnost u ekvivalenciji, odnosno ispitali u kojoj meri kategorijalna pripadnost prve konstituyente imeničke složenice utiče na podvrstu ekvivalentne sintagme.

8.1.4.1 Sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom

Ekscerpiranim imeničkim složenicama sa prvom imeničkom konstituentom u 61,54% ekvivalenata odgovaraju sintagme sa kongruentnim atributom. Funkciju atributa ima denominalni pridev, a imenicu iz koje je taj pridev izveden, neretko odlikuje ista semantička motivisanost kao i imenicu iz odredbene konstituyente složenice, što se može ilustrovati sledećim primerima:

⁴⁸ Upravna konstituenta u ekvivalentnoj sintagmi ima oblik deminutiva. Ovoj imeničkoj složenici odgovaraju dva sintagmatska ekvivalenta u srpskom jeziku: **Kaffeeelöffel** → 'kašičica za kafu' i 'kafena kašičica'.

Arbeitszimmer	radna soba
Bundesstaat	savezna država
Ehepaar	bračni par
Fußgängerzone	pešačka zona
Glaubensfreiheit	verska sloboda
Handbremse	ručna kočnica
Lederjacke	kožna jakna
Monatsplan	mesečni plan
Nachtwache	noćna straža
Rechtsstaat	pravna država

Statističkom analizom identifikovali smo 28,84% sintagmi sa genitivskim atributom koje predstavljaju ekvivalente složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom. Odredbena konstituenta pretežno je isto motivisana kao i imenica u genitivu ekvivalentne sintagme, što ćemo prikazati na sledećim primerima:

Bildersammlung	zbirka slika
Blumenstrauß	buket cveća
Blutspender	davalac krvi
Buchtitel	naslov knjige
Ehescheidung	razvod braka
Gästebuch	knjiga gostiju
Gehirnerschütterung	potres mozga
Körperteil	deo tela
Landesverteidigung	odbrana zemlje
Schokoladenfabrik	fabrika čokolade

Korpus beleži 9,62% sintagmi sa predloškim atributom koje predstavljaju ekvivalente složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom. Imeničku konstituentu u ekscerpiranim primerima gotovo uvek karakteriše ista semantička motivisanost kao i imenicu u zavisnom padežu ekvivalentne sintagme. Neki od izdvojenih primera iz korpusa jesu:

Arbeitsschutz	zaštita na radu
Bohnenkaffe	kafa u zrnu
Glücksspiel	igra na sreću
Handstand	stoj na rukama
Kaffeeautomat	automat za kafu
Milchpulver	mleko u prahu
Schmerzmittel	zaštita protiv bolova

8.1.4.2 Sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom

Ekscerpirane imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom, u 58,02% slučajeva kao ekvivalente imaju sintagme koje sadrže kongruentni atribut. Kongruentni atribut najčešće ima oblik deverbarnog prideva (Rolltreppe → pokretne stepenice), glagolskog priloga sadašnjeg (Brausetablette → šumeća tableta), kao i trpnog glagolskog prideva (Schmelzkäse → topljeni sir). U nekoliko slučajeva zabeležili smo attribute koji imaju oblik denominalnog prideva (Schallplatte → gramofonska ploča). Iz korpusa izdvajamo sledeće primere:

Baumaterial	građevinski materijal
Bratwurst	pečena kobasica
Fließband	pokretna traka
Heilmittel	lekovito sredstvo
Schiebedach	pokretni krov
Sparbuch	štedna knjižica
Sprechakt	govorni čin
Trauring	venčani prsten

Imeničke složenice sa odredbenom glagolskom konstituentom kojima u srpskom jeziku odgovaraju sintagme sa genitivskim atributom, obuhvataju 18,51% ukupnog broja obrađenih ekvivalenata. Prema tvorbenoj strukturi, imenice u genitivu predstavljaju deverbale imenice, od kojih su najbrojnije izvedene glagolske imenice. Deo izdvojenih primera iz korpusa, dat je ispod.

Denkweise	način razmišljanja
Lernfähigkeit	sposobnost učenja
Lernmethode	metoda učenja
Lieferfrist	rok isporuke
Redefreiheit	sloboda govora
Sendezeit	vreme emitovanja

Statističkom analizom identifikovali smo 23,46% složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom koje u srpskom jeziku kao ekvivalente imaju predloške sintagme. Imenice u predloškoj sintagmi, po tvorbenoj strukturi, pretežno čine deverbale imenice, od kojih su najbrojnije izvedene glagolske imenice. Ispod je dat prikaz dela izdvojenih ekvivalenata.

Anmeldefrist	rok za prijavljivanje
Kühlmittel	sredstvo za hlađenje
Lesebrille	naočare za čitanje
Messbecher	posuda za merenje
Nähzeug	pribor za šivenje
Putzmittel	sredstvo za čišćenje
Radiergummi	gumica za brisanje
Rasierapparat	aparatus za brijanje

8.1.4.3 Sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom pridevskom konstituentom

Imeničkim složenicama sa odredbenom pridevskom konstituentom, u 94,23% slučajeva kao ekvivalenti u srpskom jeziku, odgovaraju sintagme sa kongruentnim atributom. Ovi atributi pretežno imaju oblik neizvedenih prideva koji su isto motivisani kao i odredbene pridevske konstituente nemačke složenice. Deo ekscerpiranih primera iz korpusa:

Blinddarm	slepo crevo
Fremdsprache	strani jezik
Frischgemüse	sveže povrće
Grünfläche	zelena površina
Neuaufgabe	novo izdanje
Rotlicht	crveno svetlo
Spätherbst	kasna jesen
Vollmond	pun mesec

Obradom korpusnog materijala registrovali smo samo jednu imeničku složenicu sa odredbenom pridevskom konstituentom koja u srpskom jeziku kao ekvivalent ima genitivsku sintagmu. Reč je o imeničkoj složenici *Allgemeinartz* → *lekar opšte prakse*. Ostatak ekvivalenata (3,85%) predstavljaju predložke sintagme, kao što su: *Schwarzarbeit* → *rad na crno* i *Hochsprung* → *skok uvis*.

8.1.4.4 Sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom konstituentom druge kategorijalne pripadnosti

S obzirom na to da korpus beleži neznatan broj primera imeničkih složenica čija prva konstituenta pripada nekoj drugoj vrsti reči, a koja u srpskom jeziku kao ekvivalent ima sintagmu, rezultati njihove dalje analize u smislu određivanja podvrsta sintagmi koje im u srpskom jeziku odgovaraju, statistički nisu relevantni i njihova analiza ne vodi do značajnih saznanja.

Rezime: Klasifikacija i zastupljenost sintagmatskih ekvivalenata prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente imeničke složenice

Na osnovu izvršene statističke obrade podataka, kao i kontrastivne analize ekvivalenata, možemo zaključiti da kategorijalna pripadnost odredbene konstituyente u izvesnoj meri ima uticaj na podvrstu ekvivalentne sintagme.

Ovo se najviše uočava kod imeničkih složenica sa odredbenom pridevskom konstituentom koje kao ekvivalentnu sintagmu gotovo uvek imaju sintagmu sa kongruentnim atributom, dok je kod složenica sa odredbenom glagolskom i imeničkom konstituentom, taj procenat znatno niži. Kada uporedimo imeničke složenice sa odredbenom imeničkom i glagolskom konstituentom, ne uočavamo tako drastične kvantitativne razlike u vezi sa sintagmatskim ekvivalentima koji sadrže genitivske i predložke attribute. Sintagme sa predloškim atributom kao ekvivalenti, procentualno su neznatno zastupljeniji kod složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom. Analizom ovih ekvivalenata možemo konstatovati da razlog njihove veće zastupljenosti delom stoji u vezi s tim da ekscerpirane glagolsko-imeničke složenice u velikom broju imenuju predmet ili sredstvo kojima se vrši neka radnja, što se u srpskom jeziku često realizuje obrascem 'imenica + predlog + glagolska imenica' u kojem je glagolska imenica najčešće semantički isto motivisana kao i glagolska konstituenta ekvivalentne imeničke složenice (Putzmittel → sredstvo za čišćenje, Messbecher → posuda za merenje i sl.). Ono što je, međutim, evidentno jeste to da ovaj obrazac nije primenjiv kod apstraktnih imenica koje kao ekvivalente u srpskom jeziku pretežno imaju sintagme sa genitivskim atributom (Denkweise → način razmišljanja, Lieferfrist → rok isporuke, Redefreiheit → sloboda govora) i dr. Sintagme sa genitivskim atributom isto tako su procentualno neznatno zastupljenije kod imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom, u odnosu na one sa odredbenom glagolskom konstituentom.

Uočili smo da kategorijalna pripadnost odredbene konstituyente u većoj meri ima uticaj na morfološki oblik kongruentnog atributa u ekvivalentnim sintagmama. Dok sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom pridevskom konstituentom u ekscerpiranim primerima gotovo uvek sadrže prost, odnosno neizveden pridev, kod imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom kongruentni atribut pretežno ima oblik denominalnog prideva. Za razliku od toga, kod ekvivalenata složenica sa glagolskom odredbenom konstituentom najčešće je zastupljen oblik deverbalnog prideva, glagolskog priloga sadašnjeg, kao i trpnog glagolskog prideva.

8.2 Izvedenice kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Ekscerpirane izvedenice koje predstavljaju ekvivalente nemačkih imeničkih složenica, u 96,88% slučajeva predstavljaju izvedenice sufiksane tvorbe, dok samo 2,34% obuhvataju one cirkumfiksane i 0,78% prefiksane tvorbe.

Analizom ekvivalencije uočili smo veoma produktivan obrazac po kojem odredbenoj konstituenti nemačkih složenica u srpskom jeziku odgovara tvorbeni osnovi ekvivalentne izvedenice, dok se osnovička konstituenta složenice realizuje sufiksom te izvedenice. Odredbeni konstituenti i tvorbeni osnovi takođe su veoma često semantički isto motivisane. U sledećoj listi dajemo prikaz dela ekscerpiranih imeničkih složenica i njihovih ekvivalentnih izvedenica.

Lista 8–4 Izvedenice u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Ausflugsort	izlet<u>is</u>te
Baustelle	gradil<u>is</u>te
Bienenhaus	pčelinjak
Bohrmaschine	bušilica
Buchhandlung	knjižara
Edelmut	plemenitost
Eintrittskarte	ulaznica
Glashaus	staklenik
Glühbirne	sijalica
Hebezeug	dizalica
Klebstoff	lepak
Liegestuhl	ležaljka
Lockmittel	mamac
Zahnarzt	zubar
Zollbeamte	carinik

U korpusnom materijalu zabeležili smo dva primera u kojima vlada obrnuti odnos korespondencije, što znači da tvorbena osnova ekvivalentne izvedenice odgovara osnovičkoj, a ne odredbenoj konstituenti složenice. Reč je o primerima *Kopfhörer* → *slušalica* i *Staubsauger* → *usisivač*.

Korpus, takođe, beleži primere složenica čije odredbene konstituente i tvorbene osnove ekvivalentnih izvedenica ne odlikuje ista semantička motivisanost. Ovo smo registrovali kod sledećih primera:

Ackerbau	ratarstvo
Eisbahn	klizalište
Glückwunsch	čestitka
Hausfrau	domaćica
Krankenpfleger	bolničar
Lehrerzimmer	zbornica
Merkblatt	podsetnik

Značajan broj ekscerpiranih složenica koje u srpskom jeziku kao ekvivalent imaju sufiksarne tvorenice, predstavljaju tvorenice sa egzocentričnom semantičkom strukturom. Reč je, najčešće, o posesivnim složenicama i s obzirom na to da u ovim tvorenicama vlada metaforični i metonimijski odnos među konstituentama, u velikom broju slučajeva postoji različita semantička motivisanost između konstituenti složenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku. Iz korpusa izdvajamo samo neke, a njihovoj detaljnijoj analizi posvetićemo se u delu koji tematizuje poređenje tvorbeno-semantičke kategorije imenica sa značenjem lica u istraženim jezicima. Sledi deo ekscerpiranih primera.

Einfaltpinsel	naivčina
Federfuchs	piskaralo
Hasenfuß	plašljivac
Plaudertasche	brbljivac, blebetalo
Schafskopf	glupak
Spaßvogel	šaljivdžija

Identifikovali smo, takođe, primere egzocentričnih složenica, čije odredbene konstituente i tvorbene osnove ekvivalentnih izvedenica karakteriše ista semantička motivisanost, poput:

Geizhals	škrtac
Glatzkopf	ćelavac
Plappermaul	brbljivac
Schnüffelnase	njuškalo
Schreihals	vikadžija
Streithammel	svađalica

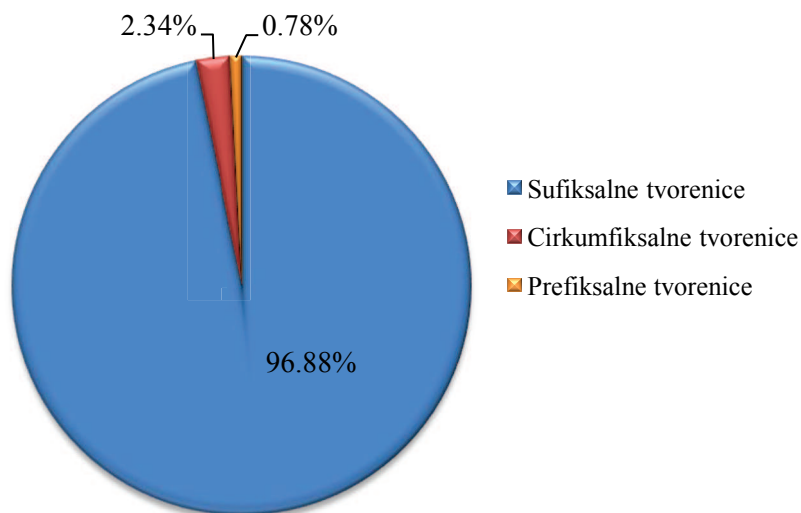
Kao što smo već naveli, gotovo zanemarljiv procenat ekscerpiranih ekvivalenata obuhvata imenice prefiksalne i cirkumfiksalne tvorbe. U korpusu smo identifikovali samo jedan prefiksalni ekvivalent (Nichtstuer → neradnik) i tri cirkumfiksalna ekvivalenta (Glatteis → poledica, Handbuch → priručnik, Erdgeschoss → prizemlje).

Analizom korpusa zapazili smo da pojedine lekseme, pored ekvivalentnih izvedenica, u srpskom jeziku mogu imati i ekvivalente koji pripadaju drugim tvorbenim modelima, odnosno prevazilaze tvorbenosistemski nivo. Tako, ekvivalente složenice *Messgerät* ili *Wohnort* u srpskom jeziku predstavljaju 'merač' i 'aparatus za merenje', odnosno 'prebivalište' i 'mesto stanovanja' koje pripadaju izvedenicama i sintagmama. Korpus, takođe, beleži primere u kojima nemačkim složenicama u srpskom jeziku odgovaraju ekvivalenti koji pripadaju tvorbenom modelu izvođenja, ali se razlikuju u tvorbenoj osnovi i tvorbenim sredstvima, kao što je slučaj sa imenicom *Nachbarschaft* kojoj u srpskom jeziku odgovaraju sufiksarne izvedenice 'susedstvo' i 'komšiluk'. Identifikovali smo, takođe, primere gde nemačka složenica u srpskom jeziku ima ekvivalente sufiksarne tvorbe koje karakteriše isti tvorbeni sufiks, dok se razlikuju u tvorbenoj osnovi, odnosno motivnoj reči, poput *Brummbär* → gundalo, čantralo.

Rezime: Izvedenice kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Sledećim grafikonom prikazana je zastupljenost izvedenica kao ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica.

Grafikon 8–2 Zastupljenost izvedenica kao ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica

Analizom tvorbene strukture imeničkih složenica u nemačkom i ekvivalentnih izvedenica u srpskom jeziku, zapažamo da za razliku od tvorbenog postupka slaganja, sufiksacijom ne dolazi do eksplicitnog imenovanja denotata, već se pomoću sufiksa, taj denotat samo transponuje u određenu klasu pojava, odnosno određenu tvorbeno-semantičku kategoriju. Tako, na primer, osnovička konstitutetna 'Arzt' u složenici *Zahnarzt* čiji ekvivalent u srpskom jeziku predstavlja imenica 'lekar', kao deo složenice u ekvivalentnoj izvedenici u srpskom jeziku ne realizuje se u tom obliku, već karakterističnim i produktivnim agentivnim sufiksom *-ar* (uporedi: *zlatar*, *obučar*, *mesar*, *ribar* i sl.). Isto važi, na primer, i za imenicu *Buchhandlung*, čija se osnovička konstituenta u srpskom jeziku realizuje sufiksom *-ara* koji predstavlja produktivan sufiks za imenice sa značenjem mesta i prostora u srpskom jeziku (uporedi: *pekara*, *mlekara*, *cvećara*, *pečenjara* i sl.).

Sufiksi, dakle, kao i osnovičke konstituente složenica signaliziraju pripadnost tvorenice određenoj vrsti reči i određuju rod imenica, međutim, oni su za razliku od osnovičke konstituente neretko polifunkcionalni, i kao tvorbeno sredstvo ne poseduju konkretno leksičko značenje, već raspolazu različitim potencijalnim značenjima koja se mogu svrstati pod jedno kategorijalno značenje.

8.3 Složenice kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Samo 16,9% nemačkih imeničkih složenica u srpskom jeziku kao ekvivalente ima imeničke složenice. Ekvivalentne složenice u srpskom jeziku, po tvorbenoj strukturi, mogu biti složenice nesufiksane i sufiksane tvorbe. U sledećoj tabeli dajemo deo izdvojenih ekvivalentnih složenica.

Lista 8–5 Složenice u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Augenzeuge	očevidac	Kleinklima	mikroklima
Erdbeben	zemljotres	Kopfweh	glavobolja
Gasleitung	gasovod	Landwirtschaft	poljoprivreda
Geschäftsführer	poslovođa	Ratgeber	savetodavac
Glaubensbekenntnis	veroisповest	Rechnungsführer	računovođa
Grundbesitzer	zemljoposednik	Regenschirm	kišobran
Halbkreis	polukrug	Selbstverteidigung	samoodbrana
Handschrift	rukopis	Stromzähler	strujomer
Heerführer	vojskovođa	Wasserfall	vodopad
Hohlkopf	praznoglavac	Wirkungskreis	delokrug
Kleinbürger	malograđanin	Zappelphilipp	virtirep

Statističkom obradom korpusnog materijala možemo konstatovati da čak 62,30% svih ekvivalentnih složenica predstavljaju imenice složeno-sufiksane tvorbe, dok 37,50% čine one nesufiksane tvorbe.

8.3.1 Složenice nesufiksane tvorbe

Deo ekscerpiranih složenica nesufiksane tvorbe koje predstavljaju ekvivalente nemačkih imeničkih složenica, jesu:

Bürgermeister	gradonačelnik	Landwirtschaft	poljoprivreda
Dreieck	trougao	Schiffbau	brodogradnja
Eigeninitiative	samoinicijativa	Schleimhaut	sluzokoža
Eigenwille	samovolja	Selbstkritik	samokritika
Glaubensbekenntnis	veroisповest	Selbstverteidigung	samoodbrana
Grundbesitzer	zemljoposednik	Sprechanlage	interfon
Hochbau	visokogradnja	Thronfolger	prestolonaslednik
Kleinbürger	malograđanin	Wirkungskreis	delokrug
Kleinklima	mikroklima	Zweikampf	dvoboj

Značajan broj imeničkih složenica u nemačkom i srpskom jeziku neretko odlikuje tvorbenostrukturalna ekvivalencija i istovetna semantička motivisanost, na šta smo ukazali kada smo tematizovali kalkove iz nemačkog jezika, što se može prikazati narednim primerima:

Dreieck	trougao
Glaubensbekenntnis	veroisповest
Hochbau	visokogradnja
Kleinbürger	malograđanin
Schiffbau	brodogradnja
Schleimhaut	sluzokoža
Selbstkritik	samokritika
Selbstverteidigung	samoodbrana
Wirkungskreis	delokrug
Zweikampf	dvoboj

Ekscerpirali smo samo dve ekvivalentne složenice nesufiksne tvorbe čije konstituente ne karakteriše istovetna semantička motivisanost. Reč je o imeničkim složenicama *Zappelphilipp* → *virtirep* i *Sprechanlage* → *interfon*.

Obradom korpusnog materijala izdvojili smo, takođe, samo nekoliko primera u kojima ekvivalentne složenice u srpskom jeziku, za razliku od nemačkih imeničkih složenica, predstavljaju konfiksne ili hibridne složenice, iako postoji ista semantička

motivisnost između konstituenti. Ovde spadaju primeri *Selbstbildnis* → *autoportret* i *Kleinklima* → *mikroklima*. Pored nabrojanih složenica, u nemačkom jeziku postoje dubletne, isto motivisane konfiksne i hibridne tvorenice *Autoporträt* i *Mikroklima*.

8.3.2 Složenice sufiksne tvorbe

Kao što smo već naveli, čak 62,30% svih ekvivalentnih složenica jesu imenice složeno-sufiksne tvorbe. Ekvivalentne složenice sufiksne tvorbe, po kategorijalnoj pripadnosti odredbenih konstituenti, pretežno se poklapaju sa ekvivalentnim složenicama u nemačkom jeziku. U nastavku dajemo deo ekscerpiranih složenica.

Arbeitgeber	poslodavac	Machthaber	vlastodržac
Augenzeuge	očevidac	Mäusefalle	mišolovka
Blutsauger	krvopija	Mäusegift	mišomor
Buchbinder	knjigovezac	Pflanzenfresser	biljojed
Buchführer	knjigovođa	Ratgeber	savetodavac
Eisbrecher	ledolomac	Rechnungsführer	računovođa
Erdbeben	zemljotres	Regenschirm	kišobran
Feuerwehrmann	vatrogasac	Reisebeschreibung	putopis
Friedensstifter	mirotvorac	Schiffbruch	brodolom
Gasleitung	gasovod	Schmutzfänger	blatobran
Geschäftsführer	poslovođa	Selbstliebe	samoljublje
Gesetzgeber	zakonodavac	Sonnenschirm	suncobran
Grünschnabel	žutokljunac	Sprachforscher	jezikoslovac
Handschrift	rukopis	Stromzähler	strujomer
Heerführer	vojskovođa	Wasserleitung	vodovod
Holzschnitt	drvorez	Wassermesser	vodomer
Kopfweh	glavobolja	Wegweiser	putokaz
Kupferstich	bakrorez	Wolkenkratzer	neboder
Luftschiffer	vazduhoplovac	Zahnweh	zubobolja

Kontrastivnom analizom smo uočili da čak 89,47% od ukupnog broja ekscerpiranih nemačkih imenica složeno-sufiksarne tvorbe u srpskom jeziku kao ekvivalente, takođe, ima imenice složeno-sufiksarne tvorbe. Izdvojili smo samo dva primera u kojima je u nemačkom jeziku reč o tvorenica složeno- sufiksarne, a u srpskom jeziku o složenicama nesufiksarne tvorbe. To su: *Korkenzieher* → *vadičep* i *Thronfolger* → *prestolonaslednik*. Pored toga, samo četiri ekvivalenta ekscerpiranih nemačkih složeno-sufiksarnih tvorenica u srpskom jeziku uopšte ne predstavljaju složenice, a to su: *Fußgänger* → *pešak*, *Staubsauger* → *usisivač*, *Wichtigtuer* → *naduvenko* i *Nichtstuer* → *neradnik*, a kao ekvivalent smo zabeležili i sintagmu *Gesetzesbrecher* → *prekršilac zakona*.

Identifikovali smo takođe primere u kojima nemačke složenice nesufiksarne tvorbe u srpskom jeziku kao ekvivalente imaju složenice sufiksarne tvorbe. Prezentujemo deo ekscerpiranih tvorenica iz korpusa:

Augenzeuge	očevidac	Regenschirm	kišobran
Bethaus	bogomolja	Reisebeschreibung	putopis
Erdbeben	zemljotres	Rothaut	crvenokožac
Feuerwehrmann	vatrogasac	Selbstliebe	samoljublje
Gasleitung	gasovod	Sonnenblume	suncokret
Grünschnabel	žutokljunac	Sprachforscher	jezikoslovac
Handschrift	rukopis	Springbrunnen	vodoskok
Hohlkopf	praznoglavac	Wasserleitung	vodovod
Kopfweh	glavobolja	Wassermesser	vodomer
Luftschiffer	vazduhoplovac	Wasserstand	vodostaj
Mäusefalle	mišolovka	Zahnweh	zubobolja
Mäusegift	mišomor		

Veliki broj imeničkih složenica u nemačkom i njihovih ekvivalentnih složenica u srpskom jeziku odlikuje istovetna semantička motivisanost između konstituenti, na šta smo, takođe, ukazali kada smo govorili o kalkovima iz nemačkog jezika. To se može ilustrovati na primerima poput: *Arbeitgeber* → *poslodavac*, *Buchbinder* → *knjigovezac*,

Eisbrecher → *ledolomac*, *Gesetzgeber* → *zakonodavac*, *Dickhäuter* → *debelokožac* i dr.

Deo ekscerpiranih primera u kojima postoji samo delimična semantička ekvivalencija konstituenti, jesu sledeći primeri:

Augenzeuge	očevidac	Stromzähler	strujomer
Blutsauger	krvopija	Springbrunnen	vodoskok
Feuerwehrmann	vatrogasac	Zappelphilipp	virtirep
Mäusefalle	mišolovka	Grünschnabel	žutokljunac
Mäusegift	mišomor	Machthaber	vlastodržac
Sonnenblume	suncokret	Wolkenkratzer	neboder ⁴⁹
Sprachforscher	jezikoslovac		

⁴⁹ Kao dubletni ekvivalent postoji i *oblakoder* koji se u semantičkoj i morfološkoj strukturi poklapa sa složenicom *Wolkenkratzer*.

8.4 Binomi kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Binomi kao ekvivalenti ekscerpiranih nemačkih imeničkih složenica, nisu mnogobrojni i čine svega 2,3% ekvivalenata. Prema kategorijalnoj pripadnosti, odredbene konstituyente imeničkih složenica pretežno su imenica ili glagol, a obradom korpusnog materijala izdvojili smo samo jednu složenicu čija je odredbena konstituenta pridev. Prikaz ekscerpiranih primera nemačkih složenica i ekvivalentnih binoma, dat je u sledećoj tabeli.

Lista 8–6 Binomi u srpskom jeziku kao ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica

Giftschlange	zmija otrovnica
Grundstein	kamen temeljac
Laufvogel	ptica trkačica
Leitstern	zvezda vodilja
Milchkuh	krava muzara
Nacktschnecke	puž golać
Raubvogel	ptica grabljivica
Schutzengel	anđeo čuvar
Schutzheilige	svetac zaštitnik
Suchhund	pas tragač
Wachhund	pas čuvar

Analizom ekvivalenata možemo zaključiti da su imeničke složenice u nemačkom i binomi u srpskom jeziku pretežno isto motivisani i da osnovičkoj konstituenti imeničkih složenica u ekvivalentnim binomima odgovara imenica koja ima funkciju upravne konstitente. Odredbenoj konstituenti složenice odgovara izvedena imenica koja uvek predstavlja drugu konstituentu binoma. Ako je odredbena konstituenta imeničke složenice po kategorijalnoj pripadnosti glagol, druga konstituenta ekvivalentnog binoma predstavlja deverbalsku imenicu, čija je glagolska tvorben

osnova isto motivisana kao i glagol iz odredbene imeničke konstituyente. Ovo se može ilustrovati sledećim dijagramom:

Dijagram 8–2 Odnos osnovičkih konstituenti imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom nemačkog jezika i upravnih konstituenti ekvivalentnih binoma u srpskom jeziku

Laufvogel OSK	→	ptica trkačica UPK
Leitstern OSK	→	zvezda vodilja UPK
Raubvogel OSK	→	ptica grabljivica UPK
Suchhund OSK	→	pas tragač UPK
Wachhund OSK	→	pas čuvar UPK

Ako je odredbena konstituenta složenice imenica, druga konstituenta ekvivalentnog binoma pretežno predstavlja denominalnu izvedenicu, čija je imenička tvorbena osnova isto motivisana kao i imenica iz odredbene imeničke konstituyente složenice, što se može prikazati sledećim dijagramom:

Dijagram 8–3 Odnos osnovičkih konstituenti imeničkih složenica sa odredbenom imeničkom konstituentom nemačkog jezika i upravnih konstituenti ekvivalentnih binoma u srpskom jeziku

Giftschlange OSK	→	zmija otrovnica UPK
Grundstein OSK	→	kamen temeljac UPK
Schutzheilige OSK	→	svetac zaštitnik UPK

Druga konstituenta ekvivalentnog binoma predstavlja deverbalnu izvedenicu u primeru *Schutzengel* → *anđeo čuvar*, zato što u ovom slučaju odredbena konstituenta može imati dvojaku interpretaciju, naime i kao glagol *schützen* i kao imenica *Schutz*.

Izuzetak u kojem odredbena konstituenta imeničke složenice nije isto motivisana kao i druga konstituenta binoma, predstavlja imenica *Milchkuh* čiji ekvivalent glasi 'krava muzara'.

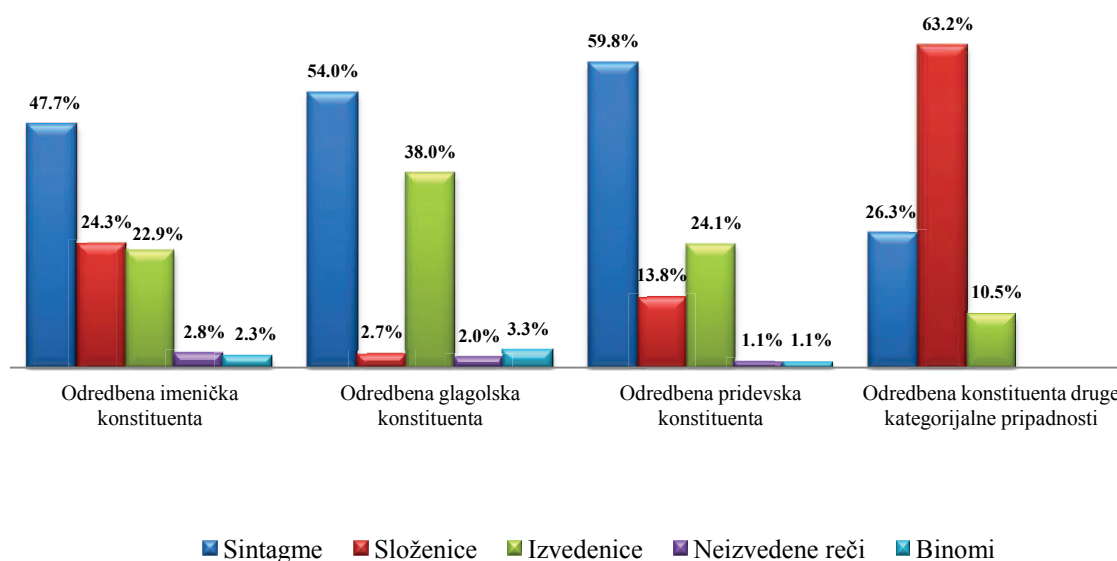
Jedina ekscerpirana imenica čija je odredbena konstituenta po kategorijalnoj pripadnosti pridev, jeste *Nacktschnecke*. Ova imenička složenica kao ekvivalent u srpskom jeziku ima binom 'puž golać', u kojem druga konstituenta ima oblik deadjektivne imenice u čijoj je tvorbenoj osnovi pridev, koji je isto motivisan kao i odredbena imenička konstituenta ekvivalentne složenice.

U odnosu na nemačke imeničke složenice u kojima odredbena konstituenta koja ima determinativnu funkciju, po pravilu stoji ispred osnovičke konstituente, kod ekvivalentnih binoma upravna konstituenta nalazi se ispred konstituente koja ima odredbenu funkciju.

8.5 Klasifikacija i zastupljenost ekvivalenata prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente

Kako bismo istražili zakonitosti u sistemskoj, odnosno tvorbenosistemskoj ekvivalenciji, te ustanovili da li i u kojoj meri zastupljenost ekvivalenta zavisi od kategorijalne pripadnosti odredbene konstituyente nemačkih imeničkih složenica, statistički smo obradili ekvivalente prema ovom kriterijumu. Rezultati statističke obrade prikazani su grafikonom ispod.

Grafikon 8–3 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituyente

Na osnovu ilustrovanih statističkih podataka možemo zaključiti da zastupljenost ekvivalenata varira u manjoj ili većoj meri, u zavisnosti od kategorijalne pripadnosti odredbene konstituyente. Ovo posebno dolazi do izražaja kada se uporede brojni sintagmatski ekvivalenti imeničkih složenica sa imeničkom (47,7%), glagolskom (54%) i pridevskom (59,8%) odredbenom konstituentom. Za razliku od toga, kod imeničkih složenica čija je odredbena konstituenta po kategorijalnoj pripadnosti broj, zamenica ili prilog, sintagme predstavljaju samo 26,3% svih ekvivalenata. Ovim složenicama, u 63,2% obrađenih primera odgovaraju složenice u srpskom jeziku. Smatramo da ovo

stoji u vezi s tim da značajan broj ekvivalentnih složenica u srpskom jeziku, zapravo, predstavlja kalkove iz nemačkog jezika, pa samim tim i ekvivalenti predstavljaju složenice (Zweikampf → dvoboj, Zweizahl → dvobroj, Selbstverteidigung → samoodbrana, Allmacht → svemoć). Složenice kao ekvivalenti, znatno su slabije zastupljene kod imeničkih složenica sa odredbenom konstituentom koja pripada imenicama, glagolima i pridevima. Kreću se od samo 2,7% kod imeničkih složenica sa glagolskom odredbenom konstituentom, preko 13,8% kod pridevskih i 24,3% kod imeničkih odredbenih konstituenti.

Zastupljenost ostalih ekvivalenta nemačkih imeničkih složenica ne odstupa drastično u zavisnosti od vrste reči odredbene konstituente. Neznatno odstupanje pokazuju ekvivalentne izvedenice koje su za 13,9%, odnosno 15,1% brojnije kod imeničkih složenica sa odredbenom glagolskom konstituentom u odnosu na one čije su odredbene konstituente imenice i pridevi. Razlog za ovu različitu zastupljenost dovodimo u vezu sa produktivnom mogućnošću dodavanja sufiksa na deverbale tvorbene osnove koje se u motivaciji poklapaju sa glagolom iz odredbenih konstituenti poput (Messgerät → merač, Schimpfwort → psovka, Sparkasse → štedionica, Spielplatz → igralište) i sl.

8.6 Klasifikacija i zastupljenost ekvivalenata prema leksičkom značenju konstituenti imeničke složenice

Pored analize ekvivalenata prema kategorijalnoj pripadnosti odredbene konstituente nemačkih imeničkih složenica, istraživali smo njihovu zastupljenost, uzimajući kao kriterijum i leksičko značenje konstituenti imeničkih složenica.

Sa ciljem da ispitamo sistematičnost u ekvivalenciji, ekscerpirali smo više identičnih leksema koje imaju funkciju odredbenih i osnovičkih konstituenti, kako bismo ustanovili da li i u kojoj meri leksičko značenje konstituenti utiče na zastupljenost ekvivalenata. Da bismo utvrdili statistički relevantne podatke, konsultovali smo i kontrolni korpus.

Obradom korpusnog materijala možemo zaključiti da istovetna odredbena konstituenta ne predstavlja relevantan faktor koji ima uticaj na istovrsnost ekvivalenata, kako iz nominacionog, tako i iz tvorbenosistemskog aspekta, što možemo ilustrovati na delu ekscerpiranih primera imeničkih složenica čije istovetne odredbene konstituente mogu biti različite kategorijalne pripadnosti.

Odredbena imenička konstituenta *Hand*-:

Handbuch	priručnik
Handgepäck	ručni prtljag
Handschrift	rukopis
Handschuh	rukavica
Handstand	stoj na rukama
Handtuch	peškir
Handwerk	zanat

Iz priloženih primera evidentno je da ekscerpirani ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom konstituentom *Hand*, u srpskom jeziku predstavljaju neizvedene reči (peškir, zanat), kao i izvedenice, složenice i sintagme. Izvedenice

obuhvataju sufiksarne (rukavica) i cirkumfiksarne tvorenice (priručnik). U ekvivalentne sintagme spadaju one sa kongruentnim (ručni prtljag) i nekongruentnim atributom (stoj na rukama), dok ekvivalentna složenica predstavlja tvorenicu složeno-sufiksarne tvorbe (rukopis).

Odredbena imenička konstituenta *Blumen-*:

Blumenbinder	cvećar
Blumengeschäft	cvećara
Blumenkohl	karfiol
Blumenkranz	venac od cveća
Blumenstrauß	buket cveća
Blumentopf	saksija

Ekscerpirani ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenom konstituentom *Blumen* obuhvataju neizvedene reči (karfiol, saksija), zatim izvedenice sufiksarne tvorbe (cvećara, cvećar), kao i nekongruentne sintagme (buket cveća, venac od cveća).

Da formalno i leksički istovetne odredbene konstituente nemaju uticaj na zastupljenost ekvivalenata, uočili smo i kod složenica čije su prve konstituente po kategorijalnoj pripadnosti pridevi, što se može ilustrovati sledećim primerima.

Odredbena pridevska konstituenta *Klein-*:

Kleinbürger	malograđanin
Kleingebäck	čajno pecivo
Kleinkind	malo dete
Kleinklima	mikroklima
Kleinmut	malodušnost
Kleinstadt	varošica

Navedeni ekvivalenti predstavljaju izvedenice (malodušnost, varošica), složenicu nesufiksne tvorbe (mikroklima) i sintagme sa kongruentnim atributom (malo dete, čajno pecivo).

Odredbena pridevska konstituenta *Groß*-:

Großfamilie	velika porodica
Großenkel	praunuk
Großhandel	veletrgovina
Großschnauze	hvalisavac
Großvater	deda

Ekvivalente ekscerpiranih složenica sa odredbenom konstituentom *Groß*- takođe karakteriše raznovrsnost ekvivalenata. Oni obuhvataju neizvedene reči (deda), zatim izvedenice sufiksne (hvalisavac) i prefiksne tvorbe (praunuk), složenicu nesufiksne tvorbe (veletrgovina), kao i sintagmu sa kongruentnim atributom (velika porodica).

Odredbena glagolska konstituenta *Lese*-:

Lesebrille	naočare za čitanje
Lesebuch	čitanka
Lesekreis	krug čitalaca
Leseratte	knjiški moljac
Lesesaal	čitaonica
Lesestoff	lektira

U ekvivalente ekscerpiranih složenica sa odredbenom konstituentom *Lese*- spadaju neizvedene reči (lektira), reči izvedene sufiksnom tvorbom (čitaonica, čitanka) i sintagme koje sadrže kongruentni atribut (knjiški moljac), kao i one sa nekongruentnim atributima (naočare za čitanje, krug čitalaca).

Odredbena glagolska konstituenta *Fahr-*:

Fahrgast	putnik
Fahrkarte	vozna karta
Fahrplan	red vožnje
Fahrrad	bicikl
Fahrschule	auto-škola
Fahrstuhl	lift

Ekscerpirane nemačke imeničke složenice koje sadrže odredbenu glagolsku konstituentu *Fahr-*, u srpskom jeziku mogu imati raznovrsne ekvivalente poput: neizvedenih reči (lift, bicikl), izvedenicu sufiksalne tvorbe (putnik), polusloženicu (auto-škola), sintagmu sa kongruentnim (vozna karta) i nekongruentnim atributom (red vožnje).

Takođe, analizirali smo i odnose u ekvivalenciji, uzimajući kao kriterijum istovetnost osnovičke konstituente. Za razliku od imeničkih složenica sa istovetnom odredbenom konstituentom, u istraženom korpusu zapazili smo više primera grupa imeničkih složenica koje sadrže identičnu osnovičku konstituentu koje odlikuju istovetni ekvivalenti u srpskom jeziku, kako na sistemskom, tako i na nivou tvorbenih modela i obrazaca, što možemo prikazati na više primera.

Osnovička konstituenta *-mittel*:

Bindemittel	vezivno sredstvo
Heilmittel	lekovito sredstvo
Hilfsmittel	pomoćno sredstvo
Schmerzmittel	sredstvo protiv bolova

Svi ekvivalenti ekscerpiranih složenica sa osnovičkom konstituentom *-mittel* obuhvataju sintagme, od kojih su tri sintagme sa kongruentnim atributima, a jedna sa nekongruentnim atributom.

Osnovička konstituenta *-platz*:

Parkplatz	parkiralište
Ruheplatz	počivalište
Sitzplatz	sedište
Spielplatz	igralište

Iz priloženog se vidi da u ekvivalente ekscerpiranih složenica sa osnovičkom konstituentom *-platz* spadaju imenice koje su izvedene sufiksom *-(l)ište*.

Osnovička konstituenta *-werk*:

Eisenwerk	železara
Gaswerk	plinara
Kraftwerk	elektrana
Stickstoffwerk	azotara

Sistematičnost u ekvivalenciji uočili smo, takođe, između imeničkih složenica sa drugom konstituentom *-werk* i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, koji predstavljaju izvedenice sufiksarne tvorbe.

Navedeni primeri, svakako, ukazuju na to da zakonitosti, odnosno sistematičnost u ekvivalenciji treba tražiti u okviru tvorbeno-semantičkih kategorija. To stoji u vezi sa činjenicom da osnovičke konstituente pretežno predstavljaju semantički centar cele složenice i od njih zavisi ne samo kategorijalna pripadnost složenice već i pripadnost složenice određenoj tvorbeno-semantičkoj kategoriji.

8.7 Klasifikacija i zastupljenost ekvivalenata prema tvorbeno-semantičkoj pripadnosti imeničkih složenica

Sa ciljem da istražimo zakonitosti u sistemskoj, odnosno ekvivalenciji na nivou sistema tvorbe reči, analizirali smo ekvivalente prema njihovoj pripadnosti tvorbeno-semantičkim kategorijama. Kategorije koje smo uzeli u razmatranje, obuhvataju imenice sa značenjem lica, predmeta, mesta i prostora, kao i apstraktne imenice.

8.7.1 Imenice sa značenjem lica

Imenice sa značenjem lica u nemačkom jeziku veoma su zastupljene u okviru tvorbe slaganja i obradom korpusnog materijala možemo zaključiti da složenim imenicama ove tvorbeno-semantičke kategorije u srpskom jeziku kao ekvivalenti pretežno odgovaraju izvedene imenice, pre svega, one sufiksalne tvorbe i sintagme. Međutim, s obzirom na to da je reč o veoma produktivnoj tvorbeno-semantičkoj kategoriji imenica koje odlikuje širok dijapazon tvorbenih obrazaca, ekvivalente moramo istraživati, uzimajući u obzir tvorbene obrasce ponaosob, jer, upravo, u zavisnosti od toga, varira i zastupljenost ekvivalenata. Stoga smo, pri obradi ekvivalenata, odvojeno analizirali one koji odgovaraju imeničkim složenicama nesufiksalne i sufiksalne tvorbe.

Ekvivalenti nemačkih složenica nesufiksalne tvorbe sa značenjem lica u srpskom jeziku predstavljaju veoma heterogenu grupu koja obuhvata neizvedene reči, izvedenice, složenice nesufiksalne i sufiksalne tvorbe, kao i sintagme. Raznovrsnost ekvivalenata prikazaćemo u sledećoj tabeli koja, zbog velikog broja primera, sadrži samo delove ekscerpiranih složenica i njihovih ekvivalenata.

Tabela 8–1 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica nesufiksne tvorbe sa značenjem lica u srpskom jeziku

Imenička složenica u nemačkom jeziku	Ekvivalent u srpskom jeziku	Tvorbeni postupak
Augenzeuge	očevidac	SST
Blödmann	glupak	IZ
Blutspender	davalac krvi	SG
Bürgermeister	gradonačelnik	SNS
Deutschlehrer	nastavnik nemačkog	SG
Ehemann	suprug	NR
Feuerwehrmann	vatrogasac	SST
Geograph	geograf	SNT
Kahlkopf	ćelavac	IZ
Kaufmann	trgovac	IZ
Kleinbürger	malograđanin	SNS
Krankenpfleger	bolničar	IZ
Plaudertasche	brbljivac	IZ
Privatdetektiv	privatni detektiv	SG
Putzfrau	čistačica	IZ
Staatsbürger	državljanin	IZ
Streithammel	svađalica	IZ
Tierfreund	ljubitelj životinja	SG
Trotzkopf	inadžija	IZ
Zollbeamte	carinik	IZ

Bez obzira na očiglednu raznolikost ekvivalenata kako iz nominacionog, tako i iz tvorbenosistemskog aspekta, mogli smo ustanoviti izvesne sistematičnosti u ekvivalenciji. Ovo se prvenstveno odnosi na pojedine obrasce nemačkih imeničkih

složenica sa značenjem lica, čije ekvivalente u srpskom jeziku pretežno čine izvedenice sufiksarne tvorbe.

Prvi tvorbeni obrazac obuhvata tvorenice čiju osnovičku konstituentu najčešće predstavljaju imenice *-mann* i *-frau*, poput: *Zimmermann*, *Blödmann*, *Kauffrau* i sl. Njih odlikuje delimično apstrahovano značenje, zbog čega ih pojedini autori svrstavaju u sufiksoide ili čak sufikse (Andrjuschichina 1968: 78). Ove složenice označavaju nazive vršilaca nekih delatnosti i nosilaca zanimanja poput: *Zimmermann*, *Bergmann*, *Kaufmann*, kao i kvalitativne nazive za lica kao što su: *Blödmann*, *Dunkelmann*, *Edelmann* i dr.

Navedenim tvorenicama, kao ekvivalenti u srpskom jeziku najčešće odgovaraju izvedenice sufiksarne tvorbe, što se može prikazati sledećim primerima:

Bankkaufmann	bankar
Bergmann	rudar
Blödmann	glupak
Edelfrau	plemkinja
Edelmann	plemić
Ehefrau	supruga
Fachmann	stručnjak
Kaufmann	trgovac
Wachmann	stražar
Zimmerfrau	sobarica

Izuzetak predstavljaju ekscerpirane imenice *Feuerwehrmann* 'vatrogasac' koja je složeno-sufiksna tvorenica, zatim *Tormann* 'golman', koja je hibridna tvorenica, *Ehemann* 'suprug' kao neizvedena, odnosno nemotivisana reč i *Seemann* kojoj odgovaraju dva ekvivalenta, naime, 'mornar' i 'pomorac', od kojih je jedna izvedenica sufiksarne, a druga cirkumfiksarne tvorbe.

Imenice čija je druga konstituenta *-frau*, najčešće su pandan imenicama na *-mann* i imaju mocionu funkciju, tako da njima u srpskom jeziku odgovaraju imenice izvedene mocionim sufiksima, kao što su:

Ehefrau	supruga
Putzfrau	čistačica
Edelfrau	plemkinja
Hausfrau	domaćica
Kauffrau	trgovkinja

Identifikovali smo nekoliko primera u kojima se koristi analitička mocija, a ne sufiksalna tvorba kao kod imenice *Torfrau* 'žena golman', dok kod nekih ekvivalenata imamo dublete, poput *Fachfrau* 'žena stručnjak' i 'stručnjakinja'.

Kod kontrastivne analize morfološke i semantičke strukture imenica složeno-sufiksne tvorbe u nemačkom i srpskom jeziku, ukazali smo na visoki procenat ekvivalencije na nivou tvorbenog obrasca, kao i istovetnu semantičku motivisanost između konstituenti. Ovo se, između ostalog, odnosilo i na korpusnom analizom obuhvaćene tvorenice složeno-sufiksne tvorbe sa značenjem lica, kao što su: *računovođa* → *Rechnungsführer*, *knjigovezac* → *Buchbinder*, *debelokožac* → *Dickhäuter*, *knjigovođa* → *Buchführer*, *drvoseča* → *Holzfäller*, *poslovođa* → *Geschäftsführer*, *poslodavac* → *Arbeitgeber* i sl.

Analizom proširenog, kontrolnog korpusa, koji obuhvata isključivo imenice složeno-sufiksne tvorbe sa značenjem lica, zapazili smo, međutim, veliku heterogenost ekvivalenata. Pored toga, istražene lekseme u dvojezičnoj leksikografskoj građi karakteriše velika raznovrsnost ponuđenih ekvivalenata i za više leksema zabeležili smo različite ekvivalente, kako na sistemskom nivou, tako i na nivou tvorbenih modela. Za pojedine lekseme nije naveden leksikografski ekvivalent i prevode se opisno. Ovo ćemo prikazati u sledećoj listi na delu ekscerpiranih primera iz korpusa.

Lista 8–7 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica sufiksalne tvorbe sa značenjem lica u srpskom jeziku

Blutsauger	krvopija
Fahrzeughalter	vlasnik vozila
Filmemacher	filmski stvaralac
Fußgänger	pešak
Gesetzesbrecher	prekršilac zakona
Großtuer	hvalisavac, razmetljivac
Langschläfer	spavalica, onaj koji kasno ustaje
Liebhaber	ljubavnik, ljubitelj
Liedermacher	tekstopisac, pisac teksta i muzike, kantautor
Machthaber	vlastodržac
Miesmacher	defetist, koji stvara neraspoloženje
Müßiggänger	dokoličar
Nichtstuer	lenština, neradnik, danguba
Rechthaber	čovek koji uvek želi da je u pravu
Rekordhalter	rekorder, koji drži rekord
Schwarzseher	pesimista, zloslutnik
Spaziergänger	šetač
Tierhalter	uzgajivač životinja
Wichtigstuer	naduvenko

Iz priloženog se vidi da se ne može govoriti o sistematičnosti u ekvivalenciji, naročito ako se uzme u obzir da su za jednu nemačku leksemu u opticaju više ekvivalenata. Ovo je, na primer, slučaj sa leksemom *Nichtstuer* kojoj odgovaraju leksikografski ekvivalenti 'lenština', 'neradnik', i 'danguba', koji po tvorbenoj strukturi predstavljaju sufiksalsnu i prefiksalsnu izvedenicu, odnosno složenicu sufiksalne tvorbe.

Tvorbenosistemska ekvivalenciju, ali ne i tvorbenostrukturnu ekvivalenciju, ustanovili smo kod većine ekscerpiranih imeničkih složenica sa značenjem lica, koje pripadaju posesivnim složenicama, i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku. Ovoj grupi složenica u srpskom jeziku pretežno odgovaraju izvedenice sa sufiksima subjektivne ocene. Iz korpusa izdvajamo tvorenice prikazane u sledećoj listi:

Lista 8–8 Ekvivalenti nemačkih posesivnih složenica sa značenjem lica u srpskom jeziku

Angsthase	plašljivko	Plaudertasche	brbljivac, blebetalo
Brummbär	gundalo, čantralo	Quatschkopf	blebetalo, trućalo
Dickkopf	tvrdoglavko, bandoglavko	Rotznase	slinavko
Dummkopf	glupan, tikvan	Schafskopf	glupak
Einfaltspinsel	naivčina, blesavko	Schlafmütze	spavalica
Faulpelz	lenština, danguba, neradnik	Schlappschwanz	mlakonja, mekušac
Frechdachs	vragolan, đavolak	Schlaukopf	mudrijaš, pametnjaković
Geizhals	tvrdica, škrtac	Schlitzohr	prepredenjak, namazanko
Glatzkopf	ćelavac	Schmutzfink	prljavac, musavac
Großschnauze	hvalisavac	Schnüffelnase	njuškalo
Grübelkopf	mudrica, mudrijaš, mozgalo	Schreihals	drekavac, vikadžija
Hasenfuß	plašljivac	Spaßvogel	šaljivdžija
Hinkebein	ćopa, ćopavko	Starrkopf	inadžija
Kahlkopf	ćelavac	Streithammel	svađalica
Nervensäge	davež, gnjavator	Wendehals	prevrtljivac
Plappermaul	brbljivac, brbljivica	Wirkopf	smetenjak
Plappertasche	blebetalo, torokuša		

Obradom korpusa, izdvojili smo, takođe, posesivne složenice čiji ekvivalenti u srpskom jeziku nisu izvedenice, već složeno-sufiksne tvorenice poput: *Naschkatze* → *sladokusac*, *Rothaut* → *crvenokožac*, zatim neizvedene reči kao *Pechvogel* → *baksuz* ili sintagme *Krämerseele* → *sitna duša*, *Bücherwurm* → *knjiški moljac*, *Brausekopf* → *usijana glava* i *Schöngeist* → *umetnički duh*.

8.7.2 Imenice sa značenjem predmeta

Ekvivalenti ekscerpiranih nemačkih složenica sa značenjem predmeta u srpskom jeziku predstavljaju neizvedene reči, izvedenice sufiksalne tvorbe, složenice nesufiksalne tvorbe, kao i sintagme, što možemo ilustrovati na delu ekscerpiranih imenica u narednoj tabeli.

Tabela 8–2 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica sa značenjem predmeta u srpskom jeziku

Imenička složenica u nemačkom jeziku	Ekvivalent u srpskom jeziku	Tvorbeni postupak
Backpulver	prašak za pecivo	SG
Blasinstrument	duvački instrument	SG
Handbremse	ručna kočnica	SG
Heftklammer	spajalica	IZ
Kühlanlage	rashladni uređaj	SG
Kühlmittel	sredstvo za hlađenje	SG
Lenkrad	volan	NR
Lesebrille	naočare za čitanje	SG
Liegestuhl	ležaljka	IZ
Lockmittel	mamac	IZ
Mähmaschine	kosilica	IZ
Mikrofon	mikrofon	SNS
Putzmittel	sredstvo za čišćenje	SG
Radiergummi	gumica za brisanje	SG
Rasierapparat	aparatus za brijanje	SG
Regenschirm	kišobran	SNT
Rennauto	trkački auto	SG
Schmerzmittel	sredstvo protiv bolova	SG
Schmutzfänger	blatobran	SST
Schwimmanzug	kupaći kostim	SG
Sonnenschirm	suncobran	SST
Sprechanlage	interfon	SNT
Sprungbrett	odskočna daska	SG
Staubsauger	usisivač	IZ
Suchmaschine	pretraživač	IZ
Süßstoff	zaslađivač	IZ
Trinkglas	čša za piće	SG
Waschmaschine	mašina za pranje veša	SG

Analizom korpusa uočili smo da veliki broj nemačkih imeničkih složenica ove tvorbeno-semantičke kategorije sadrži osnovičke konstituente koje stvaraju leksičke nizove poput: *-mittel*, *-zeug*, *-maschine* i *-stoff*, te smo ekvivalente ispitivali prema osnovičkoj konstituenti i pomoću kontrolnog korpusa ustanovili sistematičnost u ekvivalenciji kod pojedinih grupa složenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku.

Obradom ekvivalenata složenica čija je osnovička konstituenta *-mittel*, možemo konstatovati da im u srpskom jeziku pretežno odgovaraju sintagme, što se može prikazati sledećim primerima:

Osnovička konstituenta *-mittel*

Allheilmittel	lek za sve
Bindemittel	vezivno sredstvo
Desinfektionsmittel	dezinfekciono sredstvo, sredstvo za dezinfekciju
Geldmittel	novčana sredstva
Heilmittel	lekovito sredstvo
Hilfsmittel	pomoćno sredstvo
Hygienemittel	sredstvo za higijenu
Lebensmittel	životna namirnica
Putzmittel	sredstvo za čišćenje
Reinigungsmittel	sredstvo za čišćenje
Schmerzmittel	sredstvo protiv bolova
Transportmittel	prevozno sredstvo
Vorbeugungsmittel	preventivno sredstvo
Waschmittel	sredstvo za pranje

Izdvojeni ekvivalenti koji ne predstavljaju sintagme već izvedenice, jesu: *Nahrungsmittel* → *namirnica*, *Düngemittel* → *đubrivo* i *Lockmittel* → *mamac*.

Imeničkim složenicama čija je osnovička konstituenta leksema *-maschine*, u srpskom jeziku, takođe, pretežno odgovaraju sintagme, poput:

Osnovička konstituenta *-maschine*

Bügelmaschine	mašina za glačanje
Dampfmaschine	parna mašina
Geschirrspülmaschine	mašina za pranje sudova
Graviermaschine	mašina za graviranje
Hobelmaschine	mašina za hoblovanje
Messmaschine	mašina za merenje
Nähmaschine	mašina za šivenje
Poliermaschine	mašina za poliranje
Schreibmaschine	pisaća mašina
Waschmaschine	mašina za pranje veša

Sledeći ekscerpirani ekvivalenti ne predstavljaju sintagme, već izvedenice: *Bohrmaschine* → *bušilica*, *Suchmaschine* → *pretraživač* i *Mähmaschine* → *kosilica*.

Obrađene imeničke složenice čija je druga konstituenta leksema *-zeug* i *-stoff*, u srpskom jeziku kao ekvivalente najčešće imaju izvedenice i sintagme koje su podjednako zastupljene. Deo ekscerpiranih primera iz korpusa prikazujemo ispod.

Osnovička konstituenta *-zeug*

Angelzeug	oprema za pecanje
Bettzeug	posteljina
Fahrzeug	vozilo
Hebezeug	dizalica
Malzeug	pribor za slikanje
Nähzeug	pribor za šivenje
Rüstzeug	oprema
Schlagzeug	udaraljke, bubnjevi
Schreibzeug	pribor za pisanje
Spielzeug	igračka
Strickzeug	pletivo, pribor za pletenje
Turnzeug	gimnastička oprema

Ekvivalenti izdvojenih imenica koje ne predstavljaju izvedenice ili sintagme, jesu *Werkzeug* → alat i *Flugzeug* → avion koje spadaju u neizvedene reči.

Osnovička konstituenta -stoff

Baustoff	građevinski materijal
Bindestoff	vezivo
Blechstoff	limeni materijal
Brennstoff	gorivo
Farbstoff	sredstvo za bojenje
Giftstoff	otrovni materijal
Impfstoff	vakcina, cepivo
Klebstoff	lepak
Kunststoff	veštačka materija
Nährstoff	hranljiva materija
Rohstoff	sirovina
Schutzstoff	zaštitna materija
Sprengstoff	eksploziv
Süßstoff	zaslađivač
Treibstoff	gorivo
Werkstoff	materijal
Zellstoff	celuloza
Zusatzstoff	dodatak

Ekscerpirana imenička složenica kojoj, pored sintagme, u srpskom jeziku odgovara i izvedenica, jeste *Schmierstoff* → mazivo, materijal za podmazivanje.

8.7.3 Imenice sa značenjem mesta i prostora

Ekvivalenti ekscerpiranih nemačkih složenica sa značenjem mesta i prostora u srpskom jeziku obuhvataju neizvedene reči, izvedenice, složenice nesufiksalne i sufiksalne tvobe, kao i sintagme. Izdvojeni ekvivalenti prikazani su u sledećoj tabeli:

Tabela 8–3 Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica sa značenjem mesta i prostora u srpskom jeziku

Imenička složenica u nemačkom jeziku	Ekvivalent u srpskom jeziku	Tvorbeni postupak
Altersheim	starački dom	SG
Aquadrom	akvadrom	SNT
Arbeitsplatz	radno mesto	SG
Arbeitszimmer	radna soba	SG
Ausflugsort	izletište	IZ
Bethaus	bogomolja	SST
Bienenhaus	pčelinjak	IZ
Dachboden	tavan	NR
Diskothek	diskoteka	SNT
Erdgeschoss	prizemlje	IZ
Fundort	nalazište	IZ
Gebirgsgegend	planinski kraj	SG
Lehrerzimmer	zbornica	IZ
Lesesaal	čitaonica	IZ
Messegelände	sajmište	IZ
Tanzfläche	podijum za ples	SG
Tanzsaal	plesna dvorana	SG
Treppenhaus	stepenište	IZ
Waisenhaus	sirotište	IZ
Waldwiese	šumska livada	SG
Warenhaus	robna kuća	SG
Zollamt	carinarnica	IZ

Na osnovu navedenih primera, možemo zaključiti da je reč o heterogenoj grupi ekvivalenata koji su, međutim, u različitoj meri zastupljeni. Obradom korpusa mogli smo uočiti da između nemačkih složenica sa značenjem mesta i prostora i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, gotovo ne postoji ekvivalencija na nivou tvorbenih

modela, što znači da samo mali broj složenica ove tvorbeno-semantičke kategorije u srpskom jeziku kao ekvivalent ima složenicu. Iz korpusa smo izdvojili samo *Bethaus* → *bogomolja*, u kojem *bogomolja* predstavlja imenicu složeno-sufiksne tvorbe, kao i nekoliko konfiksinih tvorenica čiji su ekvivalenti u srpskom jeziku takođe konfiksne složenice, poput: *Aquadrom* → *akvadrom*, *Hippodrom* → *hipodrom*, *Diskothek* → *diskoteka* i dr.

U preostale ekvivalente spadaju izvedenice, prvenstveno one sufiksne tvorbe, kao i sintagme. S obzirom na to da veliki broj nemačkih imeničkih složenica ove tvorbeno-semantičke kategorije odlikuju osnovičke konstituente koje stvaraju leksičke nizove poput: *-saal*, *-platz*, *-ort*, *-stätte*, *-werk*, *-haus*, *-stelle*, *-raum* i *-zimmer*, ekvivalente smo istražili, upravo, prema osnovičkoj konstituenti. Pomoću kontrolnog korpusa ustanovili smo sistematičnost u ekvivalenciji kod pojedinih grupa složenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku.

Analizom korpusnog materijala možemo konstatovati da složenicama čije su osnovičke konstituente *-stätte*, *-werk* i *-haus*, u srpskom jeziku pretežno odgovaraju sufiksne tvorenice, što se može ilustrovati sledećim primerima:

Osnovička konstituenta *-stätte*

Brandstätte	zgarište
Gaststätte	gostionica
Grabstätte	grobnica
Heilstätte	lečilište
Lagerstätte	nalazište, ležište
Raststätte	odmorište
Richtstätte	gubilište
Werkstätte	radionica
Zufluchtstätte	utočište, sklonište

Osnovička konstituenta *-werk*

Bergwerk	rudnik
Eisenwerk	železara
Gaswerk	plinara
Glaswerk	staklara
Heizwerk	toplana
Hüttenwerk	topionica
Kraftwerk	elektrana
Stickstoffwerk	azotara
Sägewerk	pilana
Salzwerk	solana
Walzwerk	valjaonica
Zementwerk	cementara

Delimičnu sistematičnost u ekvivalenciji zapazili smo i u vezi sa tvorbenim sredstvima, s obzirom na to da ekvivalentne sufiksne izvedenice u srpskom jeziku najčešće sadrže sufikse *-(o)nica*, *-(l)ište* i *-ara*, koji su karakteristični za imenice ove tvorbeno-semantičke kategorije u srpskom jeziku.

Ekvivalente složenica sa osnovičkom konstituentom *-haus*, pretežno predstavljaju izvedenice sufiksne tvorbe, kao što su sledećim pregledom obuhvaćene tvorenice:

Osnovička konstituenta *-haus*

Bienenhaus	pčelinjak
Brauhaus	pivara
Glashaus	staklenik
Kesselhaus	kotlarnica
Lagerhaus	skladište, stovarište
Schlachthaus	klanica
Spielhaus	igraonica
Treppenhaus	stepenište
Waisenhaus	sirotište

Ekscerpirani ekvivalenti koji ne predstavljaju izvedenice već sintagme, jesu: *Warenhaus* → *robna kuća* i *Wohnhaus* → *stambena zgrada*, zatim složenica *Bethaus* → *bogomolja*, dok smo za složenice poput *Zeughaus* i *Rathaus* zabeležili dubletne ekvivalente koji mogu biti i izvedenice i sintagme:

Rathaus → većnica, zgrada opštine

Zeughaus → oružana, skladište oružja

Slabije izraženu sistematičnost u ekvivalenciji, uočili smo kod imeničkih složenica sa značenjem mesta i prostora koje sadrže osnovičke konstituente: *-saal*, *-platz*, *-ort*, *-stelle*, *-raum* i *-zimmer*, sa kojima u srpskom jeziku korespondiraju izvedenice sufiksane tvorbe i sintagme koje su u manjoj ili većoj meri ravnomerno zastupljene. Ovo se može prikazati na sledećim primerima:

Osnovička konstituenta *-saal*

Festsaal	svečana dvorana, svečana sala
Gerichtssaal	sudnica
Hörsaal	slušaonica
Kinosaal	bioskopska sala
Kreißaal	porodilište
Lesesaal	čitaonica
Operationssaal	operaciona sala
Rathaussaal	opštinska sala
Speisesaal	trpezarija
Tanzsaal	plesna dvorana
Turnsaal	fiskulturna sala

Osnovička konstituenta *-platz*

Arbeitsplatz	radno mesto
Fußballplatz	fudbalsko igralište
Golfplatz	teren za golf
Parkplatz	parkiralište
Ruheplatz	počivališče
Schießplatz	streljana
Sitzplatz	sedište
Spielplatz	igralište
Sportplatz	sportsko igralište
Startplatz	startno mesto
Tränkplatz	pojilište

Osnovička konstituenta *-ort*

Abflugort	mesto poletanja
Ausflugsort	izletišče
Badeort	kupalište
Bestimmungsort	odredište
Drehort	mesto snimanja
Entstehungsort	mesto nastanka
Erholungsort	odmaralište
Fundort	nalazište
Herkunftsort	mesto porekla
Kurort	lečilište
Ruheort	odmaralište
Standort	položaj, stajalište, lokacija
Tatort	mesto zločina
Urlaubsort	turističko mesto
Wallfahrtssort	pokloničko mesto

Nemačka složenica *Wohnort* ima dva ekvivalenta u srpskom jeziku, koji pripadaju izvedenicama i sintagmama, naime, 'prebivalište' i 'mesto stanovanja'.

Osnovička konstituenta *-stelle*

Abbaustelle	mesto otkopa
Anmeldungsstelle	prijavnica
Annahmestelle	prihvatište
Ausgabestelle	mesto izdavanja
Baustelle	gradilište
Beratungsstelle	savetovalište
Fundstelle	nalazište
Haltestelle	stanica, stajalište
Ladestelle	mesto utovara
Sammelstelle	okupljalište
Tankstelle	benzinska pumpa
Verkaufsstelle	prodajno mesto
Zweigstelle	ispostava

Osnovička konstituenta *-raum*

Abstellraum	ostava
Bürraum	kancelarijski prostor
Dienstraum	službena prostorija
Fitnessraum	prostor za fitnes
Gepäckraum	prtljažnik
Kühlraum	hladnjača
Lageraum	skladište
Warteraum	čekaonica
Wohnraum	stambeni prostor
Zeugenraum	prostorija za svedoke

Osnovička konstituenta *-zimmer*

Arbeitszimmer	radna soba
Badezimmer	kupatilo
Doppelzimmer	dvokrevetna soba
Esszimmer	trpezarija
Gästezimmer	gostinska soba, soba za goste
Hotelzimmer	hotelska soba
Kinderzimmer	dečija soba
Lehrerzimmer	zbornica
Schlafzimmer	spavaća soba
Sprechzimmer	soba za konsultacije
Wohnzimmer	dnevna soba

8.7.4 Apstraktne imenice

Ekvivalenti ekscerpiranih nemačkih apstraktnih složenica u srpskom jeziku, predstavljaju veoma raznoliku grupu koja obuhvata neizvedene reči, izvedenice sufiksane tvorbe, složenice nesufiksane i sufiksane tvorbe, kao i sintagme. Raznovrsnost ekvivalenata izložićemo u sledećoj tabeli, koja sadrži delove ekscerpiranih složenica.

Tabela 8–4 Ekvivalenti nemačkih apstraktnih složenica u srpskom jeziku

Imenička složenica u nemačkom jeziku	Ekvivalent u srpskom jeziku	Tvorbeni postupak
Anmeldefrist	rok za prijavljivanje	SG
Ausgehverbot	zabrana izlaska	SG
Begleiterscheinung	propatna pojava	SG
Denkweise	način razmišljanja	SG
Ehrfurcht	strahopoštovanje	SNT
Eigenwille	samovolja	SNT
Freiheitsentzug	lišenje slobode	SG
Geburtstag	rođendan	SNT
Glaubensfreiheit	verska sloboda	SG
Gleichmut	ravnodušnost	IZ
Jahrhundert	vek	NR
Kleinmut	malodušnost	IZ
Kopfweh	glavobolja	SST
Lernfähigkeit	sposobnost učenja	SG
Lieferfrist	rok isporuke	SG
Muttersprache	maternji jezik	SG
Redefreiheit	sloboda govora	SG
Redegewandtheit	rečitost	IZ
Schimpfwort	psovka	IZ
Selbstbeherrschung	samosavladavanje	SNT
Selbstbewusstsein	samosvest	SNT
Sendezeit	vreme emitovanja	SG
Soziolekt	sociolekt	SNT
Tragkraft	nosivost	IZ
Vollmacht	punomoć	SNT
Wirkungskreis	delokrug	SNT
Wohlgeneigtheit	blagonaklonost	IZ
Zahnweh	zubobolja	SST

Usled velike raznovrsnosti ekscerpiranih ekvivalenata, nije moguće ustanoviti sistematičnost u ekvivalenciji. Sistematičnost u ekvivalenciji, kao i tvorbenostrukturnu ekvivalenciju i istovetnu semantičku motivisanost, zabeležili smo samo kod konfiksnihi složenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, poput: *Soziolekt* → *sociolekt*, *Makroökonomie* → *makroekonomija*, *Genozid* → *genocid* i sl.

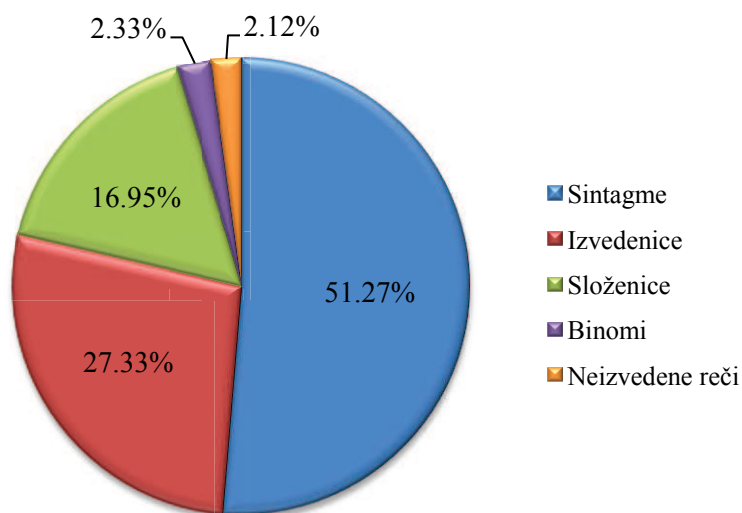
Rezime: Ekvivalenti nemačkih imeničkih složenica u srpskom jeziku

Sa ciljem da istražimo zakonitosti na nivou systemske, odnosno tvorbenosystemske ekvivalencije, ekvivalente nemačkih imeničkih složenica u srpskom jeziku analizirali smo prema njihovoj pripadnosti tvorbeno-semantičkim kategorijama. Kategorije koje smo pritom razmatrali jesu apstraktne složenice, zatim složenice sa značenjem lica, predmeta, kao i one koje označavaju mesto i prostor.

Sveobuhvatnom obradom korpusnog materijala, možemo zaključiti da ekvivalenti nemačkih složenica predstavljaju veoma heterogenu skupinu koja obuhvata: neizvedene reči, izvedenice prefiksalsne, sufiksalsne i cirkumfiksalsne tvorbe, složenice nesufiksalsne i sufiksalsne tvobe, kao i sintagme i binome.

Zastupljenost navedenih ekvivalenata predstaviceмо sledećim grafikonom.

Grafikon 8–4 Zastupljenost ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica

Sistematičnost u ekvivalenciju nismo mogli uočiti na nivou celih tvorbeno-semantičkih kategorija, već isključivo u okviru pojedinačnih tvorbenih obrazaca. S obzirom na to da osnovičke konstituente pretežno predstavljaju semantički centar cele složenice, kao i to da od njih zavisi pripadnost cele tvorenice određenoj tvorbeno-semantičkoj kategoriji, kao presudan kriterijum za ispitivanje ekvivalencije uzeli smo osnovičku konstituentu analiziranih nemačkih imeničkih složenica. Kod imenica za obeležavanje lica, sistematičnost u ekvivalenciji konstatovali smo u vezi sa imeničkim složenicama sa osnovičkim konstituentama *-mann* i *-frau*, čije je značenje delimično apstrahovano i kojima u srpskom jeziku prvenstveno odgovaraju imenice izvedene mocionim sufiksima. Dalje zakonitosti u ekvivalenciji, u okviru ove tvorbeno-semantičke kategorije, zapazili smo u vezi sa posesivnim složenicama sa kojima u srpskom jeziku pretežno korespondiraju tvorenice izvedene ekspresivno obojenim sufiksima. Kod ekvivalenata imeničkih složenica koje označavaju predmete, kao i onih sa značenjem mesta i prostora, sistematičnost u ekvivalenciji uočljiva je, pre svega, u vezi sa osnovičkim konstituentama koje stvaraju leksičke nizove. Ovo je, međutim, ograničeno samo na pojedine tvorbene obrasce, dok smo kod ostalih zabeležili slabije izraženu sistematičnost. Između apstraktnih imenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, usled velike raznovrsnosti ekvivalenata kako iz nominacionog, tako i iz tvorbenosistemskog aspekta, nije moguće identifikovati indicije koje bi ukazivale na sistematičnost u ekvivalenciji. Izuzetak predstavlja značajan broj konfiksnihi složenica sa apstraktnim značenjem, kojima u srpskom jeziku, takođe, odgovaraju isto motivisane konfiksne složenice, a ta sistematičnost u ekvivalenciji, kao i ekvivalencija na nivou tvorbenog modela i obrasca, jeste ono što je zajedničko imeničkim složenicama svih tvorbeno-semantičkih kategorija i njihovim ekvivalentima u srpskom jeziku.

Pored zapaženih zakonitosti u ekvivalenciji, možemo zaključiti da, iako se ekvivalencija samo kod manjeg broja ekvivalenata može uspostaviti na nivou samog tvorbenog modela slaganja, kod značajnog broja ekscerpiranihi primera možemo govoriti o ekvivalenciji na tvorbenosistemskom nivou, jer nemačkim složenicama odgovaraju izvedenice, dakle, tvorenice koje takođe predstavljaju proizvode tvorbe reči. Ipak, kao što smo već naveli, preovlađuju sintagmatski ekvivalenti, kao jedinice koje prevazilaze nivo tvorbe reči.

9

Zaključak

Predmet našeg istraživanja bila je kontrastivna analiza imeničke tvorbe u nemačkom i srpskom jeziku sa posebnim osvrtom na tvorbene modele slaganja i izvođenja, kao i na odnose u ekvivalenciji između imeničkih tvorenicu u nemačkom i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku.

U prvom poglavlju, pored navedenih ciljeva i polaznih pretpostavki, predstavljeni su teoretski i metodološki okvir istraživanja i dati su podaci o korišćenom korpusu.

Drugo i treće poglavlje sadrže prikaz tvorbenih modela u nemačkom i srpskom jeziku. Posebna pažnja posvećena je prvenstveno izvođenju i slaganju, kao centralnim tvorbenim modelima. Tvorbeni postupci konverzije, skraćivanja, slivanja i reduplikacije, zbog spornog statusa u nauci o tvorbi reči u jednoj ili obe istražene lingvističke tradicije, odnosno slabe produktivnosti u jednom ili oba tvorbena sistema, nisu bili predmet detaljne analize.

U ovim poglavljima dali smo pregled ključnih pojmovno-terminoloških jedinica, dobijenih obradom serbokroatističke i germanističke naučne i stručne literature. Zbog neophodnosti terminološke unifikacije, uspostavili smo definicijsku ekvivalenciju između tvorbenih modela izvođenja i slaganja u srpskom i nemačkom jeziku, kao i između elemenata koji učestvuju u tvorbi. Ovo je bilo neophodno, s obzirom na to da se navedeni tvorbeni modeli u obrađenoj literaturi delom tumače i klasifikuju na različite načine.

U zavisnosti od toga da li u postupku izvođenja učestvuju glasovno izraženi tvorbeni afiksi ili ne, tvorbeni model izvođenja analizirali smo kao nadređeni pojam koji obuhvata eksplicitno i implicitno izvođenje. Oslanjajući se na germanističku literaturu, takođe smo izdvojili kategoriju retrogradnog izvođenja u nemačkom jeziku koje, usled slabe produktivnosti i spornog statusa kao tvorbenog postupka, u radu nije obrađivano. U eksplicitno izvođenje oba jezika svrstali smo sufiksalsnu, prefiksalsnu i cirkumfiksalsnu tvorbu i pojedinačno smo ih analizirali.

Tvorbeni model slaganja u istraženim jezicima obrađivali smo kao postupak koji obuhvata složeno-nesufiksalsnu i složeno-sufiksalsnu tvorbu. Zbog produktivnosti i raznovrsnosti tvorbenih obrazaca u okviru složeno-sufiksalsne tvorbe srpskog jezika, ovaj tvorbeni postupak analizirali smo zasebno, dok smo tvorenice složeno-sufiksalsne

tvorbe u nemačkom jeziku, zbog slabije zastupljenosti, obrađivali u okviru determinativnih imeničkih složenica.

Klasifikacija i tipologizacija imeničkih izvedenica i složenica u tvorbenim sistemima nemačkog i srpskog jezika, izvršena je na osnovu formalnih i semantičkih kriterijuma. Formalne karakteristike odnosile su se na kategorijalnu pripadnost tvorbene osnove izvedenica, odnosno prve konstituente složenica. Izdvojili smo frekventne tvorbene obrasce i sredstva, a pri obradi tvorbenog postupka izvođenja, tematizovana je i njegova modifikaciona funkcija. S tim u vezi stoji analiza deminutivnih, augmentativnih, moviranih, negiranih i zbirnih imenica u nemačkom i srpskom jeziku.

Kao što smo naveli, analizi ostalih tvorbenih postupaka, zbog spornog statusa i slabe zastupljenosti u jednom ili oba tvorbeni sistema, nismo posvetili posebnu pažnju. Kao rezultat obrađene literature i korpusne građe, možemo konstatovati da je imenička konverzija u srpskom jeziku slabo produktivna, za razliku od nemačkog jezika, u kojem je teoretski moguće supstantizovati svaki infinitiv, pridev ili participijski oblik glagola.

U vezi sa postupkom skraćivanja, u germanističkoj lingvističkoj tradiciji pravi se razlika između ortografskog i tvorbenog skraćivanja, dok se u serbokroatistici ove reči analiziraju samo iz pravopisnog aspekta, jer ortografskim skraćivanjem ne nastaju nove lekseme, niti se menja vrsta reči. Novonastale skraćenice u nemačkom jeziku često su rezultat težnje ka racionalizaciji jezičkog materijala, a skraćivanjem se neretko stvaraju stilski različito obojene lekseme. Sličnu funkciju u srpskom jeziku može preuzeti univerbacija koja se smatra podvrstom sufiksarne tvorbe, zato što skraćivanje dvočlanih, retko tročlanih sintagmatskih konstrukcija u jednu reč, prati istovremeno dodavanje tvorbenog sufiksa.

Postupci reduplikacije i slivanja u serbokroatističkoj nauci o tvorbi reči, ne obrađuju se kao zasebni tvorbeni modeli, dok se u germanistici neretko klasifikuju i kao podvrste slaganja. Zajedničko u istraženim tvorebnim sistemima jeste to da je reč o slabo produktivnim tvorbenim postupcima kojima se doprinosi intenzivirajućem, ironičnom ili šaljivom jezičkom izrazu, kao i to da se kao okazionalne tvorenice pretežno javljaju u jeziku reklama i žargona.

U fokusu četvrtog, petog i šestog poglavlja nalazila se kontrastivna analiza morfološke i semantičke strukture imeničkih izvedenica i složenica u nemačkom i srpskom jeziku i poređenje transpozicionih i modifikacionih klasa imeničkih tvorenica.

Obradom korpusne građe i kontrastivnom analizom ekscerpiranih tvorenica, možemo zaključiti da sufiksalne izvedenice tvorbenih sistema koje smo poredili, određuje niz podudarnosti u morfološkoj strukturi. Ovo se prvenstveno odnosi na gramatička svojstva sufiksa i tvorbene osnove, kao i na uslovljenost njihovog morfološkog oblika od glasovnog okruženja, s tim što je za srpski jezik karakterističnija veća razmena fonetskog materijala između osnove i sufiksa. Paralele smo, takođe, uočili i u vezi sa značenjskom strukturom izvedenica koja može biti jednoreferentna i dvoreferentna. Zajedničko za veliki broj sufiksa u nemačkom i srpskom jeziku jeste i polifunkcionalnost, tj. osobina da tvorenice koje su njima izvedene mogu pripadati različitim tvorbeno-semantičkim kategorijama.

Pored ukazanih sličnosti, konstatovali smo i značajne razlike u vezi sa brojem sufiksa, kao i u njihovoj zastupljenosti u okviru imeničke tvorbe istraženih jezika. Tvorbeni sistem srpskog jezika odlikuje znatno šira paleta sufiksa, a sufiksalna tvorba u nemačkom jeziku izdvaja se po tome što obuhvata i tvorbu sufiksoidima koji imaju oblik imenica, čije je značenje apstrahovano.

U okviru prefiksalne tvorbe imenica, takođe smo uočili podudarnosti. U oba jezika prisutni su prefiksi koji su poreklom predlozi i, samim tim, mogu imati i funkciju slobodnih morfema. Pored toga, u tvorbenim sistemima koje poredimo, postoje tzv. pravi prefiksi koji nisu nastali od predloga i imaju oblik vezanih morfema, kao i rečce za negaciju. Za razliku od srpskog, u imeničku prefiksalnu tvorbu nemačkog jezika ubrajamo izvođenje pomoću prefiksoida koje karakteriše dekonkretizovano značenje, u odnosu na lekseme iz kojih su nastali. Identifikovali smo, takođe, značajan broj imeničkih tvorenica prefiksalne tvorbe u srpskom jeziku, koje predstavljaju kalkove iz nemačkog jezika, što ukazuje na to da ih odlikuje tvorbenostrukturalna ekvivalencija i istovetna motivisanost.

U vezi s cirkumfiksalsnom tvorбом, ustanovili smo da cirkumfiksalsne izvedenice u nemačkom i srpskom jeziku, u poređenju sa sufiksalsnim i prefiksalsnim tvorenicama iz tvorbenostrukturalnog aspekta, ispoljavaju najveće razlike. One se ne ogledaju samo u

produktivnosti, budući da je ova vrsta izvedenica brojnija u srpskom jeziku, već i u raznovrsnosti cirkumfiksa. U tvorbenom sistemu nemačkog jezika postoji samo jedan cirkumfiks, dok se cirkumfiksi u srpskom jeziku sastoje iz više različitih morfema. Cirkumfiksi u istraženim jezicima razlikuju se i po načinu postanka i po zastupljenosti u tvorbeno-semantičkim kategorijama. Dok se cirkumfiksi u nemačkom jeziku najčešće ograničavaju na glagolske, odnosno apstraktne imenice, tvorenice cirkumfiksne tvorbe u srpskom jeziku stoje u analogiji sa sintagmama i prisutne su, u manjoj ili većoj meri, u svim obrađenim tvorbeno-semantičkim kategorijama.

Kao što smo napomenuli, pored kontrastivne analize imeničkih izvedenica, poredili smo morfološku i semantičku strukturu imeničkih složenica. Možemo zaključiti da one u srpskom jeziku, suprotno nemačkim imeničkim složenicama, ne mogu sadržati više od dve konstituente. Konstituente nemačkih složenica mogu biti morfološki proste, izvedene ili složene, dok u srpskom jeziku samo osnovička konstituenta može biti izvedena.

U tvorbenom sistemu nemačkog jezika, endocentrične imeničke složenice brojnije su od egzocentričnih, dok srpski jezik raspolaže sa znatno više egzocentričnih složenica. U oba jezika postoje odredbene konstituente, koje po kategorijalnoj pripadnosti mogu biti imenice, glagoli, pridevi, prilozi, zamenice, brojevi, kao i konfiksi.

Uočili smo razlike u njihovoj morfolškoj i semantičkoj strukturi i u ograničenjima koja stoje u vezi s tvorbom reči istraženih jezika. Najmanje ograničenja pokazuju imeničke složenice sa odredbenom imeničkom konstituentom. Obradom korpusne građe mogli smo verifikovati navode u literaturi u vezi sa postojanjem značajnog broja imeničko-imeničkih složenica nesufiksne tvorbe, koje predstavljaju kalkove iz nemačkog jezika.

Suprotno složenicama sa odredbenom imeničkom konstituentom koje u istraženim jezicima odlikuje visoki stepen korespondencije u morfolškoj i semantičkoj strukturi, u vezi s tvorbom glagolsko-imeničkih složenica zapazili smo značajne razlike, kako iz morfolškog, tako i iz semantičkog aspekta. Nemačke složenice sadrže odredbenu konstituentu koju čine različiti oblici glagolske osnove, dok je tvorbena aktivnost glagola, kao odredbene konstituente imeničkih složenica, u srpskom jeziku

veoma ograničena. Tako, prva konstituenta nikada ne može imati oblik glagolske osnove, već oblik imperativa i samo u nekoliko izuzetaka oblik prezentske osnove. Pored toga, ove imeničke složenice u nemačkom jeziku pretežno imaju endocentričnu strukturu, za razliku od srpskog, u kojem preovlađuju egzocentrične tvorenice.

Tvorbenostrukturu podudarnost i istu semantičku motivisanost pokazuje veliki broj nemačkih i srpskih imeničkih složenica koje se sastoje od jedne ili dve konstituente, koje imaju oblik konfiksa. Konfiksne složenice ovih jezika najčešće odlikuju istovetni tvorbeni elementi preuzeti iz drugih jezika, a jedine razlike uočavaju se u stepenu njihovog prilagođavanja morfološkim i fonetskim sistemima jezika u koji su preuzeti. Značajan broj hibridnih složenica takođe su identično motivisane i konfiks koji sadrže, istovetan je u oba jezika.

Imeničke složenice sufiksalne tvorbe, u poređenju sa onim nesufiksalne tvorbe, karakteriše veća tvorbenostrukturalna podudarnost. U nemačkom i srpskom jeziku najbrojniji tip jesu složenice čija je odredbena konstituenta neizvedena, a osnovička konstituenta deverbarna imenica, s tim što u tvorbenom sistemu srpskog jezika postoji veća raznovrsnost sufiksa koji učestvuju u tvorbi, dok je u nemačkom prisutan samo jedan sufiks. Imeničke tvorenice složeno-sufiksalne tvorbe u oba jezika, pretežno odlikuje egzocentrična struktura. Između konstituenti neretko vlada rekcijski odnos i odredbena konstituenta predstavlja objekat glagola iz kojeg je izvedena osnovička konstituenta. Razlikuju se po tome što odredbena konstituenta u nemačkom, za razliku od srpskog jezika, ne može imati oblik subjekta.

Ako uporedimo posebne kontrastivne analize imeničkih izvedenica i složenica istraženih jezika, možemo konstatovati da imeničke složenice ispoljavaju znatno veće razlike u morfološkoj i semantičkoj strukturi od imeničkih izvedenica.

Kao rezultat kontrastivne analize transpozicionih i modifikacionih klasa imeničkih tvorenica nemačkog i srpskog jezika, ustanovili smo da se imenice u istraženim klasama uglavnom razlikuju po zastupljenosti tvorbenih modela, kao i paleti tvorbenih obrazaca i sredstava. Modifikovane tvorenice u oba jezika nastaju pretežno tvorbenim postupkom izvođenja, prvenstveno eksplicitnom tvorбом, dok je implicitno izvođenje slabije zastupljeno. U okviru eksplicitne tvorbe, centralno mesto zauzimaju sufiksna i prefiksna tvorba, a cirkumfiksna tvorba, naročito u nemačkom jeziku,

ima podređenu ulogu. U tvorbi modifikovanih tvorenic nemačkog jezika, pre svega moviranih imenica, takođe smo registrovali tvorbeni model slaganja.

Imenička tvorba u oba tvorbeni sistema, u poređenju sa tvorbom reči druge kategorijalne pripadnosti, obuhvata najviše transpozicionih semantičkih klasa, tj. tvorbeno- semantičkih kategorija. Iz tvorbenostrukturnog aspekta, najveće sličnosti ispoljavaju imenice sa značenjem predmeta koje se u istraženim jezicima dobijaju tvorbenim postupcima izvođenja, pretežno sufiksalmom tvorbom, kao i slaganjem. Razlike se ogledaju u tome što u okviru ove tvorbeno-semantičke kategorije, tvorbeni sistem srpskog jezika sadrži znatno više sufiksa od nemačkog, a u nemačkom jeziku preovlađuju složenice.

Ekscerpirane imenice sa značenjem mesta i prostora dobijaju se istim tvorbenim postupcima, naime, izvođenjem i slaganjem, s tim što je tvorbeni model izvođenja znatno zastupljeniji u srpskom jeziku i obuhvata sufiksalmu i cirkumfiksalmu tvorbu, dok se u tvorbenom sistemu nemačkog jezika ove imenice mogu obrazovati samo sufiksalmom tvorbom. Tvorbeni model slaganja zauzima dominantno mesto, suprotno od srpskog u kojem smo zabeležili svega nekoliko složenica.

Za tvorbu ekscerpiranih apstraktnih imenica u nemačkom jeziku, karakteristični su tvorbeni postupci izvođenja, slaganja i konverzije, a u tvorbenom sistemu srpskog jezika registrovali smo samo izvedenice i složenice. Osobenost nemačkog tvorbenog sistema, u okviru ove tvorbeno-semantičke kategorije, ogleda se u postojanju konverzionih tvorenic, budući da se značajan broj glagolskih imenica dobija supstantivizacijom.

Najveće inkongruentnosti javljaju se u tvorbeno-semantičkoj kategoriji imenica sa značenjem lica, koje su u oba jezika veoma brojne i u tvorbenom smislu raznovrsne. Ove razlike najviše se zapažaju u zastupljenosti tvorbenih modela i obrazaca, kao i u njihovoj raznolikosti. Sufiksalmu tvorba imenica sa značenjem lica, produktivna je u oba jezika, s tim što tvorbeni sistem srpskog jezika odlikuje veća raznovrsnost agentivnih sufiksa. Nemački jezik, za razliku od srpskog, osim sufiksa, raspolaže i agentivnim sufiksoidima koji imaju oblik ličnih imena i prezimena ili označavaju rodbinske odnose. U okviru ove kategorije, tvorbeni sistem nemačkog jezika takođe karakterišu egzocentrične posesivne složenice sa značenjem lica čije osnovičke konstituente

označavaju deo tela, životinju i predmet, između čijih konstituenti vlada metaforički odnosno metonimijski prenos. Osobenost tvorbenog sistema srpskog jezika ogleda se u postojanju egzocentričnih imperativnih složenica koje, najčešće na ironičan i podrugljiv način, ukazuju na čovekovo delanje i ponašanje.

Iz svega navedenog možemo zaključiti sledeće: Naša polazna pretpostavka da dominantni tvorbeni model slaganja u nemačkom, odnosno izvođenja u srpskom jeziku i u okviru modifikacionih, odnosno transpozicionih klasa imeničkih tvorenica istraženih jezika zauzimaju centralno mesto, u potpunosti je potvrđena za srpski jezik, dok je za nemački jezik samo delimično potvrđena. Ovo se pre svega odnosi na zastupljenost tvorbenih modela u modifikacionoj klasi tvorenica nemačkog jezika, koje prvenstveno odlikuje tvorbeni model izvođenja, dok je slaganje samo marginalno prisutno u tvorbi mocionih izvedenica. U vezi sa mocionim imenicama, međutim, mogli bismo argumentovati da je značenje osnovičkih konstituenti *-mann* i *-frau* koje učestvuju u mocionoj tvorbi apstrahovano i da se, usled toga, po svojim karakteristikama približavaju sufiksoidima, odnosno sufiksima.

Pretpostavka u vezi sa zastupljenošću tvorbenih modela u okviru istraženih transpozicionih klasa, u potpunosti je potvrđena za oba istražena jezika.

Predmet osmog i devetog poglavlja jeste kontrastivna i statistička korpusna analiza čiji je cilj bilo istraživanje systemske, odnosno tvorbenosystemske ekvivalencije između izvedenica i složenica nemačkog jezika i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku. Pri tom, posebnu pažnju posvetili smo ispitivanju zakonitosti u korespondenciji na nivou tvorbenih obrazaca i sredstava, kao i pronalaženju faktora koji utiču na zastupljenost ekvivalenata.

Na osnovu statističke analize, ustanovili smo da 85,78% ukupnog broja korpusom obrađenih nemačkih imeničkih izvedenica koje obuhvataju sufiksne, prefiksne i cirkumfiksne tvorenice i imenice nastale implicitnim izvođenjem, kao ekvivalente u srpskom jeziku takođe imaju izvedenice.

Ekvivalente pojedinačnih vrsta izvedenica istraživali smo ponaosob. Rezultati korpusne analize pokazuju da ekscerpiranim izvedenicama sufiksne tvorbe nemačkog jezika, u srpskom jeziku pretežno odgovaraju imenice koje su nastale istim tvorbenim postupkom. Između denominalnih, deverbálnih i deadjektivnih imenica sufiksne

tvorbe i njihovih sufikslnih ekvivalenata u većini analiziranih primera, postoji podudaranje u kategorijalnoj pripadnosti tvorbenih osnova, kao i istovetna semantička motivisanost.

Pored zapažene korespondencije između ekvivalentnih sufiksa značajnog broja sufikslnih tvorenic grčkog ili latinskog porekla koje pripadaju svim obrađenim tvorbeno-semantičkim kategorijama, analizom sufikslnih ekvivalenata identifikovali smo pretežno divergentne odnose u korespondenciji između ekvivalentnih sufiksa.

Naznake sistematične korespondencije među sufiksima, uočili smo najpre kod pojedinih tvorenic koje pripadaju istim tvorbeno-semantičkim kategorijama, što nas je podstaklo na to da pomoću kontrolnog korpusa, uzimajući u razmatranje veći broj izvedenica u okviru pojedinačnih tvorbeno-semantičkih kategorija, ispitamo sistematičnost u ekvivalenciji.

Obradom korpusne građe identifikovali smo izvesnu korespondenciju na nivou sufiksa, prvenstveno kod apstraktnih imenica i onih sa značenjem lica. Ovo se odnosi samo na pojedine sufikse ovih tvorbeno-semantičkih kategorija, a korespondencija je delom uslovljena i kategorijalnom pripadnošću tvorbenih osnova za koje se sufiksi vezuju.

U okviru tvorbeno-semantičkih kategorija imenica sa značenjem predmeta, kao i mesta i prostora, registrovali smo prevashodno divergentne odnose između sufikslnih ekvivalenata, a ekvivalencija delom nije uspostavljena ni na tvorbenosistemskom nivou.

Smatramo da je ovo, između ostalog, povezano s činjenicom što je značajan broj sufiksa prisutnih u ovim tvorbeno-semantičkim kategorijama polifunkcionalan, jer smo korespondenciju na nivou sufiksa uočili pretežno kod onih sufiksa koji, iz aspekta polifunkcionalnosti, nisu veoma raznovrsni. To znači da je teže, ili sasvim nemoguće, uspostaviti sistematičnost u korespondenciji između sufiksa koji su polifunkcionalni i, samim tim, zastupljeni u više tvorbeno-semantičkih kategorija što, između ostalog, potvrđuje i polifunkcionalan sufiks *-er*.

Između obrađenih prefikslnih tvorenic i njihovih ekvivalenata, u malo više od polovine primera, postoji tvorbenostrukturalna ekvivalencija, dok drugi ekvivalenti prevazilaze tvorbenosistemski nivo i predstavljaju sintagme.

Suprotno prefiksanim i sufiksanim izvedenicama, ekscerpirane cirkumfiksalne tvorenice nemačkog jezika, kao ekvivalente u srpskom jeziku nikada nemaju cirkumfiksalne tvorenice, već samo one sufiksalne tvorbe, što znači da je ekvivalencija uspostavljena na tvorbenosistemskom nivou, ali ne i na nivou tvorbenog obrasca.

Dok odnosi u ekvivalenciji između eksplicitnih izvedenica i ekvivalenata koji im odgovaraju u srpskom jeziku variraju u zavisnosti od podvrste eksplicitnog izvođenja, poređenjem ekscerpiranih imenica dobijenih tvorbenim postupkom implicitnog izvođenja i njihovih ekvivalenata, identifikovali smo pretežno tvorbenostrukturnu ekvivalenciju.

Statističkom obradom imeničkih složenica u nemačkom i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, možemo zaključiti da više od polovine ekvivalenata predstavljaju sintagme, dok izvedenice čini 27,33%, a imeničke složenice samo 16,95% ukupnog broja ekvivalenata.

Bez obzira na to da li je reč o sintagmama sa kongruentnim ili nekongruentnim atributima, osnovičkoj konstituenti imeničkih složenica u ekvivalentnim sintagmama, pretežno odgovara imenica koja ima funkciju upravne konstituente, a ekvivalente neretko odlikuje identična semantička motivisanost. Odnos imeničkih složenica i njihovih sintagmatskih ekvivalenata analizirali smo prema kriterijumu kategorijalne pripadnosti odredbene konstituente složenica, kako bismo istražili sistematičnost u ekvivalenciji, odnosno ispitali u kojoj meri kategorijalna pripadnost odredbene konstituente imeničke složenice utiče na podvrstu ekvivalentne sintagme.

S tim u vezi možemo konstatovati da kategorijalna pripadnost odredbene konstituente u izvesnoj meri ima uticaj na podvrstu ekvivalentne sintagme. Ovo se najviše zapaža kod imeničkih složenica sa odredbenom pridevskom konstituentom, koje kao ekvivalente gotovo uvek imaju sintagme sa kongruentnim atributima, dok je kod složenica sa odredbenom glagolskom i imeničkom konstituentom, taj procenat znatno niži.

Izvedenice koje predstavljaju ekvivalente ekscerpiranih imeničkih složenica, uglavnom su imenice sufiksalne tvorbe. Uočili smo veoma produktivan obrazac po kojem odredbenoj konstituenti nemačkih složenica u srpskom jeziku odgovara tvorbeno osnova ekvivalentne izvedenice, dok se osnovička konstituenta složenice realizuje

sufiksom te izvedenice. Odredbena konstituenta i tvorbeni osnovi veoma često su isto motivisane. Suprotno tvorbenom postupku slaganja, sufiksnom tvorbom ne dolazi do eksplicitnog imenovanja denotata, već se pomoću sufiksa taj denotat samo transponuje u određenu klasu pojava, tj. određenu tvorbeno-semantičku kategoriju.

Po tvorbenoj strukturi, ekvivalentne složenice nemačkih imeničkih složenica u srpskom jeziku, mogu biti tvorenice nesufiksne i sufiksne tvorbe, s tim što one složeno-sufiksne tvorbe čine više od polovine ekvivalenata. Značajan broj imeničkih složenica u nemačkom i srpskom jeziku neretko odlikuje tvorbenostrukturalna ekvivalencija i istovetna motivisanost konstituenti, na šta smo ukazali kada smo tematizovali kalkove iz nemačkog jezika.

Kako bismo ustanovili da li i u kojoj meri zastupljenost svih vrsta ekvivalenata zavisi od kategorijalne pripadnosti odredbene konstituyente nemačkih imeničkih složenica, statistički smo obradili ekvivalente prema ovom kriterijumu. Uočili smo da uticaj kategorijalne pripadnosti odredbene konstituyente na vrstu ekvivalenata, posebno dolazi do izražaja kod imeničkih složenica čiju odredbenu konstituentu predstavlja broj, zamenica ili prilog. Njima, u više od polovine obrađenih primera, kao ekvivalenti odgovaraju složenice u srpskom jeziku. Smatramo da ovo stoji u vezi s tim što značajan broj ovih ekvivalentnih složenica, zapravo, jesu kalkovi iz nemačkog jezika. Složenice u srpskom jeziku znatno su ređe ekvivalenti imeničkih složenica sa odredbenu konstituentom druge kategorijalne pripadnosti, a zastupljenost ostalih ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica ne odstupa drastično u zavisnosti od vrste reči odredbene konstituyente.

Analizirali smo i raspoređenost ekvivalenata nemačkih imeničkih složenica u srpskom jeziku, uzimajući kao kriterijum leksičko značenje konstituyente, pre svega odredbene konstituyente imeničkih složenica, kao i njihovu pripadnost tvorbeno-semantičkim kategorijama. Možemo konstatovati da u leksičkom smislu istovetna odredbena konstituenta ne predstavlja relevantan faktor koji utiče na raspoređenost ekvivalenata, a sistematičnost u ekvivalenciju nismo registrovali na nivou celih tvorbeno-semantičkih kategorija, već isključivo u okviru pojedinačnih tvorbenih obrazaca.

Iz navedenog sledi da iako se ekvivalencija samo kod manjeg broja ekvivalenata može uspostaviti na nivou samog tvorbenog modela slaganja, kod značajnog broja ekscerpiranih primera možemo govoriti o ekvivalenciji na tvorbenosistemskom nivou, s obzirom na to da nemačkim složenicama u srpskom jeziku, pored sintagmi, odgovaraju izvedenice, dakle, tvorenice koje su takođe proizvod tvorbe reči. Ipak, kao što smo već konstatovali, preovlađuju sintagmatski ekvivalenti, kao jedinice koje prevazilaze nivo tvorbe reči.

Ako uporedimo zasebne analize nemačkih imeničkih izvedenica i složenica i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku, možemo zaključiti da je tvorbenostrukturalna ekvivalencija između složenica i njihovih ekvivalenata retka, dok je slučaj sa izvedenicama, pre svega tvorenicama sufiksne tvorbe, obrnut.

Naša polazna pretpostavka da usled značajnog mesta koje analitička nominacija zauzima u nominacionom sistemu srpskog jezika, nije moguće uspostaviti visok stepen ekvivalencije na tvorbenosistemskom nivou, jednim je delom potvrđena. Ovo se prvenstveno odnosi na ekvivalente nemačkih imeničkih složenica, dok je između imeničkih izvedenica i njihovih ekvivalenata u većini ekscerpiranih primera, identifikovana ne samo tvorbenosistemska, već kod velikog broja, pre svega sufikslnih tvorenica, i tvorbenostrukturalna ekvivalencija.

Smatramo da dobijeni rezultati u praktičnom pogledu mogu biti relevantni pre svega za nastavu nemačkog odnosno srpskog kao stranog jezika. Značaj rezultata za oblast didaktike prvenstveno se ogleda u tome što savladavanje strukture tvorbenog sistema jednog jezika, predstavlja veoma važan, ali i kompleksan zadatak u nastavi stranih jezika (Gärtner 2012: 15). Studije iz glotodidaktike i psiholingvistike, takođe, svedoče o tome kako se nominacione jedinice, od kojih najveći broj čine tvorenice, znatno lakše usvajaju onda kada su formalne i semantičke veze između tvorbenih jedinica transparentne i ukoliko su ustanovljene izvesne zakonitosti u sistemskoj odnosno tvorbenosistemskoj ekvivalenciji između tvorbenog sistema maternjeg i stranog jezika (Storch 1999: 90).

Naš rad, u celosti, može doprineti kontrastivnim istraživanjima nemačkog i srpskog jezika u ovom veoma važnom segmentu jezičkog sistema i time dati osnov za dalja istraživanja u ovoj, iz kontrastivnog aspekta, nedovoljno proučenoj oblasti.

10 Bibliografija

- Ajdžanović, Milan (2008): Funkcionalno opterećenje sufiksa za obeležavanje osoba. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Altmann, Hans/ Kemmerling, Silke (2005): Wortbildung fürs Examen. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Andrjuschichina, Maria (1968): Vergleichende Untersuchung von Personenbezeichnungen im Russischen und Deutschen. Diss. Philologische Fakultät der Karl -Marx -Universität.
- Babić, Milica (1967): „Nomina agentis izvedena sufiksom -lo“. *Naš jezik* XVI. 84–92.
- Babić, Stjepan (2002): Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Barić, Eugenija (1980): Imeničke složenice neprefiksarne i nesufiksarne tvorbe. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Belić, Aleksandar (1949): Savremeni srpskohrvatski književni jezik. Drugi deo: Nauka o građenju reči. Beograd: Naučna knjiga.
- Berić, Vesna/ Ristić, Gordana (2003): Sinhrone osnove nemačkog jezika. Uvod u nauku o nemačkom jeziku. Novi Sad: Budućnost.
- Bugarski, Ranko (1996): Uvod u opštu lingvistiku. Beograd: Čigoja.
- Bußmann, Hadumod (1990): Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag.
- Bußmann, Hadumod (2002): Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag.
- Braun, Peter (1997): Personenbezeichnungen. Der Mensch in der deutschen Sprache. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Bzdga, Andrzej (2000): „Zusammenrückung, -setzung, -bildung“. U: Katny, A. /Schatte, C. *Das Deutsche von innen und außen. Ulrich Engel zum 70. Geburtstag*. Poznan. 9–23.
- Ćorić, Božo (1982): Mocioni sufiksi u srpskohrvatskom jeziku. Beograd: Filološki fakultet.
- Ćorić, Božo (1983): „Iz tvorbene sinonimije srpskohrvatskog jezika“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 12/1. 131–136.

- Ćorić, Božo (1988): „O terminologiji u našoj tvorbi reči“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 18/1. Beograd. 75–82.
- Ćorić, Božo (2002): „Derivacioni pojmovni aparat u srpskom jeziku“. *Srpski jezik* 7/1–2. 195–204.
- Ćorić, Božo (2002): „O formalno-semantičkoj klasifikaciji izvedenica“. *Književnost i jezik* XLIX. 1–8.
- Ćorić, Božo (2008): *Tvorba imenica u srpskom jeziku (odabrane teme)*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije.
- Donalies, Elke (2004): *Grammatik des Deutschen im europäischen Vergleich: Kombinatorische Begriffsbildung. Teil 1: Substantivkomposition*. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache.
- Donalies, Elke (2005): *Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
- Dragičević, Rajna (2008): „Aktuelna pitanja nauke o tvorbi reči“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 36/3. 61–69.
- Dragičević, Rajna (2010): *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Duden (1998): *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim: Dudenverlag.
- Durbaba, Olivera (2011): *Teorija i praksa učenja i nastave stranih jezika*. Beograd: Službeni glasnik.
- Dorđević, Radmila (2004): *Uvod u kontrastiranje jezika*. Beograd: Filološki fakultet u Beogradu.
- Eichinger, Ludwig (2000): *Deutsche Wortbildung. Eine Einführung*. Tübingen: Narr.
- Eisenberg, Peter (1998): *Grundriss der deutschen Grammatik. Das Wort*. Stuttgart/Weimar: Verlag J.B.Metzler.
- Eisenberg, Peter (2004): *Grundriss der deutschen Grammatik. Das Wort*. Stuttgart/Weimar: Verlag J.B.Metzler.
- Engel, Ulrich/Žiletić, Zoran (2001): „Kontrastive Analysen Deutsch-Serbisch/Kroatisch: eine Übersicht“. U: Helbig, G. et.al. *Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch*, Band 19,1. Berlin/New York: de Gruyter. 403–409.
- Erben, Johannes (2006): *Einführung in die deutsche Wortbildungslehre*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

- Fleischer, Wolfgang / Barz, Irmhild (1995): Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Fleischer, Wolfgang / Barz, Irmhild (2012): Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Förster, Waldtraud (1987): „Zum Ausdruck der Negation in der Wortbildung der Substantive im Serbokroatischen und Deutschen“. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin*. Reihe: Geistes- und Sozialwissenschaften 36.169–171.
- Fuhrhop, Nanna (1996): „Fugenelemente“. U: Lang, E./Zifonun, G. *Deutsch-typologisch*. Berlin: de Gruyter. 525–550.
- Gather, Andreas (2001): Romanische Verb- Nomen-Komposita: Wortbildung zwischen Lexikon, Morphologie und Syntax. Tübingen: Gunther Narr Verlag.
- Gärtner, Angelika (2012): „Wortbildung: Problemfelder im DaF- Unterricht“. *Info DaF* 39. 499–513.
- Gladrow, Wolfgang (2005): Wortbildung, Wörterbuch und Grammatik in Geschichte und Gegenwart der Slavia. Festschrift für Erika Günther. Band 27. Frankfurt: Peter Lang.
- Golubović, Biljana (2007): Germanismen im Serbischen und Kroatischen. München: Verlag Otto Sagner.
- Gortan-Premk, Darinka (2004): Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskom jeziku. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Günther, Erika (1996): Typologischer Vergleich russischer und deutscher Substantivkomposita. U: Gladrow, W./ Sonja H. *Slawische und deutsche Sprachwelt. Typologische Spezifika der slawischen Sprachen im Vergleich mit dem Deutschen*. Frankfurt: Peter Lang.
- Henzen, Walter (1965): Deutsche Wortbildung. Tübingen: Niemeyer.
- Hinrichs, Uwe (2000): „Analytismus im Serbischen“. *Južnoslovenski filolog* LVI/3–4. 1359–1369.
- Hubrich-Messow, Gundula (1974): Semantisch-syntaktische Analyse der deutschen Nominalkomposita mit Verb als erstem Kompositionsglied. Mit einem Anhang zur formaler Struktur. Diss. Fachbereich Philosophie der Christian-Albrechts-Universität. Kiel.

- Jovanović, Vladan (2010): *Deminutivne i augmentativne imenice u srpskom jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Kienpointer, Anna (1985): *Wortstrukturen mit Verbalstamm als Bestimmungsglied in der deutschen Sprache*. Diss. Universität Innsbruck.
- Kiršova, Marijana (1980): „Nomina loci (mesna imena) u savremenom srpskohrvatskom jeziku“. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* XXIII/1.101–133.
- Kiršova, Marijana (1994): *Nomina agentis i nomina instrumenti u srpskom i ruskom književnom jeziku – tvorba sufikslnih deverbativa*. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu. Doktorska disertacija.
- Kiršova, Marijana (1994): „Nazivi za lice i oruđe sa sufiksom -ator u srpskom jeziku u poređenju sa ruskim“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XXXVII.265–277.
- Klajn, Ivan (2002): *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*. Prvi deo. Slaganje i prefiksacija. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Klajn, Ivan (2003): *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*. Drugi deo. Sufiksacija i konverzija. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Koprivica, Verica (2006): *Tvorba imenica od prideva u češkom i srpskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Kostić, Jelena (2007): *Imenice nastale konverzijom u savremenom nemačkom jeziku i njihovi ekvivalenti u srpskom*. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu. Neobjavljena doktorska disertacija.
- Kostić-Tomović, Jelena (2013): *Tvorba reči u savremenom nemačkom jeziku*. Beograd: FOKUS-Forum za interkulturalnu komunikaciju.
- König, Ekkehard (1996): *Kontrastive Grammatik und Typologie*. U: Lang, E./Zifonun G. *Deutsch-typologisch*. Berlin: de Gruyter. 31–54.
- Kukavica-Kirfel, Sabine (1997): „Glavne crte nemačko- srpskog jezičkog kontakta sa osvrtom na tvorbenu strukturu nominalnih prevedenica u kasnom slavenosrpskom dobu“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 26/12. 253–262.
- Kunzmann-Müller, Barbara (2002): *Grammatikbuch des Kroatischen unter Einschluss des Serbischen*. Heidelberger Publikationen zur Slavistik. A. Linguistische Reihe. Band. 7. Frankfurt am Main: Peter Lang.

- Kunzmann-Müller, Barbara (2003): „Kroatisch und Serbisch“. U: Roelcke, T. *Variationstypologie. Ein sprachtypologisches Handbuch der europäischen Sprachen*. Berlin: Walter de Gruyter. 704–731.
- Leser, Martin (1990): Das Problem der Zusammenbildungen. Eine lexikalische Studie. Trier: Wissenschaftlicher Verlag.
- Lewandowski, Theodor (1990): Linguistisches Wörterbuch 1–3. Heidelberg: Uni-Taschenbücher.
- Lohde, Michael (2006): Wortbildung des modernen Deutschen. Ein Lehr- und Übungsbuch. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Marković, Ivan (2009): „Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35. 217–241.
- Marković, Ivan (2010): „Hrvatske koordinativne složenice“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 36. 71–95.
- Milojević, Jelisaveta (1994): „Značenjski obrasci srpskohrvatskih imeničkih složenica sa glagolskom komponentom“. *Naučni sastanak Slavista u Vukove dane* 22. 273–278.
- Motsch, Wolfgang (2004): Deutsche Wortbildung in Grundzügen. Berlin: de Gruyter.
- Ohnheiser, Ingeborg (1987): Wortbildung im Sprachvergleich. Russisch-Deutsch. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- Olsen, Susan (1990): „Zum Begriff des morphologischen Heads“. *Deutsche Sprache* 2. 126–147.
- Olsen, Susan (1992): „Zur Grammatik des Wortes: Argumente zur Argumentvererbung“. *Linguistische Berichte* 137. 3–32.
- Ortner, Lorelies et. al. (1991): Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache. Vierter Hautteil: Substantivkomposita. Berlin: de Gruyter.
- Petronijević, Božinka (1994): Neke novine u nauci o tvorbi reči. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 37. 469–479.
- Pittner, Robert (1996): „Possessivkomposita im Neuhochdeutschen“? U: Kunsmann, Peter. *Linguistische Akzente* 93. 179–193.
- Prčić, Tvrtko (1998): „Prilozi za jednu savremenu teoriju tvorbe reči“. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* XXVI. 67–76.
- Radović-Tešić, Milica (2002): Imenice s prefiksima u srpskom jeziku. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

- Rakić, Stanimir (1997): „Da li je kitolovac lovac na kitove“? *Zbornik Matice Srpske za filologiju i lingvistiku* XL/2. 253–258.
- Rakić, Stanimir (2007): „O leksičkom sloju imeničkih složenica tipa imenica+imenica u srpskom jeziku“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* L. 767-791.
- Rammelmeyer, Matthias (1975): Die deutschen Lehnübersetzungen im Serbokroatischen. Beiträge zur Lexikologie und Wortbildung. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- Rein, Kurt (1983): Einführung in die kontrastive Linguistik. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Reh, Christiane (1978): „Wiedergabemöglichkeiten des serbokroatischen Verbalsubstantivs im Deutschen“. *Linguistische Arbeitsberichte* 21. 233-242.
- Ristić, Stana (2004): Ekspresivna leksika u srpskom jeziku. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Rivet, Anne (1999): „Rektionskomposita und Inkorporationstheorie“. *Linguistische Berichte* 177/180. 307–342.
- Salden, Barbara (1983): Studien zu deutschen Komposita mit verbalem Element als erstem Kompositionsglied und ihren serbokroatischen Entsprechungen. Diss. Karls-Marx-Universität Leipzig.
- Salden, Barbara (1987): „Binomina bei der Wiedergabe deutscher Komposita im Serbokroatischen“. *Jahresinhaltsverzeichnis der wissenschaftlichen Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin* 36. 156–159.
- Salden, Barbara (1989): „Serbokroatische Entsprechungen zu einem Typ deutscher Komposita“. *Južnoslovenski filolog* 19. 91–125.
- Schulz, Matthias (2004): „Jain, Fortschrott und Ehrgeizhals. Wortkreuzungen in der deutschen Gegenwartssprache“. *Zeitschrift für germanistische Linguistik* 32/2. 286–306.
- Sisak, Ladislav (1984): „Einige Probleme der expressiven Wortbildung – dargestellt an der Bedeutungsgruppe der Personenbenennungen“. *Brücken. Germanistisches Jahrbuch DDR – ČSSR*. 143–156.
- Stanojčić, Živojin/ Popović, Ljubomir (1999): Gramatika srpskog jezika. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Stevanović, Mihailo (1964): Savremeni srpskohrvatski jezik. Beograd: Naučna knjiga.
- Stevanović, Mihailo (1998): Savremeni srpski jezik. Beograd: Zavetno slovo.

- Storch, Günter (1999): *Deutsch als Fremdsprache – Eine Didaktik*. München: Wilhelm Fink Verlag.
- Šipka, Danko (2003): *Glosar tvorbenih formanata. Početne leksičke liste*. Beograd: Alma.
- Štasni, Gordana (2001): „Nomina agentis i nomina attributiva u rečniku srpskohrvatskog književnog jezika“. *Prilozi proučavanju jezika* 30–32. Novi Sad: Katedra za srpski jezik i lingvistiku. 285–295.
- Štasni, Gordana (2007): Nomina loci sa nazivom biljke u tvorbenoj osnovi. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XXVI. 928–937.
- Štasni, Gordana (2008): *Tvorba reči u nastavi srpskog jezika*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije.
- Veljković- Stanković, Dragana (2011): *Reči subjektivne ocene u nastavi srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Filološki fakultet.
- Vukićević, Dušanka (1994): „O značenju imeničkih složenica“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XXXVII. 146–149.
- Vukićević, Dušanka (1995): „Imeničke složenice u savremenom srpskom književnom jeziku“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 37. 145–149.
- Wellmann, Hans (1975): *Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache. Eine Bestandsaufnahme des Instituts für deutsche Sprache. Zweiter Hauptteil. Das Substantiv*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.
- Wurzel, Wolfgang (1996): „Morphologischer Strukturwandel: Typologische Entwicklungen im Deutschen“. U: Lang, E./Zifonun, G. *Deutsch-typologisch*. Berlin: de Gruyter. 492–524.
- Würstle, Regine (1992): *Überangebot und Defizit in der Wortbildung: eine kontrastive Studie zur Deminutivbildung im Deutschen, Französischen und Englischen*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Žepić, Stanko (1970): *Morphologie und Semantik der deutschen Nominalkomposita*. Zagreb: Izdavački zavod Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti.
- Žepić, Stanko (1986): *Wortbildung des Substantivs im Deutschen und Serbokroatischen. Ein kontrastiver Vergleich*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Korišćeni rečnici:

DUDEN – Deutsches Universalwörterbuch (2003).

DUDEN – Das große Wörterbuch der deutschen Sprache (2000).

Ristić, Svetomir/Kangrga, Jovan (1994): Enciklopedijski nemačko-srpski rečnik. Beograd: Prosveta.

Uroić, Marija/Hurm, Antun (2002): Njemačko- hrvatski rječnik. Zagreb: Školska knjiga.

Jakić, Blanka/Hurm, Antun (1999): Hrvatsko-njemački jezik. Zagreb: Školska knjiga.

Romić, Jurica (2006): Njemačko-hrvatski online rečnik *cro Dict*.

Jovanović, Zora/Agota, Cikora (2003): Ilustrovani nemačko-srpski rečnik. Novi Sad: Zmaj/Atlantis; Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Vujanić, Milica et. al. (2011): Rečnik srpskoga jezika (2011). Novi Sad: Matica srpska.

Nikolić, Miroslav (2000): Obratni rečnik srpskoga jezika. Beograd: Matica srpska/Institut za srpski jezik SANU.

Prilozi

Prilog 1. Registar leksema nemačkog jezika

Abbau	Anhöhe	Ausgabestelle
Abbaustelle	Ankömmling	Ausgang
Abbindezeit	Ankreis	Ausgeilverbot
Abdampf	Anmeldeformular	Ausreisende
Abflugort	Anmeldefrist	Aussage
Abfluss	Anmeldungsstelle	Außenministerium
Abfrage	Annahmestelle	Ausspruch
Abgeordnete	Anni	Ausstieg
Abgott	Ansage	Australier
Abgrund	Ansichtskarte	Ausweg
Abiturient	Anstieg	Auszeichnung
Abkehr	Antialkoholiker	Autobus
Abprodukt	Antichrist	Autorschaft
Abscheu	Antifaschist	Bächlein
Absperrmaßname	Antiheld	Bäckerei
Abstellraum	Antiimperialist	Backfisch
Abstieg	Antikörper	Backpulver
Abteilung	Antiquariat	Badeort
Abwärtstrend	Antisemit	Badezimmer
Abwind	Antisemitismus	Bankguthaben
Achtjährige	Anwältin	Bankier
Ackerbau	Anzeichen	Bankkaufmann
Adelige	Apersonalismus	Bankwesen
Afrikaner	Apräsenz	Barbarei
Ägypter	Aquadrom	Baronesse
Aktiengesellschaft	Arbeiterschaft	Baumaterial
Aktionär	Arbeitgeber	Baustelle
Aktivismus	Arbeitsplatz	Baustoff
Alkoholiker	Arbeitsschutz	Beamtschaft
Alkoholsüchtige	Arbeitstag	Beamtentum
Alleinanspruch	Arbeitszimmer	Beamtin
Allesfresser	Archivar	Befähigungsnachweis
Allgemeinarzt	Aristokratie	Begeisterung
Allheilmittel	Armbanduhr	Beglaubigungsschreiben
Allmacht	Ärztetagung	Begleitblatt
Alte	Ärztin	Begleiterscheinung
Altersheim	Assistent	Begleitung
Altpapier	Astronaut	Beiblatt
Altstadt	Astwerk	Beifahrer
Amerikaner	Asylant	Beifallssturm
Anachronismus	Atombombe	Beigeschmack
Alphabet	Aufgeld	Beiheft
Alphabetentum	Aufgeregtheit	Beikoch
Angeberei	Aufpreis	Beileid
Angeklagte	Aufstieg	Beiwagen
Angelzeug	Auftakt	Bekannte
Angestellte	Aufwind	Bekanntschaft
Anglophob	Augenzeuge	Belgier
Angsthase	Ausflügler	Beobachten
Angstmeier	Ausflugsort	Beratungsstelle

Bereitschaft	Blumenkranz	Buschwerk
Bergler	Blumenstrauß	Cellist
Bergmann	Blumentopf	Chemiker
Bergsteigerei	Blusenjacke	Choleriker
Bergwerk	Blutsauger	Christentum
Berni	Blutspender	Clowness
Berti	Blutsverwandte	Dachboden
Berufsreise	Bohnenkaffee	Damenkleid
Beruhigung	Bohrer	Dämpfer
Besitzer	Bohrmaschine	Dampfmaschine
Besitztum	Bombenerfolg	Dankschreiben
Besprechung	Bombengehalt	Dauer
Bestimmungsort	Bombengeschäft	Decke
Betbruder	Bombenhitze	Deckel
Bethaus	Bombenreklame	Deckung
Betriebslehre	Bombenrolle	Deformation
Betrübnis	Bombenstimmung	Dekadenz
Betschwester	Bombenwirkung	Dekanat
Bettchen	Börsianer	Demonstrant
Bettsofa	Brandstätte	Demonstration
Bettzeug	Bratwurst	Denken
Beweismaterial	Brauerei	Denker
Bewohner	Brauhaus	Denkweise
Bibliophil	Brausekopf	Desinfektionsmittel
Bibliothekar	Brausetablette	Deutschlehrer
Bibliothekswesen	Brecher	Deutung
Biegung	Breite	Diabetiker
Bienenhaus	Bremse	Diakonesse
Bierdose	Brennpunkt	Diamantring
Bildersammlung	Brennstoff	Dichterin
Bildhauerei	Briefkasten	Dichterkomponist
Bildschirm	Brieflein	Dichterling
Bildungswesen	Briefmarkensammler	Dichtkunst
Bindegewebe	Brotfabrik	Dickbauch
Bindemittel	Brotmaschine	Dickhäuter
Bindestoff	Brotsorte	Dickkopf
Binnichts	Brüllaffe	Dickschädel
Biobauer	Brummbär	Dieberei
Biograph	Brutalo	Dienstraum
Biologe	Bubi	Dienstwagen
Bitternis	Buchbinder	Dilettantismus
Blasinstrument	Buchführer	Diplomatie
Blässe	Buchführung	Direktkontakt
Blattwerk	Buchhandlung	Direktorat
Blauhelm	Buchrücken	Disharmonie
Blaustrumpf	Buchtitel	Diskotheek
Blechstoff	Bücherwurm	Disproportion
Bleichgesicht	Büchlein	Disqualifikation
Blinddarm	Bügelmaschine	Doktorand
Blödian	Bürger	Doktorchen
Blödmann	Bürgermeister	Doofi
Blondchen	Bürgertum	Doppelzimmer
Blonde	Büroraum	Dozent
Blondi	Bürste	Drainage
Blondine	Bummelfritze	Dramatik
Blumenbinder	Bummelliese	Dramatiker
Blumengeschäft	Bundesstaat	Drehort
Blumenkohl	Buntpapier	Dreieck

Dreikäsehoch
 Dreistigkeit
 Dressur
 Druckerei
 Drückeberger
 Düngemittel
 Duldung
 Dummchen
 Dummerian
 Dummkopf
 Dunkel
 Dunkelmann
 Durchgang
 Edelfrau
 Edelmann
 Edelmut
 Ehefrau
 Ehepaar
 Ehescheidung
 Ehrenbürger
 Eichenwald
 Eierkopf
 Eigeninitiative
 Eigenname
 Eigenschaft
 Eigentümer
 Eigentum
 Eigenwille
 Eilzusteller
 Einbrecher
 Eindringling
 Einfaltspinsel
 Einführung
 Eingang
 Eingebildetheit
 Einsamkeit
 Einstieg
 Eintrittskarte
 Einverständnis
 Einzelkind
 Einzelzimmer
 Eisbahn
 Eisbrecher
 Eisenwerk
 Elastizität
 Elektrizität
 Elternabend
 Elternschaft
 Emanzipation
 Emigrant
 Emigrantentum
 Empfänger
 Empfangsgerät
 Enge
 Engländer
 Enkelkind
 Enterich
 Entkerner

Entlüftung
 Entstehungsort
 Erbllichkeit
 Erbschaft
 Erdbeben
 Erdgeschoss
 Erhalt
 Erhitzer
 Erholungsort
 Erkennbarkeit
 Erkrankung
 Erleichterung
 Ernst
 Ernte
 Ernüchterung
 Errungenschaft
 Ertrunkene
 Erwerb
 Erzbetrüger
 Erzbischof
 Erzbösewicht
 Erzdieb
 Erzdummheit
 Erzfaschist
 Erzfeind
 Erzgauner
 Erzherzog
 Erzheuchler
 Erziehen
 Erzjude
 Erzkanzler
 Erzkatholik
 Erzkommunist
 Erzlügner
 Erzmusikant
 Erznnarr
 Erzpriester
 Erzrivale
 Erzsauerei
 Erzsauerei
 Erzschweinerei
 Erzübel
 Erzvater
 Erzverräter
 Erzverschwender
 Esslöffel
 Esstisch
 Esszimmer
 Ethnograph
 Ethnologe
 Ethnograph
 Exekutivrat
 Exfrau
 Exkanzler
 Exminister
 Explosivität
 Expräsident
 Exweltmeister
 Fachmann

Fahrgast
 Fahrkarte
 Fahrplan
 Fahrprüfung
 Fahrrad
 Fahrradfahrer
 Fahrschule
 Fahrstuhl
 Fahrzeug
 Fahrzeughalter
 Fall
 Fälschung
 Familienangelegenheit
 Fanatiker
 Fang
 Farbstoff
 Fatzke
 Faulpelz
 Federfuchs
 Feger
 Fehllalarm
 Fehlangebe
 Fehlanzeige
 Fehlbedienung
 Fehlbetrag
 Fehlbildung
 Fehldeutung
 Fehldiagnose
 Fehleinschätzung
 Fehlentscheidung
 Fehlentwicklung
 Fehlinterpretation
 Fehlkalkulation
 Fehlplanung
 Fehlverhalten
 Feier
 Feigling
 Feile
 Feindschaft
 Feingold
 Fensterglas
 Fensterrahmen
 Ferne
 Fernost
 Fernsehgerät
 Festigkeit
 Festsaal
 Festtag
 Fettwanst
 Feuerkopf
 Feuerwehrmann
 Fieberkranke
 Filmemacher
 Finanzplan
 Finsternis
 Fischer
 Fischfrau
 Friseur

Fitnessraum
 Flachkopf
 Flachland
 Flattergeist
 Fleischer
 Fleischportion
 Flexibilität
 Flickzeug
 Fließband
 Flüchtling
 Flüssigkeit
 Flug
 Flugwesen
 Försterin
 Photograph
 Frage
 Fragesteller
 Fragezeichen
 Frankophil
 Fräser
 Frauenkenner
 Frechdachs
 Freifahrt
 Freigänger
 Freigeist
 Freiheit
 Freiheitsentzug
 Freisinn
 Freispruch
 Freiwillige
 Fremdkörper
 Fremdling
 Fremdsprache
 Freundlichkeit
 Freundschaft
 Friedensstifter
 Frischgemüse
 Friseur
 Fruchtbarkeit
 Führung
 Füllhalter
 Fürstbischof
 Fürstentum
 Fundamentale
 Fundort
 Fundstelle
 Funktionär
 Fußballer
 Fußballfan
 Fußballplatz
 Fußgänger
 Fußgängerzone
 Gaffhans
 Gaffliese
 Gänserich
 Ganzheitlichkeit
 Gartenbeet
 Gartenmöbel

Gärtner
 Gasleitung
 Gästebuch
 Gästezimmer
 Gaststätte
 Gaswerk
 Gaunerei
 Geäst
 Gebälk
 Gebell
 Bergsdorf
 Bergsgegend
 Gebüsch
 Gedränge
 Gefangenschaft
 Geflügel
 Gegenbeispiel
 Gegendienst
 Gegenkandidat
 Gegenlicht
 Gegenpol
 Gegenrevolution
 Gegenspieler
 Gegenteil
 Gegenwartsliteratur
 Gegenwind
 Gegnerschaft
 Geheimbund
 Gehirnschütterung
 Gehölz
 Gehorsam
 Gehsteig
 Geizhals
 Geizige
 Geizkragen
 Gejammer
 Gejammere
 Geklatsche
 Geknatter
 Gekratze
 Gekreische
 Gelaufe
 Geläute
 Geldmittel
 Geldsack
 Geldstrafe
 Gemäuer
 Gemecker
 Gemeckere
 Genozid
 Geograph
 Geologie
 Geometer
 Gepäckraum
 Gequatsche
 Geraschel
 Geraufe
 Geräusper

Gerede
 Gereiztheit
 Gerenne
 Gerichtssaal
 Germanentum
 Germanistik
 Gernegroß
 Gerneklug
 Gesamtbetrag
 Gesamtumsatz
 Geschäftsführer
 Geschaukel
 Geschirrspülmaschine
 Geschmiere
 Geschreie
 Geschwirr
 Gesetzesbrecher
 Gesetzgeber
 Geseufze
 Gesichtsausdruck
 Gesichtshaut
 Gespöttel
 Gestolper
 Gestotter
 Gestreite
 Gestühl
 Gesumme
 Gesunde
 Gesundheitswesen
 Gesundheitszustand
 Getrappel
 Getuschel
 Gewalthaber
 Gewalttäter
 Gewimmer
 Gewissensbisse
 Gezänk
 Gezappel
 Gezweig
 Giftschlange
 Giftstoff
 Glashaus
 Glaswerk
 Glatteis
 Glatzkopf
 Glaubensbekenntnis
 Glaubensfreiheit
 Gleichmut
 Glöckner
 Glückspilz
 Glücksspiel
 Glückwunsch
 Glühbirne
 Golfplatz
 Gottheit
 Grabdenkmal
 Grabstätte
 Grafschaft

Grammophon	Häuptling	Holzschnitt
Graubart	Hauptproblem	Homöopath
Graukopf	Hausfrau	Homophob
Grausamkeit	Häusle	Hörer
Graviermaschine	Hebel	Hörgerät
Gravur	Hebezeug	Hörsaal
Griff	Heerführer	Hotelier
Grobian	Heftklammer	Hotelzimmer
Grobsack	Heidenarbeit	Hühnerei
Größe	Heidengeld	Hüttenwerk
Großenkel	Heidenlärm	Hupe
Großfamilie	Heidenrespekt	Hygienemittel
Großhandel	Heidenspaß	Illegalität
Großschnauze	Heidentum	Imitator
Großtuer	Heidenvergnügen	Immobilität
Großvater	Heiligtum	Impfstoff
Grübele	Heilmittel	Informand
Grübelkopf	Heilsamkeit	Infrastruktur
Grün	Heilstätte	Initiator
Grünfläche	Heimlichkeit	Innenminister
Grünschnabel	Heimlichtuer	Innenseite
Grundausbildung	Heirat	Installateur
Grundbedeutung	Heiserkeit	Instrumentalmusik
Grundbedürfnis	Heißluft	Intensität
Grundbesitzer	Heizmaterial	Intoleranz
Grundstein	Heizwerk	Invariante
Grundstufe	Heldentum	Iraker
Grundwasser	Hemisphäre	Iraner
Guckindieluft	Herbizid	Irrationalismus
Güte	Herkunftsart	Irregularität
Gummiboot	Herzlichkeit	Irrtum
Guss	Herzogtum	Isolator
Haarfarbe	Hetzerei	Isoliermaterial
Habenichts	Heulfritze	Italiener
Hacke	Heulliese	Jahrbuch
Hackfleisch	Heulpeter	Jahresticket
Hagerkeit	Hilfsmittel	Jahrgang
Halbkreis	Hinkebein	Jahrhundert
Hallenbad	Hippodrom	Jammerlappen
Haltestelle	Hirni	Japaner
Handbremse	Historiker	Jauchzer
Handbuch	Hitzkopf	Judentum
Handgepäck	Hobelmaschine	Juwelier
Handschrift	Hoch	Kaffeeautomat
Handschuh	Hochbau	Kaffeeelöffel
Handstand	Hochschulwesen	Kaffeeetante
Handtuch	Hochsprung	Kahlkopf
Handwerk	Höflichkeit	Kaisertum
Handwerker	Hohlkopf	Kaiserum
Handwerkszeug	Holländer	Kälte
Handwerkzeug	Höllenangst	Kaminofen
Hasenfuß	Höllengalopp	Kamm
Hassliebe	Höllenhass	Kandidatur
Häftling	Höllenslärm	Kapitalist
Hauptangeklagte	Höllenskandal	Katalysator
Hauptdarsteller	Höllenspektakel	Käufer
Haupterbe	Höllentempo	Kauffrau
Hauptkläger	Hologramm	Kaufmann

Kenner	Korrespondenz	Lederjacke
Kennerschaft	Kosmonaut	Legitimität
Kerzlein	Kraftmeier	Lehrer
Kesselhaus	Kraftwerk	Lehrerzimmer
Kinderarzt	Krämerseele	Lehrfach
Kinderwagen	Kranke	Lehrstuhl
Kinderzimmer	Krankenpfleger	Leichtfuß
Kindheit	Krautwerk	Leichtigkeit
Kinocafé	Krebskranke	Leichtsinn
Kinosaal	Kreditkarte	Leidende
Kirchlein	Kreißaal	Leitartikel
Klang	Kreisverkehr	Leitstelle
Klatschfritze	Kriecherei	Leitstern
Klatschhanne	Kriechtief	Leitung
Klatschliese	Kroate	Lenkrad
Klatschpeter	Kühlanlage	Lernen
Klatschtante	Kühler	Lernfähigkeit
Klebstoff	Kühlmittel	Lernmethode
Kleiderschürze	Kühlraum	Lesebrille
Kleinanzeige	Künstler	Lesebuch
Kleinbürger	Kürschnerei	Lesekreis
Kleingebäck	Kultiviertheit	Lesen
Kleingeist	Kunstkenner	Lesende
Kleinkind	Kunstleder	Leserate
Kleinklima	Kunststoff	Leserschaft
Kleinmut	Kupferstecher	Lesesaal
Kleinstadt	Kupferstich	Lesestoff
Klempnerei	Kurort	Liebhaber
Knasterbart	Kurzsichtigkeit	Lieblingsschriftsteller
Knasti	Kurzwort	Liederjan
Knechtschaft	Laborant	Liedermacher
Knickebein	Lachanfall	Lieferant
Koautor	Lackierung	Lieferfrist
Koexistenz	Ladefähigkeit	Liege
Kohlenabbau	Ladestelle	Liegestuhl
Kokosbutter	Lagerhaus	Linguistin
Kolonialismus	Lagerraum	Litauer
Kommandeur	Lagerstätte	Lockmittel
Kommandeuse	Landesverteidigung	Lotterwirtschaft
Kommentar	Ländle	Lügenbold
Kommunismus	Landung	Lügenhans
Kompetenz	Landwirtschaft	Lügenheini
Konditorei	Langbein	Lügenpeter
Konferenz	Langfinger	Luftschiffer
Konfliktbewältigung	Langsamkeit	Lutheraner
Königtum	Langschläfer	Machthaber
Konkurrent	Langwierigkeit	Mähmaschine
Konkurrenz	Laschi	Mahnbrief
Konservatismus	Lasterhaftigkeit	Makroökonomie
Konsulat	Lästermaul	Malbuch
Kontrolleur	Lästerzunge	Malerei
Kopfhörer	Lastwagenfahrer	Malzeug
Kopfschutz	Laubwerk	Mammutauftrag
Kopfweh	Lauf	Mammutkonferenz
Kopilot	Laufvogel	Mammutkonzern
Koregisseur	Lautstärke	Mammutkonzert
Korkenzieher	Lebensmittel	Mammutprogramm
Körperteil	Lebewesen	Mammutsitzung

Mannigfaltigkeit
 Männlein
 Männlichkeit
 Mannschaft
 Massage
 Masseuse
 Masseur
 Masseuse
 Materialist
 Mathematiker
 Mäusefalle
 Mäusegift
 Mäuserich
 Mäuslein
 Meerestiefe
 Megahit
 Megakonzert
 Megaprojekt
 Megaskandal
 Megaspaß
 Megavergnügen
 Meiserleistung
 Meisterdetektiv
 Meisterdieb
 Meisterkoch
 Meisterschütze
 Meisterschuss
 Menschheit
 Merkblatt
 Messbecher
 Messengelände
 Messgerät
 Messmaschine
 Metzgerei
 Mexikaner
 Miesmacher
 Mikrofon
 Mikroklima
 Mikrophon
 Mikroskop
 Milchgesicht
 Milchkuh
 Milchpulver
 Ministerin
 Missbild
 Missbildung
 Misserfolg
 Missernte
 Missgeburt
 Missgeschick
 Missgriff
 Missgunst
 Missheirat
 Missionar
 Missklang
 Misslaut
 Missstimmung
 Missstand

Missverhältnis
 Mistfilm
 Mistkerl
 Mistvieh
 Mistvolk
 Mistwetter
 Mitarbeiter
 Mitbesitzer
 Mitbürger
 Miteigentümer
 Mitgefühl
 Mitgliedschaft
 Mithilfe
 Mitleid
 Mitmensch
 Mitreisende
 Mitschuld
 Mitsprecher
 Mitstreiter
 Mittelpunkt
 Mittelstürmer
 Mittelwert
 Mitverfasser
 Mitverursacher
 Mobiltelefon
 Mogelei
 Möglichkeit
 Monatskarte
 Monatsplan
 Montage
 Moralist
 Mordappetit
 Mordfreude
 Mordsarbeit
 Mordsdurst
 Mordsglück
 Mordskrach
 Mordswut
 Morgenkaffee
 Mündung
 Müßiggänger
 Multimillionär
 Musiker
 Musterbetrieb
 Musterehe
 Mustergatte
 Musterland
 Musterprozess
 Musterschüler
 Mutterschaft
 Muttersprache
 Muttersprachler
 Mutti
 Nachbarin
 Nachbarland
 Nachbarschaft
 Nachkommenschaft
 Nachtwache

Nacktschnecke
 Nähe
 Nähmaschine
 Nährstoff
 Nähzeug
 Naivling
 Naschkatze
 Nass
 Nationalgericht
 Nebenakzent
 Nebenbeschäftigung
 Nebeneffekt
 Nebenerwerb
 Nebenfach
 Nebengedanke
 Nebenhaus
 Nebenhöhle
 Nervensäge
 Neuauflage
 Neubau
 Neuheit
 Neuling
 Neurotiker
 Nichtachtung
 Nichtbeachtung
 Nichtbefolgung
 Nichtchrist
 Nichteinmischung
 Nichterfüllung
 Nichtfachmann
 Nichtmitglied
 Nichtraucher
 Nichtschwimmer
 Nichtsnutz
 Nichtstuer
 Niederlassung
 Nimmersatt
 Nonkonformität
 Nonkonformismus
 Nordost
 Nörgelfritze
 Nörgelliese
 Nörgelpeter
 Normalo
 Norweger
 Notwendigkeit
 Nützlichkeit
 Nuklearphysik
 Nutzlosigkeit
 Obstsaft
 Obstverkäufer
 Öffentlichkeit
 Öffner
 Ökobauer
 Operationssaal
 Operette
 Opi
 Organisator

Originaltext	Pseudowissenschaft	Rekordhalter
Ossi	Pünktchen	Rektorat
Österreicher	Püppchen	Religiosität
Pakistaner	Pulloverweste	Reni
Parkdauer	Puter	Rennauto
Parkplatz	Putzfrau	Rennfahrer
Parkverbot	Putzmittel	Rennpferd
Partnerschaft	Putzzeug	Rentner
Passagier	Quadratschädel	Reparatur
Passkontrolle	Quasidichter	Repräsentant
Patin	Quasidokumentation	Republikaner
Patriarchat	Quasikomödie	Resignation
Patronat	Quasiversprechen	Retransfusion
Patchworkfamilie	Quasselkopf	Rettung
Pechvogel	Quatschhanne	Revolutionär
Pfiff	Quatschkopf	Rezensent
Pflanzenfresser	Quatschliese	Reziprozität
Pflege	Quatschmeier	Rheumatiker
Pfundsidee	Quatschmichel	Rhythmik
Pfundskerl	Quatschpeter	Richtstätte
Pfundsmädchen	Quatschsuse	Riechorgan
Pfundssache	Querkopf	Riesenangebot
Pfundsstimmung	Radiergummi	Riesenangst
Philologe	Radiouhr	Riesenaufwand
Philologie	Raffke	Riesenauto
Philosoph	Rasierapparat	Riesenbühne
Plappermaul	Rasierzeug	Riesendefizit
Plappertasche	Rassist	Riesendrang
Plauderei	Raststätte	Riesenenttäuschung
Plaudertasche	Rat	Riesenerfolg
Pole	Ratgeber	Riesenhaus
Poliermaschine	Rathaus	Riesenhunger
Poliklinik	Rathaussaal	Riesenkonzert
Portier	Raubvogel	Riesenplakat
Prahlerei	Raufbold	Riesenportion
Prahlhanne	Realismus	Riesenspaß
Prahlhans	Realo	Riesentunnel
Prahlheini	Rechnungsführer	Ritt
Prahlhiese	Rechthaber	Rittertum
Praktikant	Rechtsmittel	Rohkost
Präsidentschaft	Rechtsstaat	Rohling
Preisbrecher	Rede	Rohstoff
Preisliste	Redefigur	Rollschinken
Primitivling	Redefreiheit	Rollstuhl
Privatdetektiv	Redegewandtheit	Rolltreppe
Proband	Rednerin	Romanleser
Problemchen	Reexport	Rot
Produzent	Reformator	Rotbart
Professorensohn	Regenschirm	Rothaut
Professorin	Regulator	Rotkäppchen
Programmierer	Reiche	Rotlicht
Protestantismus	Reichtum	Rotzunge
Provinzialismus	Reinfektion	Rotznase
Provinzler	Reinigungsmittel	Rührmichnichtan
Prüfer	Reise	Rüstzeug
Prüfling	Reisebeschreibung	Ruf
Pseudokunst	Reisende	Ruheort
Pseudolösung	Reiseonkel	Ruheplatz

Rumäne	Schluchzer	Schwimmschule
Sabotage	Schmeichelei	Schwindelhanne
Säckchen	Schmelzkäse	Schwindelhans
Säge	Schmerzensschrei	Schwindelheini
Sägewerk	Schmerzmittel	Schwindelliese
Salzwerk	Schmierstoff	Schwindelpeter
Sammelstelle	Schmuck	Schwindelsuse
Sandalette	Schmutzfänger	Schwund
Sänger-Darsteller	Schmutzfink	Seemann
Sängerin	Schneeregen	Sehenswürdigkeit
Satiriker	Schnelligkeit	Sekretär
Sättigung	Schnellpost	Sekundärliteratur
Sattlerei	Schnüffelnase	Selbstbeherrschung
Sauarbeit	Schokoladenfabrik	Selbstbewusstsein
Saubande	Schöngeist	Selbstbildnis
Saubehörde	Schönheit	Selbsterkenntnis
Sauberkeit	Schönling	Selbstgespräch
Sauerei	Schreckensherrschaft	Selbstkritik
Sauerkraut	Schreckschraube	Selbstliebe
Saufbold	Schrei	Selbstverteidigung
Sauferei	Schreiberling	Seltenheit
Saufraß	Schreibmaschine	Sender
Saufsack	Schreibtisch	Sendezeit
Saukerl	Schreibzeug	Sensibelchen
Sauwetter	Schreihals	Separatausgabe
Sauwirtschaft	Schrubber	Seriosität
Schaber	Schülerlotse	Seufzer
Schafskopf	Schützling	Siedlung
Schallplatte	Schuldner	Singen
Scharfmacher	Schulwesen	Sinnigkeit
Schauspieler-Regisseur	Schutzengel	Sinnlichkeit
Scheichtum	Schutzheilige	Sitzplatz
Scherzbold	Schutzstoff	Sklaverei
Schichtarbeit	Schwäche	Softi
Schicki	Schwachkopf	Sommerwetter
Schiebedach	Schwächling	Sommerzeit
Schießplatz	Schwachsinn	Sonnenaufgang
Schiffbau	Schwangerschaft	Sonnenblume
Schiffbruch	Schwankung	Sonnenschirm
Schimpfwort	Schwarz	Sonnenschutz
Schlachthaus	Schwarzarbeit	Sozialbeitrag
Schlachthof	Schwarze	Soziolekt
Schlafen	Schwarzkittel	Soziologe
Schlaffi	Schwarzrock	Spaltung
Schlafmütze	Schwarzseher	Spanier
Schlafsack	Schwatzliese	Spannung
Schlafzimmer	Schwatzmichel	Sparbuch
Schlagzeug	Schwefelwasserstoff	Sparkasse
Schlappschwanz	Schweinedusel	Spaßvogel
Schlauberger	Schweineglück	Spätentwickler
Schlauheit	Schweinekerl	Spätherbst
Schlaukopf	Schweinewetter	Spaziergang
Schleckermaul	Schweinsleder	Spaziergänger
Schleichweg	Schweizer	Speisekarte
Schleimhaut	Schwiegersohn	Speisesaal
Schlitzohr	Schwiegervater	Spekulant
Schlosser	Schwimmanzug	Spezialholz
Schlosserei	Schwimmer	Spielen

Spieler
 Spielfilm
 Spielhaus
 Spielothek
 Spielplatz
 Spielzeug
 Spionage
 Spitzbart
 Spitzenangebot
 Spitzenfunktionär
 Spitzengehalt
 Spitzenleistung
 Spitzenmannschaft
 Spitzenprodukt
 Spitzenqualität
 Spitzenspieler
 Spitzensportler
 Spitzenwetter
 Spitzenwissenschaftler
 Spitzfindigkeit
 Sportler
 Sportplatz
 Spöttere
 Sprachforscher
 Sprechakt
 Sprechanlage
 Sprechübung
 Sprechzimmer
 Sprengstoff
 Springbrunnen
 Springen
 Springinsfeld
 Sprung
 Sprungbrett
 Spülmaschine
 Staatsbürger
 Stabilisator
 Stammhalter
 Standort
 Stärke
 Stärkung
 Starrkopf
 Startplatz
 Staubsauger
 Stehen
 Stehlampe
 Stelldichein
 Sterberate
 Sternlein
 Stewardess
 Stickstoffwerk
 Stiefelette
 Stiefmutter
 Stiefsohn
 Stiefvater
 Stinkstiefel
 Stolz
 Störenfried

Stoß
 Stöbel
 Straßenschlacht
 Strebertum
 Streikbrecher
 Streikende
 Streithammel
 Strichpunkt
 Strickzeug
 Strohkopf
 Stromzähler
 Student
 Studentenschaft
 Studieren
 Studierende
 Suchhund
 Suchmaschine
 Süßstoff
 Suggestivfrage
 Sultanat
 Superangebot
 Superauto
 Superfilm
 Superfrau
 Superläufer
 Supermacht
 Supermann
 Superpreis
 Superspiel
 Symbolik
 Sympathisantentum
 Tagesfahrt
 Tankstelle
 Tankwart
 Tanzfläche
 Tanzsaal
 Taschenbuch
 Täschner
 Tatort
 Täuberich
 Taugenichts
 Teilnehmer
 Telefonieren
 Tendenz
 Terrorist
 Teufelsbrigade
 Teufelsding
 Teufelskerl
 Teufelsteam
 Teufelszeug
 Thematik
 Theologe
 Theoretiker
 Thermometer
 Thermostat
 Thronfolger
 Tibetaner
 Tief

Tiefe
 Tierbuch
 Tierchen
 Tierfreund
 Tierhalter
 Tischler
 Tischlerei
 Töchterlein
 Topausbildung
 Topausstattung
 Topbürokrat
 Topform
 Topgelehrte
 Toplage
 Topleistung
 Topmanager
 Topmannschaft
 Topmodell
 Tragkraft
 Trampeltier
 Träneliere
 Tränengas
 Tränesuse
 Tränkplatz
 Transformator
 Transportmittel
 Trauring
 Trautsichnichts
 Treibstoff
 Treppenhaus
 Treue
 Trinkgeld
 Trinkglas
 Trinkspruch
 Trinkwasser
 Trockenfleisch
 Trödelheini
 Tropenklima
 Trotzkopf
 Türchen
 Tugendbold
 Tunichtgut
 Turnsaal
 Turnzeug
 Tuschelei
 Tyrannei
 Überangebot
 Überbevölkerung
 Übereifer
 Übereinstimmung
 Übergang
 Übergardine
 Übergewicht
 Überpreis
 Überrock
 Überschuh
 Übertemperatur
 Übertriebenheit

Ultraleichtflugzeug	Vereinsmitglied	Waschmaschine
Ultraschall	Vergissmeinnicht	Waschmittel
Ultrazentralismus	Verkaufsstelle	Waschzeug
Umblatt	Verlassenheit	Wasserfall
Umfeld	Verliebtheit	Wasserleitung
Umluft	Vermittlung	Wassermesser
Umschlag	Vernehmung	Wasserstand
Umweg	Verschiedenheit	Wassertropfen
Unabhängigkeit	Verstorbene	Wasserwirtschaft
Unachtsamkeit	Vertreter	Wecker
Unangemessenheit	Vertretung	Wegweiser
Unannehmlichkeit	Vertriebene	Wegwerfhandtuch
Unanständigkeit	Verunreinigungsgefahr	Weiblichkeit
Unantastbarkeit	Verwandschaft	Weichling
Unappetitlichkeit	Verwunderung	Weisheit
Unart	Verzückung	Weißbrot
Unaufdringlichkeit	Vielfraß	Weißer
Unauffälligkeit	Visionär	Wendehals
Unaufhaltsamkeit	Vollgarantie	Werkstätte
Unauflösbarkeit	Vollmacht	Werkstoff
Unbescheidenheit	Vollmilch	Wessi
Undank	Vollmond	Wettervorhersage
Unfall	Vollpension	Wichtigtuier
Unglücksrabe	Vorabend	Widerhacken
Universallexikon	Vorarbeit	Widersacher
Unmensch	Vorbeugungsmittel	Widersinn
Unordnung	Vorenthaltung	Widerwille
Unsicherheit	Vorfreude	Windmühle
Unterdruck	Vorgefühl	Wintermantel
Untergrund	Vorgeschmack	Wirksamkeit
Unterhemd	Vorhersage	Wirkungskreis
Unterhose	Vorleger	Wirrkopf
Unterkiefer	Vorsitzende	Wissenschaftler
Unterkleid	Vorstrafe	Witwenschaft
Untermieter	Wachhund	Witwer
Unternehmertum	Wachmann	Witzbold
Unteroffizier	Wachstum	Witzchen
Unterrock	Wagehals	Wohlgeneigtheit
Untersuchung	Wahnsinnsangst	Wohnort
Untertasse	Wahnsinnsaugen	Wohnraum
Untertemperatur	Wahnsinnshaare	Wohnung
Untiefe	Wahnsinnshitze	Wohnzimmer
Urahn	Wahnsinnsidee	Wölfi
Urangst	Wahnsinnskalte	Wolkenkratzer
Ureinwohner	Wahnsinnspreis	Würdigkeit
Urenkel	Wahnsinnsput	Wurf
Urgefühl	Waisenhaus	Wurzelwerk
Urgroßmutter	Waldwiese	Zähler
Urgroßvater	Wallfahrtsstätte	Zahnarzt
Urlaubsort	Walze	Zahnweh
Urmensch	Walzwerk	Zappelfritze
Ururenkel	Wanderbühne	Zappelliese
Urwald	Wandern	Zappelfilipp
Vaterschaft	Warenhaus	Zauberei
Vati	Wärme	Zechbruder
Verband	Warteraum	Zeichner-Konstrukteur
Verblüffung	Waschbecken	Zeiger
Verdächtige	Waschlappen	Zellstoff

Zementwerk
Zensur
Zentralbibliothek
Zentralfigur
Zeugenraum
Zeughaus
Ziererei
Zierpflanze
Zimmerfrau
Zimperliese
Zollamt
Zollbeamte

Zollkontrolle
Zöllner
Zoologe
Zubrot
Zünder
Zuerwerb
Zufluchtstätte
Zugabfahrt
Zuname
Zusatzstoff
Zwang
Zweigstelle

Zweikampf
Zweizahl
Zweizimmerwohnung
Zwischenabrechnung
Zwischenakt
Zwischenergebnis
Zwischenraum
Zwischenspiel
Zwischenzeit
Zyniker

Prilog 2. Registar leksema i sintagmi srpskog jezika

abadžiluk
administracija
Afrikanac
agresor
agroprodukt
akademac
akcionar
aktivizam
akumulator
alat
aljkavuša
alkoholičar
ambasador
Amerikanac
Amerikanka
analitičar
anatomija
anđelče
anđeo čuvar
anglikanac
Anica
animator
antialkoholičar
antifašista
antiheroj
antihrist
antikomunista
antikomunizam
antikvarnica
antipušač
antisemit
antisemitizam
aparat za brijanje
aparat za merenje
apotekar
apsolutista
Arapče

Arapin
Arapkinja
arheolog
arheologija
arhilopov
arhivar
aristokratija
asimetrija
asistent
astronomija
ateista
ateizam
atentator
atomska bomba
Australijanac
Austrijanac
autobus
automat za kafu
autoportret
autorka
autorsko pravo
autorstvo
auto-škola
azilant
azotara
babetina
bacač
baka
bakrorez
bakrorezac
balavac
Balkanac
bankar
bankarstvo
baruština
barutana
baštenski nameštaj

baštovan
batinaš
Bečlija
bednik
beg
belac
Belgijanac
beli hleb
belkinja
benzinska pumpa
Beogradanin
berzijanac
beskorisnost
besmisao
besmislenost
besmislica
besnilo
besparica
besplatna vožnja
besposlica
bespuće
bestrag
besvest
bezakonje
bezbriga
bezizlaz
bezvlašće
bezvlast
bibliofil
biblioteka
bibliotekar
bibliotekarstvo
bicikl
biljojed
bioenergetika
biograf
biografija

biohemija
 biolog
 biologija
 biomasa
 bioskopska sala
 birač
 biser-školjka
 bivša žena
 bivši kancelar
 bivši ministar
 bivši predsednik
 bivši svetski prvak
 blagajnik
 blagonaklonost
 blatobran
 blatuština
 blebetalo
 blebetanje
 blebetuša
 bledilo
 bledunjavi
 blesan
 blesavko
 bliskost
 blizina
 bliznakinja
 bližnji
 bogataš
 bogatstvo
 boginja
 bogočovek
 bogomolja
 boja kose
 bojler
 bokser
 bol
 bolesnik
 bolničar
 bolničarka
 bolovanje
 borac
 boravak
 boravište
 borba
 borik
 Bošnjak
 bostanluk
 božanstvo
 bračni par
 bradonja
 branik
 branilac
 bratstvo
 bravar
 bravarska radnja
 brbljanje
 brbljivac
 brđanin

brezik
 brijač
 brisač
 brizgalica
 brkonja
 brod hladnjača
 brodogradilište
 brodograditelj
 brodogradnja
 brodolom
 brodovlasnik
 brojač
 brojilo
 brza pošta
 brzina
 bubalica
 bubnjevi
 budilnik
 Bugarče
 Bugarin
 buket cveća
 bukvik
 burgija
 bušilica
 carevina
 carinarnica
 carinik
 carinska kontrola
 carstvo
 cedilo
 celovitost
 celuloza
 cementara
 cenovnik
 centralna biblioteka
 centralna figura
 cenzura
 cepanje
 cepidlaka
 cepivo
 ciglana
 cmizdruša
 crnac
 crnkinja
 crnobor
 crveno svetlo
 crvenokožac
 cvećar
 cvećara
 cveće
 cvikaroš
 cviljenje
 čačkalica
 čajnik
 čajno pecivo
 čarobnjaštvo
 čaša za piće
 čavrljanje

čekaonica
 čelista
 čelnik
 češalj
 čestitka
 četka
 četovođa
 četvorougao
 činovničić
 činovništvo
 čistač
 čistačica
 čisto zlato
 čistoća
 čistota
 čitalac
 čitalaštvo
 čitanka
 čitaonica
 član udruženja
 članstvo
 čobanin
 čova
 čovečanstvo
 čovekoljubac
 čovekomrzac
 čudak
 čuđenje
 čudotvorac
 čulnost
 čupavac
 čupavko
 čuvar
 čvrstoća
 ćaskanje
 ćelavac
 ćopavac
 ćutalica
 ćutljivko
 Daleki istok
 daljina
 darodavac
 dašak
 davalac krvi
 davljenik
 debeljko
 debelokožac
 dečaćić
 decentralizacija
 dečija kolica
 dečija soba
 dečiji lekar
 dečkić
 deda
 deformacija
 deka
 dekadencija
 dekanat

dekica	domišljatost	džangrizalo
dekolonizacija	domorodac	džeparoš
delokrug	domovina	džepna knjiga
delotvornost	dopisnica	džin-tonik
demobilizacija	dopisnik	Egipćanin
demokratija	došaptavanje	ekonomista
demonstracija	doseljenik	ekran
demonstrant	došljak	eksploziv
deo tela	dospeće	eksplozivnost
deoničarsko društvo	dostignuće	ekspozitura
derikoža	dostojnost	ekstremista
dernjava	dovod	elasticitet
despotija	dovratak	elastičnost
despotizam	dramatičar	elektrana
detinjstvo	drekavac	elektricitet
detonator	drem	emancipacija
devojče	dremalo	emigrant
devojčurak	drenaža	Englez
dezinfekcija	dresura	etnolog
dezinfekciono sredstvo	drhtaj	Evropljanin
dezinformacija	drobilica	fabrika čokolade
dijabetičar	drška	falsifikovanje
dijamantski prsten	drskost	favoritkinja
diletantizam	drugarica	filijala
dinarčić	drvce	filmadžija
diplomacija	drveće	filmofil
direktni kontakt	drvored	filolog
direktorat	drvorez	filologija
dirigent	drvorezac	finansijer
disharmonija	drvoseča	finansijski plan
diskoteka	držač	fiskulturna sala
diskvalifikacija	državljanin	flašica
disproporcija	državnik	fleksibilnost
divljak	državotvorac	formular za prijavljivanje
divljakuša	dubina	foteljaš
divota	dubina mora	frizer
dizajner	dugajlija	frizerka
dizalica	dugmad	fudbaler
dizalo	dugmence	fudbalsko igralište
dlačetina	dugonja	funkcioner
dnevna soba	dugotrajnost	galamdžija
dobavljač	duhovnik	garavuša
dobijanje	dušebrižnik	garderober
dobitak	duševnost	gardista
dobitnik	duvački instrument	gasovod
dobrica	duvaljka	generator
dobrota	dužina	genijalac
dobrotvor	dužnik	genocid
dobrovoljac	dvoboj	geologija
dodatak	dvobroj	germanstvo
dodatna zarada	dvočas	gimnastička oprema
dohvat	dvokrevetna soba	gimnazijalac
dokazni materijal	dvosoban stan	gitarista
doktorand	đače	glačalica
doktorka	đačić	glas
dolazak	đavolak	glasonoša
domaćica	đavolče	glasurda
domaćin	đubrište	glavetina

glavni glumac	gulikoža	intenzivnost
glavni optuženi	gumeni čamac	interfon
glavni problem	gumica za brisanje	invalidska kolica
glavni tužilac	gundalo	Iračanin
glavobolja	gužva	Iranac
glavonja	harmonikaš	iščezavanje
glavudža	hemičar	iščeznuće
glavurda	hemisfera	iskašljavanje
gledalac	herbicid	iskrcavanje
glodalica	hidrocentrala	ispisnica
glodalo	hiperinflacija	ispitanik
glupak	hiperprodukcija	ispitivač
glupan	hipodrom	ispostava
gluvoća	hirurgija	ispovedaonica
gnjavator	hitac	ispravljač
godišnja karta	hladnjača	istaknuti naučnik
godišnjak	hladnjak	isticanje
godište	hladnoća	istočnjak
golosemenica	hlorovodonik	istomišljenik
gorčina	hod	istoričar
gordost	Holandanin	istraživanje
gorivo	hologram	Italijan
gospodin	homofob	izabranik
gostinska soba	hotelijer	izazov
gostionica	hotelska soba	izbačaj
gotovan	hrabrost	izbavljivanje
govor	hranitelj	izbegavanje
govorkanje	hranljiva materija	izbeglica
govorna vežba	hrastova šuma	izbeljivač
govorni čin	hrišćanstvo	izdavač
građanin	Hrvat	izdisaj
građanstvo	humanista	izgradnja
grad-država	huškanje	izjava
građevinarstvo	hvališa	izlaz
građevinski materijal	hvalisanje	izlazak
gradilište	hvalisavac	izlazak sunca
graditelj	hvananje	izletište
gradnja	ideja vodilja	izletnik
gradonačelnik	idolopoklonik	izložba
gramofon	igra na sreću	izolacioni materijal
gramofonska ploča	igrač	izolator
granje	igračica	izostanak
gravura	igračina	izraz lica
grbavac	igračka	izreka
grdna raspikuća	igralište	izrugivanje
grebanje	igrani film	izvoz
grebator	igraonica	izvoznik
grejač	imanje	izvršno veće
grejalica	imenik	jačanje
grešnik	imitator	jačina zvuka
griža savesti	inadžija	jadnik
Grkinja	industrijalac	jahanje
grmlje	informant	Japanac
grobnica	infrastruktura	jarence
grofovija	instalater	jarić
gromobran	instrumentalna muzika	jasnoća
gubilište	intelektualac	javnost
gubitak težine	intenzitet	jecaj

jecanje	knjigovezac	krik
jedinac	knjigovođa	kriminalac
jedinče	knjigovodstvo	krivac
jedinica	knjiški moljac	krivina
jednokrevetna soba	knjižara	krmak
jedrilica	knjižurina	krojač
jelovnik	koautor	krojačina
jevrejska vera	kočnica	krompirište
jevrejstvo	koegzistencija	krštenica
jezikoslovac	koferaš	krstobolja
jezikotvorac	kokošije jaje	krug čitalaca
jugoistok	kolebanje	kružni tok
junakinja	kolonijalizam	krvni neprijatelj
junaštvo	komandir	krvopija
jurnjava	komandirka	ksenofob
jutarnja kafa	komentar	kućepazitelj
kafa u zrnju	kompetencija	kućerak
kakvoća	kompjuteriš	kućevlasnik
kalcijum-karbonat	komša	kućica
kamen temeljac	komšiluk	kuhunjski sto
kamenje	komšinica	kujundžiluk
kamenorez	komunalac	kukanje
kamenorezac	komunizam	kuma
kamiondžija	konačište	kumstvo
kancelarijski prostor	konkurencija	kupac
kandidatura	konkurent	kupači kostim
kap vode	kontrarevolucija	kupalište
kapitalista	kontrolor	kupatilo
karatista	konzervativac	kupovanje
karfiol	konzervativizam	kupusište
kartaroš	konzulat	kvar
kašičica za kafu	konzument	kvaziumetrik
kasna jesen	kopač	laborant
katedra	kopilot	lajavac
kavgadžija	koprcanje	lakiranje
kazaljka	koprodukcija	lakoća
kažiprst	korenje	lakomislenost
kestenje	korespondent	laktaštvo
kidnaper	korespondencija	laskanje
Kineskinja	koristoljubac	laskavac
kinoteka	košarkaš	lavabo
Kipranin	kosilica	lavež
kiseli kupus	kostobolja	lavica
kišobran	kosurina	lažljivac
kišomer	kotlarnica	lažovčina
kišurina	koža lica	lečilište
klackalica	kožar	ledolomac
kladionica	kožna jakna	legitimitet
klanica	kradikesa	lek za sve
klasje	kraljevina	lekar opšte prakse
klaustrofobija	kraljevstvo	lekarka
kletva	kraljica	lekovito sredstvo
kliconoša	kratkodnevica	lekovitost
klizalište	kratkovidost	lektira
klizaljka	krava muzara	lektor
klizište	kreator	lenjivac
kneževina	kreditna kartica	lenština
knjiga gostiju	kretanje	lepak

lepota	masaža	mirnoća
let	maser	mirotvorac
letelica	maserka	misionar
letenje	mašina za glačanje	misililac
letnje vreme	mašina za graviranje	mišolovka
letopis	mašina za hoblovanje	mišomor
letovalište	mašina za merenje	mladić
ležaj	mašina za poliranje	mladoženja
ležaljka	mašina za pranje sudova	mladunčad
ležište	mašina za pranje veša	mlakonja
licemerčina	mašina za šivenje	mlaz
licemerje	mašinogradnja	mlekadžija
lift	mašinovođa	mlekar
limeni materijal	matematičar	mlekara
limenka piva	materijal za mazivo	mleko u prahu
lingvista	materijalista	mleveno meso
lingvistkinja	materinstvo	mlitavko
lišće	maternji jezik	mnogobožac
lišenje slobode	maturant	mobilni telefon
Litvanac	mazalica	moćnik
livnica	mazanje	moгуćnost
logoraš	mazivo	molba
lokacija	međufaza	molitva
lom	međuihra	momče
lonče	međurečje	momčić
lopovluk	međusprat	monodrama
lov	međuvreme	montaža
lovac	medvedić	monter
lovator	meketanje	moralista
lovina	Meksikanac	moreplovac
lovište	merač	motika
luda ideja	meraklija	mozgalo
ludačina	mešalo	mozganje
ludak	mesar	mravinjak
ludilo	mesečna karta	mravojed
lukavost	mesečni plan	mršavost
lualica	mesnica	mrštavac
luteranac	mesojed	mržnja
ljubaznost	mesožder	mucanje
ljubitelj životinja	meštanin	mucavac
ljudožder	mesto izdavanja	mučenik
ljudstvo	mesto nastanka	mučkaroš
ljuljanje	mesto otkopa	mudrijaš
mače	mesto poletanja	mudrost
mačić	mesto porekla	multimilioner
mafijaš	mesto snimanja	musavac
magarčić	mesto utovara	muškarčić
majčica	mesto zločina	muškost
majmunče	metalostrugar	muslimanka
majmunočovek	metla	mutivoda
makroekonomija	metoda učenja	muвator
mali oglas	mikrofon	muževnost
malinjak	mikroklima	muzičar
malo dete	mikroskop	način razmišljanja
malodušnost	milijarder	nacionalno jelo
malograđanin	ministar spoljnih poslova	nadbiskup
mamac	ministar unutrašnjih poslova	nadgradnja
mangupčina	ministarka	nadgrobni spomenik

nadmoć	nepravda	očinstvo
nadrealizam	nepridržavanje	odašiljač
naduvavanje	neprijatelj	odavanje
naduvenko	neprijateljstvo	odbijanje
nadvojvoda	nepušač	odbojkaš
naftovod	neradnik	odbojnik
naivko	nesanica	odbrana zemlje
najava	nesporazum	odeljenje
nalazište	nesreća	odlikovanje
nalogodavac	nestajanje	odliv
namazanko	nestanak	odmaralište
nametljivac	nestaško	odmor
naočare za čitanje	nestručnjak	odmorište
napad smeha	nesvestica	odojčad
napetost	neurotičar	odredište
napojnica	neuspeh	odskočna daska
napuštenost	nevaljalčina	odstupanje
naramenice	neverica	oduševljenje
narator	neveština	odvajanje
naredba	nevolja	odvod
narednik	nevreme	odvraćanje
narukvica	neznalica	ogledalce
naselje	Nišlija	ogledalo
nasilje	nizbrdica	ognjište
nasilnik	nizija	ogrlica
naslednik	noćna straža	ogroman posao
naslednost	Norvežanin	ogromna ponuda
nasledstvo	nosač	ogromno razočaranje
naslov knjige	nosačina	ogromno zadovoljstvo
nastavak	nosilac	ogrtač
nastavni predmet	nosivost	okoreli zlikovac
nastavnik nemačkog	nosonja	okovratnik
naučnik	nosurda	okrutnost
naušnica	novajlija	okupljalište
navala	novčana kazna	olakšanje
neboder	novčana sredstva	omekšivač
nećaka	novinarstvo	omiljeni pisac
nečistoća	novitet	omladinac
nećkanje	ново izdanje	omot
nećovek	novogradnja	opadajući trend
nedelo	novost	opadanje
nega	nožica	opakost
negativac	nuklearna fizika	operaciona sala
neistina	nuspojava	oporavak
nemajka	nusproizvod	opozicionar
nemešanje	nužnost	oprašivač
Nemica	njuškalo	oprema za pećanje
nemir	obilaznica	oprost
nemirko	obilje	oproštaj
nemoć	oblačak	opštinska sala
nemoral	oblog	organ mirisa
neobrano mleko	obnovitelj	organizator
nepažnja	oboljenje	originalni tekst
nepismenjaštvo	obrazovni sistem	oružana
neplivač	obrtaj	oscilator
neposluško	obučar	osigurač
nepoštenje	očajavanje	osiguranik
nepoštovanje	očevidad	osinjak

oskarovac
oslobađajuća presuda
oslonac
osnivač
osnovna potreba
osnovni nivo
osnovni problem
osnovno obrazovanje
osnovno značenje
osobina
ostava
oštrina
osveživač
otirač
otkriće
otpadak
otpornik
otrežnjenje
otrovni materijal
otvarač
otvor
ozbiljnost
pače
pad
paganstvo
Pakistanac
paklena galama
pakleni tempo
palidrvce
palikuća
parčad
parkiralište
parna mašina
parobrod
partizanovac
partnerstvo
pas čuvar
pas tragač
pašićevac
pasoška kontrola
patrijarhat
pazikuća
pčela radilica
pčelinjak
pecaroš
pečena kobasica
pečenica
pečenjara
pekara
penjanje
penzioner
perionica
pešačka zona
pešak
peškir
pesnikinja
pesništvo
pijanac

pijančenje
pijanica
pilad
pilana
pilence
pilić
pisac
pisaća mašina
pisaći sto
pisamce
pisar
piskaralo
pismena opomena
pismoša
pištaljka
pitanje
pivara
pivnica
pivopija
plač
plaćenik
plačidrug
planinar
planinarenje
planinski kraj
plašljivac
plašljivko
plašljivost
platiša
plavuša
plemenitost
plemić
plemkinja
plemstvo
plesna dvorana
pletivo
plinara
plinovod
plivač
plivalište
pljusak
pločnik
plodnost
plovidba
plovilo
počasni građanin
početak
početnik
počivalište
podgorje
podijum za ples
podlaktica
podlužje
podmetač
podna lampa
podnaslov
podneblje
podnesak

podnošenje
podoficir
podsetnik
podstanar
podsuknja
podudaranje
podzemlje
podzemna voda
poglavica
pojačalo
pojačivač
pojedinač
pojilište
poklik
pokloničko mesto
poklopac
pokojnica
pokojsnik
pokretač
pokretna traka
pokretne stepenice
pokretni krov
pokrivanje
pokušaj
pokvarenost
poledica
poliklinika
Poljakinja
poljoprivreda
položaj
poluga
polukrug
pomoćni kuvar
pomoćno sredstvo
popa
popravka
porast
porcija mesa
poremećaj
porodilište
portir
posebno drvo
posebno izdanje
posetilac
poslanik
poslastičarnica
poslodavac
poslovođa
pospanko
posredovanje
posrtanje
poštansko sanduče
posteljina
poštenje
poštovalac
postupak
posuda za merenje
pothaljina

potištenost	pregalaštvo	privrednik
potkapa	prekidač	prizemlje
potkolenica	prekor	probisvet
potkošulja	prekrivač	prodajno mesto
potkrovlje	prekršaj	prodavnica
potomstvo	prekršilac zakona	prodor
potpalublje	prekupac	producent
potporučnik	prelaz	profa
potražnja	prenaseljenost	profesionalac
potres mozga	prenemaganje	profesorka
povez	preokret	profiter
povoj	prepiranje	prognanik
poziv	prepirka	prognoza
poznanstvo	prepoznatljivost	programer
poznavalac umetnosti	prepredena varalica	proizvodnja
prababa	prepredenjak	prolaz
pračenje	prestanak	prolaznik
pračovek	prestolonaslednik	promuklost
praded	preterana revnost	propalica
prajezič	preteranost	propratna pojava
praktikant	pretnja	propratni list
praotac	pretpremijera	prosjakinja
praporeklo	pretraživač	proslava
prapraunuk	preudaja	prostak
prapredak	preventivno sredstvo	prostakuša
prasac	prevozno sredstvo	prostirač
prasak	prevrtljivac	prostor za fitnes
prašak za pecivo	pribor za pisanje	prostorija za svedoke
prastanovnik	pribor za pletenje	prostota
pratnja	pribor za šivenje	prosvetitelj
praunuk	pribor za slikanje	protestantizam
pravednik	pričalica	protivkandidat
pravilnik	pridošlica	protivnički igrač
pravna država	prigušivač	protivništvo
pravnik	prihvatište	protivusluga
pravno sredstvo	prijateljica	provalnik
pravoslavac	prijateljstvo	provetranje
praznoglavac	prijavnica	provincijalac
praznoverje	prijem	provincijalizam
prebivalište	prijemnik	provodačžija
predavač	prilaz	provodnik
predavanje	primedba	proždrljčina
predgrađe	primeran učenik	prozorčić
predjelo	primorje	prozorski okvir
predložak	prinuda	prskalica
predosećaj	pripadnik	prtljažnik
predsednica	priredba	pruće
predsedništvo	priručnik	prvoligaš
predsezona	prisiljavanje	prvorazredan trkač
predsoblje	prispeće	prvosveštenik
predstavnik	pristajanje	pržena riba
predstavništvo	pristalica	pržionica
predubeđenje	pristanište	pšeničište
preduzetništvo	pritisak	pseudoumetnost
predvečerje	privatni detektiv	psiholog
predvorje	privatnik	psovka
predznanje	privezak	ptica grabljivica
prefinjenost	privikavanje	ptica trkačica

ptičurina	razdraženost	ropstvo
pubertetlija	razglabanje	ručetina
publicitet	razglednica	ručica
pucketanje	razgovor	ručna kočnica
pun mesec	razgradnja	ručni prtljag
puna garancija	različitost	ručni sat
puni pansion	razmetanje	ručnik
punoglavac	raznolikost	rudar
punomoć	razumnost	rudnik
punomoćje	razvitak	ruganje
punovlasnik	razvod braka	rukavica
pušač	razvodnik	rukopis
pustinjak	razvoj	rukovodilac
puteljak	realista	rukovodstvo
putnik	realizam	Rumun
putokaz	rebarce	rusofil
putopis	recenzent	rvač
putovanje	reciprocitet	saborac
putujuće pozorište	recipročnost	sabotaža
puž golač	rečitost	sadržaj
puzanje	rečnik	saglasnost
računovođa	red grabljivica	sagovornik
rad na crno	red vožnje	sajmište
rad u smenama	reformator	saksija
radijus-vektor	regulator	samilost
radionica	rekorder	samoća
radio-stanica	rektorat	samoinicijativa
radiša	religioznost	samokontrola
radna soba	remek-delo	samokritika
radni dan	repište	samoljublje
radnica	republikanac	samoodbrana
radništvo	retkost	samoodređenje
radno mesto	reumatičar	samoponiženje
rak-rana	revizor	samosavladavanje
ranjenik	revolucionar	samospoznaja
ranoranilac	rezignacija	samosvest
rascep	ribanje	samoubistvo
rashladni uređaj	ribar	samouništenje
rasista	ribarnica	samouprava
raskid	ribica	samovolja
raskol	ribnjak	samozaštita
raspeće	ribolovac	sanjalica
raspikuća	ridoglavac	sanjalo
rasprava	rimokatolik	sanjar
raspravljjanje	ritmika	saobraćajac
rasprskivač	rivalitet	saosećanje
rast	robinja	saputnik
ratarstvo	robna kuća	saradnik
ratište	robovlasnik	Sarajlija
ratnik	roditeljski sastanak	saslušavanje
ravnica	roditeljstvo	satiričar
ravnodnevnica	rodonačelnik	saučešće
ravnodušnost	rok isporuke	savet
ravnoteža	rok za prijavljivanje	savetodavac
razbibriga	rolovana šunka	savetovalište
razboritost	romansijer	savezna država
razdoblje	romantizam	saveznik
razdor	ropkinja	savremena književnost

savremenik
 sažaljenje
 secikesa
 sedište
 sedlarska radionica
 seka
 sekira
 sekretar
 sektaš
 sekundarna literatura
 selja
 seljak
 seljanin
 senator
 sentimentalista
 servis-volej
 sestrić
 sestrica
 severozapad
 sijalica
 silaženje
 simbolika
 sinčić
 siročad
 sirotište
 sirova hrana
 sirovina
 sitničav čovek
 sitničavost
 sivilo
 sjajan trkač
 skladište oružja
 sklonište
 skok u vis
 skraćenica
 skriptarnica
 skučenost
 skupljanje
 skupoća
 slabić
 slabost
 sladostrašće
 slaganje
 slavlje
 slavljениk
 slepac
 slepilo
 slepo crevo
 slepoća
 slikar
 slikarstvo
 slikovnica
 slinavko
 slivnik
 sloboda govora
 slonče
 Slovenac
 slušalica

slušaonica
 slušni aparat
 službena kola
 službena prostorija
 službenica
 službeno putovanje
 sluzokoža
 smanjenje
 smeštaj
 smetenjak
 smirenje
 smrdibuba
 smrdljivica
 smrduša
 smrtnik
 smržavanje
 snagator
 snobizam
 soba za goste
 soba za konsultacije
 sobarica
 socijalizam
 socijalni doprinos
 sociolog
 solana
 spajalica
 spasavanje
 spasilac
 spavaća soba
 spavalo
 spavanje
 spomen-dom
 spomenik
 spomen-ploča
 sponzoruša
 sporedna misao
 sporost
 sportista
 sportsko igralište
 sposobnost učenja
 spremnost
 spuštanje
 srdačnost
 srebroljubac
 srećnik
 središte
 srednja vrednost
 sredstvo protiv bolova
 sredstvo za bojenje
 sredstvo za čišćenje
 sredstvo za dezinfekciju
 sredstvo za higijenu
 sredstvo za hlađenje
 sredstvo za pranje
 srodnik
 srodnost
 stabilizator
 stajalište

staklara
 staklarija
 staklence
 staklenik
 staklorezac
 stambeni prostor
 stan
 stančić
 stanica
 stanodavac
 stanovnik
 starac
 starački dom
 staratelj
 stari grad
 stari papir
 starica
 starosedelac
 starost
 startno mesto
 stepenište
 sterilitet
 steznik
 sticanje
 stidljivko
 stihotvorac
 stilska figura
 stisak
 stoj na rukama
 stolar
 stolarija
 stolarska radionica
 stopa smrtnosti
 stovarište
 strahopoštovanje
 stranac
 strani jezik
 strankinja
 strano telo
 strašan bes
 strašilo
 stražar
 streljana
 strepnja
 stručnjak
 strugač
 strugaljka
 strugar
 strujomer
 strukturalizam
 student
 stvaralac
 stvaralaštvo
 sudar
 sudnica
 sugrađanin
 sujeverje
 sukrivica

sunarodnik
 suncobran
 suncokret
 suparništvo
 supena kašika
 suprotnost
 supruža
 supružnik
 susedna zemlja
 susedstvo
 sušeno meso
 susnežica
 sušnica
 suvlasnik
 suvozač
 suzavac
 suživot
 svađalica
 svanuće
 svaštojed
 svečana dvorana
 svečana sala
 svečanost
 svemoć
 sveštenik
 sveštenstvo
 svetac zaštitnik
 svetište
 sveže povrće
 sveznalica
 svinjarija
 svinjska koža
 svirač
 svratište
 šalče
 šaljivdžija
 šampionka
 šapat
 šaptanje
 šaputanje
 šareni papir
 šašavko
 šećerana
 šetač
 šetalište
 šetnja
 šiblje
 širina
 škola plivanja
 školstvo
 škrabalo
 škrtac
 šljakator
 šljivik
 šminker
 Španac
 špekulant
 špijunaža

šampač
 šampar
 šamparija
 štedionica
 štediša
 štedna knjižica
 štenad
 štićenik
 štitnik
 štrajkolomac
 šumarak
 šumeća tableta
 šumska livada
 šuštanje
 Švajcarac
 tačka-zarez
 tacna
 tajanstvenost
 tajni savez
 tapkanje
 tapkaroš
 tašner
 tatica
 tavan
 tečnost
 tehnolog
 tehnologija
 tekstilac
 telad
 telence
 telohranitelj
 tendencija
 teniser
 teoretičar
 teren za golf
 termometar
 termostat
 terorista
 testera
 tezgaroš
 težnja
 Tibetanac
 tigrica
 tiranija
 tok
 tolstojevac
 top menadžer
 topao vazduh
 topionica
 toplana
 toplina
 topljeni sir
 torbar
 trajanje
 transformator
 trapavko
 travojed
 travurina

trčilaža
 trčkanje
 tremaroš
 treptaj
 trgovac
 trgovčić
 trgovkinja
 trk
 trkački auto
 trkački konj
 trnjak
 trnje
 tropska klima
 trošadžija
 trougao
 trpezarija
 trpljenje
 truba
 trudnoća
 tržnica
 tučak
 tučnjava
 tuđin
 tumačenje
 tupan
 tupoglavac
 turističko mesto
 turpija
 tužakalo
 tužba
 tuženik
 tužibaba
 tužilac
 tvorac
 tvorba
 tvrdica
 tvrdoća
 tvrdoglavko
 tvrdokožac
 ubrizgavanje
 učesnik
 učinak
 učionica
 učitelj
 učiteljica
 udaja
 udarac
 udaraljke
 udisaj
 udovištvo
 ugled
 ugljovodoničnik
 ugradnja
 uja
 ukidanje
 ukras
 ukrasna biljka
 ukrotitelj

ukupni iznos	vatromet	vlastodržac
ukupni promet	vazduhoplovac	voćni sok
ulaz	vazduhoplovstvo	voćnjak
ulazak	većnica	voda za piće
ulaznica	vek	vođenje
uličica	velegrad	vodoinstalater
ulizivanje	veleizdaja	vodomer
uložak	veleizdajnik	vodonoša
ultrazvuk	velemajstor	vodopad
umetnica	velesila	vodopija
umetnik	veletrgovina	vodoprivreda
univerzalni leksikon	veličina	vodoskok
unučad	velika porodica	vodostaj
unuče	velika sreća	vodovod
unuka	velikan	vođstvo
unutrašnja strana	velikaš	vodurina
uobraženost	veliki strah	vojničina
upis	velikoposjednik	vojskovođa
upit	venac od cveća	vojvodstvo
upitnik	venčani prsten	volan
upotrebljivost	venčanica	vozač bicikla
uprava	venčanje	vozač kamiona
upravljač	ventilator	vozač trkačkog automobila
upravljanje	verenik	vozački ispit
urednik	vernost	vozilo
urlik	veroispovest	vozna karta
usamljenost	veroučitelj	vožnja
ušće	verska sloboda	vragolan
usedelica	veseljak	vrapče
ushićenje	veselje	vratanca
usijana glava	veštačka koža	vrbik
usisivač	veštačka materija	vrednost
uskraćivanje	vetrenjača	vrelina
usmerivač	vetrobran	време emitovanja
uspon	vetrokaz	време parkiranja
ustavotvorac	vežbanje	vremenska prognoza
uticaj	vezivno sredstvo	vrhovni kancelar
utočište	vezivno tkivo	vrhunski igrač
uvođenje	vezivo	vrhunski sportista
uvodni članak	vezni igrač	vršak
uvoz	vikadžija	vršilac
uvoženje	vinopija	vrsta hleba
uzbrdica	violinista	virtirep
uzdisaj	violinistkinja	vucibatina
uzorni suprug	visibaba	zabavište
vadičep	visija	zabluda
vajarstvo	visoko školstvo	zabrana izlaska
vakcina	visokogradnja	zabrana parkiranja
valjak	visokoškolac	začeće
valjaonica	viteštvo	začin
vanzemaljac	vizionar	zadirkivalo
vapaj	vlađanje	zaglavlje
varalica nad varalicama	vladar	zagorje
varanje	vlasnica	zagrljaj
varošica	vlasnik	zahvalnica
varvarstvo	vlasništvo	zahvat
vaterpolista	vlastito ime	zajmodavac
vatrogasac	vlastodavac	zakletva

zaključak
zakonik
zakonodavac
zakuvavanje
zaljubljenik
zaljubljenost
zamah
zamen
zanat
zanatlija
zanovetalo
zaprepašćenje
zapušač
zarada
zarađivanje
zasićenje
zasićenost
zaslađivač
zaštita na radu
zaštita protiv sunca
zaštitna materija
zastupanje
zatvor
zatvoreni bazen
zatvorenik
zbirka slika
zbornica
zbornik
zdravica
zdravlje

zdravstveno stanje
zdravstvo
zelena površina
zelenaš
zemlja članica
zemljakinja
zemljište
zemljoposjednik
zemljoradnik
zemljotres
Zemunac
zev
zevanje
zezator
zgarište
zgrada opštine
zgradurina
zidar
zimski kaput
zlatar
zlatorez
zlica
zlobnik
zlopamtilo
zmija otrovnica
znalac
znamenitost
znanje
zov
zračak

zubar
zubobolja
zubotehničar
zujanje
zvezda vodilja
zvezdaš
zviždaljka
zvižduk
zvonar
zvonce
zvonik
zvonjava
zvučnik
zvuk
žarište
železara
ženetina
ženica
ženidba
ženomrzac
ženskaroš
ženstvenost
žetva
živo biće
životna namirnica
žudnja
županija
žurba
žutokljunac

**IZJAVA O ISTOVJETNOSTI ŠTAMPANE I ELEKTRONSKE
VERZIJE DOKTORSKE DISERTACIJE**

Ime i prezime autora **MIHAELA LALIĆ**

Broj upisa **1/09**

Studijski program **NJEMAČKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**

Naslov disertacije

IMENIČKA TVORBA REČI U NEMAČKOM I SRPSKOM JEZIKU

Mentor **Prof. dr. Vesna Berić-Đukić**

Potpisani/a **MIHAELA LALIĆ**

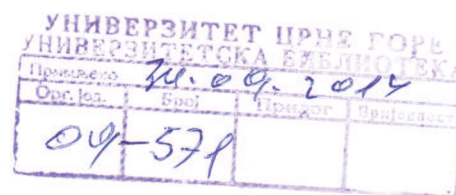
Izjavljujem da je štampana verzija doktorske disertacije istovjetna elektronskoj verziji, koju sam predao/la radi pohranjivanja u **Digitalni arhiv Univerziteta Crne Gore**.

Istovremeno izjavljujem da dozvoljavam objavljivanje ličnih podataka u vezi sa sticanjem akademskog zvanja doktora nauka (ime i prezime, godina i mjesto rođenja, naslov disertacije i datum odbrane) na mrežnim stranicama i u publikacijama Univerziteta Crne Gore.

Potpis doktoranda

Mihaela Lalić

u **Nikšiću, 19.09.2014.**

IZJAVA O KORIŠĆENJU

Ovlašćujem Univerzitetsku biblioteku da u Digitalni arhiv Univerziteta Crne Gore unese doktorsku disertaciju pod naslovom

IMENIČKA TVORBA REČI U NEMAČKOM I SRPSKOM JEZIKU

koja je moj autorski rad.

Doktorska disertacija, pohranjena u Digitalni arhiv Univerziteta Crne Gore, može se koristiti pod uslovima definisanim licencom Kreativne zajednice (Creative Commons), za koju sam se odlučio/la¹.

- ☐ Autorstvo
- ☐ Autorstvo – bez prerada
- ☐ Autorstvo – dijeliti pod istim uslovima
- ☐ Autorstvo – nekomercijalno
- ☐ Autorstvo – nekomercijalno – bez prerada
- ☒ Autorstvo – nekomercijalno – dijeliti pod istim uslovima

Potpis doktoranda

Mihaela Lalić

u Nikšiću, 19.09.2014.

¹ Odabrati (čekirati) jednu od šest ponuđenih licenci (kratak opis licenci dat je na poleđini ovog priloga)

IZJAVA O AUTORSTVU

Potpisani/a **MIHAELA LALIĆ**

Broj upisa **1/09**

IZJAVLJUJEM

da je doktorska disertacija pod naslovom:

IMENIČKA TVORBA REČI U NEMAČKOM I SRPSKOM JEZIKU

- rezultat sopstvenog istraživačkog rada,
- da predložena disertacija ni u cjelini, ni u djelovima nije bila predložena za sticanje bilo koje diplome prema studijskim programima drugih visokoškolskih ustanova i
- da nijesam kršio/la autorska prava i koristio/la intelektualnu svojinu drugih lica.

Potpis doktoranda

Michaela Lalić

u **Nikšiću, 19.09.2014.**